

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА”

І.М. Леган

**Міжнародне співробітництво у
сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності**

Монографія

ЖИТОМИР
2021

УДК 343.9.01:341.45

Л38

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного університету «Житомирська політехніка»
(протокол №5 від 20.04.2021)*

Рецензенти:

**доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України Є.Д. Скулиш,
професор кафедри правознавства**

Поліський національний університет

**доктор юридичних наук, професор Ю.В. Нікітін,
професор кафедри кримінального права та кримінології
Університет державної фіскальної служби України**

**доктор юридичних наук, старший науковий співробітник В.М. Бутузов,
професор кафедри права та правоохоронної діяльності
Державний університет «Житомирська політехніка»**

Леган І.М.

Л38

Міжнародне співробітництво у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності [Текст]: монографія / І.М. Леган. –
Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2021. – 328 с.

ISBN

В результаті проведеного дослідження обґрунтовано теоретико-правові засади і розроблено науково-практичні рекомендації щодо міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Визначено історико-правові передумови становлення та розвитку, охарактеризовано основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Проведено кримінологічну характеристику організованих злочинних груп як суб'єктів вчинення транснаціональних злочинів. Проведено аналіз сучасного стану та тенденцій кримінологічних показників транснаціональної злочинності в Україні та світі. Визначено роль ООН, Інтерполу та Європолу у міжнародному співробітництві держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Охарактеризовано міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

Видання призначене для докторантів, аспірантів, магістрантів, наукових співробітників, викладачів і студентів вищих закладів освіти, які досліджують проблеми розвитку теорії та практики міжнародного співробітництва у сфері протидії та запобігання транснаціональній злочинності.

УДК 343.9.01:341.45

ISBN

©Леган І.М., 2021

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	5
ПЕРЕДМОВА.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ГЕНЕЗИ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ... 	9
1.1. Історико-правові передумови становлення та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.....	9
1.2. Стан наукового опрацювання та дослідження проблематики питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.....	29
1.3. Теоретико-методологічні основи поняття «транснаціональна злочинність», її різновиди, прояви та детермінанти.....	53
Висновки до розділу 1.....	71
РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	77
2.1. Основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності....	77
2.2. Кримінологічна характеристика організованих злочинних груп як суб'єктів скоєння транснаціональних злочинів.....	100
2.3. Сучасний стан та тенденції кримінологічних показників транснаціональної злочинності в Україні та світі.....	120
Висновки до розділу 2.....	135
РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІЗАЦІЇ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ.....	138

3.1. Діяльність ООН та організація взаємодії міжнародних правоохоронних організацій щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності	138
3.2. Інтерпол як центр міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональним злочинам..	153
3.3. Роль Європолу в міжнародному співробітництві держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності....	174
Висновки до розділу 3.....	192
РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ОКРЕМИМ ВИДАМ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ	195
4.1. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії контрабанди мігрантів та торгівлі людьми	195
4.2. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.....	213
4.3. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності.....	235
4.4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії кіберзлочинності та кібертероризму.....	248
Висновки до розділу 4.....	263
ВИСНОВКИ.....	267
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	272
ДОДАТКИ.....	315

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АТО – Антитерористична операція
Держстат – Державна служба статистики України
ДМС – Державна міграційна служба України
ДПС – Державна прикордонна служба України
ДФС – Державна фіскальна служба України
ЄС – Європейський Союз
ЗМІ – засоби масової інформації
ККУ (КК) – Кримінальний кодекс України
КМУ – Кабінет Міністрів України
КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
КПП – контрольно-пропускний пункт
МВС – Міністерство внутрішніх справ України
МЗС – Міністерство закордонних справ України
Мінсоцполітики – Міністерство соціальної політики України
Мін'юст – Міністерство юстиції України
МОМ – Міжнародна організація з міграцій
МОП – Міжнародна організація праці
НАН – Національна академія наук України
НАПрН – Національна академія правових наук України
НЦБ – Національне Центральне Бюро
ОЗГ – організована злочинна група
ОЗУ – організоване злочинне угруповання
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ООС – Операція об'єднаних сил
ОРД – оперативно-розшукова діяльність
ПРООН – Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй
РЄ – Рада Європи
РНБО – Рада національної безпеки і оборони
РФ – Російська Федерація
СБУ – Служба безпеки України
СНД – співдружність незалежних держав
СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік
США – Сполучені Штати Америки
УНЗ ООН – Управління ООН з наркотиків і злочинності
ЮНЕСКО (UNESCO) – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ПЕРЕДМОВА

Кінець XX – початок XXI ст. відзначається не тільки розвитком процесів глобалізації та інформаційних технологій, але й ознаменував період значного поширення особливого різновиду кримінальної діяльності – транснаціональної. Сфера впливу кримінальної транснаціональної діяльності постійно розширюється, долаючи національні кордони держав, стає все більш універсальною, здійснюючи дестабілізуючий вплив на економіку різних країн, завдаючи тим самим значний збиток їх інтересам та національній безпеці.

Транснаціональна злочинність являє собою найбільш руйнівний для будь-якої держави і суспільства негативний феномен, що стимулює високі темпи зростання злочинності і здійснює нестримний вплив на розвиток всіх її структурних елементів. Саме тому, в силу підвищеної суспільної небезпеки транснаціональної злочинності, а також особливої складності протидії та запобігання їй, необхідною у сучасних умовах є розробка системного та оптимального механізму реалізації державних заходів на шляху сприяння міжнародному співробітництву щодо протидії та запобігання транснаціональній злочинності.

Внаслідок глобальної інтеграції транснаціональна злочинність та заходи щодо її запобігання та протидії перестають бути сферою національних інтересів лише однієї держави. Запобігання та протидія транснаціональній злочинності вимагає об'єднання зусиль міжнародної спільноти. Реалізація транснаціональних злочинів на територіях різних країн вимагає співпраці та взаємодопомоги цих держав і їх відповідних правоохоронних та судових державних органів для припинення, розкриття, розслідування злочинів, що передбачає колосальну роботу по проведенню слідчих, процесуальних та розшукових дій за кордоном (отримання доказової та іншої інформації, виявлення злочинних зв'язків, розшук зниклих правопорушників і їх видача відповідним країнам, встановлення місць зберігання незаконно здобутих цінностей та майна тощо).

Метою дослідження є здійснення наукового аналізу та обґрунтування шляхів вирішення комплексної наукової проблеми

теоретико-правових засад міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності шляхом формування цілісної наукової концепції та розроблення комплексу практичних рекомендацій та пропозицій.

Об'єктом дослідження є правові та суспільні відносини у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

Предметом дослідження є теоретико-правові засади міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

У результаті дослідження отримано сукупність наукових положень, які становлять наукову новизну.

Зокрема, у першому розділі визначено, що багатоспектність та багатофункціональність поняття «транснаціональна злочинність» обумовлена складною структурою його складових, аналіз яких надасть змогу більш точно та детально охарактеризувати та дослідити його природу, визначити суть та окреслити значення. На основі п. 2 ст. 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, охарактеризовано, що злочин має транснаціональний характер, якщо він вчинений: у двох і більше державах; в одній державі, але його підготовка, планування та організація здійснювалися в іншій державі; в одній державі злочинною групою (співтовариством), що розповсюджує свою кримінальну активність на декілька країн; в одній державі, але його наслідки настають і в інших державах.

У другому розділі здійснено загальнотеоретичну характеристику правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності: визначено основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, здійснено кримінологічну характеристику організованих злочинних груп як суб'єктів скоєння транснаціональних злочинів та охарактеризовано сучасний стан та тенденції кримінологічних показників транснаціональної злочинності в Україні та світі.

У третьому розділі охарактеризовано діяльність ООН та організація взаємодії міжнародних правоохоронних організацій щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, визначено роль Інтерполу як центру міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональним злочинам та визначено роль та значення Європолу, як установи, що забезпечує правопорядок у Європейському Союзі та займається збором інформації щодо кримінальних злочинів, у міжнародному співробітництві щодо запобігання та протидії транснаціональним злочинам

У четвертому розділі окреслено особливості міжнародного співробітництва та кримінологічні засади запобігання та протидії контрабанди мігрантів та торгівлі людьми, незаконного обігу наркотичних та психотропних речовин, запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності та протидії кіберзлочинності та кібертероризму.

На підставі отриманих результатів дослідження запропоновано вирішення актуальної наукової проблеми в галузі юридичних наук щодо теоретико-правових та науково-практичних засад міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ГЕНЕЗИ ТА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

1.1. Історико-правові передумови становлення та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Проблема злочинності посідає центральне місце у формуванні та розвитку сучасної правової демократичної держави, адже саме злочинність у будь-якому її прояві є складним феноменом, що знецінює життя та безпеку громадянина, руйнує економічні, соціальні та політичні орієнтири держави, її інформаційну безпеку та правовий порядок. Сучасні глобалізаційні процеси у світі та розвиток інформаційного суспільства, новітні засоби комунікації та цифрові технології актуалізують питання транснаціональної злочинності та виводять її на зовсім інший рівень.

Розвиток суспільних відносин під впливом різних інститутів громадянського суспільства, а також наростаючої терористичної загрози, збільшення обсягів кримінальної торгівлі зброєю, наркотиками і легалізації (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом, які останнім часом набули транснаціонального характеру, змушують державні органи з усією відповідальністю поставитися до забезпечення громадської і державної безпеки через підвищення професіоналізму співробітників правоохоронних органів.

Історично міжнародне співробітництво окремих країн у боротьбі з організованою злочинністю зумовлювалося характером злочинності, яка загрожувала світовій спільноті. Потреба в правовій взаємодопомозі держав зростала пропорційно активізації різноманітних форм міжнародної злочинності й осмисленню її негативного впливу на суспільні відносини.

Варто погодитися з думкою Момотенко Т.Д. про те, що «організація ефективної протидії організованій злочинності на сучасному етапі становить проблему для правоохоронних органів нашої країни, при чому корупція та організована злочинність сьогодні виступають спорідненими явищами, складниками єдиної загрози кримінального характеру [266, с. 82].

Вивчення феномену організованої злочинності має достатньо давню історію, і завжди становила значний інтерес для вчених-кримінологів, а також породжувала яскраві дискусії в науковому колі. Єдиних підходів до вивчення та розуміння даного поняття не існувало як в радянські часи, так і не існує в сучасній кримінології.

Історія транснаціональної злочинності тісно пов'язана з історією загальнолюдських уявлень про природу злочинів. Для того, щоб її зрозуміти, необхідно звернутись до історичного генезису еволюції організованої злочинності в цілому.

Історія виникнення організованої злочинності настільки ж давня, як і історія самої людської цивілізації, а співробітництво окремих держав у боротьбі із організованою злочинністю розпочалося ще в найдавніші часи.

Вже на перших сторінках історії можемо спостерігати активність піратських флотилій та розбійницьких банд. Яскравим прикладом транснаціональної організованої злочинної групи XVII ст. можна вважати, наприклад, піратів Карибського моря. Їх діяльність характеризувалась ознаками насильництва, транскордонності та вважалася дуже небезпечною.

Певні зміни у злочинному середовищі відбулися після революції 1917 року. У перші післяреволюційні роки професійні злочинці вийшли на волю та почали влаштовуватися у правоохоронні органи на роботу та службу. В той же час у певні організовані угруповання об'єднувалися й колишні працівники жандармерії та офіцери розгромленої білої армії [64, с. 150-157].

Слід відзначити відомі роботи, які внесли значний вклад у розвиток кримінології до революції і у перші десятиліття після неї, а саме: М.Н. Гернета «Общественные факторы преступности»

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

(1906 р.), «Моральная статистика» (1922 р.), «Исторический обзор изучения преступности в дореволюционной России и СССР» (1944 р.), «Преступность за границей и СССР» (1936 р.), «Статистика городской и сельской преступности» (1927 р.), «Новейшие данные о преступности в Германии, Англии и её колониях» (1927 р.).

Пізніше бурхливий розвиток кримінології було насильно перервано і з середини 30-х років до 1956 р. кримінологія фактично припинила своє існування.

У 60-ті роки відбувається відродження вітчизняної кримінології, яка швидко розвивається на основі комуністичної ідеології. Саме в ці роки радянська кримінологія сформувалася як самостійна наука. Умови засекреченої кримінальної статистики і відсутності ідеологічного плюралізму сприяли поглибленню уваги до методології та теорії нової науки, вивчення причин злочинності, особи злочинця та практики попередження злочинів.

Широкої популярності набули перші монографічні роботи представників кримінального права, серед яких книги О.Б. Сахарова «О личности преступника и причинах преступности в СССР» (1961 р.), А.А. Герцензона «Введение в советскую криминологию» (1965 р.), «Уголовное право и социология» (1970 р.), М.І. Ковальова «Основы криминологии» (1970 р.), В.М. Кудрявцева «Причинность в криминологии» (1968 р.), І.І. Карпеця «Проблема преступности», А.М. Яковлева «Преступность и социальная психология» (1970 р.), В.К. Звірбули «Деятельность прокуратуры по предупреждению преступности (научные основы)» (1971 р.), перший підручник «Криминология» (1966 р., 1968 р. і 1976 р.).

Видатними кримінологами в цей період стали І.І. Карпець, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, О.Б. Сахаров і А.М. Яковлев, які у 1983 р. навіть отримали державну премію СРСР.

Однозначної відповіді щодо зародження організованої злочинності у колишньому СРСР немає. Однак вчені вважають, що це відбулося не у період тоталітаризму та правління Й.В. Сталіна. Певні кримінальні угруповання та банди існували,

однак тоталітарний режим виключав усяку можливість розвитку тіньової економіки та тіньового ринку через повну монополію виробництва та торгівлі, а також через всеосяжне панування КППС виключав корупцію як явище.

«Хрущовська відлига», що характеризувалася відходом від тоталітарної системи, відносною демократизацією, спробами реформування у напрямку лібералізації та гуманізації політичного та громадського життя населення, відобразилася й на кримінальному світові. Професійна злочинність у нових умовах набувала інших якостей, все більш схожих на аналогічну у розвинутих західних країнах. З'являлися ієрархічність та мережевість злочинних угруповань, що характеризувалися розподілом територій та сфер впливу, відбувалося злиття представників злочинного світу з представниками державного сектору. Саме у цей період у кримінальному середовищі особливого значення набуває термін «цеховики» (категорія представників економічної злочинності). Представники цієї кримінальної спільноти почали об'єднуватися у співтовариства з метою розширення своєї нелегальної діяльності та за допомогою хабарництва захищати себе від соціального контролю. Ці угруповання успішно функціонували у державному секторі як по вертикалі, так і по горизонталі. Тому, фактично можна вважати, що організована злочинність на теренах СРСР з'явилася у вигляді певних кланів, «ділків» та махінаторів у сфері економіки, що утворилися всередині державних установ чи організацій, основною метою яких було отримання незаконного прибутку [64, с. 151].

До кінця 40-х – початку 50-х рр. в країні існував ряд злочинних співтовариств з елементами організованості. У цей період часу виникли і функціонували, здебільшого в місцях позбавлення волі, «спеціальні школи» злодійських і шахрайських кланів. Чітко простежувалася кримінальна спеціалізація (особливо в середовищі карткових шахраїв) деяких різновидів «шулерів» та так званих «наперсточників». Ці «злочинні клани» різнилися між собою за характером діяльності, ступенем стійкості та відданості нормам і традиціям. Яскравим прикладом діяльності «злочинного клану» того часу була діяльність розкрадачів

дефіцитних ліків під час війни шляхом створення фіктивної військової частини.

Поява так званого злочинного кластеру «крадії в законі» у 70-х рр. ХХ ст. була спровокована активізацією тіньової економіки та розвитком так званого «чорного ринку» товарів та послуг. Охарактеризуємо сім основних правил цієї спільноти:

1. Головним обов'язком члена спільноти була безмежна відданість «зłodийській ідеї». Зрада вважалася неприпустимою, учасникам даного угруповання заборонялося займатися суспільно-корисною діяльністю, а на початковому етапі навіть мати сім'ю, підтримувати зв'язок з родичами.

2. Другим правилом «крадіїв в законі» заборонялося членам угруповання мати будь-які контакти з правоохоронними органами, крім випадків, пов'язаних із слідством та судом з метою унеможливлення випадків зради інтересів спільноти.

3. Третя вимога передбачала бути чесними по відношенню один до одного членів спільноти, образи та побої між співучасниками виключалися. Однак по відношенню до інших угруповань дозволялося робити все, що сприяє зміцненню авторитету угруповання.

4. Четверте правило зобов'язувало «крадіїв в законі» стежити за порядком в зоні та місцях їх дислокації, встановлювати там повну владу та забезпечувати авторитаризм.

5. П'ятим положенням від учасників угруповання вимагалось залучення нових членів, ведення активної роботи з молоддю, особливо серед неповнолітніх. Система залучення була досить ефективною: нових членів спокушали владою грошей і культом насильства, привчали до спиртних напоїв, наркотиків, зводили з повіями, з іншого ж боку, шантажували та вбивали, змушуючи брати на себе провину за злочини, вчинені зłodіями.

6. Шосте правило забороняло злочинцям цікавитися питаннями політики, а також виступати в якості потерпілих і свідків на слідстві та в суді.

7. Найбільш «принциповим», але істотним положенням було обов'язкове вміння члена спільноти грати в азартні ігри,

оскільки вони допомагають спілкуванню, сприяють встановленню влади над іншими ув'язненими, у яких злодії виграють не тільки майно, а й життя, створюючи тим самим оточення смертників для виконання особливих доручень. Ігри, в яких ставкою було життя, іменувалися «три зірочки» або «три кісточки». Ця традиція збереглася з часів царської сахалінської каторги [311].

Саме в цей час на думку фахівців було зафіксовано перші випадки окремих проявів організованої злочинності в структурі правоохоронних органів СРСР та перші ознаки транснаціональності у діяльності злочинних організацій. Організована злочинність у цей час мала вибухонебезпечну силу та стрімко розвивалася.

Оскільки «крадії в законі»(як керівники) та посадові особи (іноді, досить високопоставлені чиновники) діяли в межах однієї площини – це неминуче штовхало їх на більш тісні контакти. Цей же період характеризувався вторинним перерозподілом державних коштів, так звана «експропріація експропрійованого».

У цей же час набула поширення так звана спеціальна мова («блатна феня»), характерна та зрозуміла лише учасникам таких угруповань. Така мова виконувала функцію певного кодування професійних понять, роблячи її незрозумілою для оточуючих, але перш за все для представників правоохоронних органів. Ця мова постійно удосконалювалася та модернізувалася.

Крім того у великих містах СРСР виникали так звані центри злочинності, серед них: Санкт-Петербург, Москва, Київ, Одеса, Ростов. У Санкт-Петербурзі, наприклад, набули найбільшого поширення вулична злочинність та проституція, а Одеса як портове місто стала «меккою» контрабандистів та крадіїв.

Помітне місце в кримінальному середовищі того часу займали етнічні угруповання (азербайджанське, вірменське, грузинське, чеченське тощо).

Азербайджанське кримінальне співтовариство було утворено, за деякими даними, у 1970-х роках. З початку 1980-х років співтовариство отримало популярність і авторитет серед криміналу, в переважній більшості азербайджанці

спеціалізувалися на торгівлі фруктами та квітами, займалися наркобізнесом, «тримали» частину ринкової торгівлі.

Вірменське кримінальне співтовариство теж було утворено в 1970-х роках, традиційними кримінальними заняттями яких була наркоторгівля, грабежі, шахрайство тощо. У Москві за даними фахівців у той час проживало близько 10 вірменських «злочинців у законі». У 1992 році дане етнічне угруповання налічувало 150 постійних членів, 17 бригад і було досить впливовим, однак з часом у складі угруповання стався внутрішній конфлікт, в результаті якого було вбито 5 авторитетів.

Грузинське злочинне співтовариство того часу налічувало близько 200 активних членів спільноти і поділялося на 2 групи. Одні, до складу яких в переважній більшості входили абхазці, використовували більш жорсткі методи; другі – поєднували напівлегальний бізнес з відверто кримінальними діями. Однак, єдності у грузинському співтоваристві немає в основному на ґрунті національних конфліктів між Південною Осетією, Грузією та Абхазією.

Достатньо популярною, у той час, особливо у м. Москва була чеченська кримінальна громада, які в переважній більшості не визнавали авторитет «крадіїв в законі». Особливістю їх діяльності було те, що вони миттєво розподілялися на кілька дрібних структур, швидко зникаючи з поля зору правоохоронців. Злочини, в основному, виконувалися «гастролерами», які, виконавши завдання, зникали у гірських аулах, де знайти їх було неможливо. У складі чеченського кримінального співтовариства у Москві сформувалися три великі ОЗУ: центральне угруповання, яке контролювало центр Москви і було основним (її лідером був Гой Ісламов); південнопортове угруповання, яке контролювало автомобільний бізнес та Останкінське угруповання, яке контролювало стоянки транзитних автофургонів [148].

До середини 80-х рр. ХХ ст. у суспільстві успішно функціонували чітко організовані асоціальні угруповання: з одного боку, це представники корумпованої партійно-державної бюрократії, з іншого – мафіозні кримінальні організації. В умовах

хаосу саме представники цих угруповань отримали величезний стартовий капітал в результаті проведення антиалкогольної кампанії та змогли організувати стійкі мафіозні угруповання та в декілька разів примножити свій нелегальні тіньові доходи [148].

Значний поштовх у розвиток організованої злочинності здійснив прийнятий Закон «Про кооперацію в СРСР» від 26.05.1988 р. № 8998-ХІ, який дозволив здійснення приватної економічної діяльності. Саме цей нормативно-правовий акт надав можливість кримінальним «ділкам» легалізувати свої незаконно-здобуті кошти. За даними експертів, близько 60% кооператорів виявилися раніше судимими особами, що унеможливило розвиток тогочасного кооперативного руху в СРСР.

До кінця 80-х рр. ХХ ст. почали формуватися великі за розмірами та розгалужені за структурою злочинні угруповання, а лідери цих груп вважалися авторитетними особами як в її межах, так і поза нею.

У своїй діяльності члени угруповань досконало розуміли та чітко дотримувалися субординації по відношенню до своїх лідерів. Про існування ієрархії та відповідних правил поведінки були ознайомлені всі без виключення члени угруповання, а протиріччя та конфлікти між окремим організованими злочинними групами вирішувалися через відповідні механізми та ритуали, що свідчило про існування та розвиток окремої субкультури організованої злочинності та цілісність так званої «російської мафії».

Організовані злочинні групи у той час формувалися в переважній більшості або із осіб, що прямо чи опосередковано мали відношення до спорту, або з осіб із стійкого кримінальної середовища, при чому між обома типами членів злочинних угруповань існувало серйозне протистояння за лідерство. Діяльність «спортсменів», як правило, регулювалась так званими «злочодіями в законі», а особами із стійкого кримінального середовища – «авторитетами». Тому у деяких регіонах країни домінували «злочодії в законі», в інших – «авторитети». Особливе

місце в організованій злочинності займали «етнічні» злочинні групи, утворені за національною, расовою або етнічною ознакою.

Наявність організованої злочинності як проблеми офіційно визнано в 1989 році на II з'їзді народних депутатів СРСР. Це аж ніяк не означає, що організована злочинність з'явилася саме в цей час. Просто довгі роки проблема замовчувалася, що саме по собі сприяло зростанню і розвитку цього загрозливого явища.

Після розпаду СРСР внаслідок послаблення впливу правоохоронних структур та руйнації спецслужб, організована злочинність розпочинає більш «відкриту» діяльність. На відміну від зарубіжних країн, де активно в той час розвивалися заборонені та нелегальні види діяльності, на кшталт проституції, рекету, азартних ігор та незаконного обігу наркотиків, у пострадянському середовищі остаточно сформувався симбіоз економічної та кримінальної злочинності (представників тіньової економіки та професійних злочинців) та корумпованих чиновників.

Феномен організованої злочинності структурувався та став фундаментально помітним у результаті масштабної економічної кризи на початку 90-х рр., ослаблення управлінської та правоохоронної функції держави, правового нігілізму та зниження рівня правової культури, падіння суспільної моралі, а також міжнаціональних конфліктів, що виникли на території колишнього СРСР.

Темпи становлення української організованої злочинності приголомшливі, якщо в Італії на це пішло близько 150 років, то в Україні – лише 20-25 років. Лідери організованих злочинних груп, володіючи надприбутками від нелегальної злочинної діяльності акумулюють кошти в тішовій економіці, яка можлива за умови значної активізації корупції, необхідності наявності «покровителів» із державних структур, що покривають діяльність злочинців, тобто розвивається явище політизації корупції.

З 1988 року кримінальні елементи в СРСР почали дестабілізувати ситуацію в країні. Величезний вплив на організовані угруповання в Україні тоді мали кримінальні злочинні

групи, сформовані на теренах РФ. Представники загальної кримінальної спільноти поєднувалися у політико-тіньові альянси (кримінально-професійні об'єднання) з представниками економічної злочинності, що надавало їм можливість стати так званою «п'ятою владою» у певних пострадянських державах. Задля свого успішного функціонування вона знаходить все більш актуальні форми та методи свого існування, розширює сфери впливу на владні структури та суспільство, а також намагається обмежити державний вплив на регулювання суспільно-економічних процесів.

Наступний етап становлення організованої злочинності охоплює період з 90-х рр. до теперішнього часу і характеризується стрімким кількісним зростанням та серйозними структурними змінами організованих кримінальних формувань. Саме в ці роки були сформовані наукові визначення організованої злочинності, виявлено та охарактеризовано її ключові ознаки та структура, але, що особливо важливо, нарешті вдалося в кримінальному законодавстві визначити поняття організованої злочинної групи і організованого злочинного співтовариств та описати їх кваліфікуючі ознаки.

Період з 1993 по 1996 рр. характеризується збільшенням активності та кількості організованих злочинних груп на території України. Однак сучасна організована злочинна діяльність містить принципові відмінності від прогресивних організацій доіндустріальних об'єднань та угруповань. У цей час було ліквідовано близько 12 тис. злочинних угруповань, у тому числі 2 тис. з них мали сталий організований характер. Проте до судового розгляду було притягнуто лише 194 особи. Такі статистичні дані свідчать про неможливість владних та правоохоронних органів цілком ліквідувати сталі організовані злочинні групи на території України, які розподілили зони впливу та контролю великих міст (м. Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Одеса), відповідних областей та Автономної Республіки Крим.

Кінець 1990-х років відзначається тенденціями укрупнення складу організованих злочинних груп. Якщо у 1992-1993 рр. у організоване злочинне угруповання входило двоє-трое осіб, то починаючи з 1997 року – їх чисельність складала вже чотири-десять осіб-членів. Цей же період характеризується збільшенням питомої ваги злочинних угруповань з чисельністю понад десять осіб [176].

На початку 1995 року в республіках колишнього СРСР налічувалося 740 «крадіїв в законі», які тісно співпрацювали з місцевими злочинними формуваннями. З метою координації організованої злочинної діяльності лише у 1994 році відбулося 413 «злодійських сходок», в яких брало участь близько 6 тисяч осіб. Сходки, як правило, проводилися в великих містах і їх передмістях, в тому числі у курортних місцевостях і маскувалися під весілля, ювілеї та інші свята з великою кількістю гостей.

Значну роль в становленні організованої злочинності в Україні зіграли кримінальні угруповання засуджених в місцях позбавлення волі, чії можливості зросли в зв'язку зі збільшенням серед засуджених числа осіб, що не бажали ставати на шлях виправлення. Як показала практика боротьби з організованою злочинністю, члени злочинних угруповань засуджених після звільнення легко рекрутуються ватажками кримінальних формувань в якості виконавців, як правило, найбільш тяжких злочинів.

Батьківщиною організованої злочинності прийнято вважати США. На думку Калиновського О.В. та Ремського В.В. формування американської організованої злочинності відбувалося в декілька етапів [138]. Наприкінці 90-х рр. XIX ст. організованою злочинною організацією вважалася група людей, що незаконно займалася отриманням нелегального прибутку від організації забороненого грального бізнесу та проституції, а після введення так званого «сухого закону» – виготовленням, продажем та реалізацією наркотиків, алкогольних напоїв, підроблених банкнот тощо.

Наприкінці XX ст. набуває поширеності термін «етнічна злочинність». Хоча широкого розповсюдження та вживання даний

термін не набув, його часто використовували для визначення групи злочинців згуртованих за етнічним принципом та національною приналежністю.

На думку Лизогуба Б.В. етнічна основа побудови організованих злочинних угруповань такого роду може виступати як критерій для їх класифікації. Автор, ґрунтуючись на дослідженні міжнародного досвіду боротьби з організованою злочинністю, пропонує розподілити організовані злочинні групи саме за цією ознакою. Користуючись таким підходом Лизогуб Б.В. виділив такі етнічні кримінальні структури:

- 1) східноєвропейські угруповання (російські, польські, литовські тощо);
- 2) італійські угруповання (сицилійські, калабрійські, неаполітанські, американо-італійські);
- 3) угруповання, що формуються із числа чорношкірого населення країн Європи та США;
- 4) нігерійські угруповання;
- 5) колумбійські угруповання;
- 6) мексиканські угруповання;
- 7) угруповання, до складу яких входять вихідці із країн Далекого Сходу та Південно-Східної Азії (китайські, корейські, японські та в'єтнамські);
- 8) угруповання, до складу яких входять вихідці з регіону Кавказу (чеченські, вірменські, грузинські, азербайджанські та дагестанські групи);
- 9) кримінальні структури, до складу яких входять вихідці з країн Центральної Азії (центрально-азійські країни пострадянського простору, Афганістан і Пакистан);
- 10) поліетнічні організовані злочинні угруповання, до складу яких входять вихідці з декількох культурно та історично близьких країн.

Отже, відповідно до цього критерію, автор вважає, що можна виділити стільки видів кримінальних структур,

сформованих на етнічній основі, скільки існує етносів і національностей [229].

Характерними ознаками етнічної злочинності є те, що члени такої спільноти володіють національною самосвідомістю та мають спільну психологію, відстоюючи власну етнічну ідентичність через меншість в багатонаціональному суспільстві. Крім того даний вид угруповання, як правило, має закритий характер. Саме через ці ознаки учасники етнічних злочинних угруповань схильні до вчинення більш тяжких злочинів.

До найбільш відомих транснаціональних злочинних організацій відносяться:

1. *Італійська мафія* – набула розповсюдження у XIX столітті. Мафія у Італії з'явилася в результаті тривалого процесу розшарування феодального суспільства на Сицилії і появи нових верств так званої «земельної буржуазії» [132, с. 5]. Але є ще одна з версій походження італійської мафії. В період повстання 30 березня 1282 року, що увійшов в історію під назвою «Сицилійська на Сицилії народився клич «Morte alla Francia, Italia anela!» («Смерть Франції, зітхни, Італія!»). Початкові букви цього гасла і складають слово «MAFIA».

Перші згадки про мафіозні структури пов'язують з виникненням груп охоронців сицилійських баронів, що вербувалися із числа людей, як правило, із злочинним (асоціальним) минулим. На думку багатьох істориків зерно, з якого зійшла це злочинна організація, було посіяно ще в XII столітті, коли з'являлися таємні об'єднання проти Священної Римської імперії німецької нації (Sacrum Romanorum Imperium Nationis Germaniae). Деякі джерела вказують на династію Бурбонів, які користувалися послугами колишніх розбійників для патрулювання віддалених частин всередині острова. Ті в свою чергу швидко почали брати хабарі, закриваючи очі на деякі моменти. Багато фахівців відштовхується також від підстави так званої організації «gabellotti», які збирали данину для держави або які були посередниками між селянами і землевласниками. Вони

досить швидко розбагатіли, залякуючи селян і виступаючи представниками землевласників. «Gablotti» осмисливши, яка влада потрапила їм у руки, створили окрему касту, основою якої був кодекс честі і напівофіційна структура.

Сицилійська мафія традиційно базувалася в західній частині острова, навколо Палермо і Трапані, але після Другої світової війни вона поширила свій вплив і на схід. У даний час у італійської мафії є кримінальні контакти по всьому світу, особливо міцні зв'язки встановлені з Північною і Південною Америкою. найбільш відомими італійськими злочинними угрупованнями є «Коза Ностра», «Каморра», «Ндраньета», «Сакра Корона Уніта», «Стідда» тощо [205, с. 75-77].

Проте більшість дослідників не знають, що Італія одного разу вже була за крок від перемоги над цією злочинною організацією. За часів правління Муссоліні легендарний глава поліції, Cesare Morti, вдавався в боротьбі з мафією до агресивних і нелегальних методів, і якби не друга світова війна, можливо, йому б вдалося знищити її назавжди [205].

Незважаючи на деякі успішні судові розгляди щодо італійської мафії, розгром мафії практично неможливий, основною причиною цього є те, що вона достатньо потужно інтегрувалася з італійську економіку. Не без причини італійці називають мафію «la piovga» – восьминіг.

2. *Китайські тріади* відрізняються згуртованістю, особливою конспірацією, жорсткою дисципліною та постійним членством. Розташовуються ці злочинні формування переважно у Китаї, Гонконзі, Тайвані, Південно-Східній Азії. Китайським тріадам властива гнучка мережева структура управління. Найбільш поширеними видами злочинної діяльності, як правило, є вимагання, організація проституції та азартних ігор, незаконний обіг наркотиків, порнобізнес.

Китайська мафія (тріада) вважається однією з найдавніших у світі. Історія її створення починається більш, ніж 2500 років тому і існує до цього часу. Існує легенда, що її творцями були

ченці, які повернувшись з мандрів, виявили на місці свого храму попелище і з метою помсти своїм кривдникам та відновлення справедливості, створили об'єднання «Землі, людини і Неба». Після чого, до них ще приєдналася організація «Тінь лотоса». Всі ці події датовані XVII століттям.

У китайських тріадах є власні характерні тільки цим угрупованнях татуювання. Тільки учасники організації знають і розуміють їх зміст, при чому найчастіше використовується знак дракона. У китайській міфології, дракон означає силу та владу, а окремі тріади використовують цей знак як відмінності між угрупованнями.

Китайська тріада сьогодні має організації в різних країнах світу, її підрозділи успішно функціонують не тільки в Азії, але в США, Тайвані, Японії та інших країнах. Однак швидкість, з якою з'являються нові члени цього злочинного угруповання не дозволяє вистежити головних організаторів [150].

3. *Японська якудза* складається з декількох великих злочинних організацій. Найбільшу активність вона проявляє у себе в країні, а також на території США, Гавайських островів, Філіппін. Члени злочинних груп підпорядковуються суворій ієрархії, їх життєдіяльність регулюється звичаями і традиціями кримінального середовища. У повсякденному житті вони видають себе за успішних бізнесменів. Найбільш активно проявляють себе в операціях по «відмиванню» коштів, отриманих злочинним шляхом, секс-індустрії, шахрайських операціях, економічних злочинах тощо.

Історія якудзи бере початок в період Едо, при сьогунату Токугава (1603-1868 рр.). Після того, як міжусобні війни закінчилися, а Токугава Ієясу взяв владу в свої руки, в Японії настав мир: численні війська самураїв втратили свою значимість і потреба в їх існуванні зникла. Саме у ті часи багато самураїв поповнили ряди ронінів – декласованих воїнів, що втратили свою владу та міць і для того, щоб вижити і прогнати себе, багато з них опускалися до «брудних» заробітків (займалися розбоями,

грабежами, незаконними азартними іграми тощо). Часто вони об'єднувалися у банди, які називалися «текія» (вуличні торговці) і «бакуто» (гравці у карти).

Зазвичай у ці злочинні угруповання вступали люди, які не мали ні родини, ні гідної роботи, таким чином такого роду злочинні групи стали «притулком» для незахищених верств населення. Поступово банди еволюціонували і починали утворювати сім'ї із чіткою ієрархією (система «батько-син»), що притаманна якудза.

В японській юридичній термінології якудза називають «борьокудан» («bōryōkudan»), що означає «силове угруповання». У ході свого створення та розвитку якудза взяли традиційну японську ієрархічну структуру, пізніше був розроблений кодекс «Дзінгу» («jingi»), Кодекс «справедливості і боргу», де було закріплено, що вірність і повага є способом життя якудза. До складу клану якудза входять практично тільки чоловіки, представників жіночої статі дуже мало. Згідно з Книгою рекордів Гіннеса в наші дні якудза являються найзначнішим кримінальним феноменом у світі [452].

4. *Колумбійські наркокартелі* контролюють кожен етап виробництва та експорту кокаїну. Члени організації, що знаходяться на вищих рівнях, ізольовані від «рядових» виконавців. Особлива увага приділяється збереженню прибутку від торгівлі наркотиками і її збільшенню через міжнародні банки та інвестиційні проекти.

Структура організованої злочинності в Колумбії схожа з сицилійської мафією, але на відміну від неї колумбійські наркоугруповання нерідко очолюють жінки. Досить популярними є Медельїнський та Калійський наркокартелі. Їх розпад призвів до утворення безлічі дрібних злочинних організацій, які продовжують займатися наркобізнесом і сьогодні.

Вирощування кокаїну на нинішній території Колумбії почалося ще до приходу на цю територію іспанців і португальців. Місцеві індіанські племена обробляли не тільки коку, але й

марихуану. Саме її і поставляли колумбійці на ринок США. Але в кінці 1960-х – початку 1970-х років у зв'язку із масовим попитом на дешеві і такі ж дієві наркотики, як героїн, місцеві бандитські угруповання стали торгувати кокаїном. Його популярність настільки зростає, що дрібні бандитські угруповання почали об'єднуватися у більші й потужніші картелі.

Першим великим впливовим колумбійським наркокартелем став Медельїнській картель. Його заснував у 1976 році один з найнебезпечніших і жорстоких мафіозі в історії – Пабло Ескобар. Разом з ним цим злочинним угрупованням управляв ще й місцевий наркоторговець – Хосе Гонсало Родрігес Гача на прізвисько «мексиканець». Допомогу у функціонуванні злочинної групи надавати крім того брати Очоа та колишні співкамерники Карлос Ледер і Джордж Юнг (про них навіть зняли однойменний фільм «Кокаїн» з Джонні Деппом у головній ролі). Цікаво, що Ескобар вважав себе сучасним Робін Гудом, тому частину зароблених злочинним шляхом грошей витрачав на бідняків та будував для них безкоштовні будинки.

Хосе Гача і Пабло Ескобар займалися розширенням влади картелю усіма можливими способами: наказували вбивати чиновників, підкуповували й залякували поліцейських, привласнювали дрібні банди наркоторговців, що й стало основним принципом роботи колумбійських картелів.

В уряді учасників угруповання було достатньо зв'язків, тому вони з легкістю підкуповували політиків і чиновників за необхідності, а ті, в свою чергу, закривали очі на наркоторгівлю, не чіпали плантації картелю і всіляко сприяли його як місцевому, такі міжнародному розвитку.

До початку 2000-х років наркобанди купили або залякали майже весь уряд Мексики. Мексиканці буквально жили за рахунок наркоторгівлі, яка глибоко проникла в економіку та стала її основною частиною.

Повномасштабну війну картелям наважився влаштувати у 2006 році новообраний президент Мексики Феліпе Кальдерон.

Заручившись підтримкою США і отримавши від країни щорічне фінансування армії в розмірі 1,6 млрд. доларів, він почав відкрите протистояння функціонуючим картелям. З 2006 до 2012 року в Мексиці йшла справжня нарковійна. За цей час Кальдерону вдалося більш-менш очистити владу і поліцію від продажних поліцейських, підняти зарплату військовим і серйозно притиснути наркоторгівлю.

За шість років боротьби, у нарковійнах загинули більше 45 тисяч осіб. Уряду вдалося ввести війська в більшість захоплених бандами мексиканських міст, заарештувати або вбити главарів найбільших картелів і конфіскувати тонни кокаїну, тисячі одиниць зброї та мільярди доларів.

Незважаючи на успіхи у боротьбі з наркобізнесом, сьогодні в Мексиці продовжують діяти всі ті ж дев'ять найбільших картелів і зовсім припинити їх існування фактично неможливо. Це практично держави всередині держави, знищення локальних лідерів не заважає роботі всієї організації. Більш того, в останні роки картелі знову зміцнили і поповнюють свої ряди колишніми військовими з Мексики, Гватемали і США, стаючи вагомою силою навіть у Північній Америці. У розпорядженні картелю десятки тисяч одиниць стрілецької зброї, бойові машини, вертольоти та навіть підводні човни [433].

5. *Американська мафія* об'єднує в собі всі різновиди світових моделей організованої злочинності (корпоративну, етнічну, мережеву, патрімоніальную). США – це багатонаціональна країна, тому представники мафіозних кланів нерідко об'єднуються за етнічною (національною) ознакою, утворюючи італійські, мексиканські, кубинські, китайські, японські, афро-американські злочинні співтовариства. Етнічне забарвлення американської мафії зумовлює її транснаціональний характер. До великих транснаціональних злочинних груп (співтовариств) також слід віднести: албанську, корейську, в'єтнамську, бразильську, африканську, аргентинську, а також російську мафію. Американську мафію часто ототожнюють з

італійсько-американським кримінальним таємним співтовариством, яка не має офіційної назви.

Науковці вважають, що американська мафія виникла у Нью-Йорку та в інших великих містах східного узбережжя США в кінці XIX століття в результаті італійської імміграції, зокрема із Сицилії). Так, неаполітанські, калабрійські та інші італійські злочинні угруповання разом із незалежними італо-американськими злочинцями об'єдналися з метою створення сучасної італійської мафії в Північній Америці. Сьогодні американська мафія тісно співпрацює із сицилійською мафією та іншими італійськими організованими злочинними групами, такими як Каморра і Ндрангета.

За даними фахівців сьогодні американська мафія функціонує щонайменше у 26 містах США, найактивніші її представники знаходяться у великих містах (Нью-Йорк, Філадельфія, Детройт та Чикаго).

Правоохоронні органи Сполучених Штатів розглядають мафію як найбільш небезпечне злочинне об'єднання США, оскільки американська мафія контролює більшу частину злочинної діяльності в США та невеликої частини Канади. Незважаючи на активізацію вуличних бандитських угруповань та інших злочинних утворень, мафія залишається домінуючою на всій території східного узбережжя США.

У 1990 році на 8-ому конгресі ООН у м. Гавана було відзначено, що «організована злочинність створює пряму загрозу національній та міжнародній безпеці й стабільності та представляє собою фронтальну атаку на політичні та економічні влади, а також утворює загрозу самій державі». Крім того, було зазначено, що «вона порушує нормальне функціонування соціальних та економічних інститутів та компрометує їх, що призводить до втрати довіри до демократичних процесів; підриває процес розвитку і зводить нанівець досягнуті успіхи; ставить у положення жертви населення цілих країн й експлуатує людську слабкість, отримуючи при цьому прибутки; охоплює, окутує та

навіть втягує в кабалу цілі прошарки суспільства у різні взаємопов'язані злочинні підприємства» [282].

Одна, проникнення до органів влади та місцевого самоврядування правоохоронних та інших державних органів, представників окремих злочинних угруповань та криміналітету в цілому, унеможливорює адекватну та дієву протидію будь-яким формам та проявам організованої злочинності, в тому числі й транснаціональної.

Так, Л.Н. Галенська, аналізуючи питання міжнародної співпраці у боротьбі зі злочинністю вже у 70-х роках ХХ ст. зазначала про «існування спільної небезпеки для різних держав від певних кримінальних діянь та окреслила необхідність використання спільних заходів для їх припинення (піратство, рабство і работоргівля, торгівля жінками та дітьми, підробка грошових знаків і цінних паперів, незаконна торгівля наркотиками, розповсюдження порнографічних видань, «піратське» радіомовлення, розрив чи пошкодження підводного кабелю, ненадання допомоги на морі при зіткненні морських суден, незаконне захоплення повітряних суден та інші)» [67, с. 4-10].

З огляду на вищезазначене, цілком зрозуміло, що важливою сферою міжнародного співробітництва є протидія та запобігання транснаціональній злочинності. Така міжнародна співпраця історично-обумовлена та здійснюється з метою узгодження кваліфікації транснаціональних злочинів; надання взаємної правової допомоги, в тому числі у кримінальних справах, включаючи видачу злочинців; координацію зусиль та заходів щодо запобігання і протидії злочинам; забезпечення невідворотності притягнення відповідальності за вчинення злочинів.

1.2. Стан наукового опрацювання та дослідження проблематики питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Питання транснаціональної злочинності є об'єктом дослідження в ряді галузевих юридичних наук (в кримінальному праві, кримінології, міжнародному праві, криміналістиці тощо). Питання міжнародного співробітництва у напрямку протидії та запобігання транснаціональній злочинності тривалий час залишалися недостатньо вивченими, а загострення уваги до даної проблематики розпочалося наприкінці ХХ століття. Це насамперед пов'язано з активізацією міжнародних зв'язків між країнами світу, активізацією міграційних процесів та глобалізаційними процесами, що сприяли подальшій трансформації, еволюції організованої злочинності, пов'язані із поширенням її діяльності за межі України.

Аналіз бібліографії з проблематики транснаціональної злочинності вказує на достатню зацікавленість вчених щодо вказаної проблеми, окремі напрями дисертаційних досліджень, пов'язані з цією проблематикою, що захищені в Україні протягом 1998-2021 рр. представлені у табл. 1.1.

Аналіз дисертаційних досліджень, пов'язаних з проблемами питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності дає всі підстави стверджувати, що більшість дисертаційних досліджень була здійснена у розрізі спеціальностей 12.00.08 (кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право») та 12.00.11 (міжнародне право), що вказує на міждисциплінарність досліджень зазначеної проблематики.

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Таблиця 1.1

Напрями дисертаційних досліджень, пов'язані з проблематикою питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, захищені в Україні протягом 1998-2021 рр.

<i>Автор</i>	<i>Тема дисертаційного дослідження</i>	<i>Рік захисту</i>	<i>Шифр спеціальності</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Кандидатські дисертації			
Іванов Ю.А.	Міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом у сучасних умовах	2000	12.00.11
Кохан Г.Л.	Міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з рабством і работоргівлею	2002	12.00.11
Київець О.В.	Міжнародно-правове регулювання боротьби з відмиванням «брудних» грошей	2003	12.00.11
Іваненко І.В.	Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження	2003	12.00.08
Возна Т.І.	Діяльність правоохоронних органів і неурядових організацій та їх взаємодія щодо запобігання та боротьби з торгівлею людьми	2003	12.00.07
Лешукова І.В.	Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів	2004	12.00.09
Расюк Е.В.	Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні	2005	12.00.08
Свистуленко М.П.	Екстрадиція в правовій системі України: основні кримінально-правові аспекти	2005	12.00.08
Войціховський А.В.	Міжнародне співробітництво держав у боротьбі з фальшивомонетництвом	2005	12.00.11

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження табл. 1.1.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Підгородинський В.М.	Відповідальність за торгівлю людьми за кримінальним законодавством України	2005	12.00.08
Столярський О.В.	Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі з відмиванням грошей від наркобізнесу	2006	12.00.11
Тітов Є.Б.	Правова природа та проблеми кваліфікації захоплення заручників у міжнародному кримінальному праві	2007	12.00.11
Борисова Л.В.	Транснаціональні комп'ютерні злочини як об'єкт криміналістичного дослідження	2007	12.00.09
Смазнова І.С.	Філософсько-правовий аналіз тероризму та боротьби з ним	2007	12.00.12
Новікова Л.В.	Кримінальна відповідальність за фінансування тероризму	2007	12.00.08
Пшеничний І.В.	Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй	2008	12.00.08
Нуруллаєв І.С.О.	Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією	2008	12.00.11
Пожидаєв Г.П.	Адміністративно-правові засади протидії організованій транснаціональній злочинності	2009	12.00.07
Плугатир М.В.	Імплементация Україною міжнародно-правових зобов'язань щодо відповідальності за злочини у сфері комп'ютерної інформації	2009	12.00.08
Мельничук Т.В.	Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері: кримінологічне дослідження	2009	12.00.08
Полях А.М.	Криміналістична характеристика та основи розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів	2009	12.00.09

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження таблиці 1.1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Данилевський А.О.	Кримінальна відповідальність за матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації	2009	12.00.08
Мусієнко А.В.	Запобігання злочинам у сфері трансплантації органів та тканин людини	2010	12.00.08
Притула А.М.	Кримінально-правова охорона виключної (морської) економічної зони України	2010	12.00.08
Сорока С.О.	Контрабанда наркотичних засобів: проблеми протидії	2010	12.00.08
Середа Г.Г.	Міжнародно-правова регламентація кримінальної юрисдикції держав у внутрішніх водах і територіальному морі	2010	12.00.11
Буркаль В.С.	Протидія транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки	2019	12.00.08
Попко В.В.	Транснаціональне кримінальне право: міжнародно-правові засади	2020	12.00.11
Нуруллаєв Ількін Садагат огли	Міжнародно-правове співробітництво у боротьбі зі злочинністю (сучасні особливості та основні тенденції розвитку)	2021	12.00.11
Докторські дисертації			
Тимошенко В.А.	Формування системи національної та міжнародної протидії сучасному наркобізнесу	2006	12.00.08
Зелінська Н.А.	Міжнародно-правова концепція міжнародного злочину	2007	12.00.11
Жаровська Г.П.	Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні	2010	12.00.08

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження таблиці 1.1

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Вербенський М.Г.	Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання	2010	12.00.08
Аркуша Л.І.	Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності	2011	12.00.09
Канцір В.С.	Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір	2011	12.00.12
Філіппов С.О.	Кримінологічні засади протидії транскордонній злочинності	2019	12.00.08
Дідківська Г.В.	Кримінологічна характеристика участі України в системі запобігання міжнародній злочинності	2019	12.00.08

Усі наукові публікації, що є істотним науковим доробком у опрацювання проблеми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності можна згрупувати за такими ознаками:

- дослідження, присвячені питанням загальнотеоретичного характеру, тобто поняттям «злочинність» та «організована злочинність»;

- дослідження, присвячені поняттю «етнічна злочинність», «транснаціональна злочинність», «транснаціональна організована злочинність», «міжнародна злочинність», «транснаціональні злочини»;

- дослідження, присвячені питанням міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності (в тому числі за видами транснаціональних злочинів).

Проаналізувавши роботи вітчизняних та зарубіжних науковців, варто відзначити неабияку увагу до окреслених категорій даної проблематики.

Питанням загальнотеоретичного характеру, що пов'язані з вивченням сутності понять «злочинність» та «організована злочинність» у різних її видах та проявах присвячені праці таких вітчизняних науковців, як: Аркуша Л.І. «Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності» (2011), Батиргарєєва В.С. «Кримінологічні засади запобігання рецидивній злочинності в Україні» (2010), Бабенко А.М. «Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання» (2015), Кальман О.Г. «Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження» (2004), Карпов Н.С. «Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності» (2008), Медицький І.Б. «Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави» (2007), Оболенцев В.Ф. «Актуальні проблеми латентної злочинності» (2001), Сорочик Ю.Ю. «Адміністративно-правове забезпечення протидії організованій злочинності в Україні» (2010), Фріс П.Л. «Кримінально-правова політика України» (2005), Шостко О.Ю. «Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованій злочинності в європейських країнах» (2011), Коцур М.М. «Правове регулювання протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів (історико-правове дослідження)» (2020) тощо.

Так, Карпов Н.С. у дисертації «Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності» (2008) вважає за необхідне й аргументує свою думку щодо уточнення співвідношення категорій і понять «злочин», «злочинність», «злочинна діяльність», вважаючи, що «злочин – це одичне явище, злочинність – загальне, а злочинна діяльність – вияв і відображення соціальної сутності злочинів і злочинності як соціального елементу життєдіяльності суспільства» [145, с. 10]. Крім того автор зазначає, що «злочинна діяльність – це не випадковість виявів дій злочинців, а один зі своєрідних і специфічних виявів видів людської діяльності, що характерна

для всіх складників будь-якого її виду і виступає її метою, об'єктом і суб'єктом, засобами та специфічним процесом цієї діяльності» [145, с. 23].

Вагомий внесок у висвітлення проблемних питань, що стосуються теоретичних та прикладних проблем протидії організованій злочинності в європейських країнах здійснила у своєму дисертаційному дослідженні Шостко О.Ю. Авторкою зазначено, що «міжнародна спільнота не має єдиного підходу до визначення поняття «організована злочинність». Існує велика кількість альтернативних підходів, але немає всеохопної теорії, яка примирила б різні точки зору щодо розуміння цього поняття. Умовно всі теоретичні моделі, авторка, поділяє на локальні, або етнічні, ієрархічні, підприємницькі (з таким їх різновидом, як бюрократично-корпоративна модель)» [441, с. 22]. Крім того, Шостко О.Ю. виділяє «суттєві кримінологічні ознаки організованої злочинності, серед яких:

1) систематична колективна злочинна діяльність об'єднань осіб із використанням нелегальних або легальних економічних практик;

2) ця діяльність відбувається в межах різних організаційних структур (від ієрархічних до мережних);

3) основною метою діяльності є отримання надприбутків, які можуть спрямовуватися, зокрема, і на отримання влади в різних політичних інститутах держави, що призводить до постійного розширення кола причетних осіб;

4) визначальним методом досягнення мети є корупція (підкуп), а в деяких випадках – насилля (залякування) окремих осіб, зокрема представників влади, працівників кримінальної юстиції» [441, с. 23].

Сорочик Ю.Ю., досліджуючи у своєму дисертаційному дослідженні питання адміністративно-правового забезпечення протидії організованій злочинності в Україні (2010), обґрунтував використання терміну «протидія» організованій злочинності на противагу нормативному «боротьба» і запропонував визначати

«протидію організованій злочинності як систему заходів політичного, правового, організаційного, управлінського, процесуального, юрисдикційного та іншого характеру, спрямованих на зменшення рівня організованої злочинності, нейтралізацію та усунення її чинників, виявлення та розслідування проявів організованої злочинної діяльності, притягнення осіб – учасників організованої злочинної діяльності – до юридичної відповідальності з метою захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, суспільства і держави» [380, с. 11-12].

Аркуша Л.І. у дисертаційному дослідженні «Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності» (2011) визначила поняття легалізації незаконних доходів, під яким запропонувала розуміти «окремих напрямом організованої злочинної діяльності. Абсолютна більшість подібних злочинів, на думку автора, вчинюється з прагненням отримати певну економічну вигоду, а доходи, одержані у результаті організованої злочинної діяльності, зрештою, націлені на економічні відносини, щоб надати їм законної форми» [22, с. 10].

Аркушою Л.І. крім того визначено, що «спосіб легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, – це заздалегідь спланована, складна сукупність пов'язаних із основним злочином поетапних кримінальних дій, які залежать від характеристики особистості злочинців, поставлених ним цілей і завдань, предмета злочину, елементів обстановки; спрямовані на впровадження злочинно набутого майна в легальну економіку для надання вигляду правомірності володінню, користуванню і розпорядженню ним» [22, с. 10].

Крім того дослідженням різних аспектів злочинності й методів протидії їй приділяли увагу багато вчених кримінологів та криміналістів: Ю.В. Баулін, В.П. Бахін, А.Ф. Волобуєв, В.Г. Гончаренко, А.І. Долгова, А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, А.В. Іщенко, М.К. Камінський, І.І. Карпець, В.О. Коновалова,

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова, В.С. Кузьмічов,
В.К. Лисиченко, В.В. Лунєєв, О.Р. Михайленко,
М.В. Салтевський, А.Б. Сахаров, С.М. Стахівський, В.П. Тихий,
В.В. Тищенко, І.К. Туркевич, В.І. Шакун, В.Ю. Шепітько, та інші.

Найбільш вагомим науковим доробком в опрацювання певних аспектів міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю були праці таких науковців: Моїсєєв О.І. «Кримінально-правова юрисдикція України щодо злочинів, вчинених за її межами» (2007), Свистуленко М.П. «Екстрадиція в правовій системі України: основні кримінально-правові аспекти» (2005), Юртаєва К.В. «Місце скоєння злочинів міжнародного характеру» (2010), Хайнекер Хаген Петер Фрідріх. Ф. «Правове співробітництво держав-членів Євросоюзу у боротьбі з організованою злочинністю» (2013) тощо.

Дослідження особливостей протидії транснаціональній злочинності особливо актуальні у країнах пострадянського простору. Так, деякі проблеми, дотичні до теми дослідження частково висвітлені в роботах Г.А. Аванесова, Ю.М. Антоняна, Л.І. Беляєвої, А.К. Бекряшева, Н.С. Бекряшева, І.П. Білозьорова, А.Г. Богатирьова, О.Н. Ведерникової, Л.Д. Гаухман, Р.Р. Галіакбарова, С.П. Глінкіна, А.І. Гурова, Ю.А. Дмитрієва, А.І. Боргова, Е.А. Іванова, Н.Г. Кадникова, І.І. Карпеця, Л.М. Колодкіна, Г.А. Кригера, В.Н. Кудрявцева, Н.Ф. Кузнецової, Б.А. Курінова, В.Д. Ларичева, І.І. Лукашука, В.В. Лунєєва, С.В. Максимова, А.С. Михлина, А.В. Наумова, Д.К. Нечевіна, В.А. Номоконова, В.С. Овчінської, П.Г. Пономарьова, А.Х. Піхова, А.Л. Репецького, О.Б. Сахарова, Д.С. Хижняка, М.Д. Шаргородського, В.Є. Емінова, А.М. Яковлева, П.С. Яні та деяких інших.

Заслуговує на увагу думка Хижняка Д.С. висвітлена у дисертаційному дослідженні «Методологические основы расследования транснациональных преступлений: модельный подход» (2018), який переконаний в тому, що «категорія транснаціональних злочинів також мала значний вплив на зміни в

парадигмі криміналістичної науки. Заклопотаність, пов'язана з проблемою транснаціональних злочинів, почала даватися взнаки на початку 70-х рр. ХХ ст., коли міжнародне співтовариство усвідомило значну небезпеку таких злочинних діянь. Саме тоді ці злочини стали називатися «транснаціональними» [428].

Варто погодитися із думкою ще одного російського науковця Піхова Аслана Хазрет-Алієвича, наведеною у дослідженні «Теоретические основы противодействия транснациональной преступности» (2018). Автор вважає, що «транснаціональна злочинність – одна з гострих і складних проблем, які постали перед світовою спільнотою на рубежі тисячоліть. Вона надає потужний вплив на всі сфери суспільного життя, не тільки порушує нормальне функціонування соціальних і економічних інститутів країни, виступає в якості реальної сили, яка підриває безпеку держави і суспільства, а й являє собою нову серйозну загрозу самому існуванню суверенних держав. Правоохоронним органам сьогодні надзвичайно важко контролювати і викривати добре організовані транснаціональні кримінальні угруповання, які використовують насильство і підкуп, що діють на території, яку охоплюють юрисдикції різних країн» [317, с. 3].

Питанням міжнародного співробітництва у сфері правоохоронної діяльності присвячені наукові доробки таких вчених країн пострадянського простору: Губанов А.В. «Основы организации и функционирования полиции зарубежных государств и использование их опыта для совершенствования деятельности органов внутренних дел России» (1997), Головатюк В.В. «Организация международного полицейского сотрудничества в сфере профессиональной подготовки кадров» (2002), Грибовская Н.Н. «Международно-правовые основы организации и деятельности Европейской полицейской организации (Европол) и ее сотрудничество с правоохранительными органами Российской Федерации» (2007), Нигматуллин Р.В. «Сотрудничество государств в борьбе с

преступленнями міжнародного характеру в ХХ – началe ХХІ столетия: историко-правовой аспект» (2007) тощо.

Губанов А.В., аналізуючи у своїй праці функціонування державних правоохоронних органів зазначав, що «Країна переживає воістину один з найскладніших періодів своєї історії. Побудова нової, постсоціалістичної державності, супроводжується, на жаль, цілою низкою суперечливих тенденцій і глибокими кризовими явищами в економічному, соціальному та політичному сферах, в тому числі різким ускладненням криміногенної обстановки. Світовий досвід показує, що такий стан аж ніяк не специфічний: перехід від авторитаризму і тоталітаризму до демократії – процес дуже складний і болючий, неминуче пов'язаний з маргіналізацією частини суспільства, значним поширенням правового нігілізму, активізацією криміналітету, зростанням злочинності і, одночасно, зниженням ефективності правоохоронних систем. Так було, наприклад, в післявоєнній Німеччині, Італії, Японії, відбувається і зараз в колишніх соціалістичних країнах – Болгарії, Угорщині, Польщі, Румунії та ін. Аналогічну картину можна спостерігати і в республіках ближнього зарубіжжя, що виникли після розпаду СРСР» [78].

Нігматуллин Р.В. у своїй докторській дисертації «Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера в ХХ – началe ХХІ столетия: историко-правовой аспект» зазначав, що «стратегія і тактика боротьби зі злочинністю, в тому числі і міжнародної, змінювалися в міру розвитку людського суспільства. Так, політичні процеси, що проходили в світі, надали найбезпосередніший вплив на співпрацю держав. Природно, що в умовах протистояння двох військово-політичних блоків співпраця правоохоронних органів здійснювалася переважно по блокової системі. Однак зростання злочинності, зростання її загрози основам життєдіяльності держави і суспільства змушували забувати про ідеологічну несумісність. Сполучною ланкою стала ООН, яка регулярно

проводила конгреси з попередження злочинності та поводження з правопорушниками. Загальна міждержавна політика боротьби зі злочинністю, стандарти її здійснення визначалися саме на цих форумах» [273].

Монографія, опублікована у 2017 році В.А. Жбанковим та А.В. Табаковим у Москві «Транснациональная организованная наркопреступность и наркоконтрабанда как ее составляющая: современное состояние и основные тренды» присвячена кримінологічному та криміналістичному аналізу наркоконтрабандної діяльності організованих транснаціональних злочинних формувань і вдосконаленню заходів по боротьбі з нею. У системі даної діяльності, на думку авторів, «наркоконтрабанда займає особливе місце і розглядається як своєрідний синтез загально-кримінальної та економічної складових в рамках багатофункціонального кримінального наркопідприємництва міжнародного масштабу, яка становить підвищену соціальну небезпеку для країни. У зв'язку з цим в роботі розглядається історія розвитку транснаціональної контрабанди і фактори, що впливають на її становлення та розвиток. Крім того, в роботі запропоновано комплекс заходів щодо вдосконалення боротьби з транснаціональною організованою контрабандою» [100].

В українській юридичній літературі теоретичним особливостям транснаціональної злочинності, в тому числі поняттями «організованої міжнародної злочинності», «транснаціональної злочинності», «міжнародної злочинної діяльності», «транскордонної злочинності», «організованої злочинності трансконтинентального характеру», «міжнародної організованої злочинності» присвячені роботи таких вчених, як П.Д. Біленчук, М.Г. Вербеньський, О.М. Бандурка, П.І. Гришаєв, А.Д. Дорошенко, В.М. Дрьомін, Г.П. Жаровська, А.П. Закалюк, Н.А. Зелінська, О.В. Козаченко, Г.П. Пожидаєв, О.С. Проневич, І.В. Пшеничний, Е.В. Расюк, О.Б. Сахарова, Є.Д. Скулиш, В.В. Топчій, О.Ю. Шостко та інших дослідників.

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Значна увага останніми роками приділяється даній проблематиці в Україні, серед яких варто відзначити ґрунтовні дисертаційні дослідження таких вітчизняних учених: Вербенський М.Г. «Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання» (2010), Буркаль В.С. «Протидія транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки» (2019), Жаровська Г.П. «Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні» (2019).

Заслугує на увагу вітчизняне монографічне дослідження П.Д. Біленчука, А.В. Кофанова, О.Л. Кобилянського, Є.К. Паніотова «Транснаціональна злочинність: криміналістичний аналіз», опубліковане у 2011 році. Автори у даному дослідженні акцентують увагу на сутності криміналістичного поняття «транснаціональний злочин», виокремлюють його ознаки, охарактеризовують методіку розслідування транснаціональних злочинів, окреслюють основи криміналістичної характеристики міжнародної організованої транснаціональної злочинності, здійснюють криміналістичний аналіз сучасної транснаціональної організованої злочинності, а також фактори, властивості, риси та тенденції її розвитку. Особливу увагу П.Д. Біленчук, А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський та Є.К. Паніотов у даній монографії звертають увагу на загальну характеристику організованих злочинних груп в країнах Європейського Союзу та організовані злочинні групи країн СНД та особливості їх злочинної діяльності [44].

Не можемо не погодитися із думкою авторів, які вважають, що «проблема боротьби з міжнародною злочинністю – є однією з найбільш актуальних і, відповідно, досить важливих і складних для людства і держав світового співтовариства. Міжнародна злочинність створює загрозу для існування самого міжнародного співтовариства, оскільки в структурі людського суспільства зараз мають місце організовані і цілеспрямовано діючі кримінальні об'єднання. Вони перешкоджають здійсненню не

тільки правової, але і в цілому міждержавної соціально-економічної політики» [44].

Крім того П.Д. Біленчук розглядаючи питання розслідування транснаціональних злочинів, відзначає, що «розслідування такого виду злочинів мають достатньо специфічний характер як за типовими слідчими ситуаціями, так і за методикою їх розкриття, та звертає увагу на те, що в сучасних умовах починає утворюватися інтернаціональна криміналістична методика їх розслідування. Джерелами ж цієї методики мають стати міжнародні угоди разом з традиційними методами розслідування злочинів» [44].

Так, наприклад, В.М. Волженкіна чітко виокремлює поняття «організована міжнародна злочинність», «транснаціональна злочинність» та «міжнародна злочинна діяльність, елементом якої є організована злочинність» [61, с. 5-7], а В.В. Меркушин пропонує застосовувати поняття такі поняття, як «транснаціональна організована злочинність», «транснаціональні злочинні організації» та «транснаціональні корпорації» [255, с. 20-28].

На думку І.В. Пшеничного, поняття «транснаціональна організована злочинність» слід розглядати «як форму міжнародної діяльності організованих злочинних груп або організацій із використанням різних методів, у тому числі і примусового характеру, та заборонених товарів і послуг, діяльність таких організованих злочинних груп або організацій має виходити за межі однієї країни [347, с. 7].

Вартує уваги монографічне дослідження Н.А. Зелінської «Міжнародні злочини і міжнародна злочинність» (2006 р.), яке присвячене питанням протидії транснаціональній організованій злочинності. Це комплексне міждисциплінарне дослідження ґрунтовно окреслює відмінності у сутності понять «міжнародна злочинність», «міжнародний злочин» та «транснаціональна злочинність». Визначальною особливістю даної монографії є сформульована у ній концепція транснаціонального

кримінального права та погляд на питання протидії транснаціональній організованій злочинності з наряду позицій міжнародного кримінального права.

Крім того у роботі було проаналізовано міжнародно-правові стандарти криміналізації певних видів транснаціональних правопорушень, як то корупція, відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, торгівля людьми та нелегальне ввезення мігрантів, незаконне виготовлення та обіг вогнепальної зброї тощо. Автор вважає, що «із плином часу поняття міжнародного злочину еволюціонує, змінюється, наповнюється новим змістом, стає транснаціональним; міжнародно-правові злочини становлять тільки частину міжнародної злочинності, друга її частина складається зі злочинів, що належать до категорії транснаціональних» [127, с. 105].

Не можливо не погодитися із думкою М.Г. Вербенського, який у своїй дисертаційній роботі «Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання» наголошує, що «транснаціональна злочинність не є проблемою тільки країн «третього світу» або країн з перехідною економікою, де через слабкий розвиток легального сектору економіки та політичних інститутів держава значною мірою виявляється залежною від діючих на її території кримінальних угруповань, представники яких найчастіше обіймають ключові посади в органах публічної влади. Велику загрозу ця злочинність становить для країн, які традиційно належать до розвинутих, адже саме вона все частіше стає відчутним фактором регулювання суспільних відносин у важливих сферах життєдіяльності суспільства – визначає характер і спрямованість економічних процесів, формує політичну еліту, через корупційні й лобістські механізми створює необхідну їй правову базу, негативно впливає на формування суспільної свідомості, створює й активно впроваджує вироблені свої моральні цінності та підвалини» [56, с. 1].

М.Г. Вербенський транснаціональну організовану злочинність визначає як окремий вид організованої злочинності, який характеризується структурною системою високоорганізованих і ретельно законспірованих злочинних угруповань, що займаються міжрегіональною або, в ряді випадків, міжнародною злочинною діяльністю у вигляді промислу, спрямованого на систематичне отримання максимально високих прибутків і надприбутків, нерідко використовуючи у своїх інтересах як державні структури, так й інститути громадянського суспільства [55, с. 83-88].

Окремої уваги заслуговує докторська дисертація Жаровської Г.П. «Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні», де автор наголошує, що «міжнародне співробітництво як необхідний елемент системного контролю над транснаціональною організованою злочинністю може бути реалізовано як у неофіційний спосіб (обмін інформацією, технічна допомога), так і офіційним шляхом у формах сприяння екстрадиції злочинців та взаємної правової допомоги на різних етапах розслідування. Комплексне використання неформальних методів взаємодії у сукупності з офіційними має важливе значення для подолання труднощів і непорозумінь, а також недопущення зволікань у процесі контролю над транснаціональною організованою злочинністю» [96, с. 23].

Крім того автор зазначає, що «сучасні реалії розвитку транснаціональної організованої злочинності свідчать про те, що вона набула принципово нової якості, трансформується не лише в злочинні організації різного ступеня складності, чисельності та масштабів впливу, а й здатна утворювати квазі-державні об'єднання кримінальної спрямованості (в окремих регіонах українського Сходу). Міжнародна спільнота та національні суб'єкти забезпечення державної безпеки недооцінили геополітичний, економічний, політичний, організаційний та мілітарний потенціал транснаціональної злочинності, що

привело до загибелі людей та інших тяжких наслідків глобального масштабу» [97, с. 33].

Докторська дисертація Філіппова С.О. «Кримінологічні засади протидії транскордонній злочинності» (2019) присвячена комплексному дослідженню кримінологічних засад протидії транскордонній злочинності, де вирішено наукову проблему, що пов'язана з подоланням фрагментарності наукового пояснення, феноменології протидії транскордонній злочинності та розробкою сучасних концептуальних підходів до протидії транскордонній злочинності. У даному дослідженні транскордонна злочинність досліджена як «відкрита соціальна система, що опосередковує деструктивний феномен, який у своєму вияві – статистичній сукупності злочинів, що вчиняються на певній території в певний період часу, – є порівняно масовим та історично мінливим і параметри якого характеризують рівень динамічної рівноваги соціальних інститутів та особистісної активності в транскордонних відносинах» [420, с. 2].

Варта уваги наукова праця Буркаль В.С. «Протидія транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки» (2019), у якій охарактеризовані напрямки діяльності та особливості функціонування транснаціональних організованих злочинних угруповань у сфері економіки в Україні, дано кримінологічну характеристику особам, які є учасники транснаціональних організованих злочинних угруповань у сфері економіки, а також проаналізовано соціальні та правові заходи протидії транснаціональній організованій злочинності в сфері економіки в Україні [49].

Скулиш Є.Д. та Глушков В.О. зазначали, що під «транснаціональною організованою злочинністю слід розуміти якісно нову форму розвитку національної організованої злочинності, один із вищих рівнів кримінальної еволюції, суб'єктами якої є стійкі злочинні організації, сфера впливу та діяльність яких у вигляді злочинного промислу розповсюджується на декілька держав, групу суміжних держав, регіон, континент або

світове співтовариство. Єдиної моделі транснаціональної організованої злочинності у світі, на думку авторів, не існує. Суб'єкти цього виду злочинності, до яких належать злочинні організації, діють у різних регіонах світу, мають свою специфічну спеціалізацію, використовують різні методи, прийоми, тактику діяльності, мають різний кількісний та етнічний склад тощо, але об'єднує їх єдина спільна мета – отримання від заняття злочинним промислом, що може поєднуватися із веденням, на перший погляд, законної діяльності, надвисокого прибутку» [373, с. 193].

Устінов В.В., досліджуючи питання транснаціональної злочинності зазначав, що «транснаціональні злочинні структури, які спеціалізуються на наркобізнесі, та ті, які займаються терористичною діяльністю, характеризуються структурною схожістю, стійкими зв'язками та використанням взаємної вигоди їх потенційних можливостей: наркоділки терористів – для тиску на державні структури з метою зміни антикримінальної політики, терористи наркоділків – для фінансування своєї діяльності» [415, с. 86].

Заслуговує на увагу дослідження Канціра В.С. «Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір» (2011), в якому автор вперше запропонував концепцію філософсько-правового деконструювання світоглядного базису тероризму крізь призму природного та позитивного права та довів, що «термін «тероризм» становить поліфункціональну категорію. Розкрити її змістове наповнення можна лише апелюючи до інтегральної концепції праворозуміння та враховуючи специфіку конкретно-історичних парадигм моралі та світогляду» [140, с. 12].

Деякі з вчених окремо виділяють поняття етнічної злочинності, наголошують на її існуванні та розвитку, а також активно вивчають цей феномен. Серед них: І.В. Анжиров, Ю.М. Антонян, Б.С. Артиков, О.М. Бандурка, А.В. Борисов, П.О. Вагін, М.Г. Вербенський, Н.О. Горюнова, А.І. Долгова, Г.П. Жаровська, А.М. Зюков, І.Х. Касаєв, М.П. Клейменов,

В.В. Коленков, В.О. Корольов, Н.В. Кузьміна, М.Л. Ларченко, О.О. Леляк, Б.В. Лизогуб, М.В. Матійко, О.В. Медведєв, А.П. Писаренко, В.А. Пономаренков, Е.К. Рабданова, В.В. Ремський, А.Ю. Сипачев, Т.М. Тіміна, Є.В. Ткач, О.В. Тягло, Р.Г. Чевходзе, І.Л. Хромов, В.І. Шиян, О.М. Щукін.

Так, Лизогуб Б.В. під етнічним злочинним угрупованням пропонує розуміти багаточисленне об'єднання, до якого входять десятки, а то й сотні осіб за певною етнічною приналежністю, котрі активно займаються злочинною діяльністю [229].

Леляк О.О. зазначає, що «в науці не існує сталої термінології щодо цього феномена, тому можна зустріти різні терміни: «злочинні етнічні формування» (Г. Геворгян), «етнічні угруповання» (Є. Топільська), «етнічні організовані злочинні групи» (Г. Дашков, Д. Коломитц), «організовані групи та злочинні організації, сформовані на етнічній основі» (статистична звітність МВС)» [227].

Щодо питань міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, то Тимошенко В.А. у своєму дисертаційному дослідженні «Формування системи національної та міжнародної протидії сучасному наркобізнесу» (2006) зазначав, що «здатність міжнародного криміналітету швидко пристосовуватися до ситуації у тому чи іншому регіоні, застосовувати найновіші досягнення науково-технічного прогресу, а також користуватися прогалинами в законодавствах деяких держав вимагає від міжнародного співтовариства максимальної мобілізації зусиль і особливо максимальної координації діяльності правоохоронних і спеціальних служб, подальшого вдосконалення й універсалізації нормативно-правових та інших механізмів боротьби з наркобізнесом» [399, с. 3].

Особливу теоретичну та методологічну цінність у дослідженні даної проблематики має бібліометричний аналіз міжнародної наукометричної бази даних SCOPUS, що надав можливість виявити тенденції у наукових публікаціях зарубіжних

вчених щодо питань міжнародного співробітництва у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності. SCOPUS сьогодні є найбільшою реферативною базою даних, особливим інструментом для відстеження цитованості статей, опублікованих у певних наукових виданнях та однією зі складових інтегрованого науково-інформаційного середовища SciVerse [303].

На основі системи пошуку зазначеної наукометричної бази даних в межах дослідження було здійснено пошук та систематизацію наукових публікацій за ключовими англійськими варіантами поняття «транснаціональна злочинність» у таких інтерпретаціях: «international crimes», «transnational crimes» та «cross-border crimes».

Так, було виявлено, що 1313 наукових публікацій у наукометричній базі даних SCOPUS прямо чи опосередковано стосуються дослідженню проблематики транснаціональної злочинності («internationalcrime»).

За роками публікаційна активність науковців щодо питань інтернаціональної злочинності («internationalcrime») розподілилися таким чином: 1974 р. – 2 публікації; 1975 р. – 1 публікація; 1976 р. – 2 публікації; 1978 р. – 3 публікації; 1980 р. – 1 публікація; 1981 р. – 1 публікація; 1983 р. – 1 публікація; 1984 р. – 2 публікації; 1987 р. – 1 публікація; 1988 р. – 2 публікації; 1989 р. – 2 публікації; 1990 р. – 1 публікація; 1993 р. – 4 публікації; 1994 р. – 1 публікація; 1995 р. – 4 публікації; 1996 р. – 7 публікацій; 1998 р. – 5 публікації; 1999 р. – 7 публікацій; 2000 р. – 6 публікацій; 2001 р. – 8 публікацій; 2002 р. – 10 публікацій; 2003 р. – 15 публікацій; 2004 р. – 18 публікацій; 2005 р. – 26 публікацій; 2006 р. – 35 публікацій; 2007 р. – 31 публікація; 2008 р. – 49 публікацій; 2009 р. – 68 публікацій; 2010 р. – 70 публікацій; 2011 р. – 101 публікація; 2012 р. – 73 публікації; 2013 р. – 85 публікацій; 2014 р. – 120 публікацій; 2015 р. – 100 публікацій; 2016 р. – 89 публікацій; 2017 р. – 105 публікацій; 2018 р. – 66 публікацій; 2019 р. – 84 публікації; 2020 р. – 76 публікацій; 2021 р. – 28 публікацій.

Даний аналіз виявив сталу тенденцію до збільшення в геометричній прогресії зацікавленості вчених до даної проблематики.

Перша публікація, пов'язана з поняттям «internationalcrime» датована 1974 р. та була опублікована Kale R.S. під назвою «International police communications», де визначено що «поліцейська взаємодопомога та співпраця відіграє життєво важливу роль у забезпеченні надійних засобів зв'язку для поліцейських сил різних країн. У світі існує потреба в тому, щоб універсальна міжнародна організація була доступна для поліції різних країн для запобігання та розкриття міжнародної злочинності» [4, с. 504-506].

Кількість публікацій в наукометричній базі Scopus за країнами та територіями відповідної проблематики розподіляються таким чином: найбільше їх число зафіксовано у США – 273 публікації, Великобританії – 218 публікацій та Нідерландах – 148 публікацій. Значно менше публікацій зафіксовано у Канаді – 78 документів, Австралії – 75 документів, Німеччині – 66 документів, Італії – 55 документів, Франції – 40 документів, Швейцарії – 35 документів, у Південній Африці – 33 документи та у РФ – 24 документи. В Україні за період 1974-2021 рр. зафіксовано лише 8 публікацій за даною проблематикою.

У розрізі авторів найбільшу кількість публікацій у аналізованому періоді мають такі науковці: Schabas W.A. – 12 публікацій, Ambos K., Cryer R. та Smeulers A. – по 10 публікацій та Jalloh C.C. – 8 публікацій.

Аналізуючи галузі знань за даною проблематикою було з'ясовано, що питання міжнародного співробітництва щодо протидії та запобігання транснаціональній злочинності досліджувалися в таких галузях наук: 78,3% (1223 публікації) у галузі суспільних наук (Social Sciences), 6,1 % (95 публікацій) у галузі мистецтва та гуманітарних наук (Arts and Humanities), 3,4% (53 публікацій) у галузі медицини (Medicine), 2,4% (37 публікацій) у галузі економіки, економетрики та фінансів

(Economics, Econometrics and Finance), 2,1% (33 публікацій) у галузі психології (Psychology), 1,7% (27 публікацій) у галузі бізнесу, управління та бухгалтерського обліку (Business, Management and Accounting), 1,5% (24 публікації) у галузі технічних наук (Engineering) та 1,3% (21 публікація) у галузі екології (Environmental Science).

За даними наукометричної бази SCOPUS 56,2% (738) цих публікацій є науковими статтями (article), 21% (276) – розділами книги (book chapter), 11,2% (147) – оглядами (review), 7,5% (98) – книгами (book), 2,4% (32) – доповіді конференцій (conference paper) і менше 1% становлять редакційні статті (editorial), примітки (note), описки (erratum) та короткий огляд (short survey).

У наукометричній базі даних SCOPUS поняття «transnational crimes» цитується у 504 документах [303]. Перша з яких датується 1982 роком, належить Lopez-Rey M. та називається «Crime, criminal justice, and criminology: An inventory». У ній зазначено, що існування дефіциту кримінального правосуддя та кримінології робить більш успішною та реалізованою існуючу злочинність. На думку автора, «кримінологія, а також кримінальна політика, повинні розуміти, що національна, міжнародна та транснаціональна злочинність стають як ніколи взаємозалежними і задля ефективної реалізації та «порятунку» кримінальної політики слід зробити щось радикальне» [7, с. 13].

Початок XXI ст. у кримінологічній науці характеризується підвищеним інтересом вчених до питань організаційного та правового регулювання протидії транснаціональній злочинності (Жаровська Г.П., Каневський Л.Л., Пшеничний І.В., Пожидаєв Г.П., Скулиш Є.Д., Хижняк Д.С., Устінов В.В.), міжнародно-правовим засадам (Зелінська Н.А.), а також кримінологічній характеристиці окремих її форм та видів (Вербенський М.Г., Расюк Е.В.). Праці вказаних вчених присвячені теоретико-методологічному обґрунтуванню проблем транснаціональної організованої злочинності, однак єдиної

спільної інтерпретації щодо сутності даного феномену та його остаточного визначення все ще не вироблено, що ускладнює вирішення існуючих та потенційних проблем кримінальної транснаціоналізації, особливо у розрізі міжнародних конвенцій та вітчизняних нормативно-правових актів, а також особливостей міжнародного співробітництва країн щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

Незважаючи на компілятивність та дискусійність певних суджень, вітчизняні та зарубіжні дослідники зробили суттєвий науковий внесок у розвиток відповідних питань даної проблематики. Сформульовані зазначеними авторами, наукові положення є достатньо цінними з точки зору наукового та практичного дослідження. Однак, через відсутність комплексного наукового дослідження теоретико-правових засад міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, нерозв'язаними в кримінологічній науці залишається частина важливих теоретико-правових та наукових проблем, серед яких: історико-правові передумови становлення та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності; основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності; сучасний стан та тенденції кількісно-якісних показників транснаціональної злочинності в Україні та світі; організація взаємодії міжнародних правоохоронних організацій щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності; специфіка правових відносин у сфері міжнародного співробітництва протидії контрабанди мігрантів та торгівлі людьми, незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, протидії незаконній торгівлі зброєю та підробкою грошових знаків, запобігання та протидії тероризму, кіберзлочинності та кібертероризму; проблеми нормативно-правового забезпечення міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності; роль національного законодавства та участь України

у формуванні міжнародно-правового механізму протидії транснаціональній злочинності; на шляху удосконалення правового механізму міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

Визнаючи вищезокреслені здобутки науковців у вивченні даної проблематики, варто зазначити, що ступінь розробки питань міжнародного співробітництва у протидії та запобіганні транснаціональній злочинності все ще залишається недостатньо вивченими. Об'єктом вивчення більшості робіт є питання протидії конкретним формам транснаціональної та транскордонної злочинності, а саме питанням протидії контрабанді мігрантів та торгівлі людьми, незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, зброї та підробці грошових знаків, тероризму тощо. Проте комплексних досліджень у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі із транснаціональною злочинністю досі здійснено не було. Розробка дієвого механізму міжнародного співробітництва на шляху боротьби та запобігання транснаціональній злочинності в Україні ускладнюється відносною новизною та недостатньою вивченістю даного суспільно-небезпечного явища, що створює ряд перешкод на шляху впровадження апробованого досвіду у діяльність державних інституцій України.

1.3. Теоретико-методологічні основи поняття «транснаціональна злочинність», її різновиди, прояви та детермінанти

У сучасних умовах трансформаційних перетворень, інформатизації суспільства та розбудови правової держави вивчення феномену транснаціональної злочинності має величезне теоретико-прикладне значення та потребує визначення сутності поняття та критичного аналізу вже існуючих інтерпретацій. Від адекватного правовій дійсності та правильного розуміння змісту даного поняття залежить можливість впливати на реальну ситуацію у цій сфері та впроваджувати ефективні способи та методи боротьби з таким деструктивним явищем світового масштабу.

Не дивлячись на достатню популярність вивчення категорії «транснаціональна злочинність» у багатьох галузевих юридичних науках (кримінології, криміналістиці, кримінальному праві, міжнародному праві), особливо останніми роками, консенсусу науковців не досягнуто як у питаннях розробки дієвого механізму боротьби та запобігання транснаціональній злочинності, так і в питаннях теоретико-методологічних аспектів визначення сутності даного поняття.

Вітчизняна кримінологіко-криміналістична наукова література вирізняє різні дефініції поняття «організована злочинність», що з'явилися протягом останніх років, набули особливого розвитку та різноманітних значень. Більшість вчених під «організованою злочинністю» розуміють складний вид кримінальної діяльності, що здійснюється у значних масштабах певними організованими групами, які мають стійку чітко структуровану модель, отримують надприбутки шляхом створення та розвитку ринку незаконних товарів та послуг. Інші визначають, що організована злочинність – це стійка керована група об'єднань злочинці, які провадять певну кримінальну діяльність та створюють ефективну систему самозахисту шляхом

використання певних протиправних засобів на кшталт залякування, насильства, корупції тощо.

Деякі науковці вважають, що поняття транснаціонального злочину виникло під впливом і за сприяння доктрини осудження суспільно небезпечних діянь, що створюють значну загрозу світовій безпеці та миру, життю й здоров'ю людини, її правам та цінностям. Цей фундаментальний постулат виокремив поняття транснаціонального злочину та виявив необхідність окреслення його особливостей, концептуального підходу, характерних властивостей та їх відповідне відображення у нормативно-правових актах.

Поняття транснаціональної злочинності в зарубіжній кримінології тісно пов'язують з поняттям організованої злочинності, яка, включаючи в себе транскордонний компонент, завдає значної шкоди національним інтересам окремих країн. Проте визнається, що інтерес науки кримінології до злочинів, обумовлених процесами глобалізації, поки є недостатнім.

Транснаціональну злочинність можна розглядати з двох позицій, що відповідає кримінологічному і кримінально-правовому аспектам даної проблеми: як негативне соціальне явище, критерієм для виділення якого виступають її істотні відмітні ознаки; і як сукупність здійснених за певний період часу транснаціональних злочинів.

Особливою ознакою, що вирізняє транснаціональну злочинність від звичайної організованої кримінальної діяльності є те, що здійснення злочинної діяльності відбувається як всередині країни та/або національних кордонів, так і поза її межами.

Сучасна вітчизняна кримінологія не виробила універсального визначення поняття «транснаціональна злочинність». До окреслення сутності даного феномену зверталися як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Однак, на нашу думку, криміналістичне та кримінологічне трактування поняття «транснаціональна злочинність» повинне ґрунтуватися на вже існуючій інтерпретації міжнародно-правового, кримінально-правового та кримінально-процесуального погляду на дану проблематику.

Багатогранність, багатоспектність та багатofункціональність поняття «транснаціональна злочинність» обумовлена складною структурою її складових, аналіз яких надасть змогу більш точно та детально охарактеризувати та дослідити його природу, визначити суть та окреслити значення.

Зрозуміліше сприйняття сутності поняття можливе за умови чіткої інтерпретації складових даного поняття, а саме: «транснаціональний» та «злочинність». Так, глумачний словник української мови трактує поняття «транснаціональний» у значенні міжнаціональний, пов'язаний з декількома країнами, а злочинність як наявність злочину. Герцензон А.А., Карпец І.І., Кудрявцев В.П., Сахаров А.Б., Самощенко І.С. визначали дефініцію «злочинність» як сукупність злочинів, вчинених на певній території за певний проміжок часу [330, с. 25].

Кузнецова Н.Ф. у працях 1969 року визначала злочинність як «відносно масове, історично мінливе соціальне, що має кримінально-правовий характер, явище класового суспільства, яке складається з усієї сукупності злочинів, вчинених у певній державі у певний період часу» [199].

В.М. Др'юмін зазначав, що «злочинність – це поширена соціальна активність, різновид масової практики людей, що проявляється в деструктивній поведінці (діяльності, вчинках), яка передбачає кримінальну відповідальність згідно з чинним на даній території і в даний час законодавством» [331, с. 81].

Шестаков Д.А. у своїх працях висловлював думку про те, що «злочинність – це внутрішня схильність індивіда до вчинення злочину, тому під злочинністю потрібно розуміти властивість людини, соціального інституту, суспільства, окремої країни, глобального суспільства відтворювати безліч небезпечних для оточуючих людей діянь, що виявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, піддається кількісній інтерпретації та зумовлює введення кримінально-правових заборон» [439].

В. Куц визначає злочинність як «невід'ємну, обумовлену внутрішньою і зовнішньою детермінацією еволюційно мінливу

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

схильність людей та їх спільнот до деструктивності у формі кримінальних правопорушень, а також реальні прояви останньої, що піддаються кількісній та якісній інтерпретації [203, с. 38].

Не можливо не погодитися з В.В. Лунєєвим, який зазначав, що «суспільство не в змозі викоринити злочинність, але воно здатне утримувати її на соціально прийнятному рівні» [237, с. 30]

З огляду на це, доволі актуалізується у наш час позиція розуміння сутності поняття «злочинність» через призму природних схильностей людини до деструктивної поведінки, реалізацією та демонстрацією якої є вчинення злочину. Отже, при визначенні злочинності не слід обмежуватися лише властивостями даного явища, доцільним є висвітлення сутності та явища, яке має саме ці властивості.

З метою розробки теоретичних і прикладних основ цілісної концепції протидії транснаціональній злочинності та визначення правової сутності даного поняття та її місця у множині термінів у сфері злочинності, уніфікуємо та класифікуємо ряд морфологічних одиниць її сутнісної складової, яка представлена за допомогою табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Класифікація морфологічних одиниць сутнісної складової поняття «транснаціональна злочинність»

<i>Ключові слова</i>	<i>Визначення в межах ключового слова</i>	<i>Конкретизація визначення</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Сукупність	злочинів	здійснених на територіях різних країн
		здійснених представниками різних етнічних об'єднань
	осіб, що вчинили злочини	на територіях різних країн

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження табл 1.2

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Явище	множинності злочинів	вчинених на територіях різних країн
		вчинених представниками різних етнічних об'єднань, представників різних національностей
Можливість	здійснення	транснаціональної (транскордонної, міжнародної) злочинної діяльності
	реалізації	
Наявність	злочинів	транснаціонального характеру
Стан	вчинення	злочинів з транснаціональним компонентом
	що визначає	реалізації злочинів на території різних країн
Результат	реалізації	комплексу злочинів на теренах різних країн
Узагальнююча оцінка	сукупності	злочинів з транскордонним компонентом
Процес	здійснення	злочинів з транскордонним компонентом

З видно з табл. 1.2, поняття «транснаціональна злочинність» можливо стилістично використовувати із використанням таких ключових слів, як сукупність, явище, можливість, наявність, стан, результат, узагальнююча оцінка та навіть процес.

Основою для побудови структурно-логічної схеми термінів наукового дослідження сутності поняття «транснаціональна злочинність» стала систематизація та конкретизація понятійного апарату, наведеного вище у дослідженні (рис. 1.1)

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

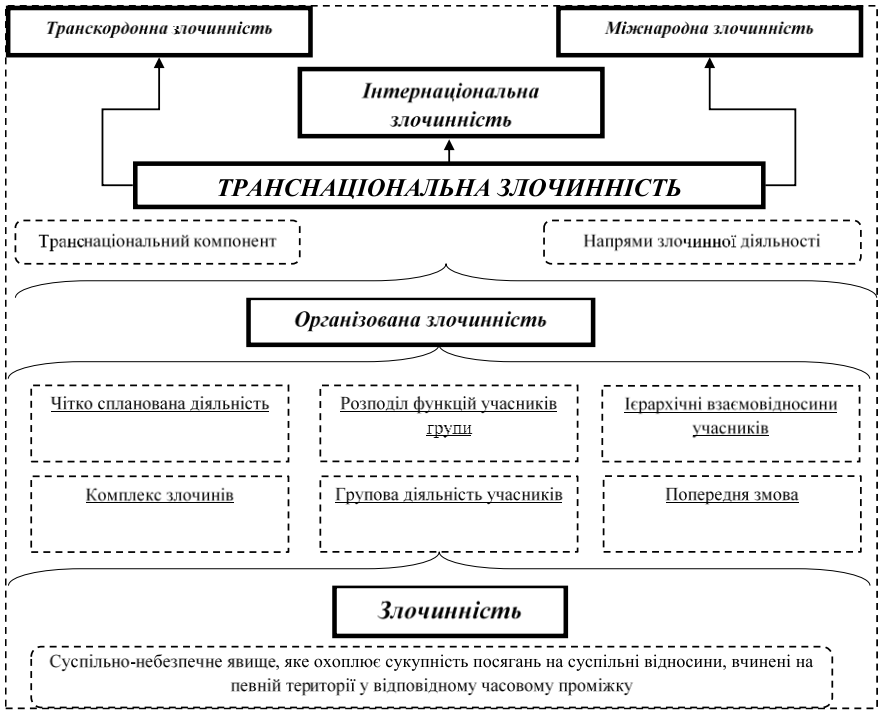

Рис. 1.1. Структурно-логічна схема термінів наукового дослідження сутності поняття «транснаціональна злочинність»
Джерело: авторська інтерпретація

Проведений аналіз дав змогу виявити ряд синонімічних понять, що прямо стосуються злочинів з транснаціональним компонентом, а саме: «транснаціональна злочинність», «транскордонна злочинність» та «міжнародна злочинність». Попри схоже стилістичне навантаження спробуємо більш детально розглянути суть та розбіжності у сприйнятті даних понять.

Так, навіть в англійському варіанті поняття «транснаціональна злочинність» має такі три інтерпретації: «international crimes», «transnational crimes» та «cross-border crimes».

Саме тому, деякі науковці ототожнюють поняття «транснаціональна злочинність», «транскордонна злочинність», «кримінальні злочини міжнародного характеру», «міжнародні кримінальні злочини» тощо. Крім того часто рівнозначними вважають терміни «міжнародний» та «транснаціональний» та трактують їх так у міжнародних документах (резолуціях, рекомендаціях).

Основою поняття транснаціонального злочину є поняття міжнародного правопорушення. Сутність даного поняття характеризується підвищеною суспільною небезпекою у порівнянні з іншими видами злочинів, та двооб'єктністю. Перш за все, порушуються суспільні відносини, з метою захисту яких і укладаються міжнародні угоди, договори та конвенції, по-друге, порушуються самі відносини, що характеризують виконання відповідного міжнародного зобов'язання. Якщо у першому випадку об'єктом таких правопорушень є відносини у широкому сенсі їх прояву (мир, безпека людства та держав, свобода осіб, навколишнє середовище тощо), то у другому – дотримання принципу *pacta sunt servanda* (договорів слід дотримуватися).

Проведений нами аналіз виявив відсутність чіткого концептуального обґрунтування та однозначного тлумачення зазначених термінів. Поняття «транснаціональний» та «транскордонний» деякі науковці використовують в однаковому контексті, взаємно замінюючи їх та використовуючи в тотожному значенні.

Українське внутрішнє законодавство також використовує обидва терміни, що, на наше переконання, є не зовсім коректним. У дослівному перекладі з латинської значення складової терміну “trans” означає «крізь, через, за», тобто «динамічний рух, переміщення, проникнення, вихід за певні межі». Однак, деякі вчені вбачають необхідним у разі використання понять «транснаціональний» та «транскордонний» враховувати їх смислову розбіжність, а саме: транснаціональність розглядати через призму приналежності учасників організованих злочинних угруповань до громадянства держави або національності, тобто на особі злочинця, а транскордонність – на місці вчинення злочину.

Тобто, основу терміну «транскордонний» складає саме територіальна ознака.

Так, Енциклопедія Сучасної України пропонує таку інтерпретацію поняття «міжнародні злочини»: «суспільно небезпечні умисні посягання на життєво важливі інтереси міжнародного співтовариства, основи існування держав і народів – міжнародний мир і міжнародну безпеку» [262]. При чому зазначено, що рівень небезпечності даних злочинів є менш загрозливим у порівнянні зі злочинами міжнародного характеру (транснаціональними та транскордонними злочинами).

Під транснаціональними злочинами розуміють протиправні, суспільно небезпечні, кримінальні діяння, вчинені на території України або за її межами громадянами нашої країни, іноземцями, особами без громадянства, що порушують міжнародне або національне кримінальне законодавство України та інших держав. Злочини транснаціонального характеру відносяться, як правило, до категорії тяжких та особливо тяжких злочинних діянь, одночасно з цим вони зазіхають на світовий правопорядок, права та свободи людини, на взаємне співробітництво держав в області економіки, культури, торгівлі, тим самим представляють глобальну небезпеку розвитку та зміцненню міжнародних відносин.

Згідно з п. 2 ст. 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, злочин має транснаціональний характер, якщо він вчинений:

- в двох і більше державах;
- в одній державі, але його підготовка, планування та організація здійснювалися в іншій державі;
- в одній державі злочинною групою (співтовариством), що розповсюджує свою кримінальну активність на декілька країн;
- в одній державі, але його наслідки настають і в інших державах. [165, с. 616].

Суб'єктами таких злочинів на території України можуть бути:

- а) іноземні громадяни;
- б) особи без громадянства;

в) громадяни України.

На нашу думку, для ідентифікації злочинності як транснаціональної необхідна наявність таких її основних критеріїв:

- транснаціональність, тобто вчинення злочину на території двох і більше держав;

- багатоетапність, тобто реалізація злочину в одній державі, а виникнення умислу на його здійснення, планування або подальша підготовка мали місце на території іншої держави;

- полісуб'єктність, тобто злочини скоюють як фізичні особи, так і юридичні особи, які в сукупності утворюють злочинні угруповання;

- ієрархічність (клановість), тобто транснаціональні злочини скоюють особи, об'єднані, як правило, у спільноту (об'єднання) на основі національних, родинних, релігійних, етнічних, професійних чи інших ієрархічних зв'язків;

- надприбутковість, тобто транснаціональні злочини дають їх організаторам та/або учасникам систематичний надвисокий дохід/прибуток, одним з обов'язкових умов отримання якого є поширення злочинної діяльності на території двох і більше держав.

На думку Шалагіна А.Є. в переважній більшості транснаціональна злочинність носить організований характер. Автор пропонує виділяти такі її ознаки:

1) участь членів транснаціональних злочинних формувань в широкомасштабній (глобальній) кримінальній діяльності;

2) основна мета – отримання надприбутків злочинним шляхом;

3) ігнорування державних кордонів, міжнародного та національного законодавства;

4) швидка адаптація до протистояння з боку правоохоронних органів, відсутність страху соціального контролю;

5) підтримання звичаїв і традицій злочинного світу, розвиток кримінальної субкультури;

6) використання при скоєнні злочинів сучасних інформаційних і комп'ютерних технологій, досягнень науки і техніки;

7) конспірація, розвідка (контррозвідка), впровадження в інститути громадянського суспільства, вихід з тіньового сектору економіки, легалізація злочинних доходів;

8) інтернаціоналізація злочинності, боротьба за нові сфери кримінального впливу;

9) здійснення своєї діяльності за допомогою залякування, насильства, корупції, екстремізму [433, с. 139].

З огляду на вищезазначене, доцільно надати власну інтерпретацію цьому складному соціальному феномену. Так, під транснаціональною злочинністю автором пропонується розуміти 1) негативне соціальне явище, що характеризується складними видами організованої злочинної діяльності, що здійснюється в широких масштабах і ставить під загрозу суспільні відносини, інтереси та блага, що охороняються кримінальним законодавством двох і більше держав, і здійснені з метою отримання прибутку, соціального задоволення або влади; 2) сукупність транснаціонально-структурованих злочинних об'єднань різного якісно-кількісного складу, що створені з метою реалізації злочинних діянь, що характеризуються перетином кордону та створюють загрозу національній та міжнародній безпеці.

Деякі вчені-кримінологи виділяють такі три види транснаціональних злочинних організацій:

- основна група транснаціональних злочинних формувань відрізняється глобальним характером своєї кримінальної активності (італійська мафія, китайські тріади, японська якудза, колумбійські наркокартелі, мексиканські і африканські злочинні співтовариства);

- група малих транснаціональних злочинних формувань (від першої групи відрізняється меншою чисельністю і масштабами кримінального впливу; до їх числа можна віднести злочинні групи в Панамі, Пуерто-Ріко, Домініканській Республіці, Ямайці тощо);

- транснаціональні терористичні групи (Аль-Каїда, Революційні збройні сили Колумбії, Хізб ут-Тахрір аль-Ісламі, північнокавказькі злочинні формування) [433, с. 139].

Репецька А.Л. виокремлює такі моделі транснаціональних злочинних організацій:

1. Корпоративна (складна ієрархія, багаторівнений розподіл завдань і функцій, облік кваліфікації та спеціалізації учасників, мінімальні контакти верхівки з низовими ланками);

2. Мережева (створення більш гнучких та мобільних структур, децентралізована система управління, висока адаптація до політичних, економічних та соціальних змін);

3. Етнічні групи і спільноти (обмежене членство, засноване переважно на родинних зв'язках або приналежності до тієї чи іншої нації та/або релігії) [353, с. 35-42].

У сучасних умовах, на думку Леляк О.О., основними видами активності сучасних транснаціональних злочинних угруповань є кримінальна та економічна діяльність. До кримінальної варто віднести торгівлю наркотиками, контрабанду, незаконний обіг зброї, вимагання, торгівлю людьми, незаконну імміграція, проституцію, тероризм, піратство тощо. До економічної – фінансові шахрайства, відмивання грошей, легалізація грошових коштів, отриманих злочинним шляхом, імпорт товарів та/або сировини, що мають важливе значення для економіки [227].

Для більш точного розуміння феномену транснаціональної злочинності та з'ясування особливостей її формування та розвитку необхідним є аналіз ознак, якими вона наділена та визначення її структурних компонентів.

Під тотальним контролем транснаціональної злочинності знаходяться такі її варіативні складові, як:

- контрабанда мігрантів або торгівля людьми;
- наркобізнес, що може включати в себе обіг наркотичних засобів та різних психотропних речовин;
- проституція;
- торгівля органами та частинами людського тіла;
- контрабанда викрадених транспортних засобів;
- контрабанда зброї, тютюнових виробів, алкоголю (акцизних товарів) або торгівля небезпечними матеріалами;

- підробка грошових знаків;
- кіберзлочинність та кібертероризм;
- екологічні злочини, в тому числі торгівля дикими тваринами;
- інші сфери кримінальної діяльності.

Тобто, транснаціональна злочинність поєднує в собі як окремі прояви злочинної діяльності, так і симбіоз її різних видів та проявів, що становлять серйозну загрозу суспільству та характеризуються отриманням шалених прибутків.

У даному контексті ціною транснаціональної злочинності є кількісне вираження фізичних, матеріальних, моральних, економічних та інших видів збитків та суспільно-небезпечних наслідків, які були заподіяні транснаціональною злочинністю.

Фізичні збитки – це шкода від реалізації насильницьких дій (смерть людей, тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості тощо).

Матеріальні збитки – це сума у грошовому еквіваленті, що була спричинена певною злочинною діяльністю.

Моральні збитки – шкода, заподіяна як морально-психологічному стану людей, так і витрат, понесених внаслідок загальних несприятливих наслідків злочинних діянь в цілому.

Економічні збитки – витрати на утримання правоохоронних та судових органів, втрати внаслідок недоотримання прибутків юридичними особами, державою, виплати компенсацій потерпілим тощо.

Для визначення транснаціональної складової злочину необхідна наявність таких ключових характеристик:

- громадянство злочинця (транснаціональним вважається злочин, вчинений іноземцем на території окремої країни);

- організованість транснаціонального злочину, яка проявляється, як правило, у вигляді транснаціональних злочинних об'єднань;

- динаміка злочинів (національна злочинність в більшості випадків має статичну складову, тобто більшість злочинців «прив'язані» до місця свого проживання, у той час, як транснаціональна злочинність характеризується постійним рухом та динамікою. Особи, що причетні до транснаціональної

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи генези та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

злочинності можуть не мати постійного місця проживання або/та вільно його змінювати при потребі від країни до країни;
- професіоналізм здійснення транснаціональної злочинності, який проявляється у постійному характері злочинної діяльності, що є основним способом отримання прибутку та високому рівні набутих навичок, знань та вмій учасників угруповання, володіння злочинною майстерністю.

Усі транснаціональні злочини згідно із класифікацією ООН, поділяються на 17 основних груп:

1. Відмивання грошей.
2. Тероризм.
3. Крадіжки творів мистецтва та предметів культури.
4. Крадіжки інтелектуальної власності.
5. Незаконна торгівля зброєю.
6. Викрадення літаків.
7. Морське піратство.
8. Захват наземного транспорту.
9. Шахрайство зі страхуванням.
10. Комп'ютерна злочинність.
11. Екологічна злочинність.
12. Торгівля людьми.
13. Торгівля людськими органами.
14. Незаконна торгівля наркотиками.
15. Хибне банкрутство.
16. Проникнення в легальний бізнес.
17. Корупція та підкуп громадських та партійних діячів, виборних осіб.

Актуальною у контексті проведеного дослідження є класифікація видів транснаціональної злочинності за основними ознаками, виділення яких надасть можливість їх чіткої ідентифікації та відповідно розробки дієвого механізму щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

Детальніше охарактеризуємо класифікаційні ознаки та види транснаціональної злочинності за допомогою рис. 1.2.

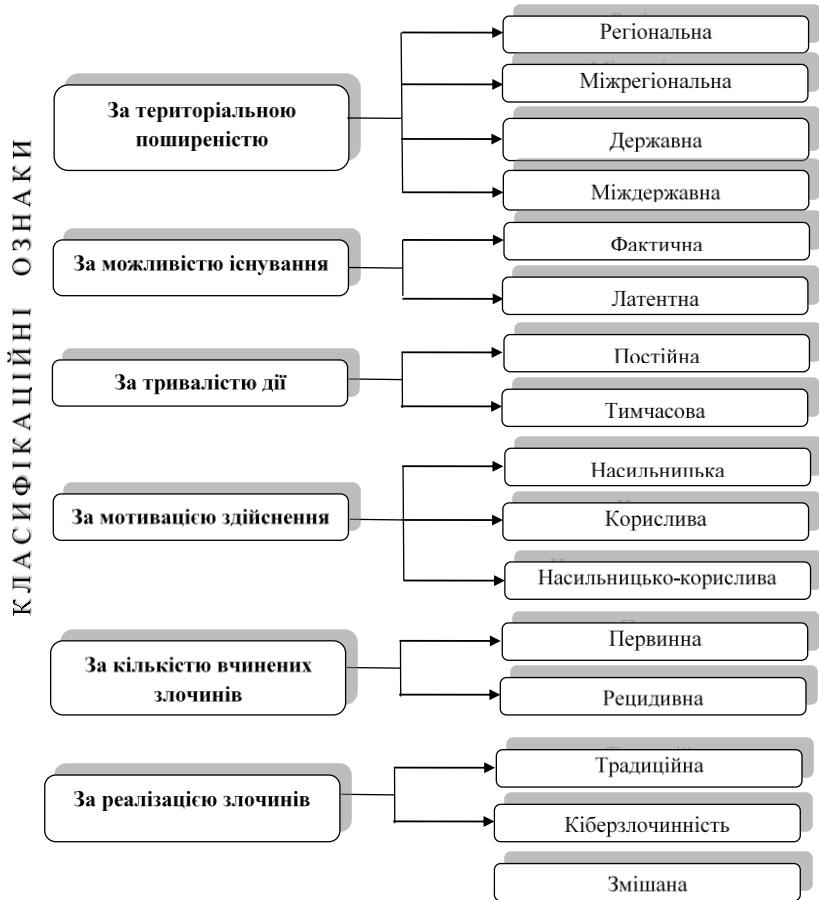

Рис. 1.2. Класифікація видів транснаціональної злочинності
Джерело: розроблено автором

Так, за територіальною поширеністю варто розрізнити регіональну, міжрегіональну, державну та міждержавну транснаціональну злочинність. За можливістю існування

пропонуємо виділяти фактичну (успішно реалізовану злочинність) та латентну злочинність (сукупність злочинів, що фактично були здійснені, однак з різних причин не знайшли своє відображення у державній офіційній статистиці). За тривалістю дії транснаціональна злочинність може бути постійною та тимчасовою. За мотивацією здійснення – насильницька, корислива та насильницько-корислива, За кількістю вчинених злочинів – первинна та рецидивна, а за реалізацією злочинів – традиційна, кіберзлочинність та змішана.

Аналіз літератури дає суттєві підстави виділити основні причини виникнення транснаціональної організованої злочинності:

1. Демографічні – міграція населення, що пов'язана з міжнародними конфліктами, наявність стійких взаємозв'язків злочинних угруповань між країнами через формування стійких злочинних груп в результаті депортування та повернення на місце автохтонного проживання, формування міжнародних кримінальних зв'язків в результаті народження в різних країнах дітей членів транснаціональних злочинних груп.

2. Соціальні – неналежні соціальні умови та несприятливе соціальне становище, самоусунення працівників соціальних інститутів у вихованні громадянина, соціальна нерівність та розшарування суспільства.

3. Економічні – високий рівень безробіття, зниження рівня життя населення, неефективний розподіл національних багатств та сукупного суспільного продукту.

4. Політичні – нестабільність політичної ситуації в країні та світі, можливість проникнення кримінальних елементів у владні структури, лобювання інтересів прихованих організованих злочинних груп, прогресування корупційних проявів.

5. Морально-ідеологічні – ідеологічні уподобання та відсутність у осіб високих моральних цінностей або можливість зміщення моральних орієнтирів у бік злочинної діяльності.

6. Психологічно-фізіологічні – вираження ранньої девіантної поведінки у особи (вживання алкоголю чи наркотиків,

відсутність належного виховання особи, вплив асоціальної поведінки оточуючих на формування особистості).

7. Юридичні – відсутність чіткого нормативно-правового регулювання процесу протидії всім видам злочинності, у т.ч. транснаціональним.

8. Етнічно-культурні – етнічна приналежність до угруповань, здатних здійснювати злочинну діяльність.

Біленчук П.Д. визначає, що «для сучасних транснаціональних організованих злочинних груп є характерними такі властивості та функції, зумовлені їх спеціалізацією:

- розвідка і підготовка вчинення конкретних злочинних акцій, пошук потенційних потерпілих, з'ясування їх матеріального стану;

- планування кримінальної діяльності організації;

- реалізація планів вчинення конкретних злочинів;

- зберігання, приховання, реалізація майна, придбаного в результаті злочинної діяльності, «відмивання» і легалізація злочинних прибутків;

- забезпечення співтовариства чи організації транспортом і засобами зв'язку, зброєю і боєприпасами;

- фінансування, збір і розподіл коштів на надання допомоги сім'ям учасників, заарештованих і постраждалих внаслідок злочинної діяльності, зіткнень з конкуруючими групами;

- підтримання спільної каси;

- забезпечення дійсними та підробленими документами, атрибутикою правоохоронних і контролюючих органів;

- організація власної служби безпеки;

- організація і підтримання каналів для переходу на нелегальне становище членів співтовариства чи організації, забезпечення для них умов продовження злочинної діяльності;

- представництво інтересів злочинного об'єднання у владних структурах, вирішення спорів з іншими кримінальними організаціями;

- захист від конкуруючих угруповань та їх витіснення;

– забезпечення систематичного впливу на прийняття рішень органами місцевого самоврядування, державної влади і управління» [41].

Саме ці причини породжували міжнародний процес еволюції кримінальної діяльності, яка проникала за межі державних кордонів різних країн Європи та світу. Крім того, розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій та сучасний науково-технічний прогрес полегшує діяльність злочинців у встановленні контактів із представниками кримінального світу інших країн, здійснювати міжнародну злочинну діяльність та здійснювати переказ грошових коштів незважаючи на кордони, виводити їх в офшори. Таким чином, суб'єкти транснаціональної злочинності здатні ставати учасниками світової економічної діяльності, посилювати, модифікувати та розширювати свою незаконну діяльність в межах різних країн світу.

Нормативно-правове закріплення стандартного визначення поняття «транснаціонального злочину» було вперше надано у Доповіді про результати Четвертого Огляду ООН з питання про тенденції у сфері злочинності і функціонування систем кримінального правосуддя. Під транснаціональним злочином розуміється «правопорушення, що охоплює в аспектах, пов'язаних із плануванням, здійсненням і/чи прямими і непрямыми наслідками, більше ніж одну країну» [305].

На даний час поняття «транснаціональна злочинність» розглядається з урахуванням практичної сторони та досліджується вченими як загально-кримінальне явище. Дослідження сучасних науковців мають невичерпний перелік проблемних питань у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Однак сьогодні, коли дане явище стає все більш поширеним та трансформується у різні її прояви, що посягають на світові цінності та безпеку і мир у світі, всі спірні та невизначені питання мають розглядатися в найкороткостроковій перспективі з метою її ефективної протидії та запобігання.

Вищезазначене актуалізує науковий пошук в контексті розширення об'єкту пізнання юридичних наук у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Так, сьогодні потребують уточнення межі міжнародного співробітництва країн у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності, особливо з позиції розвитку методологічних положень юридичної науки.

Змістовне значення сутності поняття «протидія та запобігання злочинності» містить в собі два ключових аспекти: кримінально-правовий та кримінологічний. Кримінально-правовий аспект передбачає діяльність правоохоронних органів у напрямку розслідування та розкриття злочинів, виявлення винних у вчиненні злочинів осіб і притягнення їх до відповідальності, судовий розгляд кримінальних справ та виконання покарань, а кримінологічний аспект передбачає діяльність відповідних органів із виявлення чинних складових злочинності, способів їх усунення, ослаблення або нейтралізації, а також запобігання виникненню нових [49, с. 93].

Термін «міжнародне співробітництво» доволі часто застосовується як базовий і в науковій, і в навчальній літературі з міжнародного права, проте його зміст окреслюється не часто та достатньо стисло.

У словнику сучасних понять і термінів за загальною редакцією В.А. Макаренка термін «міжнародний» тлумачиться як «пов'язаний з відносинами між державами, належний до зовнішньої політики» [375]. Що до терміну «співробітництво», то у словнику російської мови за редакцією А.П. Євгенєвої його тлумачать як «спільну діяльність, а під здійсненням співробітництва, у свою чергу, пропонують розуміти здійснення якої-небудь діяльності спільно з ким-небудь» [374].

А.С. Проскурін, характеризуючи значення поняття «міжнародне співробітництво», запропонував розуміти під ним: «спрямованість і рівень розвитку системи міжнародних відносин, що характеризуються регулярним цілеспрямованим і

координованим самими учасниками розвитком міжнародних зв'язків у різних сферах і галузях міжнародного життя». Крім того, він зазначив, що «міжнародне співробітництво є єдиною розумною альтернативою міжнародній конфронтації, що впливає з «політики сили» і «балансу сил» у міжнародних відносинах та виникає як наслідок зміцнення взаєморозуміння й взаємної довіри між державами на основі формування й цілеспрямованого проведення ними зовнішньої політики, виходячи із концепції спільності інтересів» [321].

Перепьолкін С.М. пропонує під міжнародним співробітництвом у сфері правоохоронної діяльності розуміти «один із видів спільної діяльності держав, спрямованої на узгодження їх інтересів та досягнення спільних цілей у вирішенні питань правоохоронної діяльності, на основі загально визначених принципів і норм міжнародного права» [312, с. 120].

Вихід злочинності за кордони однієї країни актуалізує й питання об'єднання зусиль держав шляхом міжнародного співробітництва в напрямку протидії та запобігання транснаціональній злочинності. У вітчизняній науці міжнародного права під міжнародною співпрацею у напрямі протидії злочинності (міжнародної протидії злочинності) розуміють співпрацю держав у напрямі протидії та запобігання злочинним діянням, суспільна небезпека яких вимагає об'єднання зусиль декількох різних держав». Значна кількість дослідників вважає, що міжнародне співробітництво регулюється нормами міжнародного кримінального права, джерелами яких не можуть бути норми внутрішньодержавного національного права.

Саме поєднання слів «міжнародне співробітництво щодо протидії та запобігання транснаціональній злочинності» вказує на специфічне місце, яке займає це поняття в системі наукових знань. Цілком зрозуміло, що виникло воно на стику декількох правових систем – міжнародної та національної, а також кількох наук – міжнародного, кримінального, кримінально-процесуального права. Саме тому окреслене поняття досі зберігає свій особливий

статус, включаючи в себе окремі елементи певних наук в якості складової частини, не визнаючи разом з тим самостійності, не розглядаючи і не досліджуючи дані правові явища системно і в повному обсязі.

Відсутність чіткого розуміння сутності поняття ускладнює протидію та запобігання національних та міжнародних правоохоронних органів та спеціалізованих структур з цим негативним феноменом.

З огляду на проведений аналіз спробуємо сформулювати власну інтерпретацію поняття «міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності», під яким пропонуємо розуміти цілеспрямовану, організовану, спільну діяльність держав різних країн у напрямку задоволення взаємної вигоди щодо протидії та запобігання транснаціональній злочинності, що ґрунтується на принципах взаємної та ефективної допомоги та співпраці, та забезпечується за допомогою чіткого та дієвого організаційно-правового механізму.

Однак комплексного, міждисциплінарного дослідження, предметною областю якого є теоретичні, правові та організаційні проблеми протидії транснаціональній організованій злочинності, не проводилося.

Теоретичне, правове і організаційне вирішення цих проблем дозволить підвищити рівень ефективності заходів щодо попередження транснаціональної організованої злочинності в Україні.

Висновки до розділу 1

Підсумовуючи викладене в першому розділі, можемо констатувати наступне:

1. Характеристика історико-правових передумов становлення та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності надали змогу виявити, що історія транснаціональної злочинності тісно пов'язана з історією загальнолюдських уявлень про природу злочинів.

2. Визначено, що поява так званого злочинного кластеру «крадієв в законі» у 70-х рр. ХХ ст. була спровокована активізацією тіньової економіки та розвитком так званого «чорного ринку» товарів та послуг. Саме у цей час на думку фахівців було зафіксовано перші випадки окремих проявів організованої злочинності в структурі правоохоронних органів СРСР та перші ознаки транснаціональності у діяльності злочинних організацій.

3. Охарактеризовано найбільш відомі транснаціональні злочинні організації світу, такі як: італійська та американська мафії, китайські тріади, японська якудза та колумбійські наркокартелі та їх вплив на функціонування сучасної транснаціональної злочинності.

4. Проведено аналіз праць вітчизняних та зарубіжних вчених щодо питань міжнародного співробітництва у напрямку протидії та запобігання транснаціональній злочинності, що тривалий час залишалися недостатньо вивченими, а загострення уваги до даної проблематики, що було доведено автором, розпочалося наприкінці ХХ століття.

5. На основі аналізу напрямів дисертаційних досліджень, що пов'язані з проблематикою питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, захищені в Україні протягом 1998-2021 рр., на думку автора, їх доцільно згрупувати за такими ознаками, як дослідження, присвячені питанням загальнотеоретичного характеру, тобто поняттям «злочинність» та «організована

злочинність»); дослідження, що концентрують увагу на поняттях «етнічна злочинність», «транснаціональна злочинність», «транснаціональна організована злочинність», «міжнародна злочинність», «транснаціональні злочини» та дослідження, присвячені питанням міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

6. На основі бібліометричного аналізу міжнародної наукометричної бази даних SCOPUS було виявлено тенденції у наукових публікаціях зарубіжних вчених щодо питань міжнародного співробітництва у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності, що опубліковані у певних наукових виданнях та однією зі складових інтегрованого науково-інформаційного середовища SciVerse.

7. Було виявлено, що 1313 наукових публікацій у наукометричній базі даних SCOPUS, що прямо чи опосередковано присвячені дослідженню проблематики транснаціональної злочинності («international crime»). Перша публікація, пов'язана з поняттям «international crime» датована 1974 р. та була опублікована Kale R.S. під назвою «International police communications», де визначено що поліцейська взаємодопомога та співпраця відіграє життєво важливу роль у забезпеченні надійних засобів зв'язку для поліцейських сил різних країн. У даній публікації крім того підтверджена потреба у створенні універсальної міжнародної організації, яка доступна для поліції різних країн для запобігання та розкриття міжнародної злочинності.

8. Відзначено, що деякі науковці вважають, що поняття транснаціонального злочину виникло під впливом і за сприяння доктрини осудження суспільно небезпечних діянь, що створюють значну загрозу світовій безпеці та миру, життю й здоров'ю людини, її правам та цінностям. Саме цей фундаментальний постулат виокремив поняття транснаціонального злочину та виявив необхідність окреслення його особливостей, концептуального підходу, характерних властивостей та їх відповідне відображення у нормативно-правових актах.

9. Визначено, що транснаціональну злочинність можна розглядати з двох позицій, що відповідає кримінологічному і кримінально-правовому аспектам даної проблеми: як негативне соціальне явище, критерієм для виділення якого виступають її істотні відмітні ознаки; і як сукупність транснаціональних злочинів, здійснених за певний період часу. Багатогранність, багатоспектність та багатофункціональність поняття «транснаціональна злочинність» обумовлена складною структурою його складових, аналіз яких надасть змогу більш точно та детально охарактеризувати та дослідити його природу, визначити суть та окреслити значення.

10. На основі п. 2 ст. 3 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, охарактеризовано, що злочин має транснаціональний характер, якщо він вчинений: у двох і більше державах; в одній державі, але його підготовка, планування та організація здійснювалися в іншій державі; в одній державі злочинною групою (співтовариством), що розповсюджує свою кримінальну активність на декілька країн; в одній державі, але його наслідки настають і в інших державах.

11. Ідентифіковано сукупність основних критеріїв, що визначають транснаціональний характер злочинності, серед яких багатоетапність, транснаціональність, полісуб'єктність, ієрархічність та надприбутковність.

12. Визначено, що під тотальним контролем транснаціональної злочинності знаходяться такі її варіативні складові, як контрабанда мігрантів або торгівля людьми; наркобізнес, що може включати в себе обіг наркотичних засобів та різних психотропних речовин; проституція; торгівля органами та частинами людського тіла; контрабанда викрадених транспортних засобів; контрабанда зброї, тютюнових виробів, алкоголю (акцизних товарів) або торгівля небезпечними матеріалами; підробка грошових знаків; транснаціональна економічна злочинність; кіберзлочинність та кібертероризм; екологічні злочини, в тому числі торгівля дикими тваринами; інші сфери кримінальної діяльності.

13. З огляду на проведений аналіз запропоновано власну авторську інтерпретацію поняття «міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності», під яким пропонується розуміти цілеспрямовану, організовану, спільну діяльність держав різних країн у напрямку задоволення взаємної вигоди щодо протидії та запобігання транснаціональній злочинності, що ґрунтується на принципах взаємної та ефективної допомоги та співпраці, та забезпечується за допомогою чіткого та дієвого організаційно-правового механізму.

РОЗДІЛ 2. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

2.1. Основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

У сучасних умовах глобалізації розширюється й спектр організованої злочинної діяльності. На зміну традиційним ієрархічним формам організації злочинної діяльності приходять більш вільні мережеві структури, які взаємодіють між собою. Наприклад, організовані злочинні групи, які здійснюють незаконний обіг наркотиків, як правило, займаються контрабандою та розповсюдженням інших нелегальних товарів. Зв'язок між незаконним обігом наркотиків та іншими існуючими формами транснаціональної організованої злочинності вимагає застосування комплексного підходу щодо її ефективному запобіганню та протидії.

Проблема злочинності з кожним роком все більше набуває глобального та міжнародного характеру. Транснаціональна злочинність – це проблема, яка завдає величезної шкоди економіці і підриває національну безпеку держав, яка призводить не тільки до величезних фінансових втрат, а й до втрат людських життів. Мільйони людей гинуть внаслідок вживання наркотиків, застосування насильства, вогнепальної зброї, у зв'язку з контрабандою та торгівлею людьми.

Сьогодні Управління ООН по боротьбі з наркотиками і транснаціональною організованою злочинністю наголошує на тому, що «транснаціональна організована злочинність стосується кожного регіону і кожної країни в усьому світі, боротьба з цією

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

транснаціональною загрозою є одним з найважливіших глобальних завдань міжнародної спільноти» [306].

В останні десятиліття чітко проявляється тенденція до розширення і поглиблення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Це обумовлено швидким розвитком інтеграційних процесів у світі, розширенням політичних, економічних, культурних і гуманітарних зв'язків, вдосконаленням засобів транспорту та зв'язку, спрощенням порядку перетину кордонів між країнами, прикордонних та митних формальностей, затвердженням в міжнародних відносинах пріоритету загальнолюдських цінностей, ідей справедливості і солідарності.

Співробітництво держав у галузі протидії та запобігання злочинності та забезпечення громадської безпеки має об'єктивну основу – їх тісний взаємозв'язок і взаємозалежність, яким передують якісна зміна самої злочинності, в тому числі її інтернаціоналізація, тобто зростання в ній питомої ваги міжнародного елемента (наприклад, вчинення злочину на території двох і більше держав, приховування та збут викраденого або відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом за кордоном, спроби злочинців сховатися від правосуддя за кордоном і т.д.).

Істотний вплив на формування міжнародної багатосторонньої співпраці є прийняття відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів, що прямо чи опосередковано стосуються даної проблематики. Особливості та хронологія формування нормативно-правового поля у відповідності до суб'єктів прийняття з питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності представлена за допомогою табл. 2.1.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Таблиця 2.1

Багатосторонні міжнародні договори з питань запобігання та протидії транснаціональній злочинності

<i>Назва багатостороннього міжнародного договору</i>	<i>Дата набуття чинності для України</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Конвенції Ради Європи	
Європейська конвенція про видачу правопорушників 1957 року	09.06.1998
Додатковий Протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1975 року	09.06.1998
Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 1978 року	09.06.1998
Третій додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 2010 року	-
Четвертий додатковий протокол до Європейської конвенції про видачу правопорушників 2012 року	-
Європейська конвенція про взаємну допомогу у кримінальних справах 1959 року	09.06.1998
Додатковий Протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 1978 року	09.06.1998
Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах 2001 року	01.01.2012
Європейська конвенція про міжнародну дійсність кримінальних вироків 1970 року	12.06.2003
Європейська конвенція про передачу провадження у кримінальних справах 1972 року	29.12.1995
Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів 1974 року	31.10.2008
Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом 1977 року	14.06.2002
Протокол, що вносить зміни до Європейської конвенції про боротьбу з тероризмом 2003 року	-

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження табл. 2.1.

<i>1</i>	<i>2</i>
Конвенція про передачу засуджених осіб 1983 року	01.01.1996
Додатковий протокол до Європейської Конвенції про передачу засуджених осіб 1997 року	01.11.2003
Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, 1990 року	01.05.1998
Угода про незаконний обіг на морі, укладена на виконання статті 17 конвенції ООН про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин 1995 року	01.10.2007
Конвенція про захист довкілля засобами кримінального законодавства 1998 року	-
Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією 1999 року	01.03.2010
Додатковий протокол до Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією 2003 року	01.03.2010
Конвенція про кіберзлочинність 2001 року	01.07.2006
Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи 2003 року	01.04.2007
Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму 2005 року	01.06.2011
Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму 2005 року	01.06.2007
Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму 2015 року	-
Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року	01.03.2011
Конвенції Організації Об'єднаних Націй	
Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 року	27.11.1991

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження табл. 2.1.

<i>1</i>	<i>2</i>
Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом 1997 року	25.04.2002
Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 року	05.01.2003
Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року	21.05.2004
Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року	21.05.2004
Протокол проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року	21.05.2004
Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 року	01.01.2010
Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму 2005 року	25.10.2007
Конвенції СНД	
Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 року	14.04.1995
Протокол до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах 1997 року	17.09.1999
Конвенція про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах (м. Кишинів) 2002 року	-

Джерело: систематизовано автором на основі даних офіційного сайту Міністерства юстиції України [302]

Однак з усього переліку можливих міжнародних договорів, у наданні різних видів міжнародно-правової допомоги найбільш

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

суттєву роль та основоположне значення відіграють, на нашу думку, такі:

1. Конвенцією про створення Ради митного співробітництва 1950 р. [171];
2. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. [95];
3. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. [258];
4. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. [161; 163];
5. Міжамериканська конвенція про правову допомогу у кримінальних справах 1992 р. [257];
6. Конвенція про правову допомогу і правові зносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. [170];
7. Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. [166].

Основним міжнародним документом у напрямку боротьби з організованою злочинністю є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Її підписання у 2000 році стало важливим кроком в боротьбі з загрозою транснаціональної злочинності у світі.

Країни-члени ООН, розуміючи необхідність співпраці у напрямку більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею, влітку 2000 року підготували спеціальну Конвенцію, у листопаді цього ж року затвердили Генеральною Асамблеєю ООН, а у грудні вона вже була відкрита для підписання. Протягом трьох днів (12-15 грудня 2000 р.) глави держав, урядів та міністри з усього світу брали участь у конференції щодо підписання Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності, що проходила у Палермо (Сицилія). Конвенцію тоді підписали 124 країни світу.

Процес розробки Конвенції зайняв відносно мало часу (менше 2 років). Її розробники відстоювали позицію пошуку

кращої методики в усьому світі та включення її в сучасний інструментарій боротьби з транснаціональною організованою злочинністю. Основним досягненням стала угода про криміналізацію участі у складі організованої злочинної групи без урахування факту прийняття особистої участі злочинців.

Конвенція дозволила урядам попереджати, запобігати та протидіяти транснаціональній організованій злочинності більш ефективно, використовуючи загальну систему методів кримінального права та міжнародне співробітництво. Вона вимагає від країн-учасниць суворого дотримання законів щодо найбільш поширених злочинів, особливо тих, що вчиняють у складі організованих злочинних груп.

Ратифікацією даної Конвенції держави беруть на себе зобов'язання криміналізувати відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, корупцію та унеможливити перешкодження здійснення неупередженого та справедливого правосуддя.

Крім того Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності вносить корективи щодо обмежень конфіденційності банківської діяльності, що унеможливує легалізацію грошових коштів, здобутих злочинним шляхом через систему банківських установ та відповідно знижує привабливість для реалізації злочинної діяльності. Конвенція передбачає конфіскацію та арешт майна, обладнання та грошових коштів, що були отримані незаконним способом організованою злочинною групою або угрупованням. Актуальними є спеціальні положення Конвенції, що включають можливість міжнародного співробітництва, що є особливо важливим для повернення коштів, здобутих внаслідок корупційних дій та коштів, незаконно вивезених за кордон [166].

Дана Конвенція заохочує до співпраці країни з метою надання необхідної взаємодопомоги у встановленні та розшуку підозрюваних у скоєнні тяжких та особливо тяжких злочинів у складі організованих груп та мають ознаки транснаціональності.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Одна з найважливіших статей Конвенції присвячена взаємній правовій допомозі та напрямкам співпраці країн у напрямі протидії та запобігання транснаціональній злочинності. Крім того, окремі статті присвячені проведенню спільних розслідувань та використанню спеціалізованих слідчих технік. Сучасні методи, які виявилися корисними у двосторонньому співробітстві, отримали можливість використання багатосторонньо. Так, наприклад, відповідно до Конвенції стала допустимою електронна форма передачі запитів між країнами.

Крім того за допомогою Конвенції на міжнародно-правовому рівні було закріплено можливість використання спеціальних методів розслідування (електронне спостереження, контрольовані поставки й агентурні операції), регламентовано збір та аналіз інформації про характер організованої злочинності та обмін такою інформацією, уточнено алгоритм підготовки необхідних кадрів та надання технічної допомоги.

У Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності регламентовано процедуру передачі кримінального провадження, конфіскації і арешту доходів, отриманих злочинним шляхом, видачі осіб, причетних до організованої злочинної діяльності міжнародного (транснаціонального, транскордонного) характеру, захисту свідків від ймовірної помсти або залякування з боку злочинців, допомогу потерпілим і їх захист. Після підписання і ратифікації Конвенції всі зазначені правові процедури можуть здійснюватися між усіма сторонами, що її підписали без необхідності наявності двосторонніх договорів про взаємну правову допомогу у кримінальних справах [166].

ООН допомагає країнам застосовувати положення Конвенції з метою виділення у внутрішньому законодавстві відповідних складів злочинів для боротьби з проблемою транснаціональної злочинності, створення нових механізмів взаємної правової допомоги, спрощення видачі, налагодження співпраці правоохоронних органів, надання технічної допомоги та організації підготовки кадрів.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Крім того, згідно з Конвенцією Організації Об'єднаних Націй державам-членам можливе надання допомоги у таких основних напрямках, як:

- моніторинг виконання Конвенції;
- розробка та заохочення застосування найбільш ефективних методів боротьби з організованою злочинністю в усьому світі;
- удосконалення процесу обміну інформацією, співпраці судових органів і взаємну правову допомогу між співробітниками правоохоронних органів;
- виявлення найбільш ефективних методів збору інформації про організовану злочинність в регіональному та глобальному масштабах і забезпечення вільного доступу цієї інформації для цілей розробки політики та здійснення проєктів технічної допомоги.

З метою правильної та чіткої інтерпретації термінів, що вживаються у Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності стаття 2 наводить їх точне визначення:

а) «організована злочинна група» означає структурно оформлену групу в складі трьох або більше осіб, що існує протягом певного періоду часу і діє узгоджено з метою здійснення одного або декількох серйозних злочинів або злочинів, визнаних такими відповідно до цієї Конвенції, з тим щоб отримати, прямо або побічно, фінансову або іншу матеріальну вигоду;

б) «серйозний злочин» означає злочин, який карається позбавленням волі на максимальний строк не менше чотирьох років або більш суворою мірою покарання;

с) «структурно оформлена група» означає групу, яка не була випадково утворена для негайного вчинення злочину і в якій не обов'язково формально визначені ролі її членів, обговорений безперервний характер членства або створена розвинута структура;

д) «майно» означає будь-які активи, матеріальні або нематеріальні, рухомі або нерухомі, виражені в речах або в

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

правах, а також юридичні документи або акти, які підтверджують право на такі активи або інтерес у них;

е) «доходи від злочину» означають будь-яке майно, придбане або отримане безпосередньо чи опосередковано, в результаті вчинення будь-якого злочину;

ф) «арешт» або «вїмка» означають тимчасову заборону передачі, перетворення, відчуження або пересування майна, або тимчасовий вступ у володіння таким майном, або тимчасове здійснення контролю над ним за постановою суду або іншого компетентного органу;

г) «конфіскація» означає остаточне позбавлення майна за постановою суду або іншого компетентного органу;

h) «основне правопорушення» означає будь-яке правопорушення, в результаті якого були отримані доходи, щодо яких можуть бути вчинені зазначені в статті 6 Конвенції діяння, що утворюють склад злочину;

і) «контрольована поставка» означає метод, який робить можливим вивезення, провезення або ввезення на територію однієї або кількох держав незаконних або викликаючих підозру партій вантажу з відома й під наглядом їхніх компетентних органів з метою розслідування будь-якого злочину і виявлення осіб, що беруть участь у його вчиненні;

ж) «регіональна організація економічної інтеграції» означає організацію, створену суверенними державами будь-якого регіону, якій її держави-члени передали повноваження з питань, що регулюються цією Конвенцією, і яка належним чином уповноважена відповідно до своїх внутрішніх процедур підписувати, ратифікувати, приймати, затвердити цю Конвенцію або приєднуватися до неї [166].

Згідно зі статтею 4 Конвенції «Захист суверенітету»:

1. Держави-учасниці виконують свої зобов'язання згідно з цією Конвенцією відповідно до принципів суверенної рівності й територіальної цілісності держав і принципом невтручання у внутрішні справи інших держав.

2. Ніщо у цій Конвенції не наділяє Державу-учасницю правом здійснювати на території іншої держави юрисдикцію та функції, які входять виключно до компетенції органів цієї іншої держави відповідно до її внутрішнього законодавства [166].

Крім того Конвенцією ООН проти транснаціональної організованої злочинності передбачено наступні статті: сфера застосування (ст. 3); захист суверенітету (ст.4); криміналізація участі в організованій злочинній групі (ст. 5); криміналізація відмивання доходів від злочинів (ст. 6); заходи по боротьбі з відмиванням коштів (ст. 7); криміналізація корупції (ст. 8); заходи проти корупції (ст. 9); відповідальність юридичних осіб (ст. 10); переслідування, винесення судового рішення та санкції (ст. 11); конфіскація та арешт (ст. 12); міжнародне співробітництво у цілях конфіскації (ст. 13); розпорядження конфіскованими доходами від злочинів або майном (ст. 14); юрисдикція (ст. 15); видача (ст. 16); передача засуджених осіб (ст. 17); взаємна правова допомога (ст. 18); спільні розслідування (ст. 19); спеціальні методи розслідування (ст. 20); передача кримінального провадження (ст. 21); відомості про судимість (ст. 22); криміналізація перешкоджання здійсненню правосуддя (ст. 23); захист свідків (ст. 24); допомога потерпілим та їх захист (ст. 25); заходи, спрямовані на розширення співробітництва з правоохоронними органами (ст. 26); співпраця між правоохоронними органами (ст. 27); збір і аналіз інформації про характер організованої злочинності та обмін такою інформацією (ст. 28); підготовка кадрів і технічна допомога (ст. 29); інші заходи: здійснення цієї Конвенції шляхом економічного розвитку й технічної допомоги (ст. 30); попередження транснаціональної організованої злочинності (ст. 31); Конференція Учасників Конвенції (ст. 32) [166].

Згідно зі статтею 35 Конвенції «Врегулювання спорів»:

1. Держави-учасниці прагнуть врегулювати спори щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції шляхом переговорів.

2. Будь-який спір між двома чи більше Державами-учасницями щодо тлумачення або застосування цієї Конвенції,

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

який не може бути врегульований шляхом переговорів протягом розумного періоду часу, передається до однієї з Держав-учасниць на арбітражний розгляд. Якщо протягом шести місяців з дня звернення з проханням про арбітраж ці Держави-учасниці не зможуть домовитися про його організацію, будь-яка з цих Держав-учасниць може передати спір до Міжнародного Суду, звернувшись із заявою відповідно до Статуту Суду.

3. Кожна Держава-учасниця може під час підписання, ратифікації, прийняття або затвердження цієї Конвенції або при приєднанні до неї заявити про те, що вона не вважає себе зобов'язаною положеннями пункту 2 цієї статті. Інші Держави-учасниці не є зобов'язаними положеннями пункту 2 цієї статті щодо будь-якої Держави-учасниці, яка зробила таке застереження.

4. Будь-яка держава-учасниця, яка зробила застереження відповідно до пункту 3 цієї статті, може в будь-який час зняти це застереження шляхом надсилання відповідного повідомлення Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй [166].

Згідно зі статтею 36 «Підписання, ратифікація, прийняття, затвердження та приєднання» дана Конвенція «відкрита для приєднання будь-якої держави або будь-якої регіональної організації економічної інтеграції, принаймні одна з держав-членів якої є учасницею Конвенції. Документи про приєднання здаються на зберігання Генеральному секретарю Організації Об'єднаних Націй. Під час приєднання регіональна організація економічної інтеграції заявляє про сферу своєї компетенції щодо питань, які регулюються цією Конвенцією. Така організація також повідомляє депозитарію про будь-яку відповідну зміну сфери своєї компетенції» [166].

Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. доповнюють її протоколи: Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї; Протокол проти незаконного ввезення мігрантів по суші, морю і повітря; Протокол проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, його складових частин

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

і компонентів, а також боеприпасів до нього тощо. Кожен із цих Протоколів спрямований проти особливо небезпечних різновидів організованої злочинної діяльності, для протидії яких особливо необхідна чітка скоординованість міжнародних зусиль. Протоколи вимагають від країн-учасниць формування системи національного законодавства, криміналізуючи небезпечні транснаціональні злочинні діяння, що з кожним роком стають все не безпечнішими.

Різні види та прояви злочинності в більш чи менш гострій формі проявляються у всіх країнах світу, будучи серйозною реальною або потенційною перешкодою на шляху їх соціально-економічного, політичного та культурного розвитку. Це зумовлює зацікавленість всіх членів світової спільноти в спільному пошуку найбільш дієвих шляхів і засобів вирішення даної проблеми. Адже, як стверджують науковці, сучасна злочинність, особливо в її найбільш небезпечних організованих формах і у вигляді міжнародного тероризму, не знає меж та кордонів.

Крім того постійно розширюється перелік злочинних діянь, що представляють міжнародну небезпеку (наприклад, незаконний транскордонний обіг наркотиків, культурних цінностей, зброї, торгівля людьми, дитяча порнографія тощо). Протидія та запобігання таким злочинам може бути посправжньому ефективна тільки за умови узгодженості дій більшості держав, а також раціональному поєднанні внутрішньодержавних та міжнародних зусиль.

Міжнародне співробітництво у сфері протидії транснаціональній злочинності реалізується у відповідності до певних напрямів та визначених форм, однак аналіз чинного законодавства та наукових джерел свідчить про відсутність єдиного підходу до розуміння цих понять.

Тлумачний словник української мови трактує поняття «форми» як тип, будову, спосіб організації чого-небудь; спосіб існування змісту, його внутрішню структуру, організацію і зовнішній вираз; а поняття «напрямок» відповідно як лінію руху, шлях

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

діяльності, розвитку; спрямованість якоїсь дії, явища; спрямованість думок, інтересів [405].

Здійснюючи взаємодію у правоохоронній сфері, держави використовують дві основні правові форми:

1. Договірною-правова або конвенційна – висновок і реалізація двосторонніх або багатосторонніх договорів, в яких регулюються відносини в даній сфері, з правоохоронними органами іноземних держав;

2. Інституційна – співпраця в рамках міжнародних організацій, як загального, так і регіонального характеру – ООН, Америкпол, Африпол, Інтерпол, Європол, СНД, Рада Європи, ОБСЄ тощо.

3-поміж можливих форм міжнародного співробітництва у сфері впливу на транснаціональну злочинність слід, на нашу думку, виділити:

- 1) діяльність ООН та її організацій;
- 2) діяльність міжнародних кримінологічних неурядових товариств;
- 3) проведення конференцій, конгресів, симпозіумів, колоквиумів, семінарів, організаторами яких є певні держави, недержавні організації, фонди, благодійні товариства тощо;
- 4) взаємодія щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності в межах компетенцій і повноважень міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол).

О.М. Джужа та Ю.Ф. Іванов до «основних напрямів міжнародного співробітництва щодо запобігання а протидії транснаціональній злочинності включають:

- 1) прийняття та реалізацію договорів про боротьбу зі злочинами, що становлять міжнародну небезпеку;
- 2) надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи екстрадицію;
- 3) розробку міжнародних норм і стандартів, що забезпечують захист прав людини у сфері охорони правопорядку;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

4) регламентування питань національної і міжнародної юрисдикції;

5) взаємодію у попередженні, виявленні, припиненні і розкритті злочинів міжнародного характеру» [86, с. 10].

Основними напрямками міждержавного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності є:

1. Обмін інформацією, в тому числі оперативною, криміналістичною, правовою.

2. Виконання запитів про проведення оперативно-розшукових заходів.

3. Надання правової допомоги у кримінальних справах.

4. Екстрадиція осіб для притягнення їх до кримінальної відповідальності або для виконання вироку.

5. Укладення та реалізація міжнародних договорів у протидії злочинам, що загрожують міжнародній небезпеці.

6. Розробка міжнародних норм обов'язкового або рекомендаційного характеру у сфері охорони правопорядку та кримінального правосуддя.

7. Визнання та виконання рішень компетентних органів іноземних держав у кримінальних та адміністративних справах.

8. Проведення спільних наукових досліджень, пов'язаних з проблемами протидії та запобігання злочинності, обмін досвідом щодо їх вирішення.

9. Надання матеріальної, технічної та експертної допомоги (підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, надання експертних послуг тощо).

Сучасному міжнародному співробітництву щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності притаманні такі властиві ознаки:

1. Участь у міжнародному співробітництві щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності є не стільки правом, скільки обов'язком держави.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

2. Міжнародне співробітництво повинно мати координаційний характер, виникати та розвивається між рівноправними членами (суб'єктами права).

3. Основою реалізації міжнародного співробітництва є впорядкування та розвиток різних видів міжнародних відносин, від розв'язання яких залежить безпека як окремих країн, так і світу в цілому.

4. Наявність правових норм, що обумовлюють існування міжнародного співробітництва (наявність норм міжнародного та внутрішньодержавного права).

5. Міжнародне співробітництво повинно здійснюватися із дотриманням основоположних принципів (повага державного суверенітету, виконання міжнародних зобов'язань, суверенна рівність держав тощо).

Співпраця правоохоронних органів, має здійснюватися в режимі міжнародної законності, тобто при точному і неухильному дотриманні міжнародно-правових норм, а в першу чергу – загальноновизнаних норм міжнародного права.

Міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності диференціюється залежно від суб'єктів та об'єктів співробітництва, змісту міжнародно-правових актів, території здійснення, кількості суб'єктів.

Так, в залежності від суб'єктів міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності поділяється на:

1) співробітництво між державами (включаючи держави, що мають спільні кордони та що їх не мають);

2) співробітництво між державами та міжнародними організаціями;

3) співробітництво між міжнародними організаціями (включаючи можливість співробітництва як з міжнародними міжурядовими організаціями, так і міжнародними неурядовими).

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

У залежності від кількості суб'єктів міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності поділяється на:

1) двостороннє співробітництво (підписання двосторонніх міжнародних договорів та угод та налагодження на їх основі ефективних взаємозв'язків);

2) багатостороннє співробітництво (підписання багатосторонніх міжнародних договорів та угод в межах роботи міжнародних організацій або міжнародних конференцій).

Залежно від території здійснення міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності поділяється на:

1) універсальне (в межах діяльності міжнародних організацій Інтерпол, Всесвітньої митної організації тощо);

2) регіональне (співробітництво країн Європи у рамках Ради Європи, Європолу);

3) локальне (співробітництво між країнами-сусідами або між державами конкретного місцезнаходження);

4) партикулярне (один з найрозповсюдженіших видів співробітництва, що передбачає співробітництво між будь-якими державами щодо будь-якого об'єкту незалежно від розміщення держав та особливостей їх географічного розташування).

Залежно від об'єкта міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності поділяється на:

1) співробітництво держав щодо запобігання та протидії нелегальній міграції, контрабанді та торгівлі людьми;

2) співробітництво держав щодо запобігання та протидії торгівлі людськими органами;

3) співробітництво держав щодо запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин;

4) співробітництво держав щодо запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

- 5) співробітництво держав щодо запобігання та протидії кіберзлочинності та кібертероризму;
- 6) співробітництво держав щодо запобігання та протидії незаконного обігу зброї;
- 7) співробітництво держав щодо запобігання та протидії незаконному обігу хімічних та ядерних матеріалів;
- 8) співробітництво держав щодо запобігання та протидії викраденню та контрабанді автотранспортних засобів;
- 9) співробітництво держав щодо запобігання та протидії викраденню та контрабанді культурних цінностей;
- 10) співробітництво держав щодо запобігання та протидії контрабанді об'єктів флори і фауни;
- 11) співробітництво держав щодо запобігання та протидії міжнародному тероризму.

За ступенем відкритості міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності поділяється на:

- 1) відкрите (з вільним доступом будь-якої країни);
- 2) закрите (беруть участь лише визначені держави).

За можливістю подальшого розвитку міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності поділяється на:

- 1) перспективне (із можливостями подальшої співпраці);
- 2) безперспективне (без можливостей розвитку та співпраці).

За часовими характеристиками міжнародне співробітництво щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності поділяється на:

- 1) короткострокове;
- 2) середньострокове;
- 3) довгострокове;
- 4) безстрокове.

Вказаний перелік видів міжнародного співробітництва не є вичерпним та остаточним та може розширюватися за рахунок інших факторів та чинників впливу.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Одним із пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва України з іншими країнами є укладення двосторонніх та багатосторонніх угод. Станом на теперішній час Україною укладено понад 80 міждержавних і міжвідомчих угод, якими передбачено співробітництво щодо запобігання та протидії злочинності, у тому числі транснаціональній, що дає змогу Україні в особі вітчизняних державних та правоохоронних органів брати активну участь у проведенні операцій у цій сфері разом із відповідними спецслужбами інших держав.

Серед основних угод про співробітництво щодо запобігання та протидії злочинності, у тому числі транснаціональній варто відмітити такі:

1. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Королівства Норвегія про реадмісію осіб (дата підписання: 13.02.2008 р., дата ратифікації: 06.07.2011 р., дата набрання чинності для України: 01.09.2011 р.).

2. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Соціалістичної Республіки В'єтнам про реадмісію громадян обох держав (Угоду ратифіковано Законом № 359-VI від 03.09.2008 р.).

3. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Македонія про співробітництво в митних справах (Угоду затверджено Постановою КМ № 551 від 18.06.2008 р.).

4. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Королівства Данія про реадмісію осіб (Угоду ратифіковано Законом № 291-VI від 21.05.2008 р.).

5. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Російської Федерації про реадмісію (Угоду ратифіковано Законом № 585-VI від 23.09.2008 р.).

6. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Болгарія про співробітництво з прикордонних питань (Угоду затверджено Постановою КМ № 1832 від 27.12.2006 р.).

7. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Російської Федерації, (Угоду затверджено Постановою КМ № 152 від 07.02.2007 р.).

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

8. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Кіпр про співробітництво в боротьбі зі злочинністю (Угоду затверджено Постановою КМ № 1256 від 24.10.2007 р.).

9. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Йорданського Хашимітського Королівства про взаємну допомогу в митних справах (Угоду затверджено Постановою КМ № 975 від 12.07.2006 р.).

10. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міжнародною організацією з міграції від 14.09.2005 р.

11. Угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки про порядок передачі й транзитного перевезення осіб, які взяті під варту від 21.11.1995 р..

12. Угода між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки про співробітництво в сфері боротьби з організованою злочинністю від 21.11.1995 р..

13. Соглашение о сотрудничестве министерств внутренних дел в борьбе с преступностью на транспорте от 25 октября 1995 года.

14. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Соціалістичної Республіки В'єтнам від 15.03.1995 р..

15. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством громадської безпеки Китайської Народної Республіки від 06.09.1994 р.

16. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Болгарія від 18.04.1994 р.

17. Соглашение о порядке передачи и транзитной перевозки лиц, взятых под стражу от 17 февраля 1994 года.

18. Соглашение о сотрудничестве в области сопровождения и охраны органами внутренних дел (полиции)

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

ценных и специальных грузов, перевозимых по территории других государств от 17 февраля 1994 года.

19. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Словацької Республіки від 14.10.1993 р.

20. Соглашение о сотрудничестве министерств внутренних дел в вопросах возвращения несовершеннолетних в государства их проживания от 24 сентября 1993 года.

21. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Чехії від 6 вересня 1993 року.

22. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Молдова від 03.11.1992 р.

23. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Узбекистан від 21.10.1992 р.

24. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Таджикистан у боротьбі із злочинністю від 21.10.1992 р.

25. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин від 21 жовтня 1992 року.

26. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Грузія у боротьбі із злочинністю від 21.10.1992 р.

27. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Вірменія у боротьбі із злочинністю від 21.10.1992 р.

28. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Азербайджанської Республіки від 21.10.1992 р.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

29. Соглашение о сотрудничестве между Министерствами внутренних дел в борьбе с незаконным оборотом наркотических средств и психотропных веществ от 21 октября 1992 года.

30. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Федеральним міністром внутрішніх справ Австрійської Республіки в боротьбі з незаконним обігом наркотиків та організованою злочинністю від 08.09.1992 г.

31. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Республіки Киргизстан у боротьбі із злочинністю від 03.08.1992 р.

32. Соглашение о взаимоотношениях министерств внутренних дел в сфере обмена информацией от 3 августа 1992 года.

33. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Литовської Республіки від 30 травня 1992 року.

34. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Латвійської Республіки від 30 травня 1992 року.

35. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Естонської Республіки від 30 травня 1992 року.

36. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Румунії від 18.05.92 р.

37. Соглашение о взаимодействии министерств внутренних дел независимых государств в сфере борьбы с преступностью от 24 апреля 1992 года (Соглашение утверждено с предостережением Постановлением КМ № 307 от 08.06.92 г.).

38. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Польща в боротьбі зі злочинністю (Угоду затверджено Постановою КМ № 196 від 15.04.92 г.).

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

39. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Республіки Білорусь (Угоду затверджено Постановою КМ № 196 від 15.04.92 р.).

40. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації від 28 лютого 1992 р. (Угоду затверджено Постановою КМ № 167 від 31.03.92 р.).

41. Угода про співробітництво між Міністерством внутрішніх справ України та Міністерством внутрішніх справ Угорської Республіки від 12.02.92 р. (Угоду затверджено Постановою КМ № 167 від 31.03.92 р.) [300].

Органи внутрішніх справ України приймають активну участь у виконанні зобов'язань за всіма основними напрямками міждержавного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності та забезпечення громадської безпеки, і їх діяльність у даному напрямку здійснюється в тісній взаємодії з іншими міжнародними правоохоронними органами.

Отже, аналіз форм та напрямів міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності дозволяє зробити висновок, що воно є об'єктивно необхідним і вимагає сьогодні серйозних державних рішень щодо забезпечення відповідних правових, організаційних, кадрових та матеріальних основ для її забезпечення та розвитку.

2.2. Кримінологічна характеристика організованих злочинних груп як суб'єктів скоєння транснаціональних злочинів

Цивілізовані соціально-економічні, культурні та політичні відносини в сучасному світі є неможливими без відкритості кордонів та встановлення міжнародних зв'язків. У той же час, злочинний світ намагається використовувати сформовані умови в своїх інтересах: створюються і розширюються міждержавні кримінальні зв'язки, набуває транскордонного компоненту й організована злочинність. Явище «інтернаціоналізації» протиправних структур останнім часом представляє серйозну загрозу для світової спільноти.

Особливістю сучасної злочинності є не тільки її кількісні зміни, але й якісні перетворення, ключовим вираженням яких є поява нових видів та детермінант злочинів, зростання масштабів реалізації злочинності, жорстокість, зухвалість та неупередженість дій злочинців, проникнення різних форм злочинності у державні структури та суспільство в цілому, ступінь її організованості та міжнародної співпраці учасників злочинних об'єднань та угруповань, тобто концентроване вираження того, що загрожує вільному існуванню та розвитку окремих держав. Сучасну транснаціональну злочинність характеризують як організовану, професійну, корумповану, міжнаціональну, економічну тощо, і кожна з цих характеристик відображає сторони сучасної злочинності, що, в цілому, є дуже різноманітними, багатоаспектними та різноплановими.

Розвиток транснаціональної організованої злочинності не стоїть на місці, а її різновиди трансформуються у відповідності до постійно-змінних умов та відповідно адаптуються до ринків та породжують нові види злочинності. Транснаціональна організована злочинність – це свого роду незаконний бізнес, який виходить за культурні, соціальні, мовні та географічні рамки, не знає жодних обмежень і функціонує без кордонів та правил.

Криміногенна ситуація в Україні останнім часом характеризується стійкими тенденціями до зміщення орієнтирів у

структурі злочинності, посилення її організованості. Індивідуальний характер злочинності поступається груповій, а групова в переважній більшості трансформується у організовану, або й транснаціональну. Сучасний стан кримінологічної ситуації свідчить про проникнення злочинності у різні сфери держави та суспільства із все більш чіткою формою організації. Організований криміналітет становить значну та реальну загрозу національній та державній безпеці України. Численні злочинні угруповання здійснюють свою діяльність, виходячи за межі однієї країни, усвідомлюючи, що державні кордони можуть виступати не бар'єрами, а радше комерційними можливостями, тому злочинні елементи все більш активно і цілеспрямовано прагнуть перенести поле своєї діяльності за кордон.

В усьому світі термін «організована злочинність» означає згуртовану систему діяльності та функціонування кримінальних спільнот. Вітчизняні та зарубіжні вчені одноголосно підкреслюють такі основні характеристики сучасної організованої злочинності:

- а) стійкий та довготривалий характер;
- б) жага до отримання надприбутків;
- в) попереднє планування своєї діяльності та визначення ролі кожного члена у групі;
- г) чітка диференціація на керівників різного рівня та виконавців;
- д) організація спільних грошових страхових запасів (так званих «общаків»).

Окрім цього організована злочинність може мати низку таких ознак, як:

– встановлення часткової або повної монополії на продаж або надання незаконних товарів (послуг) з метою гарантування отримання більш високих доходів;

– конспіративний характер злочинної діяльності, під час якої за допомогою ієрархічних структур координуються плани та можлива реалізація злочинних діянь або досягнення законної метою за допомогою використання незаконних способів та засобів;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

- об'єднання на економічній основі з метою досягнення спільної мети;
- свідоме здійснення незаконної діяльності або надання незаконних послуг не виключає можливості «відмивання» доходів легальними способами через законні маніпуляції, економічні структури або електронні гроші.

Вітчизняна кримінологіко-криміналістична наукова література сутність дефініції «організована злочинність» трактує по-різному. Деякі вчені характеризують організовану злочинність як «складний вид кримінальної діяльності, що здійснюється у великих масштабах організованими угрупованнями, які мають чітку внутрішню структуру, отримують доходи шляхом створення й експлуатації ринків незаконних товарів і послуг». Інші під організованою злочинністю розуміють «умисну систематичну злочинну діяльність об'єднань осіб із використанням нелегальних або легальних комерційних структур, спрямовану на одержання прибутків та надприбутків за допомогою таких методів як корупція, а в деяких випадках насилля або залякування представників влади, кримінальної юстиції, пересічних громадян». Решта пропонує під організованою злочинністю розуміти «відносно масову групу стійких і керованих об'єднань злочинців, які займаються кримінальною діяльністю у вигляді промислу та створюють систему захисту від соціального контролю з використанням таких протиправних засобів, як насилля, залякування, корупція та розкрадання у великих розмірах» [231].

Стаття 28 Кримінального кодексу України регламентує особливості вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією [193]. Так, організованою групою згідно ККУ є «стійке об'єднання декількох осіб (трьох і більше суб'єктів злочину), які попередньо зорганізувалися для готування або вчинення злочинів. Групу слід вважати стійкою за умови, якщо вона є стабільною і згуртованою, а особи, які до неї входять, мають єдині наміри щодо вчинення злочинів» [192].

Відповідно до частини 3 статті 28 КК України, вчинення злочину організованою групою кваліфікується за наявності сукупності кількох обставин, а саме: якщо в приготуванні або вчиненні злочину брали участь троє і більше осіб; ці особи заздалегідь організувалися в стійке об'єднання для вчинення цього та/або іншого (інших) злочинів; були об'єднані єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення певного плану, відомого всім учасникам групи.

Тобто, серед типових ознак поняття «організована злочинність», що містяться у ст. 28 Кримінального Кодексу України є:

- комплексність злочинів;
- групова діяльність учасників;
- чітко спланована діяльність та попередня змова;
- ієрархічні взаємовідносини учасників;
- розподіл функцій учасників групи.

Згідно зі статтею 64 Кримінально-процесуального кодексу України кожна з ознак організованої групи підлягає обов'язковому дослідженню та доведенню. При цьому слід враховувати, що організована злочинна група сформуватися одночасно не може, цьому процесу передують певні умови та обставини [192].

На думку А.І. Долгової: «Організована злочинність – це складна система організованих злочинних формувань з їх широкомасштабної злочинною діяльністю і створенням для такої діяльності найбільш сприятливих умов. У цю систему залучена чимала частина населення, і по суті організована злочинність являє собою альтернативне суспільство зі своєю економікою, соціальною і духовною сферами, своїми системами управління безпеки, формування молодого покоління, судами, своєю внутрішньою і зовнішньою політикою» [88].

Сорочик Ю.Ю. обґрунтовував висновок про те, що «ознаками, узагальнюючими характеристику організованої злочинності як правової категорії є:

- 1) множинність злочинних діянь, вчинюваних організованими злочинними угрупованнями;
- 2) структурність організованих злочинних угруповань;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

- 3) кримінальна спрямованість діяльності;
- 4) злочинний дохід від кримінальної діяльності, що свідчить про професійність злочинної діяльності;
- 5) латентність.

Зазначені ознаки організованої злочинності дозволяють визначити межі, форми та методи адміністративно-правового забезпечення протидії організований злочинності» [380, с. 11].

На підставі наведеного в дисертаційному дослідженні матеріалу, представимо власну інтерпретацію поняття «організована злочинність». Під цим поняття пропонується розуміти негативне соціальне явище, що реалізується через впровадження організованої злочинної діяльності, носить регулярний характер та вчиняється з метою кримінального збагачення особами, які об'єдналися в стійкі високоорганізовані, законспіровані, чітко скоординовані злочинні формування, що діють самостійно або у складі груп зі складною ієрархією на локальному, державному чи міжнародному рівні.

У сучасній кримінології під традиційною злочинною організованою групою розуміють малу неформальну групу, що об'єднана на основі спільної протиправної діяльності людей, що прагнуть досягти спільної злочинної мети або реалізувати поставлені злочинні завдання.

Існує наступна типологія традиційних злочинних груп:

- проста організована злочинна група;
- структурна (складна) організована група;
- організоване злочинне угруповання;
- бандитське формування;
- злочинна спільнота;
- кооперація професійних злочинних лідерів.

Проста організована злочинна група – це відносно примітивна форма об'єднання злочинців у групи з чисельністю в середньому 2-4 осіб. Метою їх діяльності, як правило, є тривала загальна злочинна місія. Хоча такі групи є достатньо організованими, стійкими, згуртованими в своїх діях та особливістю їх діянь є навмисний, спланований характер, в той же

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

час дані угруповання не мають складної структури, суворій підпорядкованості та чітко вираженого лідера. Способи вчинення злочину чітко відпрацьовані, рішення приймаються колективно, а вчинення злочину відбувається спільно. В прості організовані групи об'єднуються неповнолітні особи, шахраї, квартирні злодії, вуличні грабіжники тощо. Максимальна тривалість функціонування таких груп – не більше 3-х років, в якій часто відбувається зміна учасників злочинної діяльності.

Структурна (складна) організована група – в порівнянні з попередньою групою відрізняється більшою стійкістю, ієрархічністю, дотриманням принципу єдиного керівництва. Чисельний склад таких груп становить 5-10 та більше осіб. Злочинна діяльність носить постійний систематичний характер, найчастіше це вчинення майнових або корисливо-насильницьких злочинів. Значна чисельність складу, чітко виражена стратегія (зайняття злочинною діяльністю) вимагають жорсткого керівництва. Лідер (ватажок) групи визначає основні напрямки функціонування групи, планує й готує злочини, розподіляє ролі між її учасниками. Ролі членів групи більш складні й реалізуються не тільки в момент вчинення злочинів, а й на стадії підготовки до них, а також у подальших діях – зборі необхідної інформації, технічному забезпеченні, реалізації викраденого, приховування та знищення слідів злочинної діяльності тощо.

У своїй злочинній діяльності члени складної організованої групи керуються яскраво вираженою суто кримінальною ідеєю і найчастіше спираються як на традиційні кримінально-професійні навички, погляди, переконання, так і на специфічні загально-кримінальні способи і методи досягнення злочинної мети. Зазвичай у таких групах не виключається наявність корумпованих зв'язків, взаємодії з органами та представниками державної влади.

Для забезпечення своєї діяльності така група змушена взаємодіяти з іншими злочинними елементами (особами, які спеціалізуються на підробці документів, технічними працівниками, скупниками краденого тощо). З цією метою лідери вступають в контакт з керівниками інших злочинних груп та

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

угруповань. Однак, як правило, цей тип групи не займається контролем певної території, точок, для чого необхідні більш численні формування, а лише спеціалізується на вчиненні професійних крадіжок (квартирних, автомобільних), грабежів, розбоїв, вимаганням (рекет), шахрайстві, контрабанді.

Організоване злочинне угруповання – це численне злочинне утворення, що об'єднує десятки та навіть сотні осіб, що активно займаються злочинною діяльністю. Деякі організовані злочинні угруповання включають в себе від 300 до 500 активних членів. Існує ряд різновидів угруповань, що розрізняються за зв'язками, злочинною субкультурою, ієрархією, способам діяльності та національними особливостями. Найбільш яскравими представниками організованого злочинного угруповання є такі його два підвиди, так звані «бригада» («команда») та «громада».

«Бригада» або «Команда» – це своєрідна форма функціонування організованих злочинних утворень, в основі якої лежить об'єднання за територіальною ознакою або місцем проживання, члени якої або вирости разом, або знають один одного з дитинства. По мірі збільшення розмірів та розгалуження «бригади» в неї потрапляють доросліші учасники, а також раніше судимі особи. В епоху кооперативізації країни ці «бригади» спеціалізувалися на хуліганстві, крадіжках, вуличних грабежах, були достатньо організованими та обкладали «даниною» новостворених комерсантів. Поступово розростаючись, набуваючи кримінального досвіду, накопичуючи капітал і встановлюючи відповідні зв'язки, у тому числі і з професійними злочинцями, вони посилювали свій вплив, розширювали контрольовані території, усуваючи конкурентів.

«Громада» (від рос. «община») – це злочинне утворення, що складається з немісцевих жителів, як правило, об'єднаних за етнічним принципом (азербайджанська, таджицька, киргизька, чеченська, грузинська, дагестанська «громади»), а також іноземців (в'єтнамців, корейців, китайців). У структурних взаємозв'язках «громад» в якості основи формування виступає національна родова ознака, яка передбачає традицію беззастережного визнання

авторитету старшого (подібно структурі сицилійської злочинності). Так, у 1990-х роках на теренах пострадянського простору «громади», як правило, займалися ринковою торгівлею (включаючи торгівлю наркотиками та зброєю), складали серйозну конкуренцію місцевим угрупованням, керували значною територією, граючи серйозну роль у кримінальному середовищі пострадянських країн.

Керівна ланка в організованому злочинному угрупованні формується з осіб, які присвятили себе виключно кримінальній діяльності, і становить близько 10% загального числа членів. Яскраво виражені лідери, що визначають напрямки діяльності угруповання, включають, як правило, від 3 до 8 активних учасників. Основна маса виконавців – це група молодих підготовлених хлопців з яскраво вираженою кримінальною спрямованістю. Дане угруповання не є монолітним утворенням і складається з декількох груп різного рівня організованості чисельністю 10-15 осіб. Діяльність угруповання не обмежується тільки вчиненням конкретних злочинів, а й передбачає здійснення постійного контролю певного району (вимагання та збір данини за забезпечення «охорони» з точок громадського харчування, комерційних кіосків, кооперативів, приватних підприємств, повій, злочинців-одинаків тощо).

Нерідко лідери, накопичивши достатній капітал, вступають у сферу легального бізнесу, «відмиваючи» тим самим доходи, отримані злочинним шляхом, реалізуються у ролі директорів комерційних структур, банківських установ, налагоджують тісні контакти з представниками законодавчої та виконавчої влади, з працівниками правоохоронних органів, «обплутуючи» їх мережу корумпованих зв'язків.

Бандитське формування (утворення) – це така форма організованої злочинності, яка передбачає створення озброєної групи з метою нападу на державні, громадські підприємства та на окремих громадян. Від угруповання бандитське формування відрізняється обов'язковою наявністю, як правило, нелегальної зброї та злочинною спрямованістю діяльності,

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

внаслідок чого бандитські формування характеризуються підвищеною суспільною небезпекою.

До складу бандитського формування входять, як правило, до 10 осіб. Серед усіх злочинних утворень, банди відрізняються найвищим рівнем організованості та конспірації, найсуворішою підпорядкованістю членів лідерам, винятковою жорстокістю по відношенню до жертв. Банди функціонують самостійно, об'єктом їх злочинної діяльності найчастіше є валюта, грошові кошти, зброя, дорогоцінні метали та каміння, антикваріат.

Банди, що здійснюють корисливо-насильницькі дії в зоні свого впливу, нерідко відрізняються винятковим цинізмом, жорстоким, зухвалим і нахабним характером злочинних дій. Такі злочинні діяння зазвичай відбуваються спільно, що робить їх більш жорстокими для жертв та більш результативними для злочинців. Жорстокість у членів таких банд стає самоціллю і вельми шанується.

За ступенем злочинної спрямованості виділяють три категорії банд: класична банда, спеціалізована банда та так звана «замовна банда».

Традиційними злочинами для класичної банди є реалізація нападів на банківські відділення, інкасаторів, а також на квартири, будинки, що відбуваються шляхом відкритого збройного нападу з метою заволодіння грошовими коштами або іншими цінностями та можуть супроводжуватися вбивствами або нанесеннями тілесних ушкоджень потерпілим.

Особливістю спеціалізованої банди є те, що її члени, як правило, спеціалізуються на вчиненні одного, максимум, двох видів злочинів.

«Замовні банди» вчиняють злочини за замовленням, звідки й дістали свою назву. Даний вид банд набув розповсюдження на тлі розвитку ринкових відносин і відповідно конкуренції серед кримінальної частини підприємців. З метою здійснення тиску (морального та фізичного) члени «замовних банд» завдавали майнової та іншої шкоди конкурентам-підприємцям аж до фізичного знищення. Крім того, у злочинному світі члени

«замовних банд» могли виконувати роль найманих вбивць («кілерів») та розбійників, яких знаходили серед раніше судимих або колишніх спортсменів.

«Замовні банди», як правило, мало чисельні, відрізняються ретельною конспірацією, здійснюють злочини за грошову винагороду, не входять у різні злочинні угруповання, хоча й можуть мати зв'язки з їх лідерами («замовниками») [158].

Злочинна спільнота – це стійке, складне, ієрархічне кримінальне утворення, що мають п'ять основних ознак, сукупність яких дозволяє відмежувати їх від інших організованих формувань. До них належать:

1) наявність матеріальної бази – загальних фондів грошових коштів для взаємодопомоги, а також підкупу посадових осіб;

2) колегіальна форма керівництва, при якій управління організацією здійснюється групою осіб, що мають рівне становище;

3) статут у вигляді неформальних норм поведінки, традицій, законів та відповідних санкцій за їх порушення;

4) функціонально-ієрархічна побудова – поділ організації на складові, розподіл функцій між членами тощо;

5) інформаційна база – збір різного роду інформації та відомостей, розвідка.

Варто відзначити, що протягом останніх років існує тенденція до інтеграції нелегального злочинного бізнесу в легальний. Лідери спільнот з метою організації протистояння конкурентам, розширення сфер та територій впливу об'єднують легальний та нелегальний капітал.

Перш ніж здійснити кримінологічну характеристику лідера організованої злочинної групи, вбачаємо доцільним визначити сутність поняття «лідер». Вивчення особливостей та закономірностей функціонування колективів вказує на те, що навіть у найменших, неорганізованих колективах, як правило, виникає розподіл влади між членами. Колектив ділиться на виконавців (членів групи) і лідерів.

Лідерство – це особливе становище всередині колективу та здатність впливати на окремих індивідів і колектив в цілому з

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

метою досягнення певних цілей. Будь-якій групі (в тому числі злочинній) приманною є наявність як формальних, так і неформальних лідерів. Неформальним лідером є член колективу, що добровільно прийняв на себе значно більшу відповідальність, ніж це вимагають формальні приписи та норми. Згідно з різними теоріями, природа неформального лідерства криється у особистісних якостях особи, ініціативній поведінці особистості щодо потреб ситуації, що склалася, особливостями сфери колективної діяльності, специфікою групових цілей та задач тощо. Неформальні лідери різними способами та методами впливають на членів групи: одні з них прагнуть нав'язати колективу певну лінію поведінки силовими методами, інші ж діють методами переконання або примусу.

Крім того, у організованому колективі може бути й формальний лідер – носій адміністративної влади. Його основним завданням є організація спільної взаємодії та відносин членів колективу для досягнення певних цілей. Для цього лідер повинен володіти окрім психофізіологічних характеристик, авторитетом у колективі, необхідними знаннями, навичками та вміннями. Як правило, лідери злочинних організацій поєднують в собі риси як формальних, так і неформальних лідерів [131].

Раніше вчені-кримінологи вважали загальновизнаною взаємозалежність рівня освіти та криміногенності. Так, високий рівень освіти вважали антикриміногенним фактором, що сьогодні викликає сумніви. У сучасних умовах, навпаки, високий освітній рівень дозволяє успішно існувати новітнім злочинним об'єднанням, консолідуватися, уникати кримінальної відповідальності, вигадуючи нові схеми і способи реалізації злочинних діянь та можливостей ухилення від відповідальності за їх здійснення. Тобто, кримінальний професіоналізм дає можливість якісно підготувати, реалізувати злочин, укрити його сліди і, як правило, достатньо тривалий період мати матеріальний дохід або можливість його легалізації.

Основні якості, які притаманні сучасному лідеру організованої злочинної групи, на думку деяких авторів, це:

- наявність досвіду злочинної діяльності;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

- організаторські здібності;
- особистісні вольові якості;
- особистісні розумові здібності;
- задовільна фізична підготовка;
- підприємницький хист;
- комунікабельність;
- знання особливостей функціонування групи;
- швидкість орієнтування та швидке та чітке прийняття рішення у складних для злочинної групи ситуаціях;
- вміння забезпечити конспірацію членів злочинної групи та скоєних злочинів [19, с. 79].

Лідер в кримінальній групі виконує важливі функції, без яких неможливе нормальне функціонування злочинної групи і її прогресуючий розвиток, серед яких:

– *організаційна функція* включає, як правило, наступні дії: вибір об'єкта злочинного впливу; прийняття рішення про час, місце скоєння, учасників злочину; підготовка злочинів, розподіл ролей, забезпечення матеріально-технічної бази (транспорт, зв'язок, зброя тощо; розробка способів здійснення та приховування злочинів; консультування про можливі об'єкти злочинів, знаряддя злочину;

– *управлінська функція* передбачає забезпечення безпеки членів злочинної групи (угруповання); розподіл доходів, отриманих злочинним шляхом; вказівки про відрахування грошей в «спільну» касу (в тому числі на підтримку членів групи, які відбувають покарання);

– *інформаційна функція* може реалізовуватися наступними діями: збір відомостей про функціонування злочинної групи (настрої, задуми, відносини між членами); встановлення та підтримання потрібних зв'язків (включаючи підкуп) у державних, правоохоронних, судових органах і отримання від них необхідної інформації;

– *нормативно-ідеологічна функція* може включати: наявність певної нормативної системи всередині організації; формування єдності поглядів членів спільноти;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

– *дисциплінарна функція* виражається у вирішенні конфліктів між членами спільноти, а також визначенні покарань для тим, хто порушує правила поведінки; дотримання суворой вертикальної дисципліни, засноване на чітких правилах і законах; суворе покарання, включаючи фізичне усунення порушників порядку та дисциплін;

– *стратегічна функція* може включати виконання таких дій: розробка стратегій та планів злочинної групи; організація підготовки нових кадрів для злочинного угруповання, «делегування» своїх членів до складу державних структур та правоохоронних органів [19, с. 78].

Створення об'єднання лідерів, організаторів, керівників чи інших представників організованих злочинних груп з метою розробки планів та стратегій вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів може складатися з наступних дій організаторів:

– укладання угод про створення об'єднань з організаторами, керівниками організованих груп;

– встановлення зв'язків керівників організованих груп між собою;

– визначення формального керівника (неформального лідера) об'єднання;

– досягнення домовленостей між керівниками організованих злочинних груп щодо сфер впливу, підконтрольних територій, надання взаємної допомоги тощо;

– вирішення спорів між керівниками та організаторами різних злочинних груп шляхом проведення так званих «розбірок»;

– організація та проведення спільних зустрічей з організаторами різних злочинних груп з метою обговорення планів спільних дій, визначення способів відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом або рішення інших спірних питань.

Кооперація професійних злочинних лідерів – це особлива форма об'єднання, яка не має аналогів у світовій криміналістичній практиці. Вона має всі ознаки злочинної організації і в той же час відрізняється від неї такими ознаками: по-перше, відсутністю території і конкретного місця перебування; по-друге, розмитістю

структури, оскільки об'єднання засноване на кримінальних традиціях і неформальних законах; по-третє, практично рівним становищем складу осіб цієї кооперації; по-четверте, різними течіями, що об'єднані загальною кримінальною ідеєю. Це своєрідна каста професійних злочинців-лідерів.

Важливу роль у створенні та функціонуванні організованих злочинних груп різного типу відіграє особистість злочинця – члена злочинного угруповання. В більшій мірі існує пряма залежність його особи з рівнем розвитку злочинної спільноти, до складу якої він входить. Однак, нерідко члени організованих злочинних груп є фахівцями у галузі економіки, юриспруденції, менеджменту, державної служби, обіймаючи відповідальні посади в органах законодавчої, виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, налагоджуючи при цьому як ділові легальні, так і нелегальні зв'язки. Крім того до вчинення злочинів можуть залучатися й професійні кваліфіковані злочинці, а також особи, що вже мають судимість та є яскравими представниками кримінальної субкультури.

Останніми роками, з огляду на події, пов'язані з окупацією АР Крим та воєнними подіями на Сході України, існує тенденція до збільшення кількості військовослужбовців та учасників АТО/ООС як потенційних або фактичних членів злочинних угруповань. Маючи вільний доступ до зброї та набуті вміння користування нею, абстрагування при реалізації вбивств людей, відірваність від суспільного життя інколи мотивує цю верству населення до здійснення злочинної діяльності, в тому числі у складі злочинних груп.

За соціально-демографічними ознаками (віком, рівнем освіти, сімейним станом), матеріальним та соціальним статусом члени злочинних угруповань можуть зовсім не відрізнятися від законслухняних громадян. Однак, окрім наявності організаторських здібностей, ділових зв'язків, вони можуть мати гарну фізичну підготовку, схильність до вживання наркотиків (алкоголю), вміння професійно користуватися зброєю,

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

гіпертрофоване прагнення до збагачення будь-якою ціною та впевненість у безкарності своїх злочинних діянь.

За даними офіційної статистики у структурі злочинів, що вчинені у складі організованих злочинних груп та організованих злочинних угруповань, переважають злочини загальнокримінального характеру: крадіжки, грабежі, розбої, злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин тощо. Питома вага злочинів, що вчинені у складі організованих злочинних груп та організованих злочинних угруповань, складає лише 0,7 % від усіх злочинів, вчинених на території України [290]. При чому лише близько 50% усіх осіб, які вчинили злочини у складі організованих злочинних груп чи угруповань визнаються судом винними та відповідно засуджуються судом до позбавлення волі [290].

Охарактеризуємо діяльність організованих злочинних груп у розрізі кількісно-якісних показників (тривалості дії, кількості осіб) у 2016-2020 рр. в Україні за допомогою табл. 2.2.

Як видно з табл. 2.2., кількість виявлених організованих груп та злочинних організацій у 2020 році в Україні збільшилась більше, ніж вдвічі у порівнянні з 2016 роком, утому числі за рахунок збільшення кількості організованих злочинних груп з корумпованими зв'язками (із 16 осіб у 2016 р. до 33 – у 2020 р.), з міжрегіональними зв'язками (із 21 особи у 2016 р. до 51 – у 2020 р.), з транснаціональними зв'язками (із 4 осіб у 2016 р. до 11 – у 2020 р.) та сформованих на етнічній основі (із 6 осіб у 2016 р. до 36 – у 2020 р.).

За тривалістю дії на території України найбільша кількість організованих злочинних груп функціонують до 1 року (108 – у 2016 р. та 278 – у 2020 р.). За кількістю членів груп – 3 осіб (215 ОЗГ у 2020 р.) та від 4 до осіб (153 ОЗГ у 2020 р [290].

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Таблиця 2.2

Кримінологічна та кількісно-якісна характеристика організованої злочинності в Україні у 2016-2020 рр.

<i>Показник/Роки</i>		<i>2016 рік</i>	<i>2017 рік</i>	<i>2018 рік</i>	<i>2019 рік</i>	<i>2020 рік</i>
Виявлено організованих груп та злочинних організацій		136	210	288	293	377
З них	За участю неповнолітніх	5	8	7	6	3
	З корумпованими зв'язками	16	25	21	29	33
	З міжрегіональними зв'язками	21	27	41	23	51
	З транснаціональними зв'язками	4	11	7	6	11
	Сформовані на етнічній основі	6	9	17	11	36
Тривалість дії	До 1 року	108	166	202	218	278
	Від 1 до 2 років	16	28	51	46	72
	Від 3-х років	5	5	10	6	9
Кількість осіб ОГ, ЗО	3 особи	77	122	160	170	215
	Від 4 до 10 осіб	59	85	120	118	153
	Від 11 осіб	0	3	8	5	8

Джерело: статистичні дані Генеральної прокуратури України [290]

За офіційними даними Генеральної прокуратури України у 2020 році у складі ОЗГ та ОЗУ вчинено 3 710 кримінальних

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

правопорушень, (у 2019 р. – 2 437, у 2018 р. – 2 513, у 2017 р. – 1 727, у 2016 р. – 1 235) Однак ці статистичні дані характеризують лише кількість зареєстрованих злочинів (без кількості доведених в установленому законом порядку, направлених до суду обвинувальними актами або вручених конкретних підозр) [290].

У 2020 році за даними Генпрокуратури були зареєстровані і розслідувались органами правопорядку такі злочини, вчинені в організованих формах: умисне вбивство (ст. 115) – 3 (у 2019 р. – 3, у 2018 р. – 16), торгівля людьми (ст. 149) – 57 (у 2019 р. – 10, у 2018 р. – 6), крадіжка (ст. 185) – 144 (у 2019 р. – 179, у 2018 р. – 139), грабїж (ст. 186) – 123 (у 2019 р. – 55, у 2018 р. – 5), розбій (ст. 187) – 55 (у 2019 р. – 45, у 2018 р. – 77), вимагання (ст. 189) – 46 (у 2019 р. – 58, у 2018 р. – 45), привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191) – 160 (у 2019 р. – 85, у 2018 р. – 221), у т.ч. в особливо великих розмірах (ч. 5 ст. 191) всього – 25 (у 2019 р. – 23, у 2018 р. – 30), виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї, марок акцизного податку чи голографічних захисних елементів (ст. 199) – 78 (у 2019 р. – 18, у 2018 р. – 12), незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів (ст. 204) – 66 (у 2019 р. – 47, у 2018 р. – 44), легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209) – 37 (у 2019 р. – 8, у 2018 р. – 12), ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) (ст. 212) – всього 3 (у 2019 р. – 10, у 2018 р. – 7), порушення правил охорони або використання надр (ст. 240) – 1 (у 2018-2019 рр. – жодного), незаконне видобування, збут, придбання, передача, пересилання, перевезення, переробка бурштину (ст. 240-1) – всього 1 (у 2018-2019 рр. – жодного), незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу (ст. 246) – 58 (у 2019-2018 роках взагалі не закінчувалось), створення, керівництво злочинною організацією, а також участь у ній (ст. 255) – 20 (у 2019 р. – 14, у 2018 р. – 11), бандитизм (ст. 257) – 17 (у 2019 р. – 5, у 2018 р. – 20), незаконний

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

обіг зброї (ст.ст. 262, 263, 263-1) – 77 (у 2019 р. – 9, у 2018 р. – 26), контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, або фальсифікованих лікарських засобів (ст. 305) – 13, (у 2019 р. – 25 та у 2018 р. – 23, використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних і сильнодіючих речовин або отруйних і сильнодіючих лікарських засобів (ст. 306) – 31 (у 2019 р. – 17, у 2018 р. – 14), злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення (ст.ст. 307-327) – 1 178 (у 2019 р. – 801, у 2018 р. – 706), незаконне переправлення осіб через державний кордон України (ст. 332) – 28 (у 2019 р. – 24, у 2018 р. – 15) та інші злочини – 1362 (у 2019 р. – 813, у 2018 р. – 1060) [290].

Найбільш розповсюдженими злочинами, що здійснюються організованими злочинними угрупованнями з транснаціональними зв'язками на території України, є торгівля людьми, контрабанда, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів, злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, злочини у системі кредитно-фінансового, банківського сектору, злочини, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо.

Причини виникнення та розвитку організованої злочинності в Україні залежать, перш за все, від функціонування державних інститутів, досконалості політичної системи та забезпечення норм права. Охарактеризуємо деякі з них:

- погіршення економічної ситуації та криміналізація політичних відносин;
- високий рівень розвитку корупції в країні;
- зниження рівня життя населення та збільшення рівня безробіття населення (в тому числі внаслідок пандемії, викликаної вірусом COVID-19);
- розвиток тіньового сектору економіки;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

- нестабільність та інтенсивність нововведень у податковому та митному законодавстві;
- зниження довіри та розвиток скептицизму по відношенню до представників правоохоронних та судових органів;
- морально-психологічний настрій громадян країни (через незахищеність та зневіру у діяльність правоохоронних органів та зневіра у можливість захисту їх інтересів);
- недосконалість у процесі реформування системи кримінальної юстиції, прийняття нормативно-правових актів, норми яких суперечать один одному;
- недосконалість у забезпеченні безпеки учасників судових процесів у справах, фігурантами яких є члени ОЗГ (свідків, потерпілих, експертів, адвокатів, суддів тощо);
- існування конфлікту на Сході країни та окупація АР Крим, що збільшує кількість осіб, здатних до протиправних діянь з метою швидкого збагачення.

Встановлена сума матеріальних збитків організованих злочинних груп у 2016-2019 рр. в Україні за статистичними даними Генеральної прокуратури України представлена на рис. 2.1.

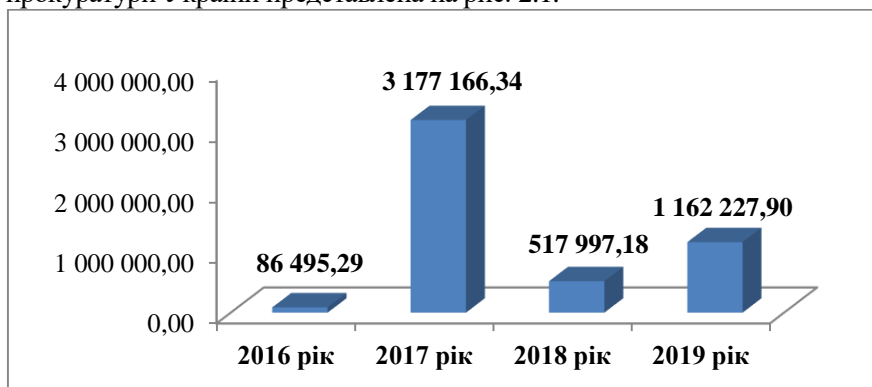

Рис. 2.1. Встановлена сума матеріальних збитків організованих злочинних груп у 2016-2019 рр. в Україні, грн.
Джерело: статистичні дані Генеральної прокуратури України [290]

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Загальні тенденції зареєстрованих заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення свідчать про їх постійне зростання (з 3,2 млн. у 2012 році до 7,2 млн. у 2019 році відповідно). Погіршення показників відзначається й у напрямі протидії та запобігання організованій злочинності та функціонуванню організованих злочинних груп та злочинних угруповань (формувань). Загальна кількість обвинувальних актів проваджень зазначеної категорії зменшилася на близько 11%, а показник розкриття особливо тяжких та тяжких злочинів коливається в межах 20-40%.

Отже, слід констатувати, що на території України достатньо важко розкрити злочини, вчинені організованими злочинними угрупованнями, особливо транснаціональними. Це обумовлено тим, що після вчинення злочинів члени цих груп покидають територію України, що в свою чергу ускладнює або подекуди унеможлиблює роботу правоохоронних органів та вимагає реалізації конкретних дієвих заходів щодо міжнародної співпраці та взаємодопомоги для їх викриття та притягнення злочинців до кримінальної відповідальності.

2.3. Сучасний стан та тенденції кримінологічних показників транснаціональної злочинності в Україні та світі

Небезпека транснаціональної злочинності та легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом полягає не тільки в її масштабах. Вона вкоріняється практично в усі сфери прояву організованої злочинності, виступаючи ключовим елементом її взаємозв'язків з економічною та політичною злочинністю, тіньовою економікою, корупцією, тероризмом та кібертероризмом, сприяє криміналізації легальних економічних відносин. Доходи, отримані нелегальним злочинним шляхом, відмиваються, а потім реінвестуються в комерційну діяльність підприємств, які дотримуються вимоги норм права, ставлячи їх тим самим під контроль організованих злочинних співтовариств, сфера впливу яких від цього значно розширюється, що сприяє нагнітання соціальної напруженості, продукуванню деструктивних процесів в легальній економіці, девальвує привабливість законного бізнесу і сприяє відтоку приватних, в тому числі іноземних інвестицій.

Експерти ООН відзначають, що діяльність злочинних груп може призвести до дестабілізації діяльності окремих країн та цілих регіонів. За даними ООН, торгівля людьми, контрафакція, незаконний обіг наркотиків, торгівля зброєю, незаконне ввезення мігрантів та екологічні злочини приносять злочинцям, на думку фахівців, прибуток у розмірі 870 мільярдів доларів США в рік, що більш ніж у шість разів перевищує обсяг офіційної допомоги на Цілі сталого розвитку.

Найбільшу вигоду злочинці отримують від незаконного обігу наркотиків – близько 320 мільярдів доларів США в рік, 250 мільярдів доларів в рік кримінальні угруповання отримують в результаті контрафакції, тобто продажу підробних товарів. Торгівля людьми приносить світовим злочинцям близько 32 мільярдів доларів США щорічно, а незаконне перевезення мігрантів – до 7 мільярдів доларів на рік.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Чималий прибуток учасники злочинних мереж отримують від незаконної експлуатації навколишнього середовища. Незаконна торгівля деревиною тільки в регіоні Південно-Східної Азії генерує доходи в розмірі 3,5 мільярда доларів на рік, а продаж слонової кістки, рогів носорога і частин тигра приносить злочинним угрупованням близько 75 мільйонів доларів США щорічно [305].

Для Європейського Союзу проблема транснаціональної злочинності також становить суттєву загрозу безпеці. За даними Європолу, головним джерелом доходу для близько 40% європейських транснаціональних злочинних угруповань є незаконний обіг наркотиків, а спалах епідемії, пов'язаної з вірусом COVID-19 тільки розширив коло їх діяльності [294].

Європол фіксує, що боротьба із великими злочинними угрупованнями ускладнюється їх транснаціональною структурою, адже 70% злочинних мереж діють як мінімум в трьох різних країнах. Крім того, протягом вимушеної ізоляції зросла частка випадків шахрайства в мережі Інтернет. «Коронавірусна криза» крім того посилила вплив таких явищ, як транскордонна корупція, криміналізація бізнесу і відмивання величезних сум коштів, отриманих злочинним шляхом.

Єврокомісар з питань внутрішніх справ Європейського Союзу відмічає, що «за один рік злочинці заробили в ЄС майже 140 млрд. євро «брудних грошей», а це 1% ВВП Євросоюзу і більше, ніж весь ВВП деяких країн-членів ЄС» [294]. Тому цілком логічним у даному напрямі є посилення співпраці міжнародних правоохоронних та судових органів з метою забезпечення існування кожної країни зокрема та світу в цілому.

Управління Організації Об'єднаних Націй (ООН) з наркотиків та злочинності (UNODC) кожного року готує та оприлюднює Аналітичну доповідь по темі «Транснаціональна організована злочинність та її загрози». Крім того, нідерландський інститут міжнародних відносин (Clingendael), що є провідним аналітичним центром, на замовлення UNODC готує узагальнююче тематичне дослідження «Транснаціональна організована злочинність». Дане дослідження підтверджує необхідність

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

об'єднання зусиль з метою протидії транснаціональній злочинності, оскільки вона здійснює істотний вплив на соціально-економічне та політичне існування суспільства. Крім того, у дослідженні акцентується увага на перспективних напрямках боротьби із таким видом злочинності із чіткою верифікацією суб'єктів та установ протидії, а також розробку необхідних норм та правил [306].

На зростання транснаціональної злочинності істотний вплив, на нашу думку, мають наступні обставини:

- глобалізація міжнародних відносин;
- розширення міждержавних економічних, торговельних та соціальних зв'язків і контактів;
- розвиток міжнаціональних фінансових (валютних) мереж, що дозволяють швидкий переказ грошових коштів у будь-яку країну через електронні перекази;
- нелегальна міграція і загострення етнічних протиріч;
- зростання корупції та інших посадових злочинів.

Трансформація організованої злочинності в транснаціональну обумовлена соціально-економічними колізіями. Однак основною причиною розвитку вже сформованих організованих злочинних угруповань в кримінальному середовищі різних держав, їх міжнародної інтеграції і перетворення в транснаціональну організовану злочинність можна назвати технологічний прогрес і процеси глобалізації. Крім того до детермінант транснаціональної організованої злочинності слід віднести ліберальну міграційну політику європейських країн, що базується на абсолютизації «прав людини», а також відсутність чіткої концепції міграційної політики в ряді країн.

Статистичні дані підтверджують той факт, що рівень транснаціональної злочинності у світі не зменшується і навіть у тих державах, де правоохоронна та судова системи нормативно, організаційно та технічно знаходяться на найвищому рівні.

У сучасному світі прийнято розрізняти три основних типи транснаціональної злочинності:

- основна група традиційних транснаціональних злочинних організацій;

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

- група малих транснаціональних злочинних організацій;
- транснаціональні терористичні групи.

До основної групи транснаціональних злочинних організацій відносяться злочинні групи, які мають розгалужені глобальні мережі. Це представники або наслідувачі італійської мафії, китайських тріад, японської якудзи, російської мафії, колумбійських наркокартелів тощо. Деякі також відносять сюди або мексиканські картелі (мексиканська федерація), або нігерійські злочинні організовані групи. Основна група транснаціональних злочинних організацій отримала назву «Велика Шістка».

До малих транснаціональних злочинних організацій відносять організації не настільки розгалужені, однак і вони представляють собою високоорганізовані структури. Це дозволяє їм працювати для або спільно з основною групою транснаціональних злочинних організацій. До малих відносять злочинні групи в Панамі, Домініканській Республіці, Пуерто-Ріко і на Ямайці.

Третій тип включає в себе групи, що використовують результати транснаціональної злочинної діяльності як засіб фінансування своїх політичних цілей. Це відомі терористичні угруповання, такі як «Аль-Каїда», «Ісламська держава», японська «Червона армія», революційні збройні сили Колумбії, Ірландська республіканська армія тощо.

Існують й інші варіанти класифікації транснаціональних злочинних організацій: залежно від географічного розташування (європейські, азіатські, колумбійські, африканські), залежно від національної приналежності більшості членів (італійська, російська, японська та ін.), залежно від проникнення транснаціональних злочинних організацій на територію країни, де є аналогічні свої злочинні угруповання (традиційні, нетрадиційні). Членство в таких організаціях може бути повністю або частково обмеженим.

Основні глобальні потоки транснаціональної злочинності за її основними видами та проявами у світі за даними UNODC представлені на рис. 2.2.

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

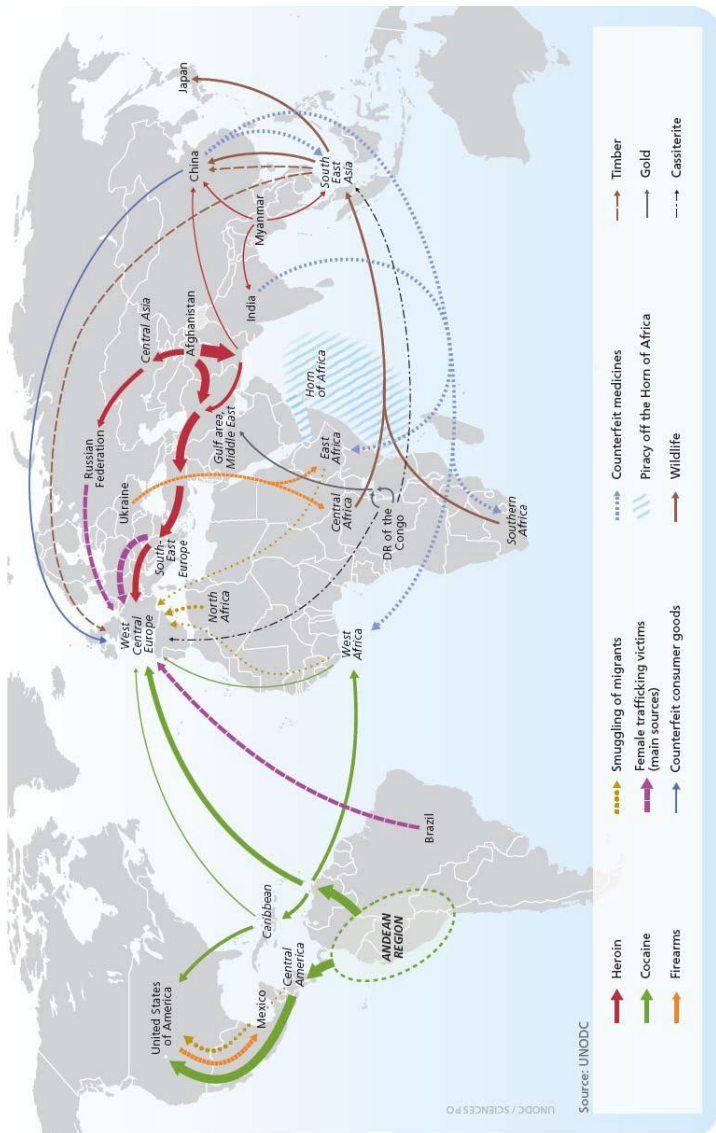

Рис. 2.2. Основні глобальні потоки транснаціональної злочинності у світі за даними UNODC [305]

(Умовні позначення: *heroin* – героїн; *cocaine* – кокаїн; *firearms* – вогнепальна зброя; *smuggling/migrants* – контрабанда мігрантів; *female trafficking victims* – жінки-жертви торгівлі людьми; *counterfeit consumer goods* – підроблені товари народного споживання; *counterfeit medicine* – підроблені ліки; *piracy off the Horn of Africa* – піратство біля Африканського Рогу; *wildlife* – дика природа; *timber* – лісоматеріали; *gold* – золото; *cassiterite* – касітерит)

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Кількісні дані про реальні масштаби транснаціональних злочинних груп вкрай суперечливі. За даними фахівців, вже наприкінці ХХ ст. вони могли генерувати доходи в межах 0,5 – 1,5 трлн. дол. в рік. Так, у щорічній доповіді Світового економічного форуму (Global Risks) обсяг глобальної нелегальної економіки оцінюється щороку в межах 1,3 трлн. доларів [427, с. 72].

З позиції розуміння реальної ситуації щодо стану та тенденцій розвитку транснаціональної злочинності у світі більш інформативними є неофіційні джерела інформації, що можуть підтверджувати або спростовувати офіційну статистику злочинності. Так, починаючи з 1997 р. розраховується так званий Індекс сприйняття організованої злочинності (ОСРІ), який включає в себе дані найбільших компаній 156 країн світу щодо наявних перешкод у веденні бізнесу та аналіз динаміки організованої злочинності за даними Групи оцінки міжнародних ризиків (MIG). Порівнюючи даний Індекс з трьома його похідними (індикаторами непрямого впливу), а саме: показником кількості нерозкритих вбивств, рівнем корупції та рівнем відмивання коштів, отриманих злочинним шляхом, було розраховано Комбінований індекс організованої злочинності (СОСІ). Автор ідеї розрахунку даного Індексу вважає, що практично неможливо уявити високий рівень організованої злочинності в будь-якій країні, де б не було цих трьох складників злочинної організованої діяльності.

За розрахунками Індексу організованої злочинності Україна ввійшла до десятки країн, що мали найгірші показники на ряду з такими країнами, як Гаїті, Парагвай, Албанія, Нігерія, Венесуела, РФ, Казахстан, Колумбія. Якщо середній коефіцієнт був у межах 54, то в Україні значення коефіцієнту перевищувало 87. Найнижче значення Індексу мали такі країни, як Фінляндія, Ісландія, Нова Зеландія, Сінгапур, Австралія, Швеція, Данія, Нідерланди [441].

Найбільша в світі база даних про міста і країни Numbeo опублікувала у 2020 році статистику за рівнем небезпеки життя в різних країн світу (Crime Index for Country) [351]. Експерти оцінили, наскільки небезпечно перебувати на території певних країн світу відповідно до вчинення найбільш небезпечних видів злочинів (навмисні вбивства, пограбування, насильство тощо). При цьому

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

головним джерелом інформації для оцінки виступали дані населення цих країн і туристів, які їх відвідували. За даними Numbeo, що індекс злочинності нижче 20 вказує на вкрай рідкісні випадки вуличної злочинності в країні, індекс від 20 до 40 характеризує низький рівень злочинності, від 40 до 60 – помірний, від 60 до 80 – високий, і від 80 до 100 – максимальна ймовірність стати жертвою злочину.

Тобто, поточні дані про рівень злочинності наведені на підставі особистих даних людей, що часто суперечать офіційній статистиці щодо злочинності цих країн. Тому що в багатьох країнах, де рівень злочинності високий, злочини просто не фіксуються правоохоронними органами, відповідно, спотворюючи статистику про реальну ситуацію в країні [351].

Таблиця 2.2

ТОП-50 країн світу за індексом злочинності (Crime Index for Country) та індексом безпеки за даними Numbeo у 2019 році [351]

<i>Місце у рейтингу</i>	<i>Країна</i>	<i>Індекс злочинності</i>	<i>Індекс безпеки</i>	<i>Місце у рейтингу</i>	<i>Країна</i>	<i>Індекс злочинності</i>	<i>Індекс безпеки</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
1	Венесуела	84.36	15.64	26	Малайзія	58.55	41.45
2	Папуа-Нова Гвінея	80.04	19.96	27	Танзанія	57.80	42.20
3	ЮАР	77.29	22.71	28	Монголія	57.47	42.53
4	Афганістан	76.97	23.03	29	Уганда	56.14	43.86
5	Гондурас	76.65	23.35	30	Болівія	56.13	43.87
6	Тринідад и Тобаго	72.43	27.57	31	Сомалі	56.04	43.96
7	Бразилія	68.31	31.69	32	Коста-Ріка	55.59	44.41
8	Гайана	68.15	31.85	33	Колумбія	54.94	45.06
9	Сальвадор	67.84	32.16	34	Казахстан	54.81	45.19

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження табл. 2.2.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
10	Сирія	67.42	32.58	35	Мальдіви	54.61	45.39
11	Ямайка	67.20	32.80	36	Ботсвана	53.47	46.53
12	Намібія	66.12	33.88	37	Мексика	53.31	46.69
13	Ангола	65.74	34.26	38	Уругвай	53.02	46.98
14	Перу	65.65	34.35	39	Еквадор	52.66	47.34
15	Пуерто-Ріко	64.75	35.25	40	Камбоджа	52.18	47.82
16	Бангладеш	63.82	36.18	41	Алжир	50.41	49.59
17	Нігерія	63.27	36.73	42	Парагвай	49.60	50.40
18	Багамські о-ви	62.74	37.26	43	Чилі	49.60	50.40
19	Лівія	62.27	37.73	44	Ефіопія	49.23	50.77
20	Аргентина	62.26	37.74	45	Марокко	48.97	51.03
21	Кенія	61.73	38.27	46	Іран	48.91	51.09
22	Домініканська республіка	61.04	38.96	47	Україна	48.84	51.16
23	Фіджі	59.57	40.43	48	Гана	48.64	51.36
24	Зімбабве	58.86	41.14	49	Ірак	48.00	52.00
25	Гватемала	58.59	41.41	50	США	47.70	52.30

У 2020 році найнебезпечнішими країнами визнані такі держави світу, як Сектор Газу, Судан, Сомалі, Ірак та Колумбія. Саме у цих державах існують величезні проблеми з безпекою та з виконання своїх функціональних обов'язків правоохоронними органами. У Секторі Газу іноземці часто стають жертвами випадкових обстрілів або потрапляють в заручники до терористів. Судан є дуже бідною країною, де щодня людей вбивають за їжу або воду, а зброєю або гранатами користуються навіть діти. Багато молодих людей у цих країнах є членами терористичних організацій. Так, у Сомалі людей можуть викрадати з метою вимагання викупу. В Іраку зіткнення між угрупованнями, терористичними організаціями, громадянська війна створили атмосферу постійної напруги, страху і паніки, адже терористи вважають себе «господарями» країни, контролюючи обіг зброї та наркотиків. У Колумбії масовими стали такі злочини, як викрадення людей, вбивства, торгівля органами та наркотиками [351].

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Найбільш кримінальними країнами з позиції розвитку транснаціональної злочинності у світі є такі:

– Мексика – через надмірний вплив наркокартелів на органи влади в країні процвітає злочинність, у тому числі й транснаціональна;

– Ємен – уряд країни співпрацює зі злочинними угрупованнями, тому рівень транснаціональної злочинності щороку зростає;

– Ефіопія – людей та транспортні засоби викрадають заради викупу або незаконного перепродажу, в тому числі за межі країни;

– Кот д'Івуар – закони тут взагалі відсутні, для країни грабежі, викрадення, вбивства є розповсюдженим явищем, часто супроводжуючись транснаціональним елементом;

– Чад – торгівля людьми, в тому числі із сусідніми країнами, досить широко розповсюджена;

– Ліван – транснаціональна злочинність, що розвивалася на фоні політичної та релігійної криз;

– Зімбабве – беззаконня панує всюди, вбивства і грабунки стали буденною справою.

У ТОП країн з низьким рівнем злочинності входять Швеція, Австрія, Швейцарія, Німеччина, Норвегія, Данія, Ісландія, Японія, Люксембург, Сінгапур, Нова Зеландія, Кіпр. Саме у цих регіонах Європи високий рівень життя, стабільна політична та економічна ситуація, високий рівень ВВП, відповідно рівень злочинності, в тому числі транснаціональної, мізерний. Радикальні реформи у правозахисних сферах, реформування судів та введення величезних штрафів за порушення законів в Новій Зеландії, Сінгапурі та Японії закріпило за ними статус найбільш безпечними у світі.

Тенденції розвитку та зміни в структуру транснаціональної злочинності з кожним роком стають все більш активними, росте число короткочасних альянсів, створених традиційно конкуруючими злочинними співтовариствами, кримінальні

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

корпорації все рідше спеціалізуються на якомусь одному виді діяльності, диверсифікуючи свої інвестиції.

Транснаціональна злочинність охоплює достатньо широкий діапазон напрямків, і в рамках реалізації кожного з них отримує значні економічні вигоди.

Так, типовими характерними напрямками кримінальної діяльності транснаціональних злочинних груп в країнах Європейського Союзу є:

- незаконний обіг наркотичних засобів;
- торгівля людьми та нелегальна міграція;
- сексуальна експлуатація та експлуатація дітей;
- легалізація (відмивання) коштів, здобутих злочинним шляхом;
- торгівля зброєю;
- контрабанда;
- викрадення автомобільних та інших транспортних засобів;
- виготовлення підроблених грошових коштів та цінних паперів;
- загально-кримінальні злочини проти власності (крадіжки, грабежі, розбої);
- злочини у сфері інформаційно-комп'ютерних технологій;
- злочини у сфері інтелектуальної власності.

Формами та сферами діяльності транснаціональної злочинності, що притаманні та характерні для країн СНД є:

– виготовлення та розповсюдження дитячої порнографії (характерний вид злочинності для організованих злочинних груп України, РФ, республіки Білорусь).

– незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин (переважно представники російських злочинних угруповань, що здійснюють контрабанду та приймають участь у постачанні різних видів наркотичних засобів включаючи марихуану, кокаїн тощо).

– організація нелегальної міграції та торгівля людьми в тому числі з метою сексуальної експлуатації жінок та проституції (характерний вид злочинності для організованих злочинних груп України, РФ, республіки Білорусь, республіки Молдова, Казахстану, Узбекистану тощо).

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

– викрадення автомобілів та інших транспортних засобів: (характерний вид злочинності в державах Центральної Європи з подальшим вивезенням на територію РФ в тому числі через територію Скандинавських країн (в основному Фінляндії), а також викрадення транспортних засобів в країнах ЄС з подальшим транспортуванням до держав СНД).

– контрабанда алкоголю та тютюнових виробів на територію країн ЄС (тютюнових виробів переважно у Німеччину, Грецію, Швецію та Великобританію, а алкоголю – у Фінляндію, Швецію, Іспанію, Німеччину) [44, с. 36-38].

Окремим видом транснаціональної організованої злочинності на пострадянських теренах (особливо на території РФ) прийнято вважати чеченські організовані злочинні групи. Для них характерними є наявність таких особливих характеристик:

- члени угруповання є представниками однієї національності;
- наявність складної ієрархічної структури;
- здатність застосування насильства;
- широкі сфери та можливості інтересів;
- здатність бути поза увагою представників правоохоронних органів.

Основними сферами діяльності даних угруповань є незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин, торгівля зброєю та людьми, злочини проти власності тощо.

Транснаціональні організовані злочинні групи українського походження здебільшого спеціалізуються на організації нелегальної міграції та торгівлі людьми переважно жінками з метою їх сексуальної експлуатації до Німеччини, Греції, Угорщини, Нідерландів, Португалії, Італії та Іспанії, викраденні транспортних засобів в Австрії, Німеччині, Угорщині та Словаччині. Правоохоронні органи Європейського союзу на даний час не можуть оцінити весь реальний масштаб впливу організованих злочинних груп, що утворилися в межах держав-членів СНД, на Євросоюз через їх здатність до ефективної конспірації. [44, с. 36-38].

Більшість транспортних засобів (в тому числі й запчастини до них), викрадених у країнах ЄС потрапляють у Ганну, Єгипет, Ірак, Туніс, Південноафриканські країни. Крім того вони можуть використовуватися одразу й для нелегального перевезення зброї та наркотичних засобів. Більшість автотранспортних засобів, викрадених у Німеччині, реалізуються в Білорусі, Польщі, Литві, Латвії, РФ та Україні, а також можуть транспортуватися до пострадянських країн. Членами таких злочинних угруповань, як правило, є громадяни Болгарії, Туреччини, Португалії, саме вони збувають крадені транспортні засоби на теренах країн Східної Європи.

Австрія є транзитною територією для перевезення викрадених автотранспортних засобів із країн Західної та Південної Європи до Болгарії, Румунії, Югославії, країн СНД.

Достатньо розповсюдженим цей вид транснаціональної злочинності є у Франції. Кількість транспортних засобів, викрадених у Франції за рік становить близько 200 тис. і характерною ознакою цієї злочинності тут є викрадення автотранспорту не лише з метою його перепродажу, а в більшості випадків розбір його на запчастини.

Завдяки своєму територіальному розташуванню Греція займає особливе місце у транспортуванні викрадених автотранспортних засобів із країн Західної Європи до країн Східної Європи та Азії. Організаторами таких злочинних угруповань є, як правило, вихідці з РФ, Грузії, Вірменії, Болгарії, а сам транзит здійснюють громадяни Греції.

У Словаччині налагодженою є інша схема викрадення транспортних засобів. В переважній більшості випадків, злочинці винаймають авто в оренду, використовуючи сфальсифіковані документи, вивозять її за межі країни по легальним документам, а після – знову, використовуючи підроблені документи, перепродають.

Контрабанда тютюну є характерною для майже всіх країн Європи через його високу вартість на території ЄС. Крупні злочинні угруповання спеціалізуються, як правило, на імпорті та

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

збуті великих його партій, а реалізацією займаються переважно дрібні злочинці. Крім того контрабанда тютюну в ЄС передбачає й підробку відомих марок цигарок. Найбільшим постачальником «підробок» в країні ЄС є злочинці із країн Східної Європи. Німеччина та Фінляндія у цій схемі використовуються переважно з метою транзиту тютюну з Китаю, В'єтнаму, Індії, Камбоджі через Україну, РФ та Естонію в країни Західної Європи.

У Франції досить розповсюдженим є незаконний продаж тютюну, до якого залучаються портові міста. Особливістю контрабанди цигарок через територію Франції є те, що близько 65% їх загальної кількості, було призначено для транспортування до Великобританії. Найбільш поширеними методами контрабанди тютюну є його маскування в продуктах харчування або промислових товарах.

Угорщина та Польща також є головними країнами-транзитерами контрабанди тютюну та цигарок з Азії та країн Східної Європи до західноєвропейських країн (Бельгії, Великобританії, Нідерландів та Франції). Виготовлення та контрабанда тютюну і цигарок є основним прибутком для злочинних організованих угруповань Греції, при чому їх основною країною для є, як правило, Великобританія.

Контрабанда об'єктів флори та фауни є відносно новою формою транснаціональної злочинності, яка привернула до себе особливу увагу науковців протягом останніх років. Частково це пояснюється широким розповсюдженням знань щодо важливості біорізноманіття та усвідомлення того, що деякі види тварин і рослин перебувають під загрозою зникнення. Такі види охороняються Конвенцією про міжнародну торгівлю вимираючими видами дикої флори і фауни (CITES).

Так, за даними Інтерполу у США обсяг торгівлі тваринами становить близько 1,2 млрд. дол. в рік, в той час як світова торгівля приносить близько 5 млрд. дол. США на рік. Ця сфера незаконної транснаціональної діяльності не менш прибуткова та популярна серед злочинців, ніж незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин. Згідно зі звітом Світового

фонду дикої природи, контрабанда об'єктів флори та фауни приносить злочинцям від 2 до 3 млрд. дол. США прибутку на рік [296].

Більш детально інші типові характерні напрями кримінальної діяльності транснаціональних злочинних груп будуть розглянуті у дослідженні у розділі 4.

Зрозуміло, що зробити досить точні й достовірні прогнози генезису транснаціональної злочинності в умовах відсутності єдиної чіткої концепції переходу до ринкових відносин досить складно. Разом з тим, вже зараз можна зробити деякі висновки і здійснити певні прогнози, а саме:

1. У найближчі роки транснаціональна організована злочинність буде активно впроваджуватися в легальні соціально-економічні структури (використання в своїх корисливих інтересах процесів приватизації підприємств, землі).

2. Дії реальних керівників організованої злочинності як і раніше будуть залишатися поза рамками досяжності існуючого кримінального законодавства у зв'язку з виконанням ними некримінальні управлінських, ідеологічних функцій. Легалізація їх діяльності в умовах ринкових відносин зробить їх ще більш невразливими від будь-яких форм відповідальності.

3. Істотно розширяться можливості злочинного світу зі встановлення контактів з зарубіжними мафіозними угрупованнями або їх представниками.

4. Розвиток корупції може призвести до того, що вона буде спрямована перш за все в ті владно-управлінські органи, які реально будуть формувати економічну політику і відповідно мати можливість її корекції в інтересах кримінального середовища.

5. Зростання безробіття, особливо серед молоді, може зумовити загальне ускладнення криміногенної ситуації, розширити соціальну базу для поповнення рядів організованої злочинності.

6. З метою захисту мафіозних структур, вивідування планів по стратегії і тактиці боротьби з транснаціональною організованою злочинністю і реалізації заходів по їх нейтралізації, слід очікувати реального впровадження її

«емісарів» до правоохоронних органів, дискредитації окремих працівників, інвестиції в цю сферу значних коштів на підкуп посадових осіб.

7. Монополізація різних напрямків протиправної підприємництва, придушення і поглинання дрібних мафіозних угруповань більшими найімовірніше може супроводжуватися зростанням насильницьких злочинів, а тому можливі серйозні конфлікти у зв'язку з перерозподілом сфер впливу між великими спільнотами.

Як справедливо зазначає відомий російський кримінолог професор Номоконов В.А., «транснаціональна злочинність, як глобальне явище, охоплює широке коло взаємопов'язаних проблем. По-перше, це феномен власне транснаціональної організованої злочинності: її ознаки, структура, суб'єкти, генезис, механізми проникнення у легальне суспільство через державні межі. По-друге, це регіональні особливості транснаціональної організованої злочинності: її розміщення і діяльність в різних регіонах світу, країнах тощо. По-третє, це основні форми її прояву, тобто різні види злочинної діяльності. По-четверте, це проблема протидії транснаціональній організованої злочинності, яка передбачає два рівні – міжнародний і національний. На міжнародному рівні протидія транснаціональній організованої злочинності має забезпечуватися відповідними правовими і кримінологічними дослідженнями, що відображають результати аналізу досвіду криміналізації різних держав тих чи інших форм організованої злочинної діяльності, адміністративного та іншого правового впливу на організовану злочинність, а також здійснення політичних, економічних, ідеологічних і організаційних заходів її попередження. Крім того, міжнародне співробітництво держав у боротьбі із транснаціональною організованою злочинністю включає координацію правової політики, уніфікацію правових норм, висновок відповідних міжнародних угод і взаємну правову допомогу» [276].

Висновки до розділу 2

Підсумовуючи викладене у другому розділі, можемо констатувати наступне:

1. У дослідженні доведено, що суттєвий вплив на формування міжнародної багатосторонньої співпраці має прийняття відповідних міжнародних договорів. У роботі представлена хронологія формування нормативно-правового поля у відповідності до суб'єктів прийняття з питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності.

2. Охарактеризовано, що основним міжнародним документом у напрямку боротьби з організованою злочинністю є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності. Її підписання у 2000 році стало важливим кроком в боротьбі з загрозою транснаціональної злочинності у світі.

3. Окреслено, що з-поміж можливих форм міжнародного співробітництва у сфері впливу на транснаціональну злочинність слід виділяти такі: діяльність ООН та її організацій; діяльність міжнародних кримінологічних неурядових товариств; проведення конференцій, конгресів, симпозіумів, колоквиумів, семінарів, організаторами яких є певні держави, недержавні організації, фонди, благодійні товариства тощо; взаємодія щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності в межах компетенцій і повноважень міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол); екстрадиція – видача злочинців.

4. На підставі наведеного у дослідженні матеріалу, представимо власну інтерпретацію поняття «організована злочинність». Під цим поняття пропонується розуміти негативне соціальне явище, що реалізується через впровадження організованої злочинної діяльності, носить регулярний характер та вчиняється з метою кримінального збагачення особами, які об'єдналися в стійкі високоорганізовані, законспіровані, чітко скоординовані злочинні формування, що діють самостійно або у

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

складі груп зі складною ієрархією на локальному, державному чи міжнародному рівні.

5. Виділено наступну типологію традиційних злочинних груп: проста організована злочинна група; структурна (складна) організована група; організоване злочинне угруповання; бандитське формування; злочинна організація (спільнота); кооперація професійних злочинних лідерів.

6. Визначено, що лідер в кримінальній групі виконує важливі функції, без яких неможливе нормальне функціонування злочинної групи і її прогресуючий розвиток, серед яких: організаційна, управлінська, інформаційна, стратегічна, нормативно-ідеологічна, дисциплінарна функції

7. Найбільш розповсюдженими злочинами, що вчинюються організованими злочинними угрупованнями на території України, є торгівля людьми, контрабанда, фіктивне підприємництво, незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів, незаконна приватизація державного, комунального майна, злочини у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, злочини у системі кредитно-фінансового, банківського сектору, злочини, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом тощо.

8. На зростання транснаціональної злочинності істотний вплив, на нашу автора, мають наступні обставини: глобалізація міжнародних відносин; розширення міждержавних економічних, торговельних та соціальних зв'язків і контактів; розвиток міжнаціональних фінансових (валютних) мереж, що дозволяють швидкий переказ грошових коштів у будь-яку країну через електронні перекази; нелегальна міграція і загострення етнічних протиріч; зростання корупції та інших посадових злочинів.

9. Охарактеризовано, що різним країнам світу притаманні різні форми та сфери діяльності транснаціональної злочинності, деякі з них є характерними для країн Європи, інші –

Розділ 2. Загальнотеоретична характеристика правових відносин у сфері міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

для країн СНД, тому доцільним є аналіз їх відповідно географічного розташування.

10. Визначено, що транснаціональні організовані злочинні групи українського походження здебільшого спеціалізуються на організації нелегальної міграції та торгівлі людьми переважно жінками з метою їх сексуальної експлуатації до Німеччини, Греції, Угорщини, Нідерландів, Португалії, Італії та Іспанії), викраденні транспортних засобів в Австрії, Німеччині, Угорщині та Словаччині.

РОЗДІЛ 3. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

3.1. Діяльність ООН та організація взаємодії міжнародних правоохоронних організацій щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Сучасні тенденції злочинності, вихід її за межі держав та кордонів, особливо певних її організованих форм (транснаціональний, а в багатьох випадках і глобальний характер), зумовили об'єднання зусиль держав шляхом міжнародного співробітництва у запобіганні та протидії транснаціональній організованій злочинності. Взаємодія і взаємодопомога країн у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності набуває сьогодні унікальної глобальної місії, оскільки суттєво різні країни подекуди мають аналогічні загрози злочинності та відповідні шляхи її реалізації. Ефективний обмін інформацією, знаннями та досвідом приносить користь як окремим країнам, так і світовій спільноті в цілому, максимізуючи при цьому ресурси та мінімізуючи дублювання систем.

Ключову роль для розвитку координації як внутрішньодержавних дій, так і міжнародного співробітництва окремих держав у сфері правоохоронної діяльності, що спрямовані на розслідування та запобігання порушень національного та міжнародного масштабу, відіграють спеціально створені міжнародні інституції. Основним видом цих міжнародних інституцій у сфері правоохоронної діяльності, що забезпечують запобігання та протидію транснаціональній злочинності є міжнародні організації. Однак, попри достатню розповсюдженість даного поняття жоден міжнародно-правовий акт чи доктрина міжнародного права не визначає сутність даного поняття та визначення його змісту.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Сьогодні держави і їх компетентні органи об'єднують свої зусилля у напрямку протидії транснаціональним злочинам. Боротьба з ними здійснюється, як правило, за допомогою комплексу заходів, що вживаються як щодо окремих злочинів, так і злочинності в цілому. Поряд з державними структурами у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності важливе місце займають міжнародні та міжурядові організації (ООН, СНД, тощо). Вони вирішують різноманітні завдання: від розробки проектів міжнародних договорів до здійснення конкретних заходів профілактики злочинності. Окремі міжнародні та міжурядові організації спеціально створені для вирішення завдань ефективної боротьби із такою злочинністю (Інтерпол, Європол). Їх доповнюють спеціальні міжнародні органи, які не є міжнародними організаціями, що створюються для боротьби з конкретними видами злочинів, а також інші об'єднання, в рамках яких здійснюється узгодження підходів до актуальних міжнародних проблем. Як правило, мова йде про фіксацію намірів сторін дотримуватися узгодженої лінії або про рекомендації іншим учасникам міжнародних відносин застосовувати певні підходи у вирішенні тих чи інших питань, в тому числі в запобіганні та протидії транснаціональній злочинності.

Найбільш відомими міжнародними організаціями, що відіграють ключову роль у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності є: Міжнародна організація кримінальної поліції (ІНТЕРПОЛ), Європейське бюро судової співпраці (ЄВРОЮСТ), Місія Європейського Союзу з політики безпеки та оборони (ESDP), Всесвітня Митна Організація (WCO), Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC), Європейське агентство з управління оперативним співробітництвом на зовнішніх кордонах країн-членів Європейського Союзу (FRONTEX), Європейський центр моніторингу наркотиків та наркоманії (EMCDDA), Європейський центральний банк (ЕСВ); Європейська комісія (ЕС), Європейське управління по боротьбі з шахрайством (OLAF), Об'єднаний ситуаційний центр Європейського Союзу (SITCEN).

ООН у даному напрямі є загально визнаним центром координації діяльності держав і міжнародних організацій у

боротьбі зі злочинністю. Функція ООН як організатора проголошена ст. 1 Статуту організації, що передбачає, що ООН здійснює підтримку міжнародного миру і безпеки, розвиває дружні взаємовідносини між державами; здійснює міжнародну співпрацю у вирішенні різноманітних міжнародних проблем економічного, соціального та гуманітарного характеру [305]. Організація реалізує здійснення цієї мети шляхом запобігання конфліктам, сприяння сторонам конфлікту у примиренні, здійснення миротворчої діяльності, а також створення умов, що сприяють встановленню і зміцненню миру у світі.

Реалізація глобальних місій цієї установи досягається шляхом встановлення єдиних стандартів і норм у певній сфері співробітництва, прийняття уніфікованих конвенцій, типових договорів, інших міжнародно-правових актів і правил поведінки з правопорушниками. У цю роботу включені головні, допоміжні органи ООН і багато її спеціалізовані установи. ООН координує також діяльність інших міжнародних організацій у цій сфері.

Організація Об'єднаних Націй (ООН) була утворена 24 жовтня 1945 року п'ятдесят однією країною, що були сповнені рішучості зберегти мир за допомогою розвитку міжнародної співпраці та забезпечення колективної безпеки. Станом на 2021 рік членами Організації Об'єднаних Націй є 193 країни світу. Всі держави-члени мають зобов'язання, викладені в Статуті Організації Об'єднаних Націй, що представляє собою міжнародний договір, в якому відображені основні принципи міжнародних відносин. Відповідно до Статуту, у своїй діяльності Організація Об'єднаних Націй переслідує чотири стратегічні мети:

1. Підтримка міжнародного миру і безпеки.
2. Розвиток дружніх відносин між націями.
3. Здійснення міжнародного співробітництва у вирішенні міжнародних проблем і в заохоченні поваги до прав людини.
4. Бути центром для узгодження дій націй у досягненні цих загальних цілей.

Організація Об'єднаних Націй не є всесвітнім урядом і не приймає законів, однак дана організація надає кошти, які допомагають врегулювати міжнародні конфлікти і розробляти

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

політику з багатьох питань. В Організації Об'єднаних Націй всі держави-члени мають право на власну думку і право брати участь у голосуванні в рамках процесу.

До структури ООН входять шість основних органів: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП), Рада з опіки, Міжнародний суд ООН і Секретаріат ООН. В рамках ширшої системи ООН працює ряд спеціалізованих міжнародних агентств, фондів та програм, в тому числі Група Світового банку, Всесвітня організація охорони здоров'я, Всесвітня продовольча програма, ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ. Головною адміністративною посадовою особою ООН є Генеральний секретар ООН. П'ять із шести основних органів (Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і соціальна рада, Рада з Опіки і Секретаріат) розташовані в Центральних установах Організації Об'єднаних Націй в Нью-Йорку (США), а шостий орган (Міжнародний Суд) знаходиться в Гаазі (Нідерланди).

Генеральна Асамблея є одним з шести головних органів Організації Об'єднаних Націй та єдиним органом, в якому всі держави-члени мають рівне представництво: одна країна, один голос. Всі 193 держави – члена ООН представлені на цьому унікальному форумі.

Рада Безпеки несе основну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки. Вона складається з п'ятнадцяти членів Організації. Кожен член Ради Безпеки має один голос. Члени Організації зобов'язуються відповідно до Статуту виконувати рішення Ради Безпеки.

Економічна і соціальна рада (ЕКОСОП) представляє собою центральну платформу, сприяє веденню дискусій і розвитку інноваційного мислення, досягнення консенсусу щодо подальших напрямків діяльності, а також координації зусиль по досягненню погоджених на міжнародному рівні цілей. ЕКОСОП займає центральне місце в діяльності системи ООН з просування трьох основних аспектів сталого розвитку – економічного, соціального та екологічного.

Крім того ЕКОСОП є основним органом під час обговорення глобальних економічних, соціальних і екологічних питань; забезпечує зв'язок між різноманітними структурами системи ООН, що займаються питаннями сталого розвитку;

вносить рекомендації з метою заохочення поваги та дотримання прав людини і основних свобод для всіх; надає допомогу у вирішенні міжнародних соціально-економічних проблем і питань охорони здоров'я людей і сприяє міжнародному співробітництву в сфері культури і освіти; здійснює подальшу діяльність за підсумками конференцій та зустрічей на вищому рівні ООН.

До складу ЕКОСОП входять 54 члени, які виконують покладені на них функціональні обов'язки протягом трьох років. Рішення в Раді приймаються простою більшістю голосів. Кожен член має один голос. Щорічно Економічна і соціальна рада проводить кілька коротких сесій, присвячених організації роботи, в яких часто беруть участь представники громадянського суспільства. Крім того, Економічна і соціальна рада проводить щорічну чотириденну основну сесію, яка проходить як правило або в Женеві, а бо в Нью-Йорку.

До складу ЕКОСОП входять різні комісії, які курують широке коло питань, що належать до його компетенції. Серед них – Комісія з наркотичних засобів, Комісія соціального розвитку, Комісія з народонаселення та розвитку, Комісія зі становища жінок, Статистична комісія, Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя, Комісія зі сталого розвитку, Комісія з науки і техніки з метою розвитку і Форум Організації Об'єднаних Націй по лісах тощо.

Міжнародний Суд є головним судовим органом Організації Об'єднаних Націй (ООН). На Суд покладена подвійна функція: вирішення відповідно до міжнародного права юридичних суперечок, переданих йому на розгляд державами, і винесення консультативних висновків з юридичних питань, що цікавлять відповідні уповноважені органи та спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй.

Секретаріат – це міжнародний персонал, що працює в установах ООН по всьому світу і виконує різноманітну повсякденну роботу Організації. Секретаріат обслуговує й інші головні органи ООН і впроваджує прийняті ними програми та політичні установки.

*Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних
правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності*

Рада з Опіки призупинила свою роботу 1 листопада 1994 року, після того, як остання підопічна територія Організації Об'єднаних Націй (Палау) знайшла проголосила свою незалежність 1 жовтня 1994 року [305].

Підтвердженням існування проблеми транснаціональної організованої злочинності та привернення уваги міжнародного співтовариства до неї є проведення Конгресів ООН щодо запобігання злочинності та поводження з правопорушниками. Ці Конгреси являються міжнародними форумами зі статусом тимчасово чинних органів ООН, які скликаються раз на п'ять років, починаючи з 1955 року. У повноваженнях Конгресу є розгляд проблем запобігання злочинності та проблем поводження з правопорушниками. Конгрес є правонаступником міжнародних конгресів, які проводились з 1878 року Міжнародною кримінальною і пенітенціарною комісією.

На першому такому конгресі у 1955 р. обговорювався текст «Мінімальних стандартних правил поводження із засудженими», які були прийняті того ж року, проблеми організації праці ув'язнених, статус працівників пенітенціарних установ. Другий конгрес, що відбувся у 1960 р. був присвячений взаємодії з неповнолітніми засудженими, проблемам позбавлення волі на короткий строк, ресоціалізації відбулих покарання. Основною тематикою третього конгресу у 1965 р. були заходи відповідальності, не пов'язані з позбавленням волі та питання рецидиву. Четвертий конгрес, що відбувся у 1970 р. був присвячений проблемам, пов'язаним із застосуванням затверджених в 1955 році мінімальних стандартних правил поводження із засудженими. На п'ятому конгресі у 1975 р. розглядалися проблеми поводження з особами, що несуть відповідальність, як у вигляді позбавлення волі, так і у вигляді інших покарань. Шостий конгрес у 1980 р. був присвячений переважно застосуванню смертної кари, на сьомому (у 1985 р.) розроблялися стандарти ООН в області правосуддя, а на восьмому (у 1990 р.) розглядалися питання уніфікації заходів щодо поводження з неповнолітніми засудженими. Дев'ятий конгрес, що

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

відбувся у 1995 році був присвячений застосуванню мінімальних стандартних правил поведінки із засудженими в різних країнах, десятий (у 2000 р.) – присвячений питанням міжнародного співробітництва держав у боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю. На одинадцятому конгресі у 2005 р. було розглянуто питання боротьби з тероризмом, з транснаціональною організованою злочинністю, а також питання вживання заходів щодо боротьби з економічними злочинами та злочинами з використанням комп'ютерів. Дванадцятий у 2010 р. та тринадцятий у 2015 році конгреси ООН були присвячені профілактиці злочинності та кримінального правосуддя. Чотирнадцятий конгрес мав відбутися у 2020 році, але у зв'язку з пандемією, пов'язаною з розповсюдженням вірусу COVID-19 був перенесений на 7-12 березня 2021 р. у переважно віртуальний формат. Основною темою XIV Конгресу була «активізація заходів попередження злочинності, кримінального правосуддя і забезпечення верховенства права: назустріч здійсненню Порядку денного ООН на період до 2030 року» [305].

Генеральна Асамблея ООН за допомогою Комісії міжнародного права готує і приймає конвенції по боротьбі з окремими видами злочинів, рекомендації по координації заходів попередження актів міжнародного тероризму, торгівлі людьми, незаконного обігу наркотиків тощо. На засіданнях Ради Безпеки ООН ці та інші аналогічні питання розглядаються у відповідь на скарги держав на акти агресії та тероризму. У разі необхідності Рада Безпеки ООН передає ці питання в свою Комісію з розслідування. Міжнародний суд ООН розглядає конкретні справи, що стосуються питань боротьби зі злочинністю. Так, наприклад, у 1980 р. Міжнародний суд ООН розглянув справу про захоплення американських заручників в Ірані і прийняв відповідні рекомендації державам.

Особливе місце у протидії та запобіганні транснаціональній злочинності займає Комісія з попередження злочинності та кримінального правосуддя, що була створена в

*Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних
правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності*

грудні 1991 р. на противагу попередній аналогічній структурі (Комітету з питань запобігання злочинності та боротьби з нею).

Величезне значення в діяльності ООН мають розробка і прийняття довгострокових планів і програм. Серед них слід відзначити прийняті Генеральною Асамблеєю ООН Рекомендації щодо міжнародного співробітництва в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя в контексті розвитку 1990 року та Програма ООН в галузі попередження злочинності та кримінального правосуддя. Вони розраховані на надання державам допомоги у зборі та обміні інформацією, підготовці кадрів, надання консультативних послуг у справі створення національних програм попередження злочинності, розробки та впровадження навчальних програм для підготовки фахівців. У Програмі сформульовано її основні цілі, завдання, сфера дії, першочергові заходи, а також визначені структура і компетенція спеціальних органів і структурних підрозділів ООН, які безпосередньо здійснюють виконання Програми.

До основних спеціалізованих установ ООН, які приймають участь у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності в рамках своїх статутних завдань входять:

– Міжнародна організація праці, яка в прийнятих конвенціях рекомендує державам і профспілкам вести протидію та запобігання примусовій праці та іншими злочинами проти трудових прав людини;

– Всесвітня організація охорони здоров'я, яка займається питаннями профілактики правопорушень, пов'язаних із незаконним розповсюдженням наркотичних засобів та психотропних речовин;

– Міжнародна організація цивільної авіації, з ініціативи якої були розроблені та прийняті конвенції по боротьбі зі злочинами проти цивільної авіації і ведеться велика організаційна робота щодо їх попередження;

– ЮНЕСКО організовує співпрацю держав із захисту від розкрадань, контрабанди та знищення культурних цінностей;

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

– Міжнародна морська організація, яка в рамках Конвенції ООН з морського права 1982 р. координує роботу по боротьбі зі злочинами, що вчинені у відкритому морі.

З огляду на трансформаційні, глобалізаційні та інтеграційні тенденції сучасного світу успішна протидія «транснаціональному криміналу» неможлива без співпраці міжнародних правоохоронних організацій. Вони являють собою об'єднання суверенних держав міжурядового характеру, засновані міждержавними договорами, що мають постійні органи, наділені міжнародною правосуб'єктністю та здійснюють діяльність із забезпечення правового захисту особистості, суспільства, держав і світової спільноти (із дотриманням загальноновизнаних принципів і норм міжнародного права) від міжнародних злочинів, злочинів міжнародного характеру, а також транснаціональних злочинів.

Міжнародне співтовариство вміло використовує чималий арсенал спільних заходів у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Чинні міжнародно-правові угоди створюють необхідний механізм міжнародного співробітництва держав у даному напрямі. Взаємодія держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності здійснюється як в межах окремих держав, так і в межах спеціалізованих міжнародних правоохоронних організацій.

Так, ключовими міжнародними правоохоронними організаціями у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності у світі визначено такі:

- INTERPOL (ІНТЕРПОЛ);
- EUROPOL (ЄВРОПОЛЬ);
- ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ);
- АФРИПОЛ;
- АМЕРИПОЛ;
- GCCPOL;
- АІМС (табл. 3.1).

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Таблиця 3.1

Ключові міжнародні правоохоронні організації щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

<i>Організація</i>	<i>Характеристика та напрям діяльності</i>
INTERPOL (ІНТЕРПОЛ)	Міжнародна організація, що займається пошуком певного об'єкту, людини, сприяє пошукам поліції, заснована у 1923 році
EUROPOL (ЄВРОПОЛЬ)	Агентство Європейського Союзу зі співробітництва правоохоронних органів, що було створено в 1998 році для обслуговування держав-членів ЄС
ASEANPOL (АСЕАНАПОЛ)	Об'єднана поліцейська організація Південно-Східної Азії, що була створена у 1981 році та включає 10 країн-членів
AFRIPOL (АФРИПОЛ)	Африканське поліцейське об'єднання 54 членів зі штаб-квартирою в Алжирі
AMERIPOL (АМЕРИПОЛ)	Поліцейська спільнота Америки, що була заснована в 2007 році і складається з 28 поліцейських сил і 19 агентств зі спостереження
GCCPOL	Правоохоронний підрозділ Генерального секретаріату Ради співробітництва арабських держав Перської затоки, що існує з 1981 року
AİMC	Рада міністрів внутрішніх справ арабських країн, заснована у 1982 році, спрямована на розвиток і зміцнення співпраці та координації зусиль арабських держав у сфері внутрішньої безпеки та запобігання злочинності

Найбільш популярними серед представлених є міжнародні правоохоронні організації INTERPOL (Інтерпол) та EUROPOL (Європол). Характеристиці їх напрямів та особливостей діяльності присвячені наступні підрозділи даного дослідження.

Окрім загальновідомої міжнародної правоохоронної організації INTERPOL (Інтерпол), у світі все більшого розповсюдження набувають концепції регіонального співробітництва щодо запобігання та протидії злочинності. Результатом реалізації такого роду розробок є Європейська поліцейська організація (Європол), Європейська організація правосуддя (Євроюст), Американське поліцейське співтовариство (Америпол), які наділені достатніми широкими повноваженнями у галузі міжнародного

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Тому спробуємо зупинитися на характеристиці менш популярних регіональних міжнародних правоохоронних організацій із представлених більш детальноше.

ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ) включає в себе взаємодію міжнародних правоохоронних організацій таких країн світу, як Бруней, Камбоджа, Індонезія, Лаос, Малайзія, М'янма, Філіппіни, Сінгапур, Таїланд та В'єтнам. Дана організація розпочала свою діяльність у 1981 році та включала лише п'ять країн-членів: Індонезію, Малайзію, Філіппіни, Сінгапур і Таїланд). Хронологія діяльності ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ) як міжнародного правоохоронного органу у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності представлена за допомогою табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Хронологія діяльності ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ) як міжнародного правоохоронного органу у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності

<i>Рік, місце проведення</i>	<i>Подія</i>
1981 – Маніла	Перша офіційна зустріч начальників поліції АСЕАН. Брала участь 5 країн-членів (Індонезія, Малайзія, Філіппіни, Сінгапур і Таїланд)
1983 -Джакарта	Схвалення моделі та дизайну логотипу АСЕАНАПОЛ
1984 – Куала-Лумпур	Королівська поліція Брунею стала членом і приєдналася до щорічної конференції
1996 – Куала-Лумпур	В'єтнам приєднався до АСЕАНАПОЛ
1998 – Бруней	Лаос і М'янма приєдналися до АСЕАНАПОЛ
2000 – Янгон	Камбоджа стала 10-ю країною, що приєдналася до АСЕАНАПОЛ
2005 – Балі	Створення робочої групи для розгляду можливості створення постійного Секретаріату АСЕАНАПОЛ. Срібний ювілей пам'яті АСЕАНАПОЛ
2008 – Бруней	Секретаріат АСЕАНАПОЛ одногосно погодився розмістити в Куала-Лумпурі, Малайзія.
2009 – Ханой	Ухвалення технічного завдання (ТЗ) 2010 р.
31 січня 2010 р.	Секретаріат АСЕАНАПОЛ почав функціонування

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Головною ціллю співпраці країн в межах діяльності ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ) є підвищення професіоналізму поліції країн-членів, зміцнення регіонального співробітництва в поліцейській діяльності держав та сприяння співпраці та взаємодопомозі між поліцейськими країн-членів.

Основними функціями ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ) як міжнародного правоохоронного органу у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності є:

- підготовка та реалізація робочих планів для ефективного виконання всіх резолюцій, прийнятих в щорічних спільних форумах, підписаних на конференціях АСЕАНАПОЛ;

- сприяння та координування транскордонного співробітництва у сфері обміну розвідувальними даними та інформацією;

- сприяння та координування спільних операцій та діяльність, що включає кримінальні розслідування, створення та обслуговування бази даних АСЕАНАПОЛ, навчання, нарощування потенціалу, розробку інструментів наукових досліджень, надання технічної підтримки та здійснення судової експертизи;

- взаємна підтримка та допомога в організації конференцій АСЕАНАПОЛ;

- щоквартальна постановка задач начальникам поліцейських сил АСЕАНАПОЛ щодо пропозицій за всіма запланованими програмами і заходами, які повинні бути виконані;

- річне звітування про свою діяльність та витрати, які представляються Виконавчому комітету АСЕАНАПОЛ безпосередньо перед Конференцією АСЕАНАПОЛ і поширюються серед усіх членів і Конференції АСЕАНАПОЛ.

Щодо взаємовідносин України та даної регіональної правоохоронної організації, то активної співпраці протягом останніх років не відмічалось, на що варто звернути увагу вітчизняним правоохоронним органам, налагодити ефективні механізми співпраці з АСЕАНАПОЛ та підготувати необхідний договірно-правовий фундамент такої співпраці.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

За понад 40-літню історію функціонування ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ) зміг реалізувати та налагодити успішну співпрацю з багатьма міжнародними організаціями (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Перелік міжнародних організацій, з якими ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ) здійснює міжнародне співробітництво

<i>№, n/n</i>	<i>Найменування</i>
1.	Міжнародна асоціація поліцейських академій (INTERPA)
2.	Азіатсько-Тихоокеанська судово-медична агенція (APMLA)
3.	Світ Кордон Організація, Канада (BORDERPOL)
4.	Центральний Регіональний Інформаційний Координаційний Центр (ЦАРІКЦ)
5.	Секретаріат Конвенції про міжнародну торгівлю зникаючими видами дикої фауни і флори (МІСТ)
6.	Виконавча Дирекція Контртерористичного комітету Об'єднаних Націй (ІДКТК ООН)
7.	Південно-Східно-Європейський Законний Центр (Selec)
8.	Поліцейський секретаріат (PICP)
9.	Європейська Асоціація Безпечних Угод
10.	Управління Організації Об'єднаних Націй по наркотикам і злочинності
11.	Регіональна структура антитероризму шанхайського співробітництва (RATS-SCO)

AFRIPOL (АФРИПОЛ) був створений під егідою Африканського союзу в якості незалежного механізму поліцейського співробітництва для держав-членів Африканського союзу. Його основна мета – створення основи для співпраці поліції на стратегічному, оперативному і тактичному рівнях між поліцейськими установами держав-членів.

У сучасних умовах AFRIPOL (АФРИПОЛ) діє на принципах поваги демократії, прав людини, верховенства закону і раціонального управління відповідно до Установчого акту, Африканської хартії прав людини і народів, Загальної декларації прав людини та інших відповідних документів; крім того поваги до поліцейської етики, принципів нейтралітету, суверенітету, чесності та презумпції невинуватості.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Членами AFRIPOL станом на сьогодні є такі країни як Алжир, Ангола, Бенін, Ботсвана, Буркіна-Фасо, Бурунді, Камерун, Кабо-Верде, Чад, Коморські острови, Конго, Джибуті, Єгипет, Екваторіальна Гвінея, Еритрея, Ефіопія, Габон, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Кенія, Лесото, Ліберія, Лівія, Мадагаскар, Малаві, Малі, Мавританія, Маврикій, Марокко, Мозамбик, Намібія, Нігерія, Руанда, Сенегал, Сейшельські острови, Сьєрра-Леоне, Сомалі, Південна Африка, Судан, Свазіленд, Танзанія, Туніс, Уганда, Західна Сахара, Замбія, Зімбabwe.

Найбільша концентрація уваги AFRIPOL (АФРИПОЛ) здійснюється у таких основних напрямках:

- контртероризм;
- обіг стрілецької та «легкої» зброї;
- торгівля людьми;
- розповсюдження наркотиків;
- злочини щодо дикої природи;
- управління кордонами;
- екологічна злочинність.

АМЕРИПОЛ (англ. AMERIPOL) – це скорочена назва Американського поліцейського співтовариства (англ. Police Community of the Americas, PCA), що було утворене у 2007 році як континентальна міжнародна поліцейська організація, основним завданням якої була боротьба з незаконним обігом наркотичних засобів.

До складу АМЕРИПОЛ входять 18 організацій-членів, серед яких: Королівська поліція Антигуа і Барбуди, Національна жандармерія Аргентини, Департамент поліції Белізу, Національна поліція Болівії, Федеральна поліція Бразилії, Карабінери Чилі, Національна поліція Колумбії, Збройні сили Коста-Ріки, Судово-слідчий департамент Коста-Ріки, Національно-революційна поліція Куби, Національна поліція Еквадору, Національна цивільна поліція Сальвадора, Управління по боротьбі з наркотиками США, Поліція Пуерто-Ріко, Національна цивільна поліція Гватемали, Сили поліції Гаяни, Національна поліція Гаїті, Національна поліція Гондурасу, Сили констеблів Ямайки, Федеральна поліція Мексики, Національна поліція Нікарагуа, Національна поліція Панами, Державна прикордонна служба Панами, Національна поліція Парагваю, Національна поліція Перу, Національна поліція Домініканської

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Республіки, Сили королівської поліції Сент-Кітса і Невіс, Сили королівської поліції Сент-Люсії, Національна поліція Уругваю та Служба поліції Тринідаду і Тобаго.

Серед ключових завдань АМЕРИПОЛ у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності в сучасних умовах є:

- забезпечення громадської безпеки та порядку;
- запобігання та протидія тероризму;
- запобігання та протидія контрабанди зброї;
- запобігання та протидія торгівлі людьми;
- запобігання та протидія незаконному виробництву та обігу наркотичних засобів;
- запобігання та протидія кіберзлочинам та злочинами щодо інтелектуальної власності;
- запобігання та протидія дитячій порнографії;
- запобігання та протидія організованим злочинності;
- запобігання та протидія легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом.

GCCPOL по суті являється федеральною поліцією в Абу-Дабі (Об'єднані Арабські Емірати). Особливо активізував свою діяльність GCCPOL в період пандемії коронавірусу (COVID-19) з метою подолання сучасних викликів безпеці та реалізації функціональних обов'язків поліції, яка реалізовувалася шляхом віртуального спілкування зі стратегічними партнерами шляхом обміну інформації, а також через удосконалення вжитих запобіжних заходів у цьому напрямку.

У сучасних умовах роль міжнародних правоохоронних організацій не варто недооцінювати, адже саме на них лежить тягар відповідальності у напрямку успішної взаємодії та взаємодопомоги щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Участь України у міжнародній співпраці поки на шляху формування нормативно-правової бази, однак саме законодавчий плацдарм може стати тим фундаментом, на якому буде в майбутньому триматися успішна реалізація всіх перспективних планів та стратегій у даному напрямку.

3.2. Інтерпол як центр міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональним злочинам

Останнім часом спостерігається активізація діяльності та збільшення числа транснаціональних злочинних організацій, які використовують розвиток зв'язків в своїх злочинних цілях. Міжнародна організація кримінальної поліції грає найважливішу роль у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності та сприяє міжнародному розшуку злочинців та осіб, що зникли без вісті.

Ідея створення Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол) була започаткована ще на початку минулого століття. Перший крок був зроблений Едвардом Генрі, який у 1901 році організував у Скотланд-Ярді центральне відділення дактилоскопії і запропонував всім зацікавленим фахівцям взяти участь у вивченні цього нововведення.

У 1905 році на міжнародній конференції криміналістів німецькомовних країн була зроблена чергова спроба об'єднати зусилля у напрямку протидії міжнародній злочинності. На 10-тій міжнародній асамблеї в м. Гамбург криміналісти за пропозицією франкомовних держав прийняли резолюцію, яка підтверджувала зростаючий попит на туризм та подорожі, що в свою чергу сприяло появі нових форм міжнародної злочинності. Для її вивчення та запобігання пропонувалося вжити спільні міжнародні заходи. У всіх країнах у складі поліцейських підрозділів передбачалося організувати центральні бюро, основним завданням яких мав стати обмін інформацією про міжнародну злочинність з метою її запобігання та протидії, а також поліпшення відносин та ефективна взаємодія її членів.

У 1914 р. в Монако відбувся перший міжнародний конгрес кримінальної поліції, де юристи та співробітники поліції з 24 країн світу розглянули питання про можливість створення відділу з обліку міжнародної кримінальної інформації та уніфікації процедури екстрадиції злочинців.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Перша світова війна перервала розпочатий процес міжнародної консолідації поліцейських сил, але вже 7 вересня 1923 року в м. Відень (Австрія) відбувся другий міжнародний конгрес кримінальної поліції. На цьому конгресі 138 представниками з 20 країн була створена Міжнародна комісія кримінальної поліції INTERPOL (фр. Organisation Internationale de Police Criminelle, OIPC, англ. International Criminal Police Organization, ICPO) та було прийнято її статут.

У травні 1924 року Міжнародна комісія кримінальної поліції INTERPOL прийняла резолюцію з п'яти важливих питань, які визначили напрямок дій на багато років вперед, серед яких:

- 1) створення інформаційних відділень по збору фактів про міжнародну злочинність;
- 2) розробка систем доказів та міжнародний пошук злочинців;
- 3) організація відділень по ідентифікації людей на відстані;
- 4) видання та розповсюдження газети міжнародної поліції;
- 5) створення спільної програми щодо запобігання та виявлення підроблених банкнот та документів.

У листопаді 1924 року на прохання Інтерполу Віденська поліція приступила до випуску поліцейського огляду «International offentliche Sicherheit» (Міжнародна громадська безпека).

Друга сесія Міжнародної комісії кримінальної поліції відбулася у Відні в 1926 році, де було прийнято 21 важливу резолюцію. Вони в основному стосувалися установ інформації з міжнародної злочинності, введення правил телеграфного зв'язку між поліцейськими силами різних держав, та необхідності мір, спрямованих проти розповсюдження порнографічних фільмів та літератури. На другій сесії також було підтримано пропозицію представника Бельгії пана Кеффер про проведення чергового конгресу в 1926 році у Берліні.

На Берлінському конгресі Міжнародної кримінальної поліції, який відбувся з 17 по 30 вересня 1926 року були присутні 245 осіб. Конгрес в основному був присвячений темі екстрадиції (видачі злочинців). Однак тільки у вересні 1930 року

Інтерполом були розроблені принципи, на підставі яких могла здійснюватися екстрадиція.

Чергові конгреси Міжнародної комісії кримінальної поліції пройшли в 1934 р. – у Відні, в 1935 р. – в Копенгагені, в 1936 р. – в Белграді, в 1937 р. – у Лондоні і в 1938 р. – в Бухаресті.

12 березня 1938 року німецькі війська увійшли до Австрії, і вісімнадцять місяців потому почалася друга світова війна. Діяльність Міжнародної комісії кримінальної поліції була істотно порушена. З 1940 року Міжнародну комісію кримінальної поліції очолював шеф німецької служби безпеки Гейдріх. Адміністрація Міжнародної комісії кримінальної поліції і Міжнародне бюро були переведені з м. Відня до м. Берлін. А протягом Другої світової війни не було проведено жодного офіційного конгресу Міжнародної комісії кримінальної поліції.

З 3 по 5 червня 1946 року представники 17 держав у відповідь на заклик уряду Бельгії зустрілися у Брюсселі з метою відновлення роботи Міжнародної комісії кримінальної поліції, яка не провела жодного засідання з 1938 року. Головний інспектор Міністерства юстиції Бельгії М. Луваж і М. Луне Дукло, глава Французької кримінальної поліції при Міністерстві внутрішніх справ, були обрані відповідно Президентом та Генеральним секретарем Міжнародної комісії кримінальної поліції. Було прийнято рішення перенести штаб-квартиру Комітету в Париж. 19 країн відновили свою участь у Міжнародній комісії кримінальної поліції, серед яких Бельгія, Чилі, Данія, Єгипет, Франція, Греція, Голландія, Іран, Люксембург, Норвегія, Польща, Португалія, Швеція, Швейцарія, Чехословаччина, Туреччина, Великобританія, Сполучені Штати Америки і Югославія.

За час існування Міжнародної комісії кримінальної поліції відбулися три дуже важливі зміни. По-перше, її дія поширилася на весь світ в результаті вступу до її лав нових членів; по-друге, в 1956 році Міжнародна комісія кримінальної поліції була перейменована в Міжнародну організацію кримінальної поліції – INTERPOL (Інтерпол) і по-третє, був прийнятий новий статут Інтерполу.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Таким чином, 1923 рік вважається роком створення Міжнародної організації кримінальної поліції – INTERPOL (Інтерпол), хоча офіційно до 1956 р. вона називалася Міжнародною комісією кримінальної поліції, а вже у 1956 році Міжнародна комісія кримінальної поліції була перейменована на «Міжнародну організацію кримінальної поліції – INTERPOL (Інтерпол)».

У 1989 році штаб-квартира Інтерполу (Генеральний секретаріат) переїхала з передмістя Парижа в Ліон, де знаходиться і зараз.

У 1996 році Генеральною Асамблеєю ООН було затверджено міжурядовий статус Інтерполу як спостерігача на Генеральній Асамблеї. У 1997 році Інтерпол і ООН підписують угоду про співпрацю, що свідчить про високий авторитет цієї організації.

У листопаді 2014 року під час 83-ьої Генеральної Асамблеї Інтерполу в Монако Юрген Шток обраний на пост Генерального секретаря Інтерполу. Свою поліцейську службу Ю. Шток почав у 1978 році та працював на різних посадах в територіальних підрозділах поліції Німеччини. У період з 2004 по 2014 рр. Ю. Шток був заступником керівника Федерального відомства кримінальної поліції Німеччини.

Радянський Союз став членом Інтерполу у 1990 році. 7 квітня 1990 р. було прийнято постанову Ради Міністрів СРСР №338 «Про вступ СРСР до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол». Зазначена постанова стосувалася наступного:

1. Необхідним стало прийняття пропозицій Міністерства внутрішніх справ СРСР, Комітету державної безпеки СРСР, Міністерства закордонних справ СРСР, Прокуратури СРСР, Міністерства юстиції СРСР, Міністерства фінансів СРСР і Головного управління державного митного контролю при Раді Міністрів СРСР про вступ СРСР до Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол).

2. Для Міністерства внутрішніх справ СРСР необхідним було оформлення членства СРСР в Інтерполі.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

3. Міністерству внутрішніх справ СРСР до кінця 1990 року необхідним було створення Національного центрального бюро Інтерполу в СРСР (НЦБ СРСР) у складі Міністерства та внесення відповідних змін в його структуру.

4. Міністерству внутрішніх справ СРСР необхідно було представити у 1991 році пропозиції про направлення окремих співробітників НЦБ СРСР у штаб-квартиру Інтерполу (м. Ліон, Франція) для роботи в Генеральному секретаріаті.

5. Міністерству внутрішніх справ СРСР разом із Комітетом державної безпеки СРСР, Міністерством закордонних справ СРСР, Міністерством юстиції СРСР, Прокуратурою СРСР, Верховним Судом СРСР і Головним управлінням державного митного контролю при Раді Міністрів СРСР до 1 липня 1990 р. необхідно було розробити проект відповідного нормативного акту про правові основи участі СРСР у діяльності Інтерполу і до кінця 1990 року розробити проект положення про Національне центральне бюро Інтерполу в СРСР.

27 вересня 1990 р. на 59-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу (м. Оттава, Канада) СРСР був прийнятий в члени Інтерполу. На початку 1991 р. обговорювалася можливість самостійного членства України в складі Інтерполу, але через відсутність автономної та ефективної правоохоронної системи, вертикальну залежність від МВС СРСР, яке будь-які міжнародні контакти ідентифікувало як виключно свою компетенцію, та ще з ряду вагомих причин, реалізувати цю ідею в той час не вдалося.

Після розпаду СРСР НЦБ Інтерполу в Україні стало правонаступником союзного Бюро. З огляду на досвід різних країн світу, неможливість повноцінного міжнародного співробітництва була обумовлена, перш за все, такими основними обставинами:

- розбіжності структур та підрозділів правоохоронних органів різних країн світу;
- існуючі мовні бар'єри та перешкоди;
- різні організаційні складові правових систем світу.

Саме ці обставини лягли в основу прийняття рішення про призначення постійно-діючого поліцейського відомства від

кожної країни-члена Інтерполу, яке сприятиме міжнародному співробітництву на рівні окремої держави та виконуватиме функції Національного Центрального Бюро (НЦБ). Дане Бюро наділене широкими повноваженнями, що здатне оперативно реагувати на запити Генерального Секретаріату або НЦБ інших країн та у разі необхідності підтримувати широкомасштабні поліцейські акції, започатковані аналогічними національними службами або відомствами.

У 1992 році уряд України звернувся до Генерального секретаріату Міжнародної організації кримінальної поліції з проханням прийняти Україну до складу Інтерполу (Постанова Кабінету Міністрів України № 555 від 30 вересня 1992 р.) [328].

Даною Постановою Кабінет Міністрів України постановив:

1. Прийняти пропозицію Міністерства внутрішніх справ, погоджену з Міністерством юстиції, Міністерством закордонних справ та Службою безпеки, про вступ України до Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол. Подати від імені Уряду заявку про вступ України до цієї організації.

2. Виділити для сплати вступного та річного внесків Інтерполу 328 700 швейцарських франків. Державному експортно-імпортному банку профінансувати зазначені витрати за рахунок коштів Державного валютного фонду України [328].

Дана заява була розглянута на 61-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу, а саме прийняття України до складу Інтерполу відбулося 4 листопада 1992 року на цій же 61-й сесії Генеральної асамблеї Інтерполу у м. Дакар (Сенегал).

Після набуття членства у складі Інтерполу в Україні виникла необхідність створення відповідного підрозділу, який забезпечив би функцію Національного центрального бюро Інтерполу в Україні. Саме з цією метою у складі Міністерства внутрішніх справ було створено тимчасову робочу групу, основною метою якої була взаємодія з Інтерполом. До складу робочої групи увійшли працівники МВС, які змогли провести колосальну роботу у створенні фундаменту для подальшого розвитку українського бюро Інтерполу.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Відповідно до зобов'язань, передбачених членством України в Організації та на виконання Постанови Кабінету Міністрів України № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу» 25 березня 1993 року рішенням Уряду України було створене Національне центральне бюро Інтерполу. Того ж дня було затверджене й Положення про Національне центральне бюро Інтерполу.

На початку свого функціонування Міністерством внутрішніх справ України було видно два накази організаційного характеру, якими було зобов'язано Укрбюро Інтерполу розробити порядок надсилання та обробки інформації працівниками правоохоронних органів щодо звернення зарубіжних країн під час розслідування та розкриття злочинів, затвердити строки та порядок подання звітності про діяльність та створити підрозділи Укрбюро Інтерполу у структурі головних управлінь, управлінь МВС України в Криму, областях, містах Києві та Севастополі з метою удосконалення взаємодії та координації роботи правоохоронних органів щодо своєчасного розслідування та розкриття, запобігання та протидії транснаціональних злочинів. Крім того було затверджено «Типові завдання та функції підрозділів Укрбюро Інтерполу в головних управліннях, управліннях МВС України в Криму, областях, містах Києві та Севастополі» [300].

У відповідності до Наказу МВС України від 26 січня 1997 року Укрбюро Інтерполу спочатку входило до складу кримінальної міліції України на правах Головного Управління МВС України та передбачав можливість взаємодії Укрбюро Інтерполу з підрозділами та окремими відділами прокуратури, СБУ, міністерствами, відомствами, громадськими організаціями, засобами масової інформації, а також у межах своєї компетенції з підрозділами кримінальної міліції (поліції) зарубіжних країн у питаннях розкриття транснаціональних злочинів.

У відповідності до Наказу МВС України від 22.06.2012 р. № 560 «Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу», робочий апарат Укрбюро Інтерполу є

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

самостійним структурним підрозділом апарату Міністерства внутрішніх справ України та є департаментом, який забезпечує реалізацію повноважень МВС у представництві України в Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол) та Європейському поліцейському офісі (Європол), а також повноважень МВС як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні [300].

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу нині діє на основі ряду нормативно-правових актів, серед яких:

– Указ Президента України від 06.08.2004 р. № 872 «Про представника Національного центрального бюро Інтерполу України у Міжнародній організації кримінальній поліції – Інтерпол»;

– постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.1992 р. № 555 «Про вступ України до Інтерполу»;

– постанова Кабінету Міністрів України від 25.03.1993 р. № 220 «Про Національне центральне бюро Інтерполу»;

– постанова Кабінету Міністрів України від 11.08.2004 р. № 1043 «Про представника Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у Міжнародній організації кримінальній поліції – Інтерполу»;

– Інструкція про порядок використання правоохоронними органами можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів, затверджена спільним наказом МВС, СБУ, ДМС, Генпрокуратури, Держприкордону, ДПА від 09.01.1997 р. № 3/1/2/5/2/2;

– наказ Державного комітету у справах охорони державного кордону та Міністерства внутрішніх справ України від 17.11.1998 р. № 474/845 дск «Про затвердження Інструкції про порядок приймання-передавання осіб, які перебувають під вартою, на кордоні України та за її межами»;

– наказ Міністерства культури та мистецтва України, Міністерства внутрішніх справ України від 10.08.2004 р. № 517/885 «Про оперативний обмін інформацією щодо

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

культурних цінностей, оголошених у національній та міжнародній розшук»;

– наказ МВС України від 15.02.1995 р. № 104 «Про створення підрозділів Укрбюро Інтерполу».

– наказ МВС України від 05.01.2005 р. № 3 дск «Про затвердження Інструкції з організації розшуку обвинувачених, підсудних осіб, які ухиляються від відбування кримінального покарання, безвісно зниклих осіб та встановлення особи невідомих трупів»;

– наказ МВС України від 08.12.2005 р. № 1132 «Про затвердження Порядку залучення радників Національним центральним бюро Інтерполу»;

– Інструкція про порядок виїзду конвойних груп МВС у службові відрядження за кордон для приймання за межами України осіб, які перебувають під вартою, затверджена наказом МВС від 14.05.2009 р. № 217;

– наказ МВС України від 07.07.2011 р. № 410 «Про затвердження Інструкції про порядок прийняття органами внутрішніх справ України рішень про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства»;

– наказ МВС України від 22.06.2012 р. № 560 «Про затвердження Положення про Робочий апарат Укрбюро Інтерполу» [304].

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу є центральним органом забезпечення та координації взаємодії правоохоронних та інших державних органів України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до компетенції Інтерполу та Європолу.

На даний час Інтерпол є великою міжнародною організацією, до складу якої входять 194 держави світу, за чисельністю членів схожа з ООН і є найбільшою організацією правоохоронних органів світу. Вона наділена широкими повноваженнями та досить успішно функціонує у цьому напрямку. Фахівці Інтерполу успішно протидіють великим злочинними організаціями, таким як «Рожеві пантери» (група

приблизно з 300 осіб, що спеціалізується на збройних пограбуваннях ювелірних магазинів в США і країн Азії), «злочодям в законі» у країнах – членах ЄС, незаконним букмейкерським мережами, злочинним організаціям, що спеціалізуються на незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, торгівлі людьми та нелегальній міграції, а також кіберзлочинності тощо.

Призначенням Інтерполу є забезпечення координації міжнародного співробітництва правоохоронних органів щодо забезпечення громадської безпеки, боротьби з тероризмом, злочинами в області високих технологій, наркотрафіком, економічними злочинами, торгівлею людьми та іншими видами організованої злочинності.

Інтерпол є й механізмом, і посередником у практичному співробітництві служб кримінальної поліції різних держав у їх повсякденній роботі над розкриттям конкретних злочинів, у напрямку координації, кооперації спільних дій і спостережень, переслідування, розшуку та затримання міжнародних кримінальних злочинців. У цьому механізмі співпраці Інтерпол діє як єдиний світовий центр по виробленню спільної поліцейської стратегії і тактики боротьби із міжнародною кримінальною злочинністю. З цієї точки зору Інтерпол – це унікальна, єдина міжнародна організація, яка бере безпосередню практичну участь у попередженні та протидії міжнародній та транскордонній злочинності.

Метою діяльності є встановлення осіб-злочинців і осіб без вісті зниклих, які перебувають в міжнародному розшуку.

Основні цілі організації сформульовані в ст. 2 Статуту:

1. забезпечувати і розвивати широке взаємне співробітництво всіх органів (установ) кримінальної поліції в рамках існуючого законодавства країн і в дусі Загальної декларації прав людини;

2. створювати і розвивати установи, які можуть успішно сприяти попередженню і боротьбі із загальною кримінальною злочинністю.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Стаття 3 Статуту регламентує, що Інтерпол не здійснює ніяких втручань в діяльність політичного, військового, релігійного і расового характеру.

Вищим пленарним органом Інтерполу є Генеральна Асамблея, в період між її сесіями вищим адміністративним органом з більш вузькими повноваженнями і складом є Виконавчий комітет на чолі з президентом. Постійно діючим робочим органом є Генеральний секретаріат, на чолі якого стоїть Генеральний секретар. Особливе становище в системі органів управління Інтерполу займають Національні центральні бюро (НЦБ), що діють одночасно в двох системах: окремої держави і даної організації з відповідним подвійним підпорядкуванням. Замикають систему органів управління радники, які виконують виключно консультативні функції.

До складу Генеральної Асамблеї входять представники всіх країн-членів. Кількісний склад делегації не регульований. Однак статут вимагає включати сюди чиновників кримінальної поліції високого рангу, службовців, функції яких в національному масштабі пов'язані з діяльністю Інтерполу, а також фахівців з питань, включених до порядку денного чергової сесії Генеральної Асамблеї (ст. 7). У роботі сесії можуть брати участь в якості спостерігачів представники країн, що не входять до складу INTERPOL (Інтерпол), а також делегати від міжнародних організацій.

Сесії Генеральної Асамблеї проводяться щорічно, восени, на різних континентах і в різних країнах. Кожна делегація при голосуванні має один голос. Статутними повноваженнями Генеральної Асамблеї є визначення основних напрямків співробітництва поліції різних країн в рамках Інтерполу; проведення заходів, що полегшують таке співробітництво; прийняття нових членів; розгляд та затвердження плану роботи та бюджету на майбутній рік, обрання посадових осіб організації і вирішення фінансових питань. Тут же утворюються постійні і тимчасові комісії зі спеціального вивчення окремих питань боротьби зі злочинністю неповнолітніх, розповсюдженням

наркотиків тощо. Резолюції Генеральної Асамблеї по внутрішньо-організаційним і процедурним питанням є обов'язковими для виконання, а резолюції на адресу поліцейських органів та урядів носять рекомендаційний характер.

Крім названих сесій, представники держав-членів організації регулярно проводять Регіональні конференції з проблем, які недоцільно виносити на сесію Генеральної Асамблеї. Ряд проблем вимагають попереднього обговорення в країнах певних регіонів. Як правило, тут формується єдина точка зору ряду країн по даній проблемі, єдиний підхід до її вирішення, узгоджуються і координуються практичні зусилля по боротьбі з окремими міжнародними злочинами кримінального характеру, розповсюдженими в даному регіоні.

Виконавчий комітет виконує функції Генеральної Асамблеї в період між сесіями. Він стежить за проведенням в життя рекомендацій Генеральної Асамблеї, контролює діяльність Генерального секретаря і готує порядок денний чергової сесії. Виконавчий комітет складається з обраних Генеральною Асамблеєю Президента (терміном на 4 роки), трьох Віцепрезидентів (терміном на 3 роки), які повинні представляти різні країни і континенти (Азію, Америку, Африку, Австралію і Європу) і дев'яти делегатів.

Президент Виконавчого комітету Інтерполу фактично є главою всієї організації і керує її діяльністю в період між сесіями Генеральної Асамблеї. Все управління здійснюється як через Виконавчий комітет, так і безпосередньо шляхом прийняття одноосібних рішень по поточним справам. Засідання Виконавчого комітету проводиться не менше одного разу на рік, всі рішення приймаються більшістю голосів. Однак Президент користується своїм правом голосу тільки в тому випадку, якщо голоси інших членів розподілилися порівну. При виконанні своїх функцій всі члени Виконавчого комітету діють як представники Інтерполу, а не як представники своїх країн (ст. 21 Статуту).

Генеральний секретаріат є постійно діючою службою усєї організації, включає в себе Генерального секретаря, фахівців і

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

адміністративний персонал. Він втілює в життя рішення Генеральної Асамблеї і Виконавчого комітету, діє як міжнародний центр по боротьбі із загальною злочинністю, а також як спеціалізований та інформаційний центр, забезпечує ефективне адміністративне керівництво Інтерполом, підтримує зв'язки з НЦБ і міжнародними організаціями, готує необхідні публікації, виконує обов'язки робочого секретаріату на сесіях Генеральної Асамблеї і засіданнях Виконавчого комітету, підтримує зв'язок з Президентом тощо.

Очільником та ключовою особою секретаріату є Генеральний секретар, який призначається Генеральною Асамблеєю строком на 5 років з числа осіб, не старше 65 років. Він на власний розсуд підбирає персонал Генерального секретаріату і керує всіма його службами та відомствами. У 1997 році в штаті Секретаріату налічувалося близько 280 співробітників, з яких 16 працювали за контрактом, решта була делегована поліцейськими службами країн-членів організації. Делегованим співробітникам заборонено при виконанні своїх функціональних обов'язків запитувати або дотримуватися інструкцій будь-якого уряду або інших органів поза Інтерполом. Вони повинні утримуватися від будь-яких дій, які можуть перешкоджати виконанню їхньої міжнародної місії (ст. 30 Статуту).

З 1987 року у складі Генерального секретаріату діє Європейський секретаріат для дозволу чисто регіональних проблем боротьби з незаконною торгівлею наркотиками на континенті та іншими злочинами та вдосконалення поліцейського співробітництва держав у Європі.

Саме Генеральний секретар ініціював зміни в чотирьох ключових сферах діяльності:

- поліпшення основних бізнес-послуг поліції;
- встановлення міцних партнерських відносин;
- впровадження інновацій;
- зміцнення структури та відповідних механізмів управління.

Він заснував три глобальні програми для керівництва всією правоохоронною діяльністю Інтерполу, серед яких ключовими є: боротьба з тероризмом, організована злочинність та кіберзлочинність.

З 2014 року Генеральний секретар Шток керував створенням спеціальної цільової групи для розгляду запитів на отримання Червоного повідомлення, нового Статуту Комісії з контролю за файлами Інтерполу, огляду правової бази навколо керівних органів Організації та внесення відповідних змін в моделі фінансування.

До початку професійної діяльності у якості Генерального секретаря Інтерполу, Шток був віце-президентом Федерального управління кримінальної поліції Німеччини з 2004 по 2014 рік, до цього він обіймав кілька керівних посад в установах по розвитку правоохоронних органів. Шток являється громадянином Німеччини та має докторський науковий ступінь в галузі права.

Національні Центральні бюро (НЦБ) створюються в структурі поліцейської служби кожної держави-члена Інтерполу. Вони є центрами міжнародного співробітництва держав по протидії та запобіганню злочинності, так званими «опорними пунктами» Інтерполу на місцях.

У конкретній державі НЦБ є постійно діючим органом Інтерполу та одночасно поліцейським органом цієї держави, наділений великим спектром повноважень по боротьбі зі злочинністю. Подібних органів немає в жодній міжнародній організації. Будучи опорними пунктами міжнародного поліцейського співробітництва НЦБ у своїх країнах підтримують ділові зв'язки із судом, прокуратурою, прикордонною та митною службами, а на міжнародному рівні – з НЦБ інших країн і Генеральним секретаріатом.

Прохання і запити Генерального секретаріату і НЦБ окремих держав, наділених правом позначати свої документи грифом «INTERPOL», надходять до керівника НЦБ даної країни, а не в Міністерство закордонних справ або інше державне відомство. Керівник НЦБ без зволікання, в наказовому порядку,

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

дорукає підлеглим йому службам або посадовим особам до встановленого терміну виконати запит, чим досягається значна оперативність та висока ефективність в діяльності НЦБ і всього Інтерполу.

У «Доктрині НЦБ», прийнятої на 34-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу в 1965 році, відзначено й інший напрямок діяльності: НЦБ як представник Інтерполу в державі має домагатися активної участі національної поліцейської служби в справах Інтерполу, інформувати свій особовий склад про переваги перебування в цій організації, роз'яснювати умови та принципи міжнародної поліцейської кооперації в його системі. При цьому НЦБ повинні стати центром пропаганди політики Інтерполу, ініціаторами і провідниками втілення в життя всіх рішень його Генеральної Асамблеї.

Радникам дорукається наукова розробка окремих питань (ст. 34 Статуту). До переліку таких питань входять проблеми боротьби із незаконним розповсюдженням наркотичних та психотропних речовин, злочинність неповнолітніх, ідентифікація та пошук вогнепальної зброї, застосування електронно-обчислювальної техніки в поліцейській роботі, передача зображень відбитків пальців за допомогою засобів зв'язку тощо.

Генеральний секретар має право запрошувати фахівців з числа вчених і практиків, що добре зарекомендували себе в певній галузі знань. У разі згоди такої особи провести конкретне ґрунтовне наукове дослідження фахівець рішенням Генеральної Асамблеї призначається на посаду консультанта терміном на три роки. Дострокове усунення консультантів з посади може проводитися тільки за рішенням Генеральної Асамблеї.

Свої дослідження та інші функції консультанти-радники можуть виконувати як в штаб-квартирі Інтерполу, так і за місцем постійної служби та проживання в своїй країні. Їм надано право відвідувати сесії Генеральної Асамблеї в якості спостерігачів, а на запрошення Президента вони можуть брати участь в обговоренні питань порядку денного.

Основними напрямками діяльності Інтерполу є:

1. Кримінальна реєстрація. Будучи загальноновизнаним і найбільш ефективним засобом розкриття міжнародних кримінальних злочинів, розшуку і затримання міжнародних злочинців, Інтерпол організовує разом з Генеральним секретаріатом за спеціальною методикою з метою ідентифікації злочинців та деяких видів злочинів. Основними ідентифікаційними ознаками є демографічні дані, зовнішні ознаки об'єкта, спосіб вчинення злочину, особливі прикмети людини, його звички, хода, манера поведінки.

Кримінальна реєстрація поділяється на два основних види: загальну і спеціальну, по кожному з яких ведуться картотеки. Об'єктом загальної реєстрації стають відомості про міжнародних злочинців і злочини кримінального характеру, що мають міжнародний елемент. Спеціальна реєстрація фіксує відбитки пальців та фотознімки злочинців.

2. Міжнародний розшук злочинців, підозрюваних в скоєнні міжнародних злочинів, осіб, зниклих без вісті, викрадених цінностей та інших об'єктів злочинного посягання. На частку міжнародного розшуку злочинців припадає основний обсяг всієї розшукової роботи Інтерполу. Він включає в себе оперативно-розшукові дії, що проводяться за межами території держави, де було скоєно злочин. У розшуку бере участь поліція декількох країн з дотриманням національного законодавства та відомчих інструкцій. Інтерпол не тільки координує дії поліцейських служб декількох країн, а й надає допомогу в постачанні інформації зі своїх картотек.

У практиці Інтерполу розрізняють три види розшуку: звичайний, терміновий і змішаний.

Звичайний розшук включає в себе цілий ряд стадій: зібрані документи орган розслідування або суд направляє в НЦБ своєї країни із запитом про розшук злочинця. Запит перевіряється, встановлюються додаткові відомості, після чого складається «червоний циркуляр» (спеціальний бланк з червоною емблемою

Інтерполу в правому верхньому куті). Генеральний секретаріат після відповідної перевірки розсилає його в НЦБ всіх або деяких країн-членів, отримавши який кожне НЦБ дає поліцейським органам команду про початок розшуку. «Червоний циркуляр» зобов'язує поліцію діяти без зволікання і служить своєрідним міжнародним наказом про арешт розшукуваної особи. У разі затримання та арешту НЦБ негайно повідомляє Генеральний секретаріат і НЦБ країни, що виступала ініціатором розшуку, про припинення розшуку сповіщаються зацікавлені органи.

Терміновий розшук організовується, як правило, по «гарячих слідах». Він відрізняється від звичайного тим, що про початок розшуку Генеральний секретаріат не повідомляють, а НЦБ сповіщають через спеціальну радіомережу Інтерполу в НЦБ сусідніх чи інших держав, куди втік або може втекти злочинець. Якщо терміновий розшук не приніс успіху протягом трьох місяців з дня його оголошення, то він замінюється на звичайний, складається і розсилається «червоний циркуляр». Щорічно в рамках Інтерполу затримується близько тисячі міжнародних злочинців, при цьому більшість за допомогою термінового розшуку.

Змішаний розшук пов'язаний з тим, що далеко не всі держави укладають двосторонні договори про правову допомогу у кримінальних справах та видачу злочинців. Тому при змішаному розшуку секретаріат Інтерполу розсилає два скріплені разом циркуляра: «червоний» (у країни, що мають відповідний договір про видачу злочинців) та «зелений» (у країни, які не мають з такою державою договору про видачу).

3. Міжнародний розшук осіб, зниклих без вісті. Він проводиться в рамках Інтерполу у випадках, коли національний розшук не приніс успіху і коли зібрані докази про те, що розшукувана особа покинула межі держави-ініціатора розшуку. На особу, що розшукується в Генеральному секретаріаті заповнюється «синій циркуляр» (спеціальний бланк з синьою емблемою Інтерполу в правому верхньому куті). Крім звичайних

відомостей тут вказується фотографія розшукуваного, опис зовнішності та номер досьє, в якому Генеральний секретаріат збирає документи про його розшук. Розшук зниклих безвісті найчастіше починається із перевірки невпізнаних трупів за наявною в секретаріаті картотекою, в яку заносяться відомості про непізнані трупи іноземців. При цьому Генеральний секретаріат сповіщає членів організації про виявлення невпізнаного трупа шляхом направлення «чорного циркуляра» (спеціальний бланк з чорною емблемою Інтерполу в правому верхньому куті), в якому викладені обставини виявлення трупа, його фотографія, інше зображення або відбитки пальців.

4. Міжнародний розшук викрадених цінностей. До їх числа відносяться автомобілі та інші транспортні засоби, твори мистецтва (картини, скульптури, антикваріат, інші музейні експонати), археологічні цінності тощо. Ця робота ґрунтується на основі тісної співпраці не тільки з державами-членами організації, але й з Міжнародною радою музеїв (англ. International Council of Museums; ICOM) і ЮНЕСКО – ініціатором Конвенції про заходи, спрямовані на заборону і запобігання незаконному ввезенню, вивезенню та передачі права власності на культурні цінності (1970 р.) і Конвенції про охорону всесвітньої, культурної і природної спадщини (1972 р). Інтерпол бере участь в організації розшуку викрадених цінностей, а також проводить відповідні конференції, семінари, наради з питань боротьби з розкраданнями і контрабандою творів мистецтва.

Крім основних функцій, статут наділяє Генеральний секретаріат Інтерполу повноваженнями технічного та інформаційного центру, головною метою діяльності якого є збір інформації з питань боротьби з кримінальною злочинністю, її узагальнення, обробка та розповсюдження за допомогою технічних засобів та публікацій у пресі.

Співробітники Інтерполу не виконують суто поліцейські функції, вони поділяються на дві категорії: офіцерський корпус (від лейтенанта до майора) та обслуговуючий персонал. Офіцери

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

виконують оперативно-аналітичну роботу щодо обробки інформації про злочини та надають необхідну інформацію із картотек. Обслуговуючий персонал включає секретарів, телефоністок, операторів картотек, фотографів, перекладачів, бібліотечних працівників, які забезпечують необхідною інформацією відомства кримінальної поліції різних країн з метою своєчасного розкриття, розслідування та попередження злочинів.

За офіційними даними Інтерполу, дана міжнародна організація переслідує 7 стратегічних цілей у своїй діяльності:

1. Протидія загрози тероризму;
2. Сприяння та забезпечення цілісності кордонів в усьому світі;
3. Захист вразливих верств населення;
4. Забезпечення безпеки віртуального простору для людей та бізнесу;
5. Сприяння глобальній цілісності;
6. Приборкання незаконних ринків;
7. Підтримка екологічної безпеки та стійкості [296].

Створення Інтерполу і подальша регіоналізація поліцейського співробітництва привели до формування багаторівневих відносин не тільки між самими міжнародними поліцейськими організаціями, але і між цими організаціями і державами, які можуть виступати одночасно членами кількох міжнародних поліцейських установ. Координація діяльності всіх суб'єктів міжнародного права в поліцейській сфері необхідна не тільки для сумлінного виконання державами прийнятих на себе зобов'язань, але й для посилення ефективності регіональної поліцейської взаємодії з мінімальним дублюванням функцій універсального рівня і розвитком сучасних форм співпраці в рамках розкриття і розслідування транснаціональних злочинів.

У глобальному масштабі жодна міжнародна організація не може ефективно діяти ізольовано. Необхідна співпраця з іншими відповідними установами, які можуть надавати додаткову допомогу та знання. З цією метою Інтерпол налагоджує міцні

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

взаємовідносини з широким колом партнерів – міжнародними міжурядовими і неурядовими організаціями.

Правова основа спільної роботи визначена в угодах про співпрацю. На сьогоднішній день Інтерполом підписані угоди з низкою міжнародних організацій, таких як:

- Організація Об'єднаних Націй і кілька її спеціалізованих установ;
- ЄВРОПОЛ;
- Співдружність Незалежних Держав;
- Міжнародний кримінальний суд;
- Африканський союз;
- Організація американських держав;
- Рада міністрів внутрішніх справ арабських країн.

Крім того Інтерпол співпрацює з приватними організаціями, асоціаціями, фондами, академіями та комерційними компаніями. Ці відносини формалізовані в різних правових документах, таких як угоди про співпрацю і меморандуми про взаєморозуміння. Кожна угода і положення специфічні та унікальні для кожного конкретного випадку співробітництва, включаючи обмін інформацією, спільні дослідницькі проекти, доступ до бази даних, взаємне представництво або кошти технічної допомоги.

Угоди про співпрацю розробляються шляхом взаємних переговорів відповідно до правових документів з обов'язковим підписанням уповноваженими представниками сторін. Проте в зазначені угоди можуть вноситися корективи, а також остаточно замінюватися новими угодами за необхідності та погодження обома сторонами.

Дотримуючись думки вітчизняних фахівців, вбачаємо за необхідне при формуванні положень діяльності вітчизняних правоохоронних органів завжди враховувати та реалізовувати положення про взаємодію із Інтерпол через такі механізми:

- нормативно-правовий, який передбачає гармонізацію національного законодавства із процесуальними нормами

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Інтерпол у напрямку запобігання та протидії злочинності та удосконалення правового статусу НЦБ Інтерпол в Україні;

- економічний, що передбачає можливість співфінансування спільних операцій Інтерполу, матеріальне стимулювання для представників України в Генеральній Асамблеї та Національному центральному бюро; реформування діяльності вітчизняних правоохоронних органів відповідно до цілей Інтерпол;

- управлінсько-організаційний, який передбачає наявність організаційної підпорядкованості, підзвітності, організація управління щодо запобігання та протидії злочинності;

- інформаційно-комунікаційний, який передбачає ознайомлювально-просвітницьку діяльність в Україні щодо функцій, ролі та призначення Інтерпол та НЦБ у забезпеченні запобігання та протидії транснаціональним злочинам та налагодження відповідних комунікаційних каналів між зовнішніми та внутрішніми суб'єктами структури;

- контрольний, що передбачає проведення контрольних заходів щодо діяльності правоохоронних органів та виявлення критичних точок діяльності та формування пропозиції щодо удосконалення як окремого механізму, так і державної політики у цьому напрямі в цілому [77, с. 290].

3.3. Роль Європолу в міжнародному співробітництві держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Останніми роками активно розробляються концепції регіонального співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Результатом реалізації таких розробок стало, зокрема, створення в 1998 році Європейської поліцейської організації (Європол), покликаної координувати зусилля держав-членів Європейського Союзу в питаннях протидії різним видам злочинності. З огляду на ці обставини Європол перетворився на самостійний орган ЄС, наділений особливою компетенцією з аналізу та обміну інформацією з метою протидії нелегальній торгівлі наркотиками, ядерними, вибуховими і радіоактивними речовинами, зброєю, викраденими транспортними засобами, антикваріатом і творами мистецтва, а також фальшивими документами; створення мереж нелегальної міграції і торгівлі людьми; тероризму; замахів на власність та шахрайства, крадіжок, рекету; підробки грошових знаків; кіберзлочинності; корупції; нанесення шкоди навколишньому середовищу тощо. Ефективність діяльності Європейської поліцейської організації була неодноразово підтверджена результатами операцій, що проводилися під її егідою.

Європол, Європейське поліцейське управління (англ. European Police Office, Europol) – це установа, що забезпечує правопорядок у Європейському Союзі та займається збором інформації щодо кримінальних злочинів.

Помилковим є думка про те, що Європол – це відгалуження Інтерполу, чинне в країнах Європейського Союзу. Інтерпол та Європол – це дві абсолютно різні структури. Перша угода про взаємодію між ними датується 2001 роком, а системна спільна робота розпочалася у 2005 році, коли була складена так звана «дорожня карта», на якій були відзначені можливі зони спільної діяльності у сфері протидії торгівлі людьми, тероризму та жорстокому поводженню з дітьми. У 2007 році співпраця цих двох

*Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних
правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності*

організацій посилилася шляхом відкриття бюро зв'язку Інтерполу в штаб-квартирі Європолу в Гаазі. Цей важливий крок був зроблений з метою налагодження обміну інформацією про злочинну діяльність в Європі, а також погодження стратегії спільних дій, що розробляються в Гаазі та Генеральному секретаріаті Інтерполу у французькому Ліоні.

Європейська поліцейська організація (Європол) – це правоохоронне агентство Європейського союзу, призначене для надання інформаційної підтримки та практичного співробітництва правоохоронним органам країн-членів ЄС у протидії та запобіганні транснаціональній організованій злочинності, міжнародному тероризму та іншим важким формам злочинності, що мають міжнародний або транснаціональний характер.

Можливість отримання освіти в країнах Євросоюзу і, як наслідок, прозорість кордонів, вільне переміщення капіталів, можливість безперешкодного і практично безконтрольного пересування громадян різних країн-членів ЄС – все це збільшило потенціал розвитку транснаціональної організованої злочинності. Таким чином, виникла необхідність у створенні поліцейської організації, що діє на території Європейського союзу.

Створення Європолу було передбачено Маахстрихтським договором (Договором про утворення Європейського Союзу), що був підписаний 7 лютого 1992 року. Повноцінне функціонування Європолу розпочалося з січня 1994 року, коли було започатковано роботу управління з боротьби з наркотиками. Поступово діяльність Європолу поширювалася й на інші види кримінальних злочинів.

Тобто з 1994 р. по 1999 р. Європол, по суті, здійснював тільки функції відділу по боротьбі з наркотиками. У повному обсязі виконувати свої функції новостворена організація почала лише в липні 1999 р. після того, як в 1998 р. всі країни-члени ЄС ратифікували Конвенцію про Європол і прийняли ряд загальноєвропейських законодавчих актів.

Разом з тим, практика кількох років діяльності організації показала низьку ефективність її діяльності та недовість правових

механізмів, що регулюють функціонування Європолу. У зв'язку з цим назріла необхідність зміни правової основи його діяльності і 6 квітня 2009 року було затверджено Рамкове рішення Ради ЄС про Європол, що замінило Конвенцію.

З 1 січня 2010 р. відповідно змінився статус Європолу, він став поліцейським агентством Євросоюзу. Крім того, було спрощено процедуру внесення майбутніх змін до Рамкового рішення про Європол, що дозволило організації більш гнучко реагувати на зміни криміногенної ситуації в ЄС.

Сьогодні Європол діє на основі Регламенту Європейського Парламенту та Ради ЄС від 2016 року та має офіційну назву як Агентство ЄС з правоохоронного співробітництва (далі Європол). У даному Регламенті зазначається, що серйозні злочини часто виходять за межі внутрішніх кордонів, у зв'язку з чим Європол повинен підтримувати та посилювати діяльність держав-членів та їх співробітництво у запобіганні та боротьбі з серйозними злочинами, які зачіпають дві або більше держави-члени. Тому однією з головних цілей Європолу є боротьба з організованою злочинністю, оскільки її масштаби, важливість і вплив вимагають загальних скоординованих дій всіх держав-членів.

Хронологія розвитку Європолу (Europol) як міжнародного правоохоронного органу щодо протидії та запобігання транснаціональній злочинності представлена у табл. 3.4

Вже з моменту створення Європейська поліцейська організація заявила про себе як про впливовий суб'єкт міжнародного співробітництва. Європол тісно співпрацює з міжнародними організаціями, серед яких можна виділити Інтерпол, Всесвітню митну організацію, Євроюст, Управління по боротьбі з наркотиками і злочинами ООН, Європейське агентство по боротьбі з шахрайством. Крім цього, Європол наділений повноваженнями співпрацювати з третіми країнами, тобто країнами, що не входять до складу ЄС, на підставі відповідних договорів.

*Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних
правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності*

Таблиця 3.4

**Хронологія розвитку EUROPOL (Європолу) як міжнародного
правоохоронного органу щодо протидії та запобігання
транснаціональній злочинності**

<i>Рік</i>	<i>Подія</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
1970	Створення групи Trevi міністрами внутрішніх справ та юстиції Європейських співтовариств, що стало першим кроком в напрямі реального співробітництва між європейськими поліцейськими силами
1991	Створення Центральноєвропейського слідчого управління (Європол) для боротьби з міжнародним незаконним обігом наркотиків та організованої злочинності
1993	Підрозділ Європолу по наркотикам (EDU) створено за угодою міністрів та через декілька місяців місцем базування стає Гаага
1994	Підрозділ Європолу по наркотикам (EDU) починає свою діяльність в Гаазі
1995	Угода Конвенції про заснування Європолу згідно зі статтею КЗ Маастрихтського договору
1999	Призначення першим директором Європолу колишнього координатора EDU. Запровадження перших файлів аналізу (AWF), одного з перших інструментів Європолу для збору, обміну та обробки інформації та розвідданих. Перша публікація Щорічної доповіді про організовану злочинність
2000	Рішення про створення Інформаційної системи Європолу (EIS)
2001	Підписання перших угод про співробітництво з третіми сторонами (Ісландія та Норвегія). Створення Цільової групи по боротьбі з тероризмом (CTTF) при Європолі
2002	Створення інструменту безпечного обміну інформацією Європолу (InfoEx). Підписання угоди про співробітництво з США.
2005	Призначення Макса-Петера Ратцеля (Німеччина) директором Європолу. Чисельність співробітників Європолу становить 500 осіб, серед яких офіцери зв'язку, національні експерти, стажери та підрядчики.
2006	Європол приймає 100 офіцерів зв'язку. Перша публікація Оцінки загроз організованої злочинності (ОСТА)
2007	Перша публікація звіту про терористичну ситуацію та тенденції в ЄС (TE-SAT)

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовжити табл. 3.4.

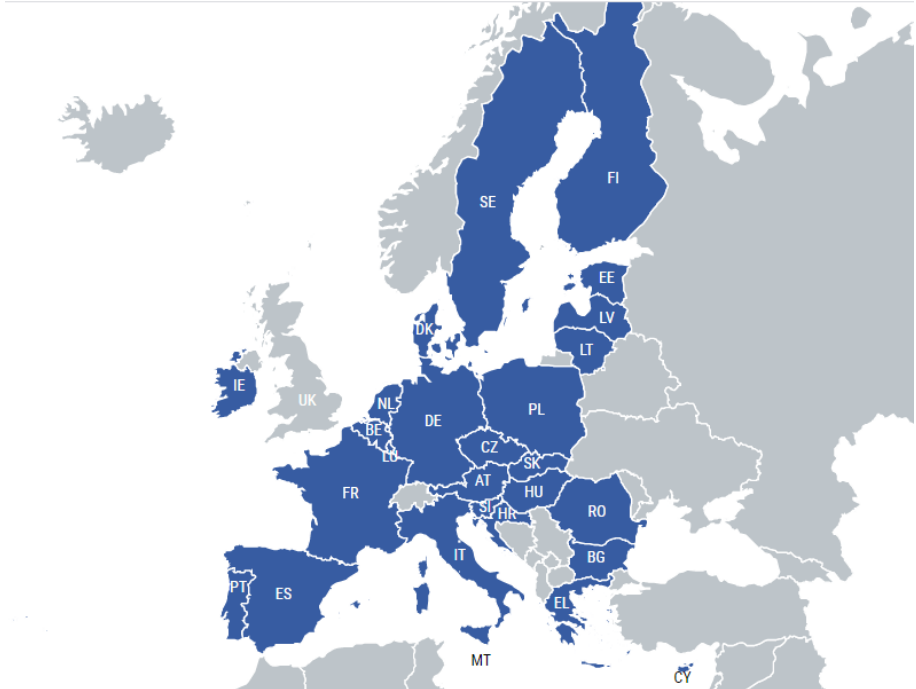
<i>1</i>	<i>2</i>
2009	Призначення Роба Уейнрайта (Сполучене Королівство) директором Європолу. Запуск додатку Європолу для безпечного обміну інформацією (SIENA)
2010	Європол стає агентством ЄС. Встановлення багаторічного політичного циклу у відношеннях серйозної та організованої злочинності (EMPACT)
2011	Урочисте відкриття нової штаб-квартири Європолу королевою Беатрикс. Перша Європейська Конвенція начальників поліції (EPCC)
2013	Відкриття Європейського центру кіберзлочинності в Європолі
2015	Європол приймає 200 офіцерів зв'язку. Запуск спільної оперативної групи (JOT) MARE)
2016	Створення Європейського контртерористичного центру (ECTC) при Європолі. Запуск веб-сайту «Самі розшукувані втікачі в Європі». Створення Європейського центру по боротьбі з незаконним ввезенням мігрантів (EMSC) при Європолі. Розміщення запрошених офіцерів в гарячих точках Греції та Італії. Чисельність співробітників Європолу становить 1000 осіб, серед яких офіцери зв'язку, національні експерти, стажери та підрядчики.
2017	Із новою Постановою змінено офіційну назву Європолу на Агенство Європейського Союзу по співробітництву в правоохоронній сфері
2018	Призначення Катрін де Болле (Бельгія) виконавчим директором Європолу

Станом на 1 січня 2021 року до складу Європолу входить 27 країн-членів (рис. 3.1).

Органами управління Європолу є Адміністративна рада та директор [294]. Основним органом Європолу виступає Адміністративна рада, його правове становище визначено в ст. 28 Конвенції 1995 р. Слід зазначити, що Адміністративна рада, не дивлячись на свою назву, не наділена функціями з управління та адміністрування. Компетенція Ради чітко регламентована в Конвенції 1995 р. і представлена в основному повноваженнями політичного та представницького характеру, а також

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

повноваженнями щодо визначення стратегічних напрямів її основної діяльності [294].

Умовні позначення: SE- Швеція, FI- Фінляндія, EE – Естонія, DK – Данія, LV – Латвія, LT – Литва, PL – Польща, IE – Ірландія, NL – Нідерланди, BE – Бельгія, LU – Люксембург, DE – Німеччина, CZ – Чехія, FR – Франція, HU – Угорщина, SK – Словачія, AT – Австрія, HR – Хорватія, SI – Словенія, RO – Румунія, BG – Болгарія, EL – Греція, IT – Італія, MT – Мальта, ES – Іспанія, PT – Португалія, CY – Кіпр
Джерело:[294]

Рис. 3.1. Держави-члени Європолу станом на 01.01.2021 р.

Серед найважливіших повноважень Адміністративної ради є встановлення загальних принципів функціонування Європейської поліцейської організації. Дане повноваження

реалізується за допомогою декількох функцій, які належать тільки раді. Так, Адміністративна рада регулярно переглядає чисельність корпусу офіцерів зв'язку, а також регулює їх повноваження. Крім того, Адміністративна рада відіграє ключову роль в розробці та прийнятті рішень Радою Європейського Союзу з питань організації та діяльності Європолу. Зокрема, саме Адміністративній Раді належить провідна роль у підготовці бюджету Європолу та переліку позабюджетних асигнувань на здійснення своєї діяльності.

Отже, Адміністративна рада Європолу не виступає в якості виконавчо-розпорядчого органу даного відомства, однак, виходячи з положень Конвенції 1995 року, вона має функції загального внутрішнього контролю, що обумовлено наступними повноваженнями: видача згоди на створення нових робочих дось; надання рекомендацій Раді Європейського Союзу для призначення або звільнення з посади Директора Європолу; призначення на посаду та звільнення Фінансового контролера Європейської поліцейської організації тощо. Адміністративна рада, не маючи права втручатися в поточну діяльність Європолу, тим не менш, є його стратегічним керівним органом, що представляє Європейську поліцейську організацію в системі інститутів та органів Євросоюзу, а також створює умови для його ефективної діяльності.

Вищі органи Європолу, крім Адміністративної ради, представлені посадовими особами, які в повній мірі наділені всіма виконавчо-розпорядчими функціями.

Такими посадовими особами виступають Директор і заступники директора Європейської поліцейської організації. Конвенція 1995 р. підкреслює, що Директор – це особа, яка перебуває на службі Європейського Союзу, а тому керуючись неупередженістю здійснює свої професійні обов'язки, дотримуючись нормативно-правових актів Євросоюзу. Крім того, ст. 30 Конвенції 1995 р. забороняє Директору прислухатися до будь-яких рекомендацій від держав-членів Союзу.

Процедура призначення на посаду Директора Європейської поліцейської організації закріплена в ст. 29 Конвенції 1995 р., провідна роль в цьому належить Раді Європейського Союзу. Саме його рішенням оформляється таке призначення, однак Рада не уповноважена вирішувати дане питання без участі Адміністративної ради, функція якої полягає в підборі кандидатів на посаду. Такий підхід дозволяє з одного боку дотримуватися інтересів держав-учасниць Європейського Союзу (які представлені в Раді), а також врахувати інтереси самого Союзу в сфері боротьби зі злочинністю, що подаються Адміністративною радою Європолу.

Апарат Європолу за кількістю співробітників є одним з найменших серед інших органів та інститутів Європейського Союзу. За своєю функціональною характеристикою Європол виступає в якості, перш за все, інформаційного центру, банку даних, яким спільно користуються країни-учасниці, а функції структурних підрозділів носять здебільшого інформаційно-аналітичний характер. В даний час у складі Європолу функціонують 12 відділів і 2 адміністративних департаментів.

Проте чисельний склад співробітників Європолу з кожним роком зростає. Так, якщо у 2001 році їх кількість становила 323 особи, то вже у 2020 році учетверо більше – 1323 особи (рис. 3.2).

Співробітники Європолу, на відміну від співробітників Інтерполу, не мають статусу міжнародних службовців, а залишаються лише поліцейськими службовцями, наділеними компетенцією оперативного складу, що використовує в своїй роботі оперативно-розшукові засоби. Розшуком, як таким вони не займаються, а лише викриттям міжнародно-організованих злочинних співтовариств, встановленням осіб-злочинців з метою їх передачі слідчим органам країни, на території якої вдалося викрити або нейтралізувати фігуранта.

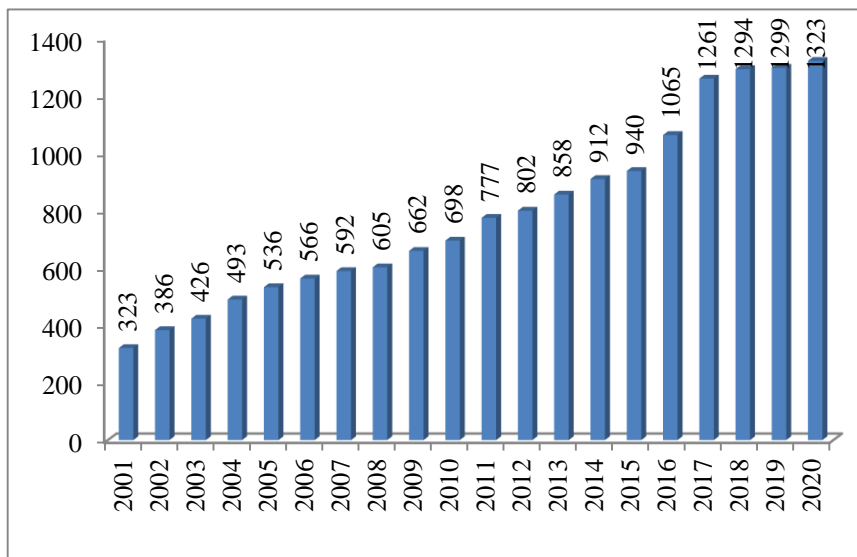

Рис. 3.2. Чисельність співробітників Європолу у 2001-2020 рр. [294]

У відповідності до країн-членів кількість співробітників Європолу станом на 01.01.2021 р. представлена нерівномірно, про що свідчать дані табл. 3.5.

У 2000 році, за рішенням Ради ЄС, у складі Європолу було створено так званий Європейський поліцейський коледж (CEPOL). Серед основних завдань його створення було сприяння оптимізації співпраці в області підготовки поліцейських кадрів, а також організація навчальних курсів.

Крім того, у структурі Європолу створена так звана Спільна контрольна інстанція, завдання якої полягає в тому, щоб перевіряти діяльність Європолу на предмет наявності порушень прав особистості при зберіганні, обробці та використанні даних, наявних у Європолі.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Таблиця 3.5

Кількість співробітників держав-членів Європолу станом на 01.01.2021 р.

<i>Країна-член Європолу</i>	<i>Кількість співробітників</i>	<i>Країна-член Європолу</i>	<i>Кількість співробітників</i>
Нідерланди	104	Литва	14
Іспанія	103	Фінляндія	13
Італія	88	Чехія	12
Греція	79	Ірландія	10
Румунія	75	Кіпр	10
Німеччина	67	Швеція	9
Франція	55	Словакія	7
Португалія	49	Австрія	6
Польща	37	Естонія	5
Бельгія	32	Данія	4
Болгарія	27	Латвія	3
Угорщина	23	Мальта	2
Хорватія	18	Люксембург	1
Словенія	15		

Не дивлячись на статус Європолу як органу Європейського Союзу, його структура швидше нагадує структуру класичної міжнародної організації, що пояснюється специфікою діяльності даного відомства, в якій державам-учасницям ЄС доводиться шукати тонкий компроміс між національними та загальноєвропейськими інтересами, що простіше зробити в умовах міжнародної організації.

Співпраця у напрямку протидії та запобігання транснаціональній злочинності ведеться відносно восьми категорій злочинів. В рамках реалізації Угод здійснюється обмін досвідом, нормативно-правовими актами та методичними посібниками, організовуються спільні семінари, ознайомчі візити та консультації. Сторони на постійній основі обмінюються стратегічною та технічною інформацією, що становить взаємний інтерес, а також аналітичними матеріалами з різних аспектів боротьби з організованою злочинністю та міжнародним тероризмом.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Європол уклав велику кількість рамкових угод про співпрацю в сфері протидії транснаціональній злочинності з різними країнами, в тому числі і з Україною, які є основою взаємодії правоохоронних органів у даній сфері. В окремих випадках крім рамкових угод, були підписані договори з окремими правоохоронними органами по здійсненню практичних заходів у боротьбі зі злочинністю. Операційні угоди у рамках міжнародного співробітництва Європолу з країнами світу у напрямку протидії транснаціональній злочинності представлені у табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Операційні угоди у рамках міжнародного співробітництва Європолу з країнами світу у напрямку протидії транснаціональній злочинності

<i>Країна</i>	<i>Назва операційної угоди</i>	<i>Дата підписання</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Албанія	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Україною та Республікою Албанія та Європолом	9.12.2013
Австралія	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Австралією і Європолом	20.02.2007
Боснія та Герцеговина	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Боснією і Герцеговиною та Європейським поліцейським управлінням	15.01.2016
Канада	Співпраця між урядом Канади та Європолом	14.10.2002
Колумбія	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Україною та Республікою Колумбія і Європолом	24.06.2009
Грузія	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Європейським поліцейським управлінням і Грузією	4.04.2017
Ісландія	Угода між Ісландською Республікою та Європолом	28.06.2001

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Продовження табл. 3.6.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>
Ліхтенштейн	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Князівством Ліхтенштейн та Європейським поліцейським управлінням	28.01.2013
Молдова	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Європолом і Республікою Молдова	18.12.2014
Монако	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Урядом Його Величності Суверенного князя Монако і Європолом	06.10.2011
Чорногорія	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Чорногорією та Європолом	16.06.2014
Північна Македонія	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Північною Македонією та Європолом	23.10.2009
Норвегія	Угода між Королівством Норвегія та Європолом	28.06.2001
Сербія	Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Україною та Республікою Сербія та Європолом	16.01.2014
Швейцарія	Угода між Швейцарською Конфедерацією та Європолом	19.07.2004
<i>Україна</i>	<i>Угода про оперативне і стратегічне співробітництво між Україною та Європолом</i>	<i>14.12.2016</i>

Європол підтримує правоохоронну діяльність держав-членів за допомогою:

- сприяння обміну інформацією між агентством та офіцерами зв'язку Європолу;
- забезпечення оперативного аналізу і підтримки операцій в державах-членах ЄС;

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

– надання експертних знань та технічної підтримки для розслідувань та проведення операцій в ЄС під наглядом та за юридичною відповідальністю держав-членів;

– складання стратегічних звітів (наприклад, оцінок загроз) і аналізу злочинності на основі інформації та розвідувальних даних, наданих державами-членами або зібраних з інших джерел;

– допомога у гармонізації методів розслідування в державах-членах, організація інформаційних заходів для співробітників правоохоронних органів ЄС з метою підвищення їх обізнаності та допомоги у розслідуванні транснаціональних злочинів та міжнародних справ.

У той же час офіційні статистичні дані вказує на те, що кількість злочинів, що мають транснаціональний характер, і що стосуються України та країн Євросоюзу, за останній період зросла на 12%, що говорить про недостатню ефективність міжнародного співробітництва між вітчизняними правоохоронними органами та Європейською поліцейською організацією, а також про необхідність вироблення теоретичних та практичних рекомендацій щодо вдосконалення такого співробітництва.

Найбільш знакові операції Європолу щодо протидії та запобігання різним видам транснаціональної злочинності (незаконний обіг наркотиків, сприяння нелегальній міграції, сексуальна експлуатація дітей, відмивання коштів, злочини у сфері інтелектуальної власності, контрафакції та піратства продукції, промислове шахрайство, організована злочинність у сфері майнових відносин, спортивна корупція, тяжка та організована злочинність, кіберзлочинність, економічні злочини, тероризм) протягом 2002-2018 рр. представлені за допомогою табл. 3.7.

*Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних
правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності*

Таблиця 3.7

**Найбільш знакові операції Європолу щодо протидії та запобігання
транснаціональній злочинності протягом 2002-2018 рр.**

<i>Рік проведення</i>	<i>Назва</i>	<i>Сфера злочинності</i>	<i>Країни-учасниці</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
2002	Європейський Об'єднаний підрозділ по прекурсорам (EJUP)	Незаконний обіг наркотиків	Бельгія, Франція, Нідерланди, Німеччина та Великобританія
2005	Операція ПАЧТОУ	Сприяння нелегальній міграції	Франція, Італія, Великобританія, Греція та Турція
2007	Операція КОАЛА	Сексуальна експлуатація дітей	Австралія, Австрія, Бельгія, Данія, Франція, Греція, Ісландія, Ірландія, Італія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Польща, Іспанія, Швеція, Великобританія
2010	Операція ЛОПАТА	Відмивання коштів	Ірландія, Великобританія, Іспанія, Бельгія
2010	Операція WATANI	Незаконний обіг наркотиків	Німеччина, Чехія, Словачія, Угорщина, Австрія, Словенія, Румунія, Болгарія, США
2011	Операція ПОРЯТУНОК	Сексуальна експлуатація дітей	Австралія, Бельгія, Канада, Німеччина, Греція, Ісландія, Італія, Нідерланди, Нова Зеландія, Польща, Румунія, Іспанія, Великобританія, США
2011	Операція ОПСОН	Злочини у сфері інтелектуальної власності, контрафакції та піратства продукції, промислове шахрайство	Болгарія, Данія, Франція, Угорщина, Італія, Нідерланди, Румунія, Іспанія, Туреччина і Великобританія

*Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних
правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності*

Продовження табл. 3.7.

1	2	3	4
2012	Операція OAKLEAF	Організована злочинність у сфері майнових відносин	Австрія, Бельгія, Чехія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Ірландія, Італія, Нідерланди, Норвегія, Португалія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Великобританія і США
2013	Операція ВЕТО	Спортивна корупція	Австрія, Болгарія, Хорватія, Чехія, Естонія, Фінляндія, Німеччина, Греція, Угорщина, Італія, Молдова, Нідерланди, Словаччина, Словенія і Великобританія
2014	Операція ONYMOUS	Кіберзлочинні сть	Болгарія, Чехія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Угорщина, Ірландія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Румунія, Іспанія, Швеція, Швейцарія та Великобританія
2014	Операція АРХИМЕД	Тяжка та організована злочинність	всі 28 країн-членів ЄС + Австралія, Колумбія, Норвегія, США, Сербія і Швейцарія
2015	Операція VERTIGO	Економічний злочин, шахрайство з зниклим торговцем всередині спільноти	Чехія, Німеччина, Нідерланди і Польща
2016	Операція AUSTRIAN LORRY	Сприяння нелегальній міграції	Австрія та Угорщина

*Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних
правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії
транснаціональній злочинності*

Продовження табл. 3.7.

1	2	3	4
2016	Спільна оперативна група ROSE OF THE WINDS	Незаконний обіг наркотиків	Франція, Греція, Італія та Іспанія
2017	Операція ALPHABAY/HAN SA	Кіберзлочинність	США, Канада, Таїланд, Нідерланди, Німеччина і Литва
2017	Експлуатація ГАЗЕЛЬ	Злочини у сфері інтелектуальної власності, контрафакції та піратства продукції, промислове шахрайство	Іспанія, Бельгія, Франція, Італія, Португалія, Румунія, Швейцарія і Великобританія
2018	Операція КАРБАНАК	Кіберзлочинність	Іспанія, США, Румунія, Молдова, Білорусь і Тайвань
2018	Операція АМАQ	Тероризм	Бельгія, Болгарія, Канада, Франція, Нідерланди, Румунія, Великобританія і США
2018	Операція ПОЛЛІНО	Організовані злочинні групи, організовані мафією	Нідерланди, Італія, Німеччина, Бельгія і Люксембург
2018	Операція Східна Річка	Кіберзлочинність	Німеччина, Нідерланди і США

Джерело: офіційна веб-сторінка Європолу [294]

Співробітництво України з Європейським Союзом є одним з пріоритетних напрямків розвитку української держави. Чітко визначений стратегічний курс України на набуття повноцінного членства у Європейському Союзі та в Організації північноатлантичного договору закріплює Конституція України

(преамбула, ст. 85, 102 та 116). Найбільш розповсюдженими сферами співробітництва між Україною та Європолом є захист свідків, боротьба з фальшуванням, кіберзлочинністю, незаконним обігом наркотиків, легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом.

Крім того в межах укладеної Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (2014 р.), Україна взяла на себе зобов'язання співпрацювати з ЄС у сфері боротьби з відмиванням коштів, з тероризмом та фінансуванням тероризму, незаконним обігом наркотиків, з кримінальною та незаконно організованою чи іншою діяльністю (контрабандою, економічною злочинністю, корупцією, підробкою документів та кіберзлочинністю). Ці обов'язки України визначено розділом III «Юстиція, свобода та безпека» Угоди про асоціацію [408].

Особливу роль у міжнародному співробітництві держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності відводиться Євроюсту. Євроюст – це агентство Європейського Союзу зі співробітництва в галузі кримінального правосуддя та унікальний центр, розташований в Гаазі (Нідерланди), де національні судові органи тісно співпрацюють в напрямку запобігання та протидії транснаціональній організованій злочинності. Роль Євроюсту полягає в тому, щоб зробити Європу більш безпечною, координуючи роботу національних органів, як держав-членів ЄС, так і інших держав.

Кожна держава-член Європейського Союзу може бути представлена у складі Євроюсту. Національні члени утворюють Коледж Євроюсту, який відповідає за оперативну роботу Агентства та підтримується адміністрацією Євроюсту, в яку входять, крім основних співробітників, аналітики, юрисконсультанти і експерти. Приміщення Агентства є безпечними для зустрічей з можливістю усного перекладу всіма мовами ЄС та є спеціально придатними для роботи координаційних центрів, в яких можна приймати участь в режимі реального часу.

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

Євроюст створив згуртовану міжнародну мережу, яка надає прокурорам по всьому Європейському Союзу доступ до більш ніж 50 юрисдикцій по всьому світу. Агентство підписало угоди про співпрацю з десятком держав, що не входять в ЄС, деякі з яких направили в Євроюст прокурорів зі зв'язків для роботи над справами зі своїми колегами в Коледжі. Євроюст також тісно співпрацює з іншими агентствами і партнерами ЄС, які підтримують різні етапи кримінального правосуддя, включаючи правоохоронні органи та органи по боротьбі з шахрайством.

Міжнародне співробітництво в сфері протидії та запобігання транснаціональній злочинності та тероризму в даний час розвивається дуже бурхливо, причому не тільки в загальносвітовому масштабі, а й в рамках регіональних інтеграційних об'єднань. Держави поступово розуміючи, що протидія злочинності кожною державою окремо є неефективною, долають недовіру, породжену ідеологічними та політичними протистояннями та поступово уніфікують існуючі національні норми до вимог сучасності.

Висновки до розділу 3

Підсумовуючи викладене у третьому розділі, можемо констатувати наступне:

1. Визначено, що ключову роль для розвитку координації як внутрішньодержавних дій, так і міжнародного співробітництва окремих держав у сфері правоохоронної діяльності, що спрямовані на розслідування та запобігання порушень національного та міжнародного масштабу, відіграють спеціально створені міжнародні інституції. Основним видом цих міжнародних інституцій у сфері правоохоронної діяльності, що забезпечують запобігання та протидію транснаціональній злочинності є міжнародні організації.

2. У дослідженні доведено, що ООН у даному напрямі є загальновизнаним центром координації діяльності держав і міжнародних організацій у напрямку протидії транснаціональній злочинності. Функція ООН як організатора проголошена ст. 1 Статуту організації, що передбачає, що ООН здійснює підтримку міжнародного миру і безпеки, розвиває дружні взаємовідносини між державами; здійснює міжнародну співпрацю у вирішенні різноманітних міжнародних проблем економічного, соціального та гуманітарного характеру.

3. Визначено, що до структури ООН входять шість основних органів: Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП), Рада з опіки, Міжнародний суд ООН і Секретаріат ООН.

4. У межах дослідження охарактеризовано діяльність, функції та значення основних міжнародних правоохоронних організацій у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності у світі, серед яких: INTERPOL (ІНТЕРПОЛ); EUROPOL (ЄВРОПОЛЬ); ASEANAPOL (АСЕАНАПОЛ); АФРИПОЛ; АМЕРИПОЛ; GCCPOL; АІМС.

5. Охарактеризовано, що Інтерпол є великою міжнародною організацією, до складу якої входять 194 держави світу, за чисельністю членів схожа з ООН і є найбільшою

Розділ 3. Концептуальні засади функціонування міжнародних правоохоронних організацій у сфері запобігання та протидії транснаціональній злочинності

організацією правоохоронних органів, наділена широкими повноваженнями та досить успішно функціонує у напрямку запобігання та протидії транснаціональній злочинності (у тому числі у країнах – членах ЄС).

6. У дослідженні зазначено, що за офіційними даними Інтерполу, дана міжнародна організація переслідує 7 стратегічних цілей у своїй діяльності, а саме: протидія загрозі тероризму, сприяння глобальній цілісності, захист вразливих верств населення, приборкання незаконних ринків, сприяння та забезпечення цілісності кордонів в усьому світі, забезпечення безпеки віртуального простору для людей та бізнесу, підтримка екологічної безпеки та стійкості

7. Виявлено, що робочий апарат Укрбюро Інтерполу є центральним органом забезпечення та координації взаємодії правоохоронних та інших державних органів України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до компетенції Інтерполу та Європолу.

8. Визначено, що Європол не є відгалуженням Інтерполу, чинне в країнах Європейського Союзу. Інтерпол та Європол – це дві абсолютно різні структури. Перша угода про взаємодію між ними датується 2001 роком, а системна спільна робота розпочалася у 2005 році, коли була складена так звана «дорожня карта», на якій були відзначені можливі зони спільної діяльності у сфері протидії торгівлі людьми, тероризму та жорстокому поводженню з дітьми. Охарактеризовано склад держав-учасниць Європолу станом на 01.01.2021 р.

9. У роботі охарактеризовано хронологію розвитку Європолу (Europol) як міжнародного правоохоронного органу щодо протидії та запобігання транснаціональній злочинності та 20 найбільш значимих операцій Європолу у напрямку протидії та запобігання транснаціональній злочинності у 2002-2018 рр.

10. Визначено перелік операційних угод у рамках міжнародного співробітництва Європолу з країнами світу у напрямку протидії транснаціональній злочинності.

11. Охарактеризовано роль та значення Євроюсту для країн Європейського Союзу та України, що полягає в забезпеченні безпеки країн Європи, координуючи роботу національних органів, як держав-членів ЄС, так і інших держав. Визначено, що Євроюст – це агентство Європейського Союзу зі співробітництва в галузі кримінального правосуддя та унікальний центр, де національні судові органи тісно співпрацюють в напрямку запобігання та протидії транснаціональній організованій злочинності.

12. Виявлено, що у глобальному масштабі жодна міжнародна організація не може ефективно діяти ізольовано. Необхідна співпраця з іншими відповідними установами, які можуть надавати додаткову допомогу та знання.

РОЗДІЛ 4. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ОКРЕМИМ ВИДАМ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

4.1. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії контрабанди мігрантів та торгівлі людьми

У сучасних умовах міжнародного співробітництва держав особливої актуальності набувають злочини, пов'язані з порушення прав людини, а саме з поняттями «торгівля людьми», «біле рабство», «контрабанда мігрантів» тощо. Навіть у XXI ст. дана проблема продовжує залишатися актуальною для всього світового співтовариства. Це добре налагоджений транснаціональний протиправний вид діяльності, що приносить колосальні доходи злочинцям і займає в кримінальному світі лідируючі позиції по прибутковості.

Поняття «торгівля людьми» охоплює широкий спектр суспільно-соціальних явищ, носить глобально-руйнівний характер і, як правило, набуває розповсюдження у країнах у стані політичних та соціально-економічних трансформацій або постконфліктного стану. Саме на їх теренах знаходить своє становлення та розповсюдження кримінальний процес всесвітньої торгівлі людьми. З одного боку, людей, що в силу різних життєвих обставин опинилися у скрутних умовах, приваблює можливість покращення умов свого існування, з іншого ж – у країнах призначення «живого товару» у тіньовому секторі зростає попит на низькооплачувану працю, а в не тіньовому – знижується рівень її оплати.

Дана індустрія характеризується чітко-структурованими та організованими кримінальними синдикатами, які свої одержані надприбутки спрямовують на розвиток інших видів найбільш

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

небезпечної діяльності, включаючи торгівлю наркотичними засобами та зброєю.

Стаття 3а Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності дає таке визначення поняття «торгівля людьми» – це «здійснювані з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, приховування або одержання людей шляхом загрози силою або її застосування або інших форм примусу, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою або уразливістю положення, або шляхом підкупу, у вигляді платежів або вигод, для одержання згоди особи, яка контролює іншу особу. Експлуатація включає, як мінімум, експлуатацію проституції інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю або послуги, рабство або звичаї, подібні з рабством, підневільний стан або вилучення органів» [345].

Основними ознаками торгівлі людьми згідно з Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності є:

- вербування;
- передача;
- перевезення;
- продаж;
- примус до заняття проституцією;
- трансплантація чи насильницьке донорство;
- залучення до злочинної діяльності;
- рабство та примусова праця;
- використання шантажу, погроз, насильства;
- використання в порнобізнесі.

За даними експертів, річний обсяг доходів від торгівлі людьми у світі становить 5-9 млрд. доларів США. За офіційним даними ООН, кожний п'ятий постраждалий від торгівлі людьми –

дитина [305]. За даними ЮНІСЕФ понад 1,2 млн. дітей щороку стають жертвами торгівлі людьми [307]. Згідно з дослідженнями фахівців МОП (Міжнародної організації праці) у сучасному рабстві у світі знаходяться близько 21 млн. осіб [299].

Згідно з офіційною статистикою EUROPOL (Європол) щодо нелегальної міграції, кількість українців, підозрюваних в організації нелегальної міграції в ЄС, зросла в 2,5 рази протягом останніх років, а звинувачень в нелегальній контрабанді мігрантами у 2016 році було висунуто 149 громадянам України. Лідуючі позиції по звинуваченням висунуто громадянам Туреччини – 423 особам (на 295,3% більше, ніж в минулому році) [294].

За офіційними даними Міжнародної організації з міграції (International Organization for Migration) з 1991 року жертвами торгівлі людьми стали близько 260 тис. українців (21% загальної чисельності населення України), з яких 96% – це дорослі, а 4% – діти [298].

Щодо форм експлуатації, то у 2019 році 93,3% осіб постраждали від примусової праці, 5,6% – від сексуальної експлуатації; за статтю: 68% осіб – чоловіки, 32% – жінки; за місцем проживання: 68% осіб – мешканці обласних та районних центрів, 32% – мешканці сільської місцевості. Щодо віку постраждалих, то 1% – особи, віком до 18 років, 38% – особи, віком 18-35 років, 42% – особи, віком 35-50 років, 19% – особи, віком від 50 років [298]. Наймолодший постраждалий, яка отримала допомогу від МОМ в Україні, було 3 роки, а найстарший – 83 [298].

Основними країнами призначення у 2019 році були РФ (60,6%), Польща (20,4%), Україна (10,3%), Італія (1,7%), Німеччина (1,1%) та інші (5,9%). Крім того, спостерігається стала тенденція до збільшення випадків торгівлі людьми в країнах-членах ЄС, зокрема крім Польщі, Італії та Німеччини, ще й у Швеції, Чехії та Угорщині [298].

За даними МОМ, більше 55% працівників-громадян України працюють за кордоном на умовах нерегульованих трудових відносин, що призводить до порушень їх безпеки та умов праці. Загальновідомим у міжнародній спільноті є й факт того, що громадянки України складають значну частину «живого товару» на «чорних ринках» країн Європи та Азії.

Протягом 2019 року Мінсоцполітики встановлено статус особи, яка постраждала від торгівлі людьми, 185 громадянам України, серед яких 119 чоловіків, 53 жінок та 13 дітей (3 хлопчиків та 10 дівчат) [301]. За видами експлуатації із 185 громадян України 85 осіб постраждало від трудової експлуатації, 40 осіб експлуатовано у здійсненні злочинної діяльності, 37 осіб постраждали від сексуальної експлуатації, 17 осіб використано у збройних конфліктах, 3 осіб – у порнобізнесі, 1 особу залучено до жебракування, 1 особу експлуатовано одночасно у трудовій та сексуальній сфері, 1 дитину було продано третім особам [301].

Більш того, із січня 2000 року по грудень 2019 року МОМ змогла виявити та надати допомогу 690 особам у віці до 18 років, з яких 660 осіб – громадяни України, 23 особи – громадяни Молдови, 3 особи – громадяни РФ, по 1 особі – громадяни Киргизстану, Нігерії та Афганістану та 1 особа громадянство якої не встановлено [298]. Найбільш популярними країнами призначення, з яких повернулися неповнолітні постраждалі є Україна (47%), РФ (37,7%), Польща (4,8%), Туреччина (4,1%), ОАЕ (3%) та інші (3,4%) [301]. Форми експлуатації дітей у 2019 році були такими: 48% – сексуальна, 29% – примусове жебрацтво, 16% – примусова праця, 3% – порнографія, 2% – змішана експлуатація та 2% – злочинна діяльність [301]. Ідентифікація дітей-жертв торгівлі людьми залишається проблемним питанням через обмеженість неповнолітніх осіб до самозахисту та повідомлення до правоохоронних органів про вчинений про них злочин, тому часто такі злочини залишаються невизначеними.

Торгівля людьми – багатоступеневий процес, всі стадії якого пов’язані між собою. Головні етапи включають вербування, транспортування, збут або приміщення в місця експлуатації об’єктів торгівлі. Жертвами торгівлі людьми або групами ризику для втягнення у цю злочинну діяльність, як правило, є:

- малозабезпечені та багатодітні сім’ї;
- жертви насильства в сім’ї;
- матері-одиначки;
- нарко- або алкозалежні особи;
- діти, позбавлені батьківського піклування або сироти;
- безхатченці або безпритульні;
- безробітні особи або трудові мігранти;
- особи, що незаконно перетинали кордон з Україною або іншими країнами (нелегальні мігранти);
- особи, що користуються послугами шлюбних агенцій та фірм-посередників у працевлаштування за кордоном;
- особи, зайняті у сфері розваг, ескорту та модельному бізнесі;
- особи, що займаються проституцією;
- внутрішньо переміщені особи;
- особи, що вже ставали жертвами торгівлі людьми.

Для визначення даного явища міжнародне право все частіше використовує поняття «трафікінг», що означає вербування або переміщення людей в межах однієї країни або за її межі, примус до експлуатації шляхом погроз або насильства, зловживання повноваженнями, боргова залежність, обман або інші види залякування. Йдеться про цілий ряд порушень прав людини з елементами рабства, що включають, в тому числі торгівлю дітьми, дитячу проституцію і порнографію, експлуатацію дитячої праці, використання дітей у збройних конфліктах тощо. Прихований характер подібної до рабства практики ускладнює отримання чіткої картини про масштаби сучасного рабства, його виявлення і відповідно покарання або викорінення. Проблема ускладнюється й тим, що жертвами, як

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

правило, виступають вихідці з найбідніших і найбільш уразливих груп населення.

Трафікерами відповідно вважаються активні учасники даного злочинного бізнесу, що виступають агентами-вербувальниками, працівниками або псевдопрацівниками фірм із працевлаштування, кур'єрами, перевізниками, продавцями-покупцями «живого товару».

Систематизація екзогенних та ендогенних детермінант впливу на розвиток сучасного світового трафікінгу представлений у табл. 4.1.

Таблиця 4.1

**Екзо- та ендогенні детермінанти впливу на розвитку
сучасного світового трафікінгу**

Екзогенні чинники	Ендогенні чинники
Війни, збройні конфлікти	Низький рівень доходів
Попит на дешеву робочу силу	Безробіття, нестача робочих місць
Наявність міжнародних кримінальних угруповань	Відсутність довіри до представників державної влади
Розвиток секс-туризму	Економічна нестабільність
Недосконалість законодавчої бази щодо торгівлі людьми	Активна діяльність організованих злочинних груп
Розвиток глобалізаційних процесів	Корупція

До найбільш вагомих екзогенних детермінант, що каналізують розвиток сучасного трафікінгу відносяться, як правило: війни, збройні конфлікти; попит на дешеву робочу силу; наявність міжнародних кримінальних угруповань; розвиток секс-туризму; недосконалість законодавчої бази щодо торгівлі людьми; розвиток глобалізаційних процесів тощо. До ендогенних – низький рівень доходів; безробіття, нестача робочих місць; відсутність довіри до представників державної влади; економічна нестабільність; активна діяльність організованих злочинних груп; корупція тощо.

За своїм походженням нелегальна міграція схожа на інші протиправні діяння, кодифіковані чинним українським національним законодавством. Процес переміщення нелегальних мігрантів включає певні протиправні дії, які криміналізуються як злочин, та дії, які його супроводжують чи виступають, та можуть бути кваліфіковані самостійними складами злочину. Так, наприклад, незаконний в'їзд на територію країни може включати в себе незаконний перетин державного кордону, незаконну імміграцію та супроводжуватися фальсифікацією документів та іншою нелегальною діяльністю. До складу інших протиправних дій, що виникають на основі нелегальної міграції можуть бути включені контрабанда людей, контрабанда нелегальних та протизаконних товарів (наркотичних засобів, зброї тощо), торгівля людьми, експлуатація праці нелегальних мігрантів тощо. Такий суттєвий перелік протиправних дій, що виникають на фоні розвитку нелегальної міграції створює цілий спектр проблем для правильної її кваліфікації.

Доступність та відносна дешевизна транспортування живого товару з Центральної та Східної Європи в країни Західної Європи призвела до збільшення кількості потерпілих – жителів європейських держав. На даний момент торговці людьми використовують Україну не лише для перевезення дітей азіатського походження в європейські країни, а й для експорту українських неповнолітніх за кордон.

Особливо небезпечними є вчинення зазначених злочинів проти дітей. Тільки протягом останнього року в світі близько одного мільйона дітей викрадається і продається з метою залучення до секс-бізнесу, змінюючи методи та підходи злочинних угруповань, способи вербування та групи ризику.

У законодавстві України вперше кримінальну відповідальність за торгівлю людьми встановлено у 1998 році, коли Верховною Радою України було внесене доповнення до Кримінального кодексу України про встановлення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми (ст. 124-1). Вже у 2001 році – прийнято новий Кримінальний кодекс України, в якому була

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

передбачена окрема стаття 149 «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини». Зміни до Кримінального кодексу України, що стосувалися удосконалення відповідальності за торгівлю людьми були прийняті у 2006 році.

У примітці до статті 149 ККУ визначено, що під експлуатацією людини слід розуміти «всі форми сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, примусову працю або примусове надання послуг, рабство або звичаї, подібні до рабства, підневільний стан, залучення в боргову кабалу, вилучення органів, проведення дослідів над людиною без її згоди, усиновлення (удочеріння) з метою наживи, примусову вагітність або примусове переривання вагітності, примусове одруження, примусове втягнення у зайняття жебрацтвом, втягнення у злочинну діяльність, використання у збройних конфліктах» [192].

Крім того санкція частини 1 статті 149 ККУ передбачає кримінальну відповідальність (позбавлення волі на строк від трьох до восьми років) за «торгівлю людиною, а також вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію» [192].

Частина 2 статті 149 ККУ передбачає позбавлення волі на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією майна або без такої за «дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або щодо кількох осіб, або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або поєднані з насильством, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства» [192].

Частина 3 статті 149 ККУ передбачає позбавлення волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або

без такої за «дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього його батьками, усиновителями, опікунами чи піклувальниками, або вчинені щодо малолітнього, або організованою групою, або поєднані з насильством, небезпечним для життя або здоров'я потерпілого чи його близьких, або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки» [192].

Окремим аспектам торгівлі людьми, а саме сексуальну експлуатацію через сутенерство або втягнення особи в заняття проституцією присвячена стаття 303 ККУ. Так, втягнення особи в заняття проституцією або примушування її до зайняття проституцією з використанням обману, шантажу чи уразливого стану цієї особи, або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, або сутенерство згідно з частиною статті 303 ККУ караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, згідно з частиною 2 статті 303 ККУ караються позбавленням волі на строк від чотирьох до семи років. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього або організованою групою згідно з частиною 3 статті 303 ККУ караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з конфіскацією майна або без такої. А дії, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, вчинені щодо малолітнього, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, згідно частини 4 статті 303 ККУ караються позбавленням волі на строк від восьми до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої [192].

Крім того у статтях 149 і 303 ККУ передбачено поняття «уразливий стан особи», під яким пропонується розуміти «зумовлений фізичними чи психічними властивостями або зовнішніми обставинами стан особи, який позбавляє або обмежує її здатність усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

ними, приймати за своєю волею самостійні рішення, чинити опір насильницьким чи іншим незаконним діям, збіг тяжких особистих, сімейних або інших обставин» [192].

Крім того у національному законодавстві є Закон України «Про протидію торгівлі людьми», який був прийнятий у 2012 році та визначив організаційно-правові засади протидії торгівлі людьми, гарантуючи гендерну рівність, основні напрями державної політики та засади міжнародного співробітництва у цій сфері, повноваження органів виконавчої влади, порядок встановлення статусу осіб, які постраждали від торгівлі людьми, та порядок надання допомоги таким особам, а також чітко інтерпретував сутність основних понять даної сфери [121], а саме:

– боротьба з торгівлею людьми – це «система заходів, що здійснюються в рамках протидії торгівлі людьми, спрямованих на виявлення злочину торгівлі людьми, у тому числі незакінченого, осіб, які від цього постраждали, встановлення фізичних/юридичних осіб – торгівців людьми та притягнення їх до відповідальності»;

– протидія торгівлі людьми – це «система заходів, спрямованих на подолання торгівлі людьми шляхом її попередження і боротьби з нею та надання допомоги і захисту особам, які постраждали від торгівлі людьми»;

– торгівля людьми – це «здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи, що відповідно до Кримінального кодексу України визнаються злочином» [121].

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про протидію торгівлі людьми» національний механізм взаємодії передбачає співпрацю широкого кола суб'єктів, якими можуть бути:

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

- центральні органи виконавчої влади;
- місцеві органи виконавчої влади;
- закордонні дипломатичні установи України;
- заклади допомоги особам, які постраждали від торгівлі людьми;
- органи місцевого самоврядування;
- підприємства, установи, організації незалежно від форми власності (за згодою);
- громадські організації (за згодою);
- окремі громадяни (за згодою) [121].

Ключові елементи реалізації торгівлі людьми згідно зі статтею 3а Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми представлені на рис. 4.1.

Рис. 4.1. Ключові елементи реалізації торгівлі людьми згідно зі статтею 3а Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми [345]

Згода жертви торгівлі людьми не враховується при використанні будь-якого із засобів впливу. Для визначення злочину стосовно дитини, достатньою вважається комбінація ДІЯ+МЕТА.

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

У світовому співтоваристві торгівля людьми розглядається як серйозне порушення фундаментальних прав людини, як особливо тяжкий злочин, що посягає на особисту недоторканність людини, його права на свободу, життя і здоров'я.

Цілями торгівлі людьми, як правило, є:

1. Використання примусової праці – залучення до примусових робіт або надання різного роду послуг.

2. Залучення жертв до занять проституцією, сексуальна експлуатація.

3. Вилучення органів і тканин з метою трансплантації.

4. Незаконне усиновлення (удочеріння).

Інколи поняття «торгівля людьми» та «контрабанда мігрантів» ототожнюють, вважаючи сутність даних понять синонімічними, оскільки обидва злочини посягають на свободу людини. Однак, міжнародні правоохоронні організації все ж таки наголошують на різниці цих двох злочинів.

Контрабанда завжди передбачає перетин міжнародного кордону, і люди, які платять контрабандисту, щоб потрапити в ту чи іншу державу, роблять це в принципі добровільно. За оцінками Європолу, з мільйона нелегальних мігрантів, які потрапили в Європу протягом останніх років, більше 90 відсотків користувалися послугами, що надають стійкі злочинні співтовариства з чіткою структурою. За даними Європолу, контрабандою мігрантів займаються злочинні мережі, які надають різноманітні послуги: від підробки документів до підкупу посадових осіб правоохоронних органів, оборот коштів яких подекуди перевищує 5 млрд. євро [294]. Крім того, за даними світових правоохоронних організацій щорічно через південний кордон до Сполучених Штатів незаконно проникають більш 3 мільйонів латиноамериканців. Оскільки 90 відсотків з них користуються послугами контрабандистів, доходи злочинців можуть становити близько 7 млрд. доларів в рік.

Торгівля людьми за визначенням передбачає ту чи іншу форму примусу, фізичного або психологічного, основною ціллю якої є експлуатація жертви. Як зазначено в статті 3 прийнятого в

ООН Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми і покарання за неї, поняття експлуатації повинно включати «як мінімум, експлуатацію проституції та інших осіб або інші форми сексуальної експлуатації, примусову працю чи послуги, рабство або звичаї, подібні до рабства, поневолення або вилучення органів». Відповідно, торгівля людьми однозначно є грубим порушенням прав людини і гідності особистості [345].

З метою привернення уваги до питань торгівлі людьми та трудової експлуатації Державний департамент США щороку починаючи з 2011 року готує звіт про стан торгівлі людьми за відповідний рік. Не виключенням був й 2020 рік [412]. У червні 2020 року в опублікованому звіті, в якому щодо України увага акцентувалася на успішній активізації зусиль уряду України щодо запобігання та ліквідації торгівлі людьми, однак мінімальні стандарти щодо ліквідації цього явища як такого потребують ще більших зусиль та більш дієвих кроків.

Метою щорічної Доповіді про стан торгівлі людьми у світі, оприлюдненої Державним департаментом США 25 червня 2020 року, що охоплює 140 країн світу, було підвищення розуміння проблеми, задля спонукання країн до ефективних рішучих дій, метою якого є подолання такого негативного явища, як торгівля людьми.

Зусилля урядів країн було класифіковано у Доповіді по групах на основі дій різних країн світу, які вжито у даному напрямку протягом року. Так, Україна залишилася на 2 рівні, оскільки доклала значних зусиль з подолання протидії та запобіганню торгівлі людьми.

Серед основних досягнень України з питань протидії торгівлі людьми у 2019 році було визначено:

- запровадження гарячої лінії для осіб, які стали жертвами торгівлі людьми;
- удосконалення існуючого національного механізму взаємодії суб'єктів, які протидіють та запобігають торгівлі людьми;
- підвищення кадрового потенціалу у напрямку запобігання та протидії торгівлі людьми;

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

- активне сприяння України у міжнародних розслідуваннях;
- внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України з приведення у відповідність до вимог Європейської конвенції визначення поняття «торгівля людьми»;
- наявність кримінальної відповідальності за торгівлю людьми згідно з ККУ;
- підвищення рівня та якості ідентифікації постраждалих осіб та надання їм відповідної допомоги.

Ситуація, спричинена пандемією COVID-19 у глобальному вимірі мала б уповільнити темпи міграційних потоків. Однак після першого блокування та закриття кордонів у березні-квітні 2020 року, діяльність з контрабанди мігрантів відносно швидко було відновлено. Злочинні мережі змогли знайти нові можливості адаптуватися, розвиваючи нові маршрути, і пристосуватися до модифікованих операцій руху в умовах обмеженого та посиленого прикордонного контролю.

При Європолі створений Європейський центр по боротьбі з незаконним ввезенням мігрантів (EMSC), метою якого є підтримка держав-членів ЄС у виявленні і ліквідації складних та структурованих кримінальних мереж, що беруть участь у незаконному ввезенні мігрантів. EMSC була створена на початку 2016 року після періоду дуже динамічної нерегулярної міграції, коли набула значного розповсюдження міграція великих груп через Середземне море, зовнішні сухопутні кордони з метою досягнення країн Європи та інших бажаних країн призначення.

Європоллом було встановлено, що багатьом мігрантам сприяли злочинні організації, особливо під час організації та сприянню морській подорожі в Європу. Ці послуги щодо спрощення всіх необхідних формальностей часто набирали форму небезпечного морського переходу на зовсім невідповідному або переповненому судні. Незаконне ввезення мігрантів швидко перетворилося в дуже прибуткову форму злочинної діяльності, яке дозволяє обходити та зловживати контрзаходами на морському кордоні, що застосовуються в знак солідарності

державами-членами ЄС. Таким чином, боротьба з цим видом торгівлі «живим товаром» стала важливою частиною відповіді ЄС на міграційну кризу.

Програма ЄС з міграції (2015 р.) визначає боротьбу з незаконним ввезенням мігрантів ключовим пріоритетом. Таким чином, підтримка поліції і прикордонної влади в координації дуже складних транскордонних операцій у напрямку боротьби з контрабандою стала основною метою EMSC, яка об'єднала кращих слідчих Європи. EMSC тісно співпрацює зі своїми партнерськими агенціями ЄС, що займаються судовою співпрацею (Євроюст), а також управлінням кордонами (Frontex).

Міжнародна організація з міграції (МОМ), заснована у 1951 році, є провідною міжурядовою організацією у галузі міграції та тісно співпрацює з урядовими, міжурядовими та неурядовими партнерами. До її складу входять 174 держави-члена, ще 8 держав мають статус спостерігача і мають офіси в більш ніж 100 країнах. МОМ займається просуванням гуманної та упорядкованої міграції на благо всіх, надаючи послуги та консультації урядам та мігрантам [298].

МОМ працює з метою допомоги у забезпеченні впорядкованого й гуманного управління міграцією, сприяння міжнародному співробітництву з питань міграції, допомоги у пошуку практичних рішень проблем міграції та надання гуманітарної допомоги нужденним мігрантам, включаючи біженців і внутрішньо переміщених осіб.

Конституція МОМ визнає зв'язок між міграцією та економічним, соціальним і культурним розвитком, а також з правом на свободу пересування.

МОМ працює в чотирьох основних галузях управління міграцією, а саме:

- міграція та розвиток;
- сприяння міграції;
- регулювання міграції;
- примусова міграція.

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

Діяльність МОМ, яка охоплює всі ці області, включає просування міжнародного міграційного права, політичні дискусії та рекомендації, захист прав мігрантів, здоров'я мігрантів, а також гендерний аспект міграції.

Представництво МОМ в Україні почало працювати у 1996 році в Києві, коли Україна отримала статус спостерігача. Україна набула членства у Міжнародній організації з міграції (МОМ) 27 листопада 2001 року, при чому підставою для набуття членства став Закон України «Про прийняття Статуту Міжнародної організації з міграції та змін до Статуту» від 11.07.2002 року №114-IV. Із січня 2010 року Представництво МОМ в Україні очолює німецький правник Манфред Профазі.

Основним завданнями Представництва МОМ в Україні є надання допомоги постраждалим у торгівлі людьми, запобігання та протидія цьому негативному явищу, удосконалення управління міграційними процесами та розробка політики у сфері охорони здоров'я, яка б враховувала інтереси мігрантів.

За 25 років своєї діяльності Представництво МОМ в Україні надало допомогу понад 300 тис. мігрантам, потенційним мігрантам, жертвам торгівлі людьми та іншим вразливим групам безпосередньо або через відповідні проекти.

Ряд міжнародних нормативно-правових документів регулюють реалізацію державної політики з питань протидії торгівлі людьми, а саме:

- Конвенція ООН про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 року;
- Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 року;
- Рамкова Конвенція ООН проти організованої злочинності від 21.07.1997 року;
- Факультативний протокол до Конвенції ООН про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії від 01.01.2000 року;
- Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 року;

– Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 року;

– Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 16.05.2005 року.

Робоча група з торгівлі людьми Конференція учасників Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності у 2018 році визначила дії держав-учасниць щодо допомоги жертвам торгівлі людьми, серед яких:

– прийняття такого підходу до питань захисту жертв торгівлі людьми і надання їм допомоги, який поважав би права людини і не залежав би від громадянства та міграційного статусу жертви;

– розробка і застосування мінімальних стандартів для захисту жертв торгівлі людьми і надання їм допомоги;

– забезпечення надання жертвам торгівлі людьми негайної підтримки і захисту, незалежно від їх участі в процедурах кримінального провадження. Така підтримка може включати право на тимчасове або, в належних випадках, постійне перебування на територіях, на яких ці жертви були виявлені;

– забезпечення наявності належних процедур для захисту конфіденційної та приватної інформації про жертв торгівлі людьми;

– розробка, доведення та систематичне використання практичними працівниками критеріїв виявлення жертв торгівлі людьми;

– забезпечення національного законодавства про боротьбу з торгівлею людьми кримінальною відповідальністю за погрози або залякування жертв такої торгівлі та свідків, які беруть участь у відповідному кримінальному провадженні;

– розгляд необхідності в більш ефективному виділення коштів на надання допомоги жертвам торгівлі людьми;

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

— забезпечення інтересів дитини на всіх рівнях заходів щодо запобігання торгівлею дітьми.

Міжнародне співробітництво у кримінальних справах є одним з найважливіших передумов для організації протидії та запобігання торгівлі людьми. Значна частина справ про контрабанду мігрантів та торгівлю людьми носить транснаціональний характер, і навіть у справах в межах однієї юрисдикції можуть проходити потерпілі або правопорушники, що не належать до однієї юрисдикції.

Різні форми міжнародного співробітництва включають в тому числі:

- видачу злочинців;
- взаємну правову допомогу;
- перенесення кримінального судочинства в іншу країну;
- переведення засуджених;
- співробітництво з метою здійснення конфіскації, щоб позбавити торговців майна, придбаного злочинним шляхом;
- взаємодія між правоохоронними органами, включаючи обмін інформацією та співробітництво в проведенні розслідувань;
- спільне проведення розслідувань;
- співробітництво у використанні спеціальних слідчих методів.

Міжнародне співробітництво у кримінальних справах щодо торгівлі людьми або контрабанді мігрантів може бути дуже складним і вимагає сукупність необхідних знань, розрахунків та розуміння реальних практичних проблем, що виникають у даному напрямі. Серед них: витрати на проведення розслідувань, місце проведення судового процесу, особливості застосування нормативно-правової бази, громадянство учасників, виявлення правопорушників, місцезнаходження свідків, збір доказів і правил щодо допустимості доказів. Однак з набуттям навіть невеликого досвіду переваги від використання механізмів міжнародного співробітництва будуть значно вагомішими, ніж ці серйозність та глобальність цієї проблеми.

4.2. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин

90-ті рр. XX століття ознаменувалися початком масового поширення наркотиків в усьому світі. До цього часу вживання наркотиків було частиною культури слаборозвинених племінних культур Південної Америки, Середньої Азії, Нової Зеландії. Фахівці пов'язують цікавість та сплеск вживання наркотичних речовин з культурною революцією середини XX століття. Саме тоді моральні принципи почали набувати гіпертрофованій вигляд, з'явилися субкультурні рухи по типу «хіпі», представники якої почали експериментувати та пропагувати вживання заборонених речовин та препаратів (марихуану, речовин опіумної групи, ЛСД).

Саме в цей період відбувався стрімкий наростаючий процес транснаціоналізації наркобізнесу. Подібно епідемії, він захоплював все нові країни і регіони світу, нарощуючи виробництво наркотичних засобів та організовуючи його збут, який приносив організаторам цієї злочинної діяльності фантастичні прибутки. Зростання масштабів зловживання наркотиками, обумовлене процесами глобалізації, сприяло розвитку світового антинаркотичного співробітництва та об'єднання національних завдань з міжнародними у напрямі протидії та запобігання обігу наркотиків, що стало нагальним питанням у формуванні безпечного існування країн світу.

У числі перших об'єктів глобальної експансії були Україна, РФ та інші незалежні держави, що виникли на пострадянському просторі, так як саме ці нові неосвоєні раніше території відкрилися для наркоторговців, що дозволило їм серйозно розширити виробництво наркотиків, їх транзит та збут.

Сьогодні Україна як інші країни світу знаходиться, під загрозою масового впливу з боку міжнародного наркобізнесу. Наркотичні засоби, поширюються на території різних держав в небувалих масштабах. Незаконний обіг наркотичних засобів в

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

XXI столітті, являє собою найбільш серйозну і глобальну проблему та загрозу. Наркоманія і пов'язана з нею злочинність набуває все більш значних масштабів, що негативно впливає на економіку, політику та правопорядок.

Шкода, що наноситься здоров'ю та добробуту людей, негативний вплив на економічні, культурні та політичні основи життєдіяльності суспільства та держави, посилення взаємодії транснаціональних наркосиндикатів з міжнародними та регіональними структурами організованої злочинності та тероризму, встановлення тісних зв'язків наркомафії з корумпованими чиновниками державної влади, а також інтенсивне відмивання наркокланами коштів, отриманих злочинним шляхом, вимагають консолідації зусиль міжнародної спільноти, прийняття міжнародно-правових заходів щодо запобігання незаконного виробництва, розповсюдження та обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. У зв'язку з цим розробляється та впроваджується в практику широкий комплекс економічних, соціальних, організаційних, медичних та правових заходів.

Сам термін «наркоманія» має грецьке походження і є похідним від слів «narke» – заціпеніння, оніміння та «mania» – божевілля, безумство. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» визначає, що «наркоманія – це психічний розлад, зумовлений залежністю від наркотичного засобу або психотропної речовини внаслідок зловживання цим засобом або цією речовиною» [114].

Поширення наркотиків у всьому світі і зловживання ними вийшло за рамки традиційної соціальної чи кримінальної проблеми та все активніше проникає у сферу міжнародної політики. Проблема набула глобального характеру і поряд з охороною навколишнього середовища та синдрому набутого імунодефіциту (СНІД) сьогодні увійшла в число питань, які викликають найбільшу стурбованість світової спільноти.

Зловживання наркотиками створює серйозну, постійну загрозу життю, здоров'ю та гідності мільйонів людей, здатну зруйнувати генофонд націй, підірвати фундаментальні основи суспільства і держави, стати причиною окремих техногенних аварій, катастроф та військових конфліктів.

Корупція, відмивання грошей, поширення СНІДу та інших небезпечних захворювань – це далеко неповний список загроз, які несе людству нелегальне розповсюдження наркотиків. Аналітичні дослідження, проведені останнім часом в цій галузі різними міжнародними організаціями, національними соціологічними центрами свідчать про те, що транснаціональні наркосиндикати неухильно нарощують свою активність, ефективно освоюють все нові регіони і території для культивування виробництва наркотиків, вдосконалюють маршрути і способи їх доставки, втягують в свій бізнес різні верстви населення, долучаючи до вживання наркотиків все більшу кількість людей.

За даними ООН, загальна чисельність людей, що вживають наркотики в світі оцінюється приблизно в 200 млн. осіб, що складає 5 % населення у віці від 15 до 64 років. Найпоширенішим наркотиком залишається канабіс, далеко випереджаючи всі інші види за кількістю споживачів (приблизно 162 млн. осіб). Наступні за популярністю стимулятори амфетамінового ряду (приблизно 35 млн. осіб), включаючи споживачів амфетаміну (25 млн. осіб) та екстазі (майже 10 млн. осіб). Чисельність людей, що зловживають опіатами складає приблизно 16 млн. осіб, з яких 11 млн. вживають героїн та приблизно 13 млн. осіб – кокаїн. У результаті вживання наркотиків у 2019 році померло 585 тис. осіб, в двох третинах усіх випадків смерть викликана саме опіатами. Ін'єкційні наркотики у 2019 році використовували 11 млн. осіб, з яких 1,4 млн. є носіями ВІЛ/СНІД і 5,6 млн. – гепатиту С. Найбільша кількість людей із наркозалежністю зафіксована у США – 28,6 млн. осіб у віці від 12 років [306].

Крім того, за оцінками експертів глобальне виробництво кокаїну в 2019 році досягло рекордного показника в 1976 тон, що

на 25 % більше, ніж роком раніше. У той же час правоохоронним органам вдалося переохопити рекордні обсяги наркотиків – 1275 тон. У Північній Америці криза, пов’язана з використанням синтетичних опіатів, ще більш загострилася: за звітний період від передозування в США померли 47 тисяч осіб, у Канаді цей показник досяг 4 тисяч.

Якщо в країнах північноамериканського континенту головну небезпеку становить фентаніл, то в Африці поширений інший синтетичний опіат – трамадол. Якщо в 2010 році було перехоплено 10 кг трамадолу, в 2013 році – 9 тон, то вже у 2017 році – цей показник становив близько 125 тон. Але найпоширенішим наркотичним засобом в світі залишається канабіс, який в 2017 році споживали щонайменше 188 млн. чоловік [306].

За офіційними даними Державної служби статистики України, наркотики в Україні вживають близько 9% молоді у віці від 15 до 34 років [292]. Серед жителів України показник смертності від наркотиків склав 295 осіб – близько десяти на мільйон. Для порівняння в Швеції, наприклад, на мільйон населення у віці від 15 до 64 років припадає 95 осіб, що померли в результаті вживання наркотиків, а в Естонії – 130 [295]. Крім того, ВООЗ стверджує, що в Україні близько 300 тис. осіб є ін’єкційними наркоманами і з кожним роком їх кількість зростає на 10% [306].

Для стаціонарного лікування наркоманії в Україні в державних диспансерах існує всього 7 тисяч місць, тоді як одночасно на обліку в медичних установах знаходиться 72 тис. таких осіб, а на обліку в органах внутрішніх справ перебувають 154 тис. осіб [295].

У 2019 році з метою недопущення розповсюдження в Україні нових наркотичних та психотропних речовин, які пагубно впливають на здоров’я та життя громадян, наказом МОЗ від 03.04.2019 р. № 715 «Про деякі питання віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних

речовин», зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 24 червня 2019 року за № 655/33626, було затверджено Порядок віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин та Положення про Комісію Міністерства охорони здоров'я України з віднесення засобів і речовин до аналогів наркотичних засобів і психотропних речовин [126, с. 6].

Задля реалізації державного контролю за обігом психоактивних речовин та запобігання вживання їх не за медичним призначенням постановою Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 р. № 600 було внесено зміни до постанови Кабінету Міністрів України від 06.05.2000 р. № 770, якою затверджено Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, в частині доповнення його 116 новими речовинами [126, с. 6].

Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» визначено правові та організаційні засади державної політики щодо обігу в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, встановлено порядок державного контролю, повноваження органів виконавчої влади, права та обов'язки фізичних та юридичних осіб у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів [116].

Законом України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» визначено, що під незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів варто розуміти «діяння з культивування рослин, включених до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, пересилання, придбання, збуту, ввезення на територію України, вивезення з території України, транзиту через територію України, використання, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що здійснюються з порушенням законодавства про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [114].

Крім того, на державному рівні у 2019 році, шляхом прийняття постанови Кабінету Міністрів України від 10.07.2019 № 689 «Питання проведення моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні», якою затверджено Порядок подання та збір інформації/даних, що розкривають стан наркотичної та алкогольної ситуацій, за показниками, визначеними Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичної залежності, та коло суб'єктів моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації, було запроваджено систему постійного моніторингу наркотичної та алкогольної ситуації в Україні, що подається у формі звіту за відповідний календарний рік [126, с. 6].

Усі злочини, що прямо чи опосередковано пов'язані із вживання, розповсюдженням чи обігом наркотиками, за мотивом та способом вчинення поділяються на дві групи:

1) Злочини, що здійснюються у сфері наркобізнесу – злочинні діяння фізичних осіб та організованих злочинних груп, пов'язані з виготовленням, зберіганням, перевезенням, реалізацією та незаконним обігом наркотичних засобів та інших психотропних речовин.

2) Злочини, що здійснюються загально кримінальним способом – це сукупність злочинів по типу крадіжки, грабежу, розбою, убивств, основною метою яких є заволодіння наркотичними засобами задля їх подальшого вживання, розповсюдження, отримання грошових коштів для їх придбання або вчинення інших злочинних дій у стані наркотичного сп'яніння.

Хоча вживання наркотичних засобів чи психотропних речовин (окрім публічного) в Україні не являється злочином, все ж адміністративна та кримінальна відповідальність за певні види діянь щодо наркотичних засобів та психотропних речовин передбачені.

Так, адміністративна відповідальність визначена ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення

передбачена за незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах.

Кримінальна відповідальність визначена Кримінальним кодексом України та передбачена за такі діяння, як «контрабанда, незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів, посів або вирощування снотворного маку чи конопель, незаконне введення в організм, схилення до вживання наркотичних засобів, організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів» [192].

Так, за даними Звіту щодо наркоситуацію в Україні, у 2019 році в Україні кількість кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин становила 28 338 випадки, а відповідно кількість осіб, яким повідомлено про підозру – 15 560 осіб. Із загальної кількості випадків (28 338) 65,7 % випадків (18 623) (ст. 309 КК) – це злочини, які пов’язані із незаконним виробництвом, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту; 22,5% випадків (6 382), (ст. 307 КК) – злочини, пов’язані з незаконним виробництвом, виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням чи пересиланням наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів з метою збуту; та 11,8 % випадків (3 333) (ст. 305, 306, 308, 310-320 КК) – інші злочини. Із загальної кількості облікованих у 2019 році за кримінальні правопорушення за злочини у сфері обігу наркотичних засобів та психотропних речовин (28 338), 65,7% (18623) не мати за мету отримання прибутку, 22,5% (6382) – були здійснені з метою отримання прибутку та 11,8% (3333) підпали під категорію інші злочини [126].

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

Крім того, у 2019 році в Україні виявлено різке зростання кількості осіб, що вживають кокаїн. Так, на кінець 2019 року під наглядом через вживання цього небезпечного наркотику перебувало 346 осіб, в той же час на кінець 2018 року таких осіб було зафіксовано лише 40 [126].

На розгляді у вітчизняних судових інстанціях у 2019 році перебувало 6377 адміністративних справ, пов'язаних із незаконним виробництвом, придбанням, зберіганням, перевезенням, пересиланням наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах (ст. 44 Кодексу України про адміністративні правопорушення). Із цих 6377 справ – по 5408 прийняті рішення, з яких 51% (2762 справи) – про накладення адміністративного стягнення та 47% (2580 справ) – закриті (48 справ звільнено від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення, 111 справи через відсутність події і складу адміністративного правопорушення, 5 справ – передано прокурору, органу досудового розслідування, 2369 справи – закриті у зв'язку з закінченням строків накладення адміністративного стягнення). 2535 особам накладено штраф, загальна сума якого за 2019 рік склала – 1 653 449,00 грн. (57,11 тис. євро), з яких 72% (1191154 грн. (41,14 тис. євро)) – становить розмір накладеного штрафу, 28 % (461295,00 грн.(15,97 тис. євро)) – сума штрафу сплаченого добровільно.

Кількість вилучених наркотичних засобів по адміністративним правопорушенням становила у 2019 році – 6,182 кг; у 2018 році – 1,8 кг; в 2017 році – 2,15 кг [126, с. 10].

Протягом 2018-2019 рр. загальний обсяг вилучення 5 основних наркотичних та психотропних речовин по закінченим кримінальним впровадженням наступний (в середньому за рік вилучається):

- канабіс – 62% (2019 р. – 2530,6 кг, 2018 р. – 2054,9 кг);
- макова соломка – 33% (2019 р. – 1988,7 кг, 2018 р. – 451,7 кг);

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

- героїн – 1,7% (2019 р. – 127,7 кг, 2018 р. – 0,02 кг);
- метадон – 0,4% (2019 р. – 24,8 кг, 2018 р. – 3,6 кг);
- амфетамін – 0,9% (2019 р. – 20,3 кг, 2018 р. – 41,8 кг);
- інші (кокаїн, опій, трамадол, ЛСД, інші ПАР) – 2% (2019 р. – 26,8 кг, 2018 р. – 102,8 кг) [126, с. 36].

Керуючись причинами та умовами наркозлочинності в Україні, слід відзначити, що серед основних факторів, що стимулюють її розвиток, поширення та розповсюдження слід вирізняти такі, що діють на макрорівні, мікрорівні та на особистісному рівні.

На макрорівні (загальнодержавному) вплив на розвиток наркозлочинності мають такі негативні явища і процеси, як економічна криза, недостатній рівень соціального забезпечення та захисту, недоліки розвитку медичної галузі, наявність субкультурних течій, що пропагують вживання наркотиків, прогалини у чинному законодавстві, недовіра до правоохоронних та судових органів.

На мікрорівні наркотичні злочини можуть бути спровоковані несприятливим впливом на особу з боку найближчого соціального оточення (родини, друзів, знайомих, приятелів тощо).

На особистісному рівні основні причини наркозлочинів криються у досвіді людини, її інтелектуальному, вольовому, психологічному розвитку, внутрішньої схильності особи до здійснення злочинної діяльності.

Особливої уваги потребує проблема попередження транснаціональної організованої злочинності, пов'язаної з незаконним обігом наркотиків, наркобізнесом. Тут нерідко діють добре законспіровані, матеріально-забезпечені кримінальні співтовариства з чітко визначеною внутрішньою структурою, розподілом сфер впливу і функцій, з широко розгалуженими міжрегіональними або міжнародними зв'язками, які забезпечують серйозну протидію правоохоронним органам та фізичне усунення конкурентів. Тому попередження наркобізнесу та

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

транснаціональних організованих форм злочинності є найбільш складною проблемою сьогодення і важливе значення тут має взаємодія та інші форми міжнародної співпраці.

Спробуємо охарактеризувати сучасну ситуацію розвитку вітчизняного наркобізнесу та транснаціональних злочинних угруповань, активними учасниками яких є українські громадяни.

Протягом багатьох років канабіс є найбільш популярним наркотиком в Україні через можливість його вирощування (збору урожаю тричі на рік) та використовується переважно для внутрішнього локального споживання. Насіння ж канабісу успішно реалізуються з України до країн Європейського Союзу. Однак у 2019 році відбулося зростання кількості вирощування канабісу у значних розмірах з метою його контрабандного переміщення та реалізації на територію Республіки Польща.

Макова соломка переважно потрапляє на територію України через відповідні канали з Угорщини, де опійний мак використовується у фармацевтичній галузі та виробляється у промислових масштабах.

Протягом останніх років Україна є транзитною територією для контрабандного переміщення героїну із Афганістану, Ірану та Туреччини до країн ЄС. Крім того спостерігається тенденція до гнучкості та швидкої адаптації транснаціональних наркоугруповань до нових альтернативних маршрутів та можливостей (останніми роками спостерігається тенденція до створення складів героїну на території України з метою накопичення, а не просто контрабандний автотранзит, як декількома роками раніше).

Не втрачає популярності так званий «Балканський маршрут», що використовується для контрабанди наркотичних засобів із Ірану, Туреччини автомобільним транспортом через територію України, РФ, Республіки Молдова, Румунії до країн Західної Європи.

Кокаїн потрапляє на територію України різними шляхами (автомобільним, залізничним, авіаційним, морським

транспорт), в тому числі й за допомогою поштових перевезень. Авіатранспортування цього небезпечного наркотику відбувається переважно через наркокур'єрів, що поставляють кокаїн з Перу та Болівії через територію України до ЄС. Морським шляхом кокаїн потрапляє через Одеські порти, а далі або використовується для внутрішнього споживання, або транзитом переправляється до країн Західної Європи. Крім того, Україну використовують для транзитного переміщення кокаїну авіаційним шляхом з країн Південної Америки до Ізраїлю.

Метадон на територію нашої країни потрапляє через так звані «циганські канали», які використовують представники циганської діаспори з метою поширення. Крім того метадон виготовляється на території України підпільно з метою подальшої реалізації на теренах РФ та Республіки Білорусь.

Амфетамін та метамфетамін в Україні виготовляються переважно у підпільних лабораторіях для забезпечення внутрішнього попиту. Фенілнітропропен та прекурсор-псевдоефедрин – прекурсори, що використовують для виготовлення амфетаміну легально ввозяться на територію України як лікарські препарати переважно із таких країн як Польща, Єгипет, Йорданія.

MDMA (метилендіоксиметамфетамін) – напівсинтетична психоактивна сполука амфетамінового ряду, що ввозиться в Україну з країн Євросоюзу (Нідерланди, Німеччина) та α -PVP (альфа-піррідінопентиофенон) ввозиться в Україну переважно з Китаю поштовими відправленнями або зрідка виготовляється підпільно.

У сучасних умовах особливої популярності серед наркоспоживачів набувають психоактивні сполуки нового формату (суміші для куріння, «солі для ванн», галюциногенні гриби тощо). У переважній більшості дані наркотичні речовини надходять на територію України з Китаю шляхом міжнародних відправлень або поштових експрес-відправлень.

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

Україна через своє вдале географічне розташування (спільний кордон з Європейським Союзом, вільний доступ до Чорного та Азовського моря; розвинену інфраструктуру морських та повітряних сполучень) сьогодні є дуже популярною для транснаціональних наркогрупвань та дедалі частіше використовується як транзитна територія, яку використовують для контрабанди героїну – з країн Азії, психоактивних сполук – з Китаю, кокаїну – з країн Латинської Америки і Європи [126, с. 35].

Сучасну міжнародну базу правового регулювання легального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів та протидії їх незаконному обігу становлять міжнародні конвенції ООН, резолюції спеціальних сесій ООН, угоди і документи ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Ради Європи та Євросоюзу, документи країн СНД та інших регіональних організацій. Міжнародно-правові акти для держав, що приєдналися до Конвенцій, містять систему обов'язкових або рекомендованих правил контролю наркотичних засобів і психотропних речовин та протидію їх незаконному обігу.

Основними нормативно-правовими актами глобального значення у напрямі протидії та запобігання незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин є Єдина конвенція про наркотичні засоби 1961 року (з поправками, внесеними в 1972 році), Конвенція про психотропні речовини 1971 року та Конвенція Організацій Об'єднаних націй проти боротьби з незаконним оборотом наркотичних засобів та психотропними речовинами 1988 року.

Основною метою перших двох договорів є кодифікація міжнародно-придатних норм контролю у забезпеченні доступності наркотичних засобів та психотропних речовин для медичних та наукових установ (підприємств) та запобігання їх використанню незаконними каналами. Вони також включають в себе загальні положення про незаконний обіг наркотиків та зловживання ними.

Конвенція Організації Об'єднаних Націй щодо боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин 1988 року направлена на розповсюдження режиму контролю за прекурсорами та передбачає розробку заходів по боротьбі з незаконним обігом наркотиків та доходів, отриманих злочинним шляхом, а також посилення основ міжнародного співробітництва за загально-правовими питаннями включаючи видачу та взаємну правову допомогу.

Ці три конвенції передбачають виконання важливих функцій Комісією з питань наркотиків та Міжнародним комітетом з контролю за наркотиками. Відповідно до зобов'язань зазначених Конвенцій, Україною було прийнято низку нормативно-правових актів щодо контролю за незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин та протидії наркозлочинності, серед яких: Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори», Закон України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів», Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживання ними» та схвалено Стратегію державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року тощо [358].

Сьомик Т.В. у своєму дисертаційному дослідженні «Міжнародно-політична протидія розповсюдженню наркотиків як чинника деструктивного впливу на суспільний розвиток» (2004 р.) зазначала, що «однією з нетрадиційних загроз міжнародній безпеці у її багатовимірному розумінні стає проблема розповсюдження наркотиків. До сьогодні це загальне суспільне зло, попри значну шкоду, яку воно завдає не тільки окремим особам, але й цілим державам, як наукова проблема розглядається у світовій політичній думці переважно не в міжнародно-політичному плані і не як загроза міжнародній безпеці, що негативно впливає на суспільний устрій, економічну та політичну стабільність багатьох держав і цілих міжнародних регіонів, а переважно на національно-державному рівні окремих держав у

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

контексті забезпечення законності й правопорядку, охорони здоров'я та соціального забезпечення» [392, с. 1].

Наростання масштабів зловживання наркотиками, обумовлене процесами глобалізації, сприяло розвитку світового антинаркотичного співробітництва та об'єднання внутрішньодержавних та міжнародних зусиль у боротьбі з незаконним обігом наркотичних засобів, що стало нагальним питанням у формуванні безпечного існування країн світу. Існуючі соціальні протиріччя між економічно розвинутими та відсталими країнами, які отримують своє самовираження через безупинні потоки незаконних наркотиків, докорінно видозмінюють національну антинаркотичну ідею, спрямовану на вирішення соціально-політичних та економічних проблем.

Напрацьований світовою спільнотою комплекс нормативно-правових актів у напрямку запобігання та протидії незаконному розповсюдженню наркотиків та психотропних речовин вимагає зміцнення існуючої системи інститутів міжнародного антинаркотичного співробітництва. У зв'язку з цим необхідним заходом є політична воля, що необхідна для оцінки накопиченого досвіду та вироблення нового, адаптованого до сучасного розвитку суспільства, механізму ефективної взаємодії між країнами, з метою підвищення ефективності всього комплексу заходів протидії цій загрозі.

Міжнародне співробітництво у напрямку протидії та запобігання незаконному розповсюдженню наркотиків на сучасному етапі знаходиться на стадії розвитку, вироблення нових форм контролю, а також методів попереджувального характеру.

Що стосується питання методів міжнародного співробітництва у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, то в міжнародному співтоваристві на сьогоднішній день здійснюється широкий ряд спільно-розроблених та здійснюваних комплексів методик. Проте найчастіше використовуються два основні правові механізми, а саме:

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

– договірно-правовий, або конвенційний механізм, що передбачає процедуру укладення певних договорів, які регулюють відносини в даному сегменті;

– інституційний механізм, що полягає в тому, що міждержавне співробітництво здійснюється в рамках міжнародних органів та організацій.

Варто відзначити, що існує певна особливість застосування країнами конвенційного механізму, адже міжнародні конвенції безумовно потребують певних зобов'язань для держав – учасниць, що часто потребує безпосередньої зміни внутрішньодержавного законодавства.

Крім того, в сучасних умовах медицина не стоїть на місці, прогрес дозволяє здійснювати лікування важко хворих людей за допомогою легальних наркотичних засобів. З метою регулювання даного аспекту, в сучасному світі була створена ціла міжнародно-правова база, що стосується систематизації легального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів та вироблені певні регулюючі норми з протидії незаконному обігу наркотичних речовин.

У міжнародних договорах регулюються питання надання правової допомоги у кримінальних справах, видачі злочинців, обмін оперативною та правовою інформацією, передача засуджених для відбування покарання в країні їх громадянства, а також проведення спільних профілактичних заходів.

Особливістю міжнародних конвенцій є наявність зобов'язань всіх країн-учасниць реформувати внутрішньодержавне кримінальне законодавство з метою приведення його у відповідність з міжнародними стандартами та нормами, включення до кола караних діянь ті злочини, які стали предметом конвенції.

Ратифікація цих конвенцій або приєднання до них означає готовність урядів окремих держав сприяти реалізації міжнародних норм в галузі контролю за незаконним обігом наркотичних засобів, що забезпечує основу для розробки і реалізації

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

національних стратегій боротьби з незаконним обігом наркотиків та психотропних речовин та координації міжнародних зусиль у даному напрямі.

Використання найпростіших форм міжнародного співробітництва, наприклад досягнення домовленості про видачу осіб, які вчинили злочин або про будь-які інші кримінальні діяння, що пов'язані з тим чи іншим видом злочину є ефективними. Однак із часом посилилася необхідність обмінюватися інформацією, знаннями та досвідом, причому обсяг цієї інформації постійно розширюється у силу розвитку досягнень сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій. Тобто, з активним розвитком науково-технічного прогресу співробітництво в цій сфері також змінюється та відіграє все більш істотну роль у відносинах між державами. Аналогічним є й процес надання правової допомоги у кримінальних справах, включаючи розшук злочинців, вручення підозр, допит свідків, збір речових доказів та інші слідчі дії.

У Конвенціях в тій чи іншій мірі передбачені механізми вирішення медичних і соціальних питань. У них містяться положення, відповідно до яких при здійсненні наркоманами правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків, сторони можуть передбачати, щоб відносно таких осіб застосовувалися заходи, спрямовані на їх лікування, виховання, спостереження за ними після закінчення ними лікування, відновлення їх працездатності та відповідно адаптацію до суспільного життя.

У напрямку міжнародного співробітництва країн щодо запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин ключову роль відіграє Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). Воно тісно та плідно взаємодіє з урядами інших держав, різними міжнародними організаціями та громадськими установами з метою розширення міжнародного співробітництва у напрямку запобігання та протидії організованої злочинності і незаконного обігу наркотиків. Саме цей підрозділ ООН є головним організатором та ініціатором

реалізації багатьох проектів щодо запобігання та протидії організованій злочинності та незаконного обігу наркотиків.

Комісія з наркотичних засобів (CND), що функціонує при Управлінні ООН з наркотиків і злочинності (UNODC) є центральним директивним органом і вирішує питання наркотиків, включаючи контроль за тенденціями незаконного обігу наркотичних засобів та зловживання ними у світі. До складу Комісії з наркотичних засобів (CND) входять 53 держави-члени, що обираються Економічною та Соціальною Радою ООН (ЕКОСОП) на чотирирічний термін. Комісія з наркотичних засобів (CND) була створена у 1946 році для надання допомоги ЕКОСОП в нагляді за застосуванням міжнародних договорів про контроль над наркотиками. У 1991 році Генеральна Асамблея розширила мандат CND, щоб дати Комісії можливість функціонувати як керівний орган UNODC. У сучасних умовах Комісія з наркотичних засобів (CND) займається у тому числі й ідентифікацією та включенням до списку Конвенцій нових речовин, вносить зміни або видаляє деякі речовини.

Комісія з наркотичних засобів (CND) збирається щорічно з метою розгляду та прийняття ряду рішень та резолюцій, регулярно скликаються міжсесійні засідання CND для вироблення рекомендацій UNODC з питань політики. Близьче до кінця кожного року CND збирається на відновлену сесію для розгляду бюджетних і адміністративних питань як керівний орган програми Організації Об'єднаних Націй з наркотиків. Крім того, CND уповноважений визначати обсяг контролю над речовинами відповідно до трьох міжнародних конвенцій про контроль над наркотиками (Конвенції 1961, 1971 і 1988 років).

Комісія з наркотичних засобів (CND) має п'ять допоміжних органів: керівники національних агентств по забезпеченню дотримання законів про наркотики в Європі, Латинській Америці і Карибському басейні, Азії і Тихоокеанському регіоні та Африці, а також Підкомісія на Близькому і Середньому Сході.

Європейський центр моніторингу наркотиків та наркоманії (EMCDDA) є одним з децентралізованих агентств ЄС, що був заснований у 1993 році та почав функціонувати у Лісабоні в 1995 році. EMCDDA існує з метою надання ЄС і його державам-членам фактичного огляду існуючих проблем з наркотиками у країнах ЄС та збором даних, необхідних для розробки обґрунтованих законів та стратегій щодо запобігання їх розповсюдженню. Тобто, EMCDDA був створений для надання «фактичної, об'єктивної і надійної інформації про наркотики, наркоманію та її наслідки» [293].

До складу EMCDDA входить Директорат та два відокремлені органи – Виконавчий офіс (EXO) та Науково-координаційна група (SC), які консультують і допомагають в процесі прийняття рішень, а також різні робочі підрозділи (які складають більшість персоналу EMCDDA).

Виконавчий офіс (EXO) підтримує Директора в досягненні Стратегії 2025 за допомогою належного управління, стратегічного планування та визначення пріоритетів, збору інформації про продуктивність прийняття обґрунтованих рішень і за допомогою внутрішньої координації інституційних запитів.

Основна мета створення Наукового координаційного центру (SC) і посади наукового директора полягає в забезпеченні більш комплексного і послідовного підходу до циклу вирішення проблеми з особливим акцентом на надання науково обґрунтованої інформації і рекомендацій, необхідних для прийняття важливих політичних рішень.

Україна активно співпрацює з Управлінням ООН з питань наркотиків та злочинності (UNODC) в напрямку обміну інформацією на виконання відповідних резолюцій та положень Конвенцій ООН, що є базисом адміністративно-правового та кримінально-правового забезпечення протидії та запобігання правопорушеннями у сфері незаконного обігу наркотичних та психотропних речовин.

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

Свою діяльність у даній сфері Україна регулює такими нормативно-правовими актами міжнародного та внутрішньодержавного рівня:

1. Єдина конвенція о наркотических средствах 1961 года с поправками, внесенными в нее в соответствии с Протоколом 1972 года о поправках к Единой конвенции о наркотических средствах 1961 года (Нью-Йорк, 30 марта 1961 года) (в ред. Протокола от 25.03.1972 г.).

2. Конвенция о психотропных веществах (Вена, 21 февраля 1971 года) (дата введення в дію в Україні: 18.02.1979 р.).

3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (1988 року м. Відень) (дата підписання Україною: 16 березня 1989 р., набуття чинності для України: 27 листопада 1991 р., ратифіковано Постановою ВР № 1000-XII від 25.04.1991 р.).

4. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом 1990 р.

5. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітряю) (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 19, ст. 263).

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності, прийнята резолюцією 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року (дата підписання: 15.11.2000 р., дата ратифікації: 04.02.2004 р., дата набуття чинності для України: 21.05.2004 р.).

7. Угода про незаконний обіг на морі, укладена на виконання статті 17 Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів та

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

психотропних речовин, Страсбург, 31 січня 1995 року (дата підписання: 31.01.95 р., дата підписання від імені України: 20.12.2004 р., дата ратифікації: 15.11.2006 р. (із застереженнями і заявами).

8. Декларація о керівних принципах скорочення спроста на наркотики (Прийнята резолюцією S-20/3 Генеральної Ассамблеї от 10 июня 1998 года).

9. Политическая декларация двадцатой специальной сессии Генеральной Ассамблеи ООН, посвященной совместной борьбе с мировой проблемой наркотиков (Прийнята резолюцією S-20/2 Генеральної Ассамблеї от 10 июня 1998 года).

10. Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського союзу 2005/60/ЄС від 26 жовтня 2005 р. «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму.

11. Кримінальний кодекс України (Розділ XIII «Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення».

12. Кодекс України про адміністративні правопорушення.

13. Господарський кодекс України.

14. Закон України «Про Національну поліцію» від 7 листопада 2015 року № 580-VIII.

15. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року № 2135-XII.

16. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року № 3341-XII.

17. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995 року № 60/95-ВР.

18. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та зловживанню ними» від 15 лютого 1995 року № 62/95-ВР;

19. Закон України «Про лікарські засоби» від 4 квітня 1996 року № 123/96-ВР.

20. Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 1 червня 2000 року № 1775-III

21. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року № 361-IX.

22. Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 р. №1489-III [300].

У напрямку протидії розповсюдженню наркотичних засобів та психотропних речовин удосконалення потребують наступні напрямки:

– повернення все більшої уваги суспільства до проблем наркоманії та її негативних наслідків шляхом проведення просвітницько-ознайомлюваних заходів, особливо серед молоді;

– з метою налагодження взаємозв'язків державних органів і громадськості доцільне проведення регулярних відкритих слухань у парламентів та відкритих зустрічей з попередження розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин;

– створення єдиного державного органу, основною спеціалізацією якого є збір, обробка та аналіз інформації щодо поширення наркоманії, розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин та злочинів, що пов'язані із вживанням, розповсюдженням наркотиків з метою підвищення вітчизняної антинаркотичної політики держави;

– удосконалення механізмів міжнародного співробітництва щодо обміну інформацією та досвідом, участі у науково-практичних конференціях, семінарах та форумах з метою дослідження існуючих проблем розвитку та поширення наркоманії та методики протидії цьому негативному явищу і злочинам, пов'язаних з нею;

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

– створення розгалуженої системи реабілітаційних центрів за підтримки як державних, так і приватних структур з метою зменшення рівня наркоманії в країні та лікування хворих.

У сучасних умовах основні заходи щодо запобігання та протидії незаконного обігу наркотиків відносяться до внутрішньої компетенції кожної окремої держави. Однак використання тільки внутрішньодержавних заходів протидії цьому правопорушенню не завжди є достатніми. Все більшого значення у напрямку запобігання та протидії незаконного обігу наркотиків і ліквідації соціальних наслідків цього пагубного явища набуває співробітництво держав. Необхідність такої взаємодії була визнана ще на початку ХХ століття, і тільки після другої світової війни склалися певні напрямки і форми міжнародного співробітництва у протидії незаконному обігу наркотичних засобів та психотропних речовин.

Міжнародне співробітництво у напрямку запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин – специфічна діяльність держав та інших учасників міжнародного співтовариства у сфері запобігання та боротьби з цим транснаціональним злочином. Масштаби, основні напрямки і форми міжнародного співробітництва визначаються особливостями досліджуваного транснаціонального злочину, а також національною політикою держав, спрямованою на запобігання та протидію їй.

4.3. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності

Транснаціональна економічна злочинність, будучи глобальною проблемою для світової спільноти, має безпосередній вплив на функціонування економічних систем конкретних держав. Відповідно, протидія даному негативному явищу – це завдання не тільки світової спільноти в цілому, але й окремих держав зокрема. У цьому напрямку міжурядові організації прийняли ряд дій та заходів, які закладають основу протидії та запобігання цього виду злочинності на внутрішньодержавному рівні.

Транснаціональна економічна злочинність являє собою складне антисоціальне явище, яке не має державних кордонів та виводить кримінальну ситуацію на абсолютно-новий рівень розвитку та вимагає оперативності та невідкладності законодавчих та організаційно-управлінських дій, а також залучення значних матеріальних ресурсів.

Відсутність комплексних досліджень проблематики, пов'язаної з питаннями міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності констатує про брак уваги сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених до проблеми транснаціональних злочинів у сфері економіки. Варто відзначити, що транснаціональна економічна злочинність поняття достатньо нове та все ще не набуло широкого розповсюдження та сутнісного наповнення значення його сутності.

Науковий інтерес до проблеми економічної злочинності та складність її запобігання та протидії викликані тим, що у вітчизняній літературі існує розмаїття підходів до визначень економічних злочинів. Деякі науковці ототожнюють ряд понять, а саме: «економічні злочини», «злочини у сфері економіки», «злочини у сфері тіньової економіки», «кримінальна економіка», «економічна злочинність» тощо.

Так, С. Кравчук стверджує, що «економічна злочинність – це злочини, вчинені в економічній сфері з використанням легітимних технічно-облікових, фінансово-облікових та контрольно-управлінських прав і повноважень». Автор виділяє такі ознаки, що притаманні економічній злочинності:

- має тривалий характер;
- характеризується високою латентністю;
- посягає на порядок управління економікою;
- характеризується сукупністю кримінально карних діянь певних суб'єктів господарювання;
- вчиняється фізичними особами (згідно з чинним кримінальним законодавством суб'єктом злочину може бути лише фізична особа);
- має тісний зв'язок із організованою злочинністю, корупцією та тіньовою економікою;
- формує напівкримінальний менталітет у громадян держави;
- спричиняє значні збитки державі, суспільству чи окремим громадянам» [181].

Д.М. Харко у своїй праці «Кримінологічні проблеми щодо визначення поняття та ознак сучасної економічної злочинності як фактора тінізації економіки України» виділяє такі «особливості економічної злочинності:

- є видом злочинності, який застосовується переважно масово, відповідно завдає масової шкоди;
- охоплює різні зловживання економічної влади;
- вчиняється в процесі професійної діяльності влади менеджера;
- має множинність епізодів вчинення злочину;
- вчиняється як фізичними так і юридичними особами;
- є більш складним соціально-економічним феноменом, аніж традиційна злочинність;
- має латентний характер;

– спричиняє суттєву економічну шкоду та небезпеку інтересам держави» [426].

Транснаціональна економічна злочинність – це сукупність злочинів із використанням нелегальних міжнародних економічних відносин, основною метою діяльності яких є одержання надприбутків. Найбільш розповсюдженими видами таких злочинів є легалізація (відмивання) коштів, отриманих злочинним шляхом, підробка грошових коштів банківських карток, цінних паперів, фальшування грошових коштів, корупція в державних органах, реалізація незаконних операцій з переказу великих сум грошових коштів за кордон, незаконний авто бізнес, контрабанда валюти, дорогоцінних металів та каміння, історичних та культурних цінностей з можливістю подальшої їх легкої конвертації.

Транснаціональні економічні злочини носять все більш витончений характер, маскуючись під прогресивними формами ринкової діяльності. Особливістю сучасного розвитку суспільства є проникнення загально-кримінальної злочинності в економіку і її трансформація в транснаціональну економічну організовану злочинність, що неминуче призводить до порушення нормального економічного розвитку держави та світу.

Російський вчений Д.Н. Юхнович на основі аналізу міжнародних актів і різних точок зору дослідників, до числа ознак, що є характерними для транснаціональної економічної злочинності відносить:

– вищий рівень професійної злочинності і наявність міжнародних зв'язків;

– певна раціональність, яка знаходить прояв в здатності враховувати в своїй діяльності сприятливу ринкову кон'юнктуру (як легальну, так і нелегальну) в одному або декількох державах, високому рівні адаптації до змін в різних сферах життя, багатоваріантності злочинного бізнесу;

– реалізується, як правило, шляхом незаконного переміщення через кордони товарів, грошей, людей, інформації на

основі законних форм здійснення економічної діяльності, а також використання прогалин в зарубіжному законодавстві та значних відмінностей в системах кримінального правосуддя різних країн;

– залучення у кримінальну діяльність осіб з достатньо високим рівнем певної економічної професійної підготовки, а також спеціалізація учасників злочинних формувань на конкретних видах економічної діяльності;

– мотивація при скоєнні злочинів – отримання суттєвої або максимальної економічної вигоди, в силу чого в сферу даного виду злочинності потрапляють виключно ті види діяльності, які здатні принести надвисокі прибутки [447, с. 72].

Транснаціональна економічна злочинність – це сукупність декількох десятків складів злочинів, що передбачені чинним Кримінальним кодексом України та вчинені шляхом укриття нелегальних доходів, отриманих злочинним шляхом, розкрадань, незаконного міжнародного підприємництва, контрабанди, фальшивомонетництва та підробкою валюти, шахрайства з фінансовими ресурсами, що охоплюють різні сфери діяльності та господарювання та включають в себе транснаціональний компонент (вчинені на території різних країн; особами, що проживають або являються громадянами різних країн тощо). Деякі автори цілком обґрунтовано відносять до складу транснаціональних економічних злочинів і корисливі посадові злочини, особливо корупцію.

Транснаціональна економічна злочинність часто поєднує в собі різні форми злочинів, і в цьому одна з її характерних рис. Розглянемо інші ознаки злочинних діянь у цій сфері:

– злочинці переслідують корисливі цілі та особисті інтереси;

– транснаціональні економічні злочини можуть реалізуватися в рамках професійної діяльності, часто з використанням службових повноважень;

– зазвичай ці види реалізуються організованою групою осіб та носять колективний характер (підготовка до злочину здійснюється більш ретельно та ефективно, діяльність напрямку

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

пошуку нових каналів отримання та збуту викрадених речей, предметів, інформації постійно розширюється);

– висока латентність злочинів (прихований характер) – розкривати транснаціональні економічні злочини стає все складніше через постійний розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій;

– удосконалення рівня злочинності (транснаціональні економічні злочини з кожним роком стають все більш інтелектуальними і складними);

– жертви злочинів часто залишаються анонімними, адже спрямовані не на конкретних осіб, а на суспільство або держави в цілому;

– в результаті подібних діянь серйозно страждають інтереси держав, сфери приватної підприємницької діяльності та фізичних осіб;

– формування продуманої системи легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом (незаконно отримані кошти вводять в обіг, вкладають в легальний бізнес, неправомірно вивозять за кордон);

– транснаціональні економічні злочини часто відрізняються множинним, тривалим, систематичним характером.

Найбільшого поширення в Україні мають такі види транснаціональних економічних злочинів:

– незаконне або нелегальне транснаціональне підприємництво;

– незаконні міжнародні фінансові операції з метою ухилення від сплати податків;

– легалізація доходів та іншого майна, отриманих злочинним шляхом через підставні міжнародні фірми;

– шахрайство з фінансовими ресурсами, валютними коштами (включаючи кібершахрайство);

– злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності;

– контрабанда;

– підробка валютних коштів та фальшивомонетництво.

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

Зростання кількості транснаціональних економічних злочинів викликані низкою факторів, як політичного та економічного, так і організаційно-правового та соціально-психологічного характеру.

Політичні фактори достатньо серйозно впливають на рівень транснаціональної економічної злочинності. Нестабільний політичний режим, корумпованість, продажність і підкупність чиновників державних органів, прогалини в законодавстві та недоліки кримінально-правових норм – це і багато іншого сприяє її розвитку.

До економічних чинників можна віднести істотне розшарування громадян за матеріальним становищем, послаблення економіки держави, відсутність можливостей досконалого регулювання економіки, неефективну роботу податкових та митних служб.

До організаційно-правових чинників належить незлагоджена робота структур дізнання, попереднього слідства, судових інстанцій та прокуратури, нестача відповідних ресурсів у правоохоронних органах, велика плінність кадрів, що знижує ефективність її діяльності.

Соціально-психологічні фактори обумовлені низьким рівнем правосвідомості, відсутністю солідарності населення із кримінально-правовими заборонами за більшість економічних злочинів, правовий нігілізм, втрата довіри до правоохоронних органів, що займаються розслідуванням таких видів злочинів [195, с. 269].

За вітчизняними даними кримінологічних досліджень, двоє із трьох засуджених за економічні злочини в Україні мали середню та вищу освіту. Основну групу економічних злочинців складають особи від 30 років, які займають матеріально-відповідальні та відповідальні посади. Для більшості посадових та господарських злочинів властиве вчинення злочину вперше.

Деякі вітчизняні вчені вказують про неможливість здійснення діяльності, пов'язаної із легалізацією доходів,

отриманих злочинним шляхом, без наявності корумпованих зв'язків із представниками державної влади й управління, а також правоохоронних органів. Так, Аркуша Л.І. залежно від ієрархічного становища державних службовців і сфер діяльності розрізняє такі види корупції: корупція у сфері бізнесу, або корупція у сфері державного управління (контрольна корупція, дозвільна корупція, розподільча корупція); корупція у політиці; корупція у побутовій сфері; корупція у приватному секторі [22, с. 13].

Корупція істотно пов'язана із організованою злочинністю, проникаючи у структури державної влади та використовуючи їх для створення необхідних умов.

Не можливо не погодитися із думкою Карпова Н.С. про те, що «корупція як явище сьогодення є особливим, специфічним соціальним конфліктом, що існує на межі економіки і права. Специфіка його полягає в тому, що він неминуче виникає між економічними відносинами, котрі об'єктивно розвиваються, та нормами права, що їх регулюють. Наслідки корупції завжди соціально значущі. Однією з головних причин масштабної корупції є те, що шкода заподіяна державі й наявна особиста вигода отримується не внаслідок порушення законів, а за допомогою використання недосконалості законодавства чи недоліків у ньому» [145, с. 18].

За даними Європейської комісії масштаб корупції у країнах ЄС вражає, корупція обходиться економіці Євросоюзу у 120 млрд. євро щорічно, що спів мірно з розміром бюджету ЄС. Серед 28 країн Європейського Союзу найбільш поширеною ця проблема є у Болгарії, Румунії та Італії [242].

З метою оцінювання сприйняття корупції у світі був впроваджений Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), що розраховується міжнародною організацією Transparency International, починаючи з 1995 року на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ та дослідницьких центрів. Він вимірює не рівень корупції, а лише її

сприйняття, дотримується принципів нейтральності в оцінюванні. Мінімальна оцінка (0 балів) – корупція в країні на максимально-допустимому рівні, максимальна (100) балів) – корупція у країні відсутня.

За результатами 2020 року показники Індексу сприйняття корупції (CPI) в Україні покращилися – зросли до 33 балів зі 100 можливих. Це на 3 бали більше, ніж у попередньому році, але лише на 1 бал більше, ніж у 2018 році. У рейтингу країн світу Україна посіла 117 місце із 180, опинившись у рейтингу поруч з Єгипетом, африканською Есватіні (Свазіленд), Непалом, Сьєрра-Леоне та Замбією (ці країни за Індексом сприйняття корупції (CPI-2020) набрали теж по 33 бали) [136]. Країнами-лідерами за Індексом сприйняття корупції (CPI-2020) залишаються Нова Зеландія та Данія (88 балів), третє місце розділяють – Фінляндія, Сінгапур, Швеція та Швейцарія (85 балів). Найгірша ситуація у Сирії (14 балів), Сомалі (12 балів) та Південному Судані (12 балів) де, досить тривалий час є нестабільною політична ситуація та уряди лише частково контролюють територію країн [136].

Уніфікація ознак діянь, за які передбачено кримінальну відповідальність, в нормах кримінального права різних держав є одним із засобів запобігання, протидії та боротьби із транснаціональною економічною злочинністю, так як злочинні угруповання активно використовують значні відмінності в законодавствах держав з метою здійснення своєї кримінальної діяльності. Очевидно, що певний стандарт в даному напрямі правотворчості повинен встановлюватися нормами міжнародного права. Дана ідея в цілому має відповідну реалізацію.

Україна вже мала досвід зволікання з прийняттям ефективних заходів з протидії «відмиванню» грошових коштів у 2002 році, що призвело до того, що група FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering – Цільова група з фінансових заходів у сфері відмивання доходів), включила нашу державу до чорного списку країн, що не співпрацюють із міжнародним

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

співтовариством у питаннях боротьби із цим негативним явищем і не сприяють спільним міжнародним зусиллям у напрямку подолання цієї проблеми. Однак, у 2004 році експерти цієї ж авторитетної організації оцінили роботу, проведenu Україною у цій сфері як задовільну, і виключили нашу державу із цього «чорного» списку. При цьому, проведений аналіз стосувався не тільки адаптації законодавства, але й реальних показників того, що вітчизняна система фінансового контролю працює ефективно.

Група розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (ФАТФ) (англ. Financial Action Task Force on Money Laundering – FATF) – це міжурядова організація, яка займається виробленням світових стандартів в сфері протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму, а також здійснює оцінки відповідності національних систем протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму цим стандартам.

Рейтинг країн світу за Індексом протидії відмиванню грошових коштів та місце в ньому України наведено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

**Рейтинг країн світу за Індексом протидії відмиванню
грошових коштів [135]**

<i>Місце у рейтингу</i>	<i>Країна</i>	<i>Значення індексу</i>	<i>Місце у рейтингу</i>	<i>Країна</i>	<i>Значення індексу</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
1	Афганістан	8.16	27	Киргизстан	6.32
2	Гаїті	8.15	28	Пакистан	6.30
3	М'янма	7.86	29	Ліберія	6.25
4	Лаос	7.82	30	Монголія	6.24
5	Мозамбiк	7.81	31	Болівія	6.20
6	Кайманові Острови	7.64	32	Таджикистан	6.02

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

Продовження табл. 4.2.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
7	Сьєрра-Леоне	7.51	33	Таїланд	6.01
8	Сенегал	7.30	34	Ямайка	5.99
9	Кенія	7.18	35	Йорданія	5.96
10	Ємен	7.12	36	Панама	5.96
11	Камбоджа	7.10	37	ОАЕ	5.89
12	В'єтнам	7.04	38	Бангладеш	5.88
13	Ангола	7.02	39	Катар	5.87
14	Нігерія	6.88	40	Барбадос	5.87
15	Бенін	6.85	41	Туреччина	5.76
16	Нікарагуа	6.78	42	Макао	5.72
17	Кот-Д'Івуар	6.78	43	Узбекистан	5.71
18	Китай	6.76	44	Албанія	5.69
19	Алжир	6.74	45	Філіппіни	5.67
20	Венесуела	6.56	46	Беліз	5.64
21	Зімбабве	6.54	47	Боснія та Герцего- вина	5.63
22	Кабо-Верде	6.52	48	Сейшельські Острова	5.59
23	Шрі-Ланка	6.52	49	Маршаллові Острова	5.57
24	Парагвай	6.45	50	Гондурас	5.54
25	Багамські Острови	6.43	52	РФ	5.51
26	Танзанія	6.39	67	Україна	5.23

У більшості країн світу за сприяння законодавців та органів державної влади з метою протидії відмиванню грошових коштів існує врегульований ринок віртуальних активів (США, Швейцарія, Німеччина, Ліхтенштейн, Японія, Естонія тощо).

В Україні аналогічний світовим аналогам ринок віртуальних активів фактично вже функціонує, однак поза межами відповідного нормативно-правового поля. Український ринок віртуальних активів навіть у порівнянні зі світовими обсягами є суттєвим, однак значна його частина функціонує «у тіні», створюючи потенційні ризики як для вітчизняного

підприємництва, так для держави в цілому. З метою врегулювання даного питання наприкінці 2020 року Верховною Радою України у першому читанні прийнято за основу проект Закону України «Про віртуальні активи», що врегулює питання розвитку ринку віртуальних активів та адаптує рекомендації FATF щодо фінансового моніторингу ринку віртуальних активів [402].

Згідно зі Звітом державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік, Держфінмоніторинг, визначив пріоритетні напрями проведення фінансових розслідувань:

- фінансування тероризму та сепаратизму;
- відмивання доходів від корупційних діянь;
- розкрадання бюджетних коштів та коштів державних підприємств;
- відмивання доходів від податкових злочинів, використання готівкових коштів у схемах легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [125].

Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності від 15 листопада 2000 року встановила, що «заходи боротьби з відмивання коштів» повинні передбачати те, що держави-учасниці встановлюють всеосяжний внутрішній режим регулювання й нагляду за діяльністю банків і небанківських фінансових установ. Проте, окрім цього у напрямку запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності держави повинні застосовувати як внутрішні заходи, рекомендовані міжнародними нормами, так і можливості співпраці з іншими державами у протидії цьому негативному явищу [165].

Легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом займає важливе місце в механізмі взаємозв'язку організованої злочинності з міжнародним тероризмом та корупцією. У першому випадку, це проявляється у зближенні інтересів кримінальних спільнот і структур міжнародного тероризму у сфері фінансово-економічної діяльності, що може у перспективі стати плацдармом для розвитку так званих «кримінально-терористичних картелів». У другому випадку легалізація злочинних коштів, корупція і

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

організована злочинність виступають в якості самостимулюючих та самодетермінуючих факторів: легалізація кримінальних доходів стає засобом підкупу посадових осіб; корупція покриває діяльність організованих злочинних угруповань, зокрема, дозволяє удосконалювати технології та підвищувати результативність відмивання «брудних» коштів.

Легалізація злочинних доходів є свого роду сполучною ланкою між кримінальним сектором тіньової економіки і відкритою економікою. Це канал, за допомогою якого доходи, отримані від реалізації кримінальної діяльності, переводяться в легальну сферу економічних відносин, підтримуючи тим самим і легальний, і кримінальний бізнес.

Діяльність міжнародних організацій та укладання відповідних міжнародних договорів у даній сфері не є єдиним засобом вирішення проблеми, так як дані заходи протидії не охоплюють весь спектр складових явища, не можуть вирішити певні проблеми, що виникають через специфіку засобів, задіяних в реалізації транснаціональної економічної злочинності. У даному напрямі важлива діяльність кожної держави. Існуючі труднощі на шляху протидії та запобігання цьому виду злочинності пов'язані із відмінностями правових систем країн, відмінностями у трактуванні караності та некараності діянь, відмінностями в культурі правосуддя тощо. Зокрема, деякі держави до сих пір не визнають допустимість в суді доказів, отриманих за допомогою інформаторів із злочинного середовища [3, с. 16]. У той же час для ефективної протидії транснаціональній економічній злочинності даний метод є необхідним, так як він має значення не тільки для процесу доказування у конкретній кримінальній справі, а й для боротьби з явищем в цілому, так як дозволяє вивчити ситуацію зсередини.

Керуючись міжнародним досвідом, доцільно виділити пріоритетні напрямки діяльності із запобігання та протидії легалізації кримінальних доходів, серед яких:

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

- посилення контролю за валютними операціями, особливо міжнародного характеру;
- вдосконалення механізмів взаємодії банків, правоохоронних органів і спеціалізованих міжнародних установ та організацій;
- розвиток системи спеціалізації і координації діяльності органів влади з вироблення і здійснення стратегії боротьби з транснаціональною економічною злочинністю;
- розробка нових механізмів моніторингу та ідентифікації осіб, помічених у зв'язках з транснаціональними організованими злочинними угрупованнями;
- розвиток нормативно-правової основи для взаємодії вітчизняних правоохоронних органів із зарубіжними правоохоронними органами та спеціалізованими міжнародними організаціями.

Отже, стандартизація заходів запобігання та протидії транснаціональній економічній організованій злочинності повинна полягати в міжнародно-правовій уніфікації заходів боротьби за допомогою укладення міжнародних договорів з урахуванням особливостей та специфіки правових систем окремих держав-учасників. Але, основні заходи з протидії потрібно зосередити відповідно у внутрішньо-політичній діяльності держав, які повинні бути спрямовані на боротьбу з окремими компонентами та детермінантами даного явища.

4.4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії кіберзлочинності та кібертероризму

Стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій та масова комп'ютеризація у світі, супроводжується відповідним динамічним розвитком злочинів у цій сфері. Загальновідомим є факт, що будь-який прогрес, що привносить у суспільне життя нові блага та можливості, супроводжується, як правило, й відповідними негативними явищами. З кожним роком кіберзлочинність стає все більш масовою та небезпечною.

Саме поняття «кіберзлочинність» вперше з'явилося у американській, а згодом і в іншій зарубіжній літературі на початку 1960-х рр. та було сворідним поєднання понять «злочини» та «кіберпростір». Кіберзлочинність – це незаконні дії, які здійснюються людьми, що використовують інформаційні технології для вчинення злочинних цілей. Кібеозлочинами є злочини, що здійснюються у сфері інформаційно-комп'ютерних та технологічних процесів і посягають на інформаційну безпеку діяння, предметом вчинення яких є інформація і комп'ютерні засоби.

За даними американської компанії McAfee, яка спеціалізується на комп'ютерній безпеці та Центру стратегічних і міжнародних досліджень (CSIS) хакерські атаки у 2020 році завдали матеріальної шкоди світовій економіці на понад трильйон доларів. Завданий збиток, вищий за аналогічний у 2018 році на 50 %. Отже, завдані збитки становлять у 2020 році близько 1% світового ВВП.

У 2017 році масштабна хакерська атака вірусом «Petya» відбулася й в Україні. Робота українських банків, міжнародного аеропорту «Бориспіль», аеропорту Харкова, Чорнобильської АЕС, державних урядових сайтів, київського метрополітену та енергетичних компаній була заблокована. Це було перше масштабне вторгнення в роботу вітчизняних серверів за весь період незалежності. На думку експертів Міжнародного

валютного фонду, втрати держави від хакерської атаки вірусом «Petya» сягнули 850 млн. доларів США. При цьому постраждали компанії, що зверталися до кіберполіції не змогли відшкодувати понесені втрати та притягнути до відповідальності осіб, що були причетні до масштабної атаки через неможливість ідентифікації кіберзлочинців.

Ще у 1991 році Інтерполом була запропонована власна кодифікація інформаційних (кібер) злочинів, серед яких:

- QA – несанкціонований доступ та перехоплення;
- QDT – троянський кінь;
- QAT – крадіжка часу (ухилення від плати за користування);
- QDV – комп'ютерний вірус;
- QD – зміна комп'ютерних даних;
- QFC – шахрайство з банкоматами;
- QF – комп'ютерне шахрайство;
- QZ – інші комп'ютерні злочини;
- QR – незаконне копіювання;
- QFT – телефонне шахрайство;
- QS – комп'ютерний саботаж;
- QFF – комп'ютерна підробка (та інші) [296].

Згідно із Конвенцією Ради Європи по боротьбі з кіберзлочинністю, яка була ратифікована Верховною Радою України виділено чотири основних типи кіберзлочинів, а саме:

- правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем (незаконний доступ, нелегальне перехоплення, втручання у дані, втручання у систему, зловживання пристроями);
- правопорушення, пов'язані з комп'ютерами (підробка, пов'язана з комп'ютерами, шахрайство, пов'язане з комп'ютерами);
- правопорушення, пов'язані зі змістом (правапорухнення, пов'язані з дитячою порнографією);
- правопорушення, пов'язані з порушення авторських або суміжних прав [169].

Класифікаційні ознаки та різновиди сучасних кіберзлочинів представлені за допомогою табл. 4.3.

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності

Таблиця 4.3

**Класифікаційні ознаки та різновиди сучасних
кіберзлочинів**

Кіберзлочини у сфері використання платіжних систем			
<i>скімінг (шумінг)</i>	<i>кеш-трапінг</i>	<i>кардінг</i>	несанкціоноване списання коштів з банківських рахунків за допомогою систем дистанційного банківського обслуговування
незаконне копіювання вмісту треків магнітної смуги (чипів) банківських карток	викрадення готівки з банкомату шляхом встановлення на шатер банкомату спеціальної утримуючої накладки	незаконні фінансові операції з використанням платіжної картки або її реквізитів, що не ініційовані або не підтверджені її держателем	
Кіберзлочини у сфері електронної комерції та господарської діяльності			
<i>фішинг</i>		<i>онлайн-шахрайство</i>	
вимагання у користувачів Інтернету їх логінів та паролів до електронних гаманців, сервісів онлайн аукціонів, переказування або обміну валюти, тощо		заволодіння коштами громадян через інтернет-аукціони, інтернет-магазини, сайти та телекомунікаційні засоби зв'язку	
Кіберзлочини у сфері інтелектуальної власності			
<i>піратство</i>		<i>кардшейрінг</i>	
незаконне розповсюдження інтелектуальної власності в Інтернеті		надання незаконного доступу до перегляду супутникового та кабельного TV	
Кіберзлочини у сфері інформаційної безпеки			
<i>соціальна інженерія</i>	<i>шкідливе програмне забезпечення(англ. malware)</i>	<i>протиправний контент</i>	<i>рефайлінг</i>
технологія управління людьми в Інтернет-просторі	створення та розповсюдження вірусів і шкідливого програмного забезпечення	контент, який пропонує екстремізм, тероризм, наркоманію, порнографію, культ жорстокості і насильства	незаконна підміна телефонного трафіку

Сьогодні кіберзлочинність – одна з найбільш розповсюджених і популярних форм транснаціональної злочинності. Складні кіберзагрози створюють нові проблеми для правоохоронних органів, включаючи необхідність оперування великими обсягами даних, здійсненням міжнародних розслідувань та володінням новими знаннями у технічній галузі.

З огляду на постійну еволюцію кіберзлочинності, правоохоронним організаціям та органам необхідно ділитися інформацією та знаннями зі своїми колегами в усьому світі для розробки своєчасних та дієвих заходів у відповідь на проведені та реалізовані розвідувальні дії.

Саме з цією метою Інтерпол створив дві безпечні та гнучкі служби для сприяння налагодженню ефективних контактів між поліцією та іншими зацікавленими сторонами для запобігання та протидії кіберзлочинності, а саме:

- Cybercrime Knowledge Exchange workspace (CKE) – робочий простір обміну знаннями про кіберзлочинність, що обробляє загальну інформацію та дані якої відкриті для широкого загалу користувачів;

- Cybercrime Collaborative Platform (CCP) – платформа для спільної роботи в сфері кіберзлочинності, включаючи операції для підтримки правоохоронних дій та заходів, доступ до якої обмежений.

На думку фахівців у сфері інформаційних технологій ситуація із кіберзлочинністю у світі з кожним роком погіршується. Транснаціональна злочинність трансформується у кіберзлочинність, адже приховувати свою кримінальну діяльність у Інтернет-просторі дедалі простіше. Існування мережі Darknet тільки підтверджує існування «чорного ринку» для реалізації зброї, наркотиків та інших незаконних товарів та послуг у віртуальному світі. Розвиток сучасних технологій забезпечує кіберзлочинцям анонімність в мережі, оскільки мережа Darknet є безконтрольною, а отже гарантує безпеку для кримінальної діяльності організованих злочинних угруповань,

у тому числі й транснаціональних. Так, за офіційними даними Національної поліції України кількість злочинних угруповань, що в своїй діяльності активно використовують сучасні інформаційні технології протягом останнього року збільшилася на понад 30% [304].

З метою реалізації державної політики у сфері протидії кіберзлочинності в Україні 5 жовтня 2015 року був створений Департамент кіберполіції Національної поліції України. Серед основних завдань цього міжрегіонального територіального органу Національної поліції України виокремлено:

– участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж та мереж електрозв'язку;

– сприяння у порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень [297].

Крім того, в Україні створене розгалужене нормативно-правове підґрунтя для боротьби з кіберзлочинністю, а саме:

– Конституція України;

– Кримінальний Кодекс України;

– Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації від 1 червня 2001 року;

– Закон України «Про ратифікацію Конвенції про кіберзлочинність» від 7 вересня 2005 року;

– Закон України «Про інформацію» від 02 жовтня 1992 року;

– Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 року;

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

– Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» від 6 жовтня 2004 року;

– Закон України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України» (щодо відповідальності за комп'ютерні злочини)» від 23 грудня 2004 року;

– Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 31 травня 2005 року;

– Доктрина інформаційної безпеки від 25 лютого 2017 року;

– Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року;

– Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 24 жовтня 2020 року;

– інші міжнародні договори.

У Кримінальному кодексі України передбачено дві статті, об'єктом яких є інформаційні злочини, а саме:

– ст. 361, що передбачає притягнення до відповідальності за незаконне проникнення до комп'ютерів, систем чи мереж і втручання в їхню роботу (або її блокування), при чому ст. 361-1 передбачає санкції за написання та поширення вірусів, незалежно від того, робиться це безкорисливо чи за гроші, а ст. 361-2 передбачає санкції за зловживання правом доступу до інформації (кількість відкритих справ за статтею 361 у 2019 році представлено на рис. 4.2);

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

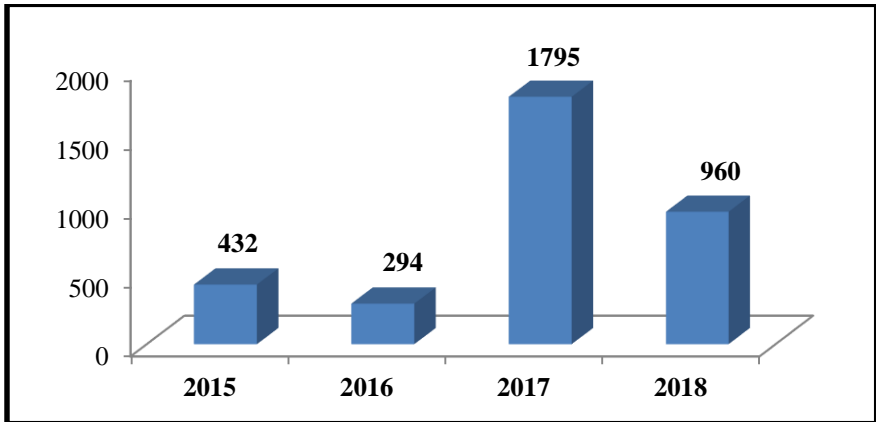

Рис. 4.2. Кількість відкритих справ за статтею 361 ККУ – ст. 362, що передбачає покарання для тих, хто мав право доступу до комп’ютера чи мережі, але скористався ним для інших цілей (кількість відкритих справ за статтею 362 у 2019 році представлено на рис. 4.3) [193].

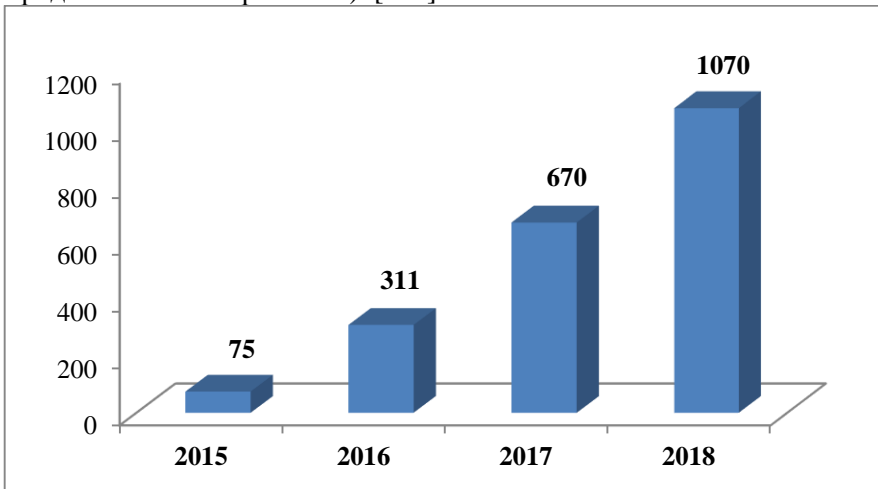

Рис. 4.3. Кількість відкритих справ за статтею 362 ККУ

Варто розуміти всю глобальність проблеми кіберзлочинності сьогодні, адже сучасні кібератаки паралізують роботу не тільки приватних структур, але й державних органів влади. Від такого роду атак не застрахована жодна країна світу, а в якості суб'єктів, що їх здійснюють можуть бути не просто індивідуальні хакери чи групи хакерів, але й окремі держави, терористичні та організовані злочинні угруповання, в тому числі й транснаціональні.

Крім того, варто відмітити взаємозв'язок кіберзлочинності та боротьби із пандемією COVID-19. Через всесвітню соціальну ізоляцію та закритість кордонів країн, більшість людей у світі перейшла на віддалену форму зайнятості та освіти, що в свою чергу призвело до активізації он-лайн комунікацій не тільки у приватному, але й в державному секторі.

У зв'язку з необхідністю навчання та роботи он-лайн, представники різних вікових груп піддаються ризикам стати жертвами кіберзлочинців, навіть не підозрюючи про це. У свою чергу, кіберзлочинці намагаються максимально приховати свої сліди, що ускладнює збір доказів: вони використовують шифрування даних, заходять в мережу Інтернет з громадських та загальнодоступних місць, використовують чужі облікові записи тощо.

Поряд з традиційними видами кіберзлочинності, передові цілеспрямовані загрози (APT – Advanced Persistent Threats) продовжують удосконалюватися і використовуватися для отримання вигоди із ситуації з пандемією COVID19. Основною метою APT-атак є критичні об'єкти інфраструктури, включаючи лікарні та лабораторії по розробці вакцин. При цьому застосовуються шкідливі програми, програми-вимагачі, а також DDoS-атаки. Мотивом для подібних атак є не тільки отримання прибутку, але й можливість доступу до персональних даних та іншої конфіденційної інформації, що представляє цінність (наприклад, в якості оперативних та/або розвідувальних даних).

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

Проте деякі провідні країни світу мають достатньо ефективну систему протидії здійсненню кіберзлочинності (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

**Особливості забезпечення кібербезпеки
в різних країнах світу**

<i>Країна/ Country</i>	<i>Участь у Конвенції про кібербезпеку (Participation in Cybercrime Convention)</i>	<i>Розробка Конвенції ООН «Про забезпечення міжнародної інформаційної безпеки»/ Development of UN Convention «On International Information Security»</i>	<i>Основні організації в області кібербезпеки / Key agencies responsible for cybersecurity</i>
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Великобританія	+	-	Група безпеки електронної комунікації при Центрі правового зв'язку при МЗС; підрозділ Міністерства оборони щодо захисту від віртуальних загроз
Німеччина	+	-	Спеціальна група при МВС ФРН
Індія	+	-	Аналітичний і дослідницький відділи зовнішньої розвідки і розвідувальне бюро внутрішньої розвідки

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

Продовження табл. 4.4.

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>
Китай	-	+	Реалізація програми захисту від несанкціонованого підключення до комп'ютера
РФ	-	+	Управління «К» МВС і відділи «К» регіональних управлінь МВС; Національний контактний пункт при БСТМ МВС Росії
США	+	-	Центр національної кібербезпеки; Об'єднане кібернетичне командування Збройних сил США
Україна	+	-	Департамент кіберполіції при Національній поліції України

Питання пошуку шляхів протидії та запобігання кіберзлочинам достатньо тривалий час перебуває у сфері уваги усієї міжнародної спільноти. Нині Будапештська конвенція є своєрідним плацдармом для розробки дієвого законодавства у боротьбі із кіберзлочинністю як для кожної країни окремо, так і для загальносвітового законодавства в цілому.

Організовані злочинні групи, залучені в організовану кіберзлочинність, можуть діяти виключно в кіберпросторі або використовувати кіберпростір лише частково. Більш того, дослідники розширили поняття організованої злочинності, включивши в неї дії, продиктовані бажанням отримати деяку пряму або опосередковану вигоду, які відбуваються повністю або частково в мережі Інтернет. Таким чином, ці групи можуть діяти частково, переважно або виключно в онлайн-середовищі. Хоча й трапляються випадки, коли

організовані злочинні кібергрупи формуються та/або експлуатуються виключно або переважно в мережі, дослідження проблеми створення і розвитку організованих кіберзлочинних мереж показують, що географічна близькість і контакти офлайн відіграють велику роль у формуванні й розширенні (через вербування) цих мереж. Наприклад, найбільш сприятливими для функціонування та розвитку організованих кіберзлочинних мереж за даними експертів є країни Східної Європи. Крім того, Європол у 2018 році встановлено, що «шахрайство методом соціальної інженерії, націлене на громадян ЄС, здійснюється західноафриканськими організованими злочинними групами», що є постійнодіючими офлайн [294].

У даний час практично нічого не відомо про ступінь організованості кіберзлочинної організованої діяльності у світі. Емпірична доказова база даних про структуру організованої кіберзлочинності та групи, залучені у кіберзлочинність такого типу є досить обмеженою. Проте, з урахуванням наявних даних про зв'язки між організованою злочинністю і кіберзлочинністю були запропоновані типології, засновані на «ступені залученості груп в діяльність в мережі Інтернет (на відміну від діяльності офлайн) і структурі зв'язків усередині групи». Зокрема, було визначено три основні типи організованих кіберзлочинних груп:

- 1) групи, які переважно діють в мережі Інтернет і вчиняють кіберзлочини (тип I);
- 2) групи, які діють як офлайн, так і онлайн та залучені у традиційну злочинність та кіберзлочинність (тип II);
- 3) групи, які використовують інформаційно-комунікаційні технології тільки для вчинення злочинів офлайн (тип III).

Групи I типу поділяються на «рої» (тобто менш структурно оформлені групи, які діють в основному в мережі Інтернет) і «хаби» (тобто більш структурно оформлені групи, які переважно діють в мережі). «Рої» – це короткочасні об'єднання, які формуються для досягнення конкретної мети і ліквідуються після ефективного виконання поставлених завдань.

Групи II типу можуть поділятися на кластерні гібриди (тобто групи невеликого розміру, які об'єднуються за ознакою певних злочинів і кіберзлочинів, методів роботи, тактики та місцезнаходження) та розширені гібриди (тобто менш чітко визначені, досить складні групи, діючі офлайн та онлайн).

Групи III типу можуть являти собою ієрархії (тобто традиційні організовані злочинні групи, які використовують інших осіб для покращення ефективності своєї діяльності офлайн з використанням інформаційно-комунікаційних технологій) і агрегації (тобто короткочасні, слабо організовані групи, які використовують інформаційно-комунікаційні технології для обмежених конкретних потреб у напрямку сприяння діяльності офлайн).

Члени цих організованих груп виконують різні ролі та мають різні ступені значущості в межах своїх груп. Деякі з них мають важливе значення для групи і її діяльності, в той час як інші вважаються другорядними членами або, можливо, навіть членами для виконання разових завдань.

До першої категорії відносяться лідер та деякі головні члени угруповання, які мають ключове значення для успішної діяльності групи в залежності від реалізації кіберзлочинів (наприклад, програмісти, фахівці з вторгнення в системи, технічні експерти, експерти у сфері баз даних, фахівці з фінансових операцій тощо).

До другої категорії відносяться, наприклад, так звані «грошові мули» – особи, що (свідомо чи несвідомо) вербуються злочинцями, працюють на них, передають товари між третіми особами і використовуються для відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом.

Певні кроки у напрямку запобігання розвитку кіберзлочинності Україні вже було здійснено: розробляється Стратегія забезпечення кібернетичної безпеки України, розроблено проєкт Закону України «Про кібернетичну безпеку України». Крім того обговорюється доцільність створення

Національного центру кіберзахисту та протидії кіберзагрозам та Національний центр оперативно-технічного управління мережами телекомунікацій України для забезпечення обороноздатності держави в особливих умовах.

Поняття «тероризм» не є новим для вітчизняної юридичної науки, однак в силу певних глобалізаційних та інтеграційних процесів, дане явище трансформувалося у нові його прояви, як то «кібертероризм».

Термін «кібертероризм» з'явився у 1980-х роках та вперше був вжитий Б. Колліном, фахівцем Інституту безпеки і розвідки в Каліфорнії, під яким він запропонував розуміти можливість терористичних атак в кіберпросторі. Дане явище набуло швидкого розповсюдження переважно у розвинених країнах світу у зв'язку з комп'ютеризацією і цифровізацією економіки та практично всіх видів діяльності людини й суспільства. Однак, міжнародна наукова та правоохоронна спільнота досі не виробила єдиного визначення поняття «кібертероризм», що значно уповільнює розробку методів боротьби з даним видом злочину.

Кібертероризм (cyberterrorism, cyberterrorizm, від лат. «terror» – страх, жах) – це найбільш небезпечний різновид кіберзлочинності, що включає в себе:

– здійснення терористичних актів з використанням інформаційних і комп'ютерно-телекомунікаційних технологій;

– політично або ідеологічно-мотивоване використання ІТ-технологій для проведення атак на системи управління об'єктами життєзабезпечення, комп'ютерні системи, популярні інформаційні ресурси з метою дестабілізації ситуації в регіоні або в країні у напрямі безпеки, заподіяння серйозних руйнівних наслідків для критично важливих інфраструктур і/або виклику паніки і посилення страху серед цивільного населення.

У 2021 році всі країни світу та великі організації надають величезне значення боротьбі із кібертероризмом. Сучасний кібертероризм є складовою частиною гібридних воєн і одним із дієвих важелів реалізації важливих політичних цілей на

міжнародній арені. Сучасні кібертерористи (cyber-terrorist), які володіють кіберзброєю, тобто відповідними технічними та програмними засобами ведення війни в кіберпросторі, в якості однієї з головних задач ставлять захоплення (взяття під контроль), руйнування або порушення роботи комп'ютерних мереж і систем великих організацій, галузей або країн, а в деяких випадках й міжнародних організацій. При певних умовах акції кібертерористів можуть привести до виникнення великомасштабних екологічних, економічних катастроф і масової загибелі людей.

У Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 24 жовтня 2020 року визначено, що кібертероризм – це терористична діяльність, що здійснюється у кіберпросторі або з його використанням [120].

Злочини, вчинені у кіберпросторі дуже часто є міжнародними, тобто існує значна вірогідність, що злочинці діють в одній державі, а їх жертви відповідно знаходяться у іншій. Тому для боротьби з таким видом злочинів особливу актуальність та значення має міжнародне співробітництво. Однак, подекуди дефіцит міжнародного співробітництва дозволяє кіберзлочинності залишатися безкарною.

Міжнародне співробітництво в боротьбі з кібертероризмом здійснюється в рамках ООН, Ради Європи, Міжнародної організації експертів Інтерполу, Європолу. Центральна роль в координації цієї боротьби відводиться ООН, особливо її основним органам: Генеральній Асамблеї, Раді Безпеки, а також різним багатостороннім неформальним партнерствам. Більшість з даних міжнародних організацій включають в напрями своєї діяльності розробку нормативної бази для сприяння співпраці у боротьбі з кіберзлочинами та створення відповідних органів з метою налагодження такої співпраці. В рамках ООН прийнято ряд резолюцій з різних аспектів запобігання кібертероризму.

Так, у 2006 році була заснована Міжнародна організація по боротьбі з кібертероризмом «ІМПАКТ», основною метою

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

створення якої є об'єднання представників державного та приватного сектора для протидії, а також пошуку методів ефективного протистояння кібертероризму.

Успіх міжнародного співробітництва залежить від наявності уніфікованих національних законодавств у сфері боротьби з кіберзлочинністю, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення кіберзлочинів, і національних процесуальних законодавств про кіберзлочинність, які встановлюють норми доказового права та правила здійснення кримінального судочинства.

Міжнародному співробітництву може також сприяти уніфікація двосторонніх, регіональних і багатосторонніх правових документів, що стосуються кіберзлочинності. Приєднання до регіональних і багатосторонніх документів про боротьбу з кіберзлочинністю і їх ратифікація також необхідні для надання цим документам обов'язкової юридичної сили.

Проте варто розуміти, що кіберзлочинність та кібертероризм може порушувати інтереси як цілої держави, так і окремого громадянина. Беззаперечно, особливості функціонування інформаційних систем зумовлюють необхідність вирішення питань кібербезпеки шляхом ефективною взаємодії та співробітництва різних суб'єктів як державних, так і приватних. Однак саме на державі лежить відповідальність за повномасштабну протидію кіберзлочинності та створенні належних умов для забезпечення надійної системи інформаційного захисту як фізичних, так і юридичних осіб нашої держави.

Висновки до розділу 4

1. У сучасних умовах міжнародного співробітництва держав особливої актуальності набувають злочини, пов'язані з порушення прав людини, а саме з поняттями «торгівля людьми», «біле рабство», «контрабанда мігрантів». Адже навіть у XXI ст. це добре налагоджений транснаціональний протиправний вид діяльності, що приносить колосальні доходи злочинцям і займає в кримінальному світі лідируючі позиції по прибутковості. Дана індустрія характеризується чітко-структурованими та організованими кримінальними синдикатами, які свої одержані надприбутки спрямовують на розвиток інших видів найбільш небезпечної діяльності, включаючи торгівлю наркотичними засобами та зброєю.

2. Визначено, що основними ознаками торгівлі людьми згідно з Протоколом про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності є: вербування, передача, перевезення, продаж, примус до заняття проституцією, трансплантація чи насильницьке донорство, залучення до злочинної діяльності, рабство та примусова праця, використання шантажу, погроз, насильства, використання в порнобізнесі.

3. Охарактеризовано, що за своїм походженням нелегальна міграція схожа на інші протиправні діяння, кодифіковані чинним українським національним законодавством. Процес переміщення нелегальних мігрантів включає певні протиправні дії, які криміналізуються як злочин, та дії, які його супроводжують чи виступають, та можуть бути кваліфіковані самостійними складами злочину.

4. У дослідженні доведено, що незаконний обіг наркотичних засобів в XXI столітті, являє собою найбільш серйозну і глобальну проблему та загрозу. Наркоманія і пов'язана з нею злочинність набуває все більш значних масштабів, що негативно впливає на економіку, політику та правопорядок.

Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії окремим видам транснаціональної злочинності

Сьогодні Україна як інші країни світу знаходиться, під загрозою масового впливу з боку міжнародного наркобізнесу. Наркотичні засоби, поширюються на території різних держав в небувалих масштабах.

5. Досліджено в межах роботи, що усі злочини, що прямо чи опосередковано пов'язані із вживання, розповсюдженням чи обігом наркотиками, за мотивом та способом вчинення поділяються на дві основні групи: злочини, що здійснюються у сфері наркобізнесу (діяння, пов'язані з виготовленням, зберіганням, перевезенням, реалізацією та незаконним обігом наркотичних засобів та інших психотропних речовин) та злочини, що здійснюються загально кримінальним способом (крадіжки, грабежі, розбої, убивства, основною метою яких є заволодіння наркотичними засобами задля їх подальшого вживання, розповсюдження, отримання грошових коштів для їх придбання або вчинення інших злочинних дій у стані наркотичного сп'яніння).

6. Керуючись причинами та умовами наркозлочинності в Україні, було відзначено, що серед основних факторів, що стимулюють її розвиток, поширення та розповсюдження слід вирізняти такі, що діють на макрорівні, мікрорівні та на особистісному рівні.

7. Визначено, що сучасну міжнародну базу правового регулювання легального обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів та протидії їх незаконному обігу становлять міжнародні конвенції ООН, резолюції спеціальних сесій ООН, угоди і документи ООН, Всесвітньої організації охорони здоров'я, Ради Європи та Євросоюзу, документи країн СНД та інших регіональних організацій. Міжнародно-правові акти для держав, що приєдналися до Конвенцій, містять систему обов'язкових або рекомендованих правил контролю наркотичних засобів і психотропних речовин та протидію їх незаконному обігу.

8. Доведено, що ратифікація Конвенцій ООН де-юре означає готовність урядів держав здійснювати певні заходи щодо

сприяння у впровадженні міжнародних актів в області контролю над незаконним обігом наркотичних засобів та психотропних речовин у внутрішнє законодавство, таким чином забезпечуючи базу для здійснення внутрішніх стратегій боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів у тісній взаємодії з міжнародними методами у цій сфері.

9. У дослідженні визначено, що транснаціональна економічна злочинність являє собою складне антисоціальна явище, яке не має державних кордонів та виводить кримінальну ситуацію на абсолютно-новий рівень розвитку та вимагає оперативності та невідкладності законодавчих та організаційно-управлінських дій, а також залучення значних матеріальних ресурсів.

10. Визначено, що діяльність міжнародних організацій та укладання відповідних міжнародних договорів у сфері транснаціональної економічної злочинності не є єдиним засобом вирішення проблеми, так як дані заходи протидії не охоплюють весь спектр складових явища, не можуть вирішити певні проблеми, що виникають через специфіку засобів, задіяних в реалізації транснаціональної економічної злочинності. У даному напрямі ще більш важливою є діяльність кожної окремої держави.

11. У дослідженні доведено, що кіберзлочинність сьогодні є однією з найбільш розповсюджених і популярних форм транснаціональної злочинності. Складні кіберзагрози створюють нові проблеми для правоохоронних органів, включаючи необхідність оперування великими обсягами даних, здійсненням міжнародних розслідувань та володінням новими знаннями у технічній галузі. Зазначено, що організовані злочинні групи, залучені в організовану кіберзлочинність, можуть діяти виключно в кіберпросторі або використовувати кіберпростір лише частково.

12. Виявлено, що з метою реалізації державної політики у сфері протидії кіберзлочинності в Україні у 2015 році був створений Департамент кіберполіції при Національній поліції України.

*Розділ 4. Міжнародне співробітництво та кримінологічні
засади запобігання та протидії окремим видам
транснаціональної злочинності*

13. У межах Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 24 жовтня 2020 року визначено, що кібертероризм – це терористична діяльність, що здійснюється у кіберпросторі або з його використанням.

14. У дослідженні доведено, що особливості функціонування інформаційних систем зумовлюють необхідність вирішення питань кібербезпеки шляхом ефективної взаємодії та співробітництва різних суб'єктів як державних, так і приватних. Однак саме на державі лежить відповідальність за повномасштабну протидію кіберзлочинності та створенні належних умов для забезпечення надійної системи інформаційного захисту як фізичних, так і юридичних осіб нашої держави.

ВИСНОВКИ

У монографії здійснено комплексне теоретико-правове дослідження міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності, а також окреслені на цій основі напрямки розвитку правової регламентації та шляхи і заходи підвищення ефективності реалізації їх змісту в досліджуваній сфері.

До основних результатів, сформульованих на підставі проведеного дослідження чинного законодавства, наукових джерел та правозастосовної практики, належать такі основні положення, що мають теоретичне й практичне значення:

1. Характеристика історико-правових передумов становлення та розвитку міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності надала можливість з'ясувати, що проблема злочинності посідає центральне місце у формуванні та розвитку сучасної правової демократичної держави та є складним феноменом, що знецінює життя та безпеку громадянина, руйнує економічні, соціальні та політичні орієнтири держави, її інформаційну безпеку та правовий порядок. Охарактеризовано найбільш відомі транснаціональні злочинні організації, що здійснили суттєвий та вагомий вплив на функціонування сучасної транснаціональної злочинності (італійську та американську мафію, китайські тріади, японську якудзу та колумбійські наркокартелі).

2. У дослідженні було проведено бібліометричний аналіз міжнародної наукометричної бази даних SCOPUS, яка сьогодні є найбільшою реферативною базою даних, особливим інструментом для відстеження цитованості статей, опублікованих у певних наукових виданнях та однією зі складових інтегрованого науково-інформаційного середовища SciVerse. За її допомогою видалося можливим виявити тенденції у наукових публікаціях зарубіжних вчених щодо питань міжнародного співробітництва у запобіганні та протидії транснаціональній злочинності.

3. Визнаючи існуючі здобутки вітчизняних та іноземних науковців у вивченні даної проблематики, варто зазначити, що ступінь розробки питань міжнародного співробітництва у протидії

та запобіганні транснаціональній злочинності все ще залишається недостатньо вивченим. Об'єктом вивчення більшості робіт є питання протидії конкретним формам транснаціональної та транскордонної злочинності, а саме питанням протидії контрабанді мігрантів та торгівлі людьми, незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин, зброї та підробці грошових знаків, тероризму тощо. Проте комплексних досліджень у сфері міжнародного співробітництва у боротьбі із транснаціональною злочинністю досі здійснено не було, що підкреслює актуальність обраної тематики.

4. Охарактеризовано, що різні види та прояви злочинності в більш чи менш гострій формі проявляються у всіх країнах світу, будучи серйозною реальною або потенційною перешкодою на шляху їх соціально-економічного, політичного та культурного розвитку. Це зумовлює зацікавленість всіх членів світової спільноти в спільному пошуку найбільш дієвих шляхів і засобів вирішення даної проблеми. Адже, як стверджують науковці, сучасна злочинність, особливо в її найбільш небезпечних організованих формах і у вигляді міжнародного тероризму, не знає меж та кордонів.

5. У роботі доведено, що Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності є головним міжнародним документом у напрямку запобігання та протидії організованій злочинності. Конвенція зобов'язує держави вживати необхідні заходи, включаючи створення нових механізмів взаємної правової допомоги між державами, видачу, налагодження співпраці міжнародних правоохоронних органів, надання технічної допомоги та підготовку необхідних кадрів.

6. У дослідженні зазначено, що одним із пріоритетних напрямів міжнародного співробітництва України з іншими країнами є укладення двосторонніх та багатосторонніх угод. Станом на теперішній час Україною укладено понад 80 міждержавних і міжвідомчих угод, якими передбачено співробітництво щодо запобігання та протидії злочинності, у тому числі транснаціональній, що дає змогу Україні в особі вітчизняних державних та правоохоронних органів брати активну участь у

проведенні операцій у цій сфері разом із відповідними спецслужбами інших держав.

7. В межах дослідження виявлено, що у світі існує наступна типологія традиційних злочинних груп, а саме: проста організована злочинна група; структурна (складна) організована група; організоване злочинне угруповання; бандитське формування; злочинна спільнота; кооперація професійних злочинних лідерів.

8. Визначено, що у сучасному світі прийнято розрізняти три основних типи транснаціональної злочинності: основна група традиційних транснаціональних злочинних організацій; група малих транснаціональних злочинних організацій та транснаціональні терористичні групи. Статистичні дані підтверджують той факт, що рівень транснаціональної злочинності у світі не зменшується і навіть у тих державах, де правоохоронна та судова системи нормативно, організаційно та технічно знаходяться на найвищому рівні.

9. У дослідженні підтверджено думку про те, що сьогодні держави і їх компетентні органи об'єднують свої зусилля у напрямку протидії транснаціональній злочинності. Напрямки боротьби з нею здійснюється, як правило, за допомогою комплексу заходів, що вживаються як щодо окремих злочинів, так і транснаціональної злочинності в цілому. Поряд з державними структурами, в протидії та запобіганні транснаціональній злочинності важливе місце займають міжнародні та міжурядові організації, в тому числі правоохоронні організації.

10. Виявлено, що основним призначенням Інтерполу є забезпечення координації міжнародного співробітництва правоохоронних органів щодо забезпечення громадської безпеки, боротьби з тероризмом, злочинами в області високих технологій, наркотрафіком, економічними злочинами, торгівлею людьми та іншими видами транснаціональної злочинності.

11. Визначено, що Європейська поліцейська організація (Європол) є правоохоронним агентством Європейського союзу, призначеним для надання інформаційної підтримки та практичного співробітництва правоохоронним органам країн-членів ЄС у протидії та запобіганні транснаціональній

організованій злочинності, міжнародному тероризму та іншим важким формам злочинності, що мають міжнародний транснаціональний або транскордонний характер.

12. У дослідженні виявлено, що міжнародне співробітництво у кримінальних справах щодо торгівлі людьми або контрабанді мігрантів може бути дуже складним і вимагає сукупності необхідних знань, розрахунків та розуміння реальних практичних проблем, що виникають у даному напрямі. Серед них: витрати на проведення розслідувань, місце проведення судового процесу, особливості застосування нормативно-правової бази, громадянство учасників, виявлення правопорушників, місцезнаходження свідків, збір доказів і правил щодо допустимості доказів. Однак з набуттям навіть невеликого досвіду переваги від використання механізмів міжнародного співробітництва будуть значно вагомішими, ніж ці серйозність та глобальність цієї проблеми.

13. Зростання масштабів зловживання наркотиками, обумовлене процесами глобалізації, сприяло розвитку світового антинаркотичного співробітництва та об'єднання національних завдань з міжнародними у напрямі протидії та запобігання обігу наркотиків, що стало нагальним питанням у формуванні безпечного існування країн світу.

14. Визначено, що у напрямку міжнародного співробітництва країн щодо запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин ключову роль відіграє Управління ООН з наркотиків і злочинності (UNODC). Воно тісно та плідно взаємодіє з урядами інших держав, різними міжнародними організаціями та громадськими установами з метою розширення міжнародного співробітництва у напрямку запобігання та протидії організованої злочинності і незаконного обігу наркотиків. Саме цей підрозділ ООН є головним організатором та ініціатором реалізації багатьох проектів щодо запобігання та протидії організованій злочинності та незаконного обігу наркотиків.

15. У межах дослідження виявлено, що відсутність комплексних досліджень проблематики, пов'язаної з питаннями міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії

транснаціональній економічній злочинності констатує брак уваги сучасних вітчизняних та зарубіжних вчених до проблеми транснаціональних злочинів у сфері економіки. Варто відзначити, що транснаціональна економічна злочинність поняття достатньо нове та все ще не набуло широкого розповсюдження та сутнісного наповнення значення його сутності та адекватного розуміння.

16. Виявлено, що стрімкий розвиток новітніх інформаційних технологій та масова комп'ютеризація у світі, супроводжується відповідним динамічним розвитком злочинів у цій сфері. Будь-який прогрес має здатність породжувати у суспільному житті нові блага та можливості, які, як правило, супроводжуються відповідними негативними наслідками. Розвиток кіберзлочинності у сучасному глобалізаційному світі стає все більш масовою та небезпечною.

17. У дослідженні акцентовано увагу на тому, що кібертероризм – це найбільш небезпечний різновид кіберзлочинності, що включає в себе здійснення терористичних актів з використанням інформаційних і комп'ютерно-телекомунікаційних технологій; а також політично або ідеологічно-мотивоване використання ІТ-технологій для проведення атак на системи управління об'єктами життєзабезпечення, комп'ютерні системи, популярні інформаційні ресурси з метою дестабілізації ситуації в регіоні або в країні у напрямі безпеки, заподіяння серйозних руйнівних наслідків для критично важливих інфраструктур і/або виклику паніки і посилення страху серед цивільного населення.

18. Визначено, що міжнародне співробітництво у напрямку протидії та запобігання кіберзлочинності та кібертероризму здійснюється в рамках співпраці з найбільшими міжнародними організаціями (ООН, Рада Європи, Інтерпол, Європол тощо). Більшість з даних міжнародних організацій включають в напрями своєї діяльності розробку нормативної бази для сприяння співпраці у боротьбі з кіберзлочинами та створення відповідних органів з метою налагодження такої співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alternative methodology for assessment of youth competitiveness in the labor market of Ukraine / [O. Oliinyk, I. Lehan, L. Sergiienko, L. Kovalenko, T. Tarasova]. Management Science Letters. 2020. №10 (10). С. 2159-2168.
2. Criminal risk and threat assessment. URL: <https://www.theiacp.org/sites/default/files/Criminal%20Threat%20and%20Risk%20Assessment.pdf>
3. European Union Agency for Criminal Justice Cooperation. URL: <https://www.eurojust.europa.eu/>
4. Kale R.S. International police communications. J Inst Electron Telecommun Eng. 1974. № 20, Volume 10. pp. 504-506.
5. Legan (Lehan) I., Bakulina O., Bakhov I. Cluster Associations as a Factor of Innovative and Integrative Development of the Economy. International Journal of Innovative Technology and Exploring Engineering (IJITEE). 2019. Volume-8 Issue-10. p. 2249-2255.
6. Legan I.M., Bondarenko K.S. Features of the free legal aid system in Ukraine and the European Union countries. Держава та регіони. Серія: Право. 2020. № 3 (69). С. 148-151.
7. Lopez-Rey M. Crime, criminal justice, and criminology: An inventory. Federal Probation. 1982. № 46(2). P. 12-17.
8. Oliinyk O., Ksendzuk V., Sergiienko L., Legan I. Research Of Functional Changes In Foreign Exchange Rate EUR/UAH Under Conditions Of Economic Transformation In Ukraine. Bulletin of Geography. Socio-economic Series. 2020. № 48(48). С. 141-154.
9. Oliinyk O., Serhiienko L., Legan I. Public administration of economic and ecological urbanization consequences. Fundamental and applied researches in practice of leading scientific schools. 2020. №37 (1). С. 27-33.
10. UNODC. Annual Report Covering activities during. 2015. URL: https://www.unodc.org/documents/AnnualReport2015/Annual_Report_2016_WEB.pdf

11. UNODC. Human trafficking and migrant smuggling section. Annual_Report. 2020. URL: https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/HTMSS_Annual_Report_2020.pdf

12. UNODC. Human trafficking: people for sale / UNODC / The Globalization of Crime: A Transnational Organized Crime Threat Assessment. 2010. URL: <https://www.unodc.org/toc/ru/crimes/human-trafficking.html>

13. Абрамов А.Ю. Михайлова Ю.В., Косолапова Н.В. Международно-правовое регулирование оборота наркотических средств и психотропных веществ: электронный научный журнал. Социальные аспекты здоровья населения. 2013. № 1(29). 344 с.

14. Абсатаров Р.Р. Противодействие компьютерному терроризму. Современная юриспруденция: актуальные вопросы, достижения и инновации. Сборник статей VI Международной научно-практической конференции. 2018. С. 172-174.

15. Аванесов Г.А. Криминология. М., 1984. 408 с.

16. Ажакина Т.А., Моднов И.С., Сергеев А.Н. Международно-правовое регулирование отношений в сфере противодействия незаконному обороту наркотиков. М., 2003. С. 157-159.

17. Актуальні проблеми протидії незаконному обігу наркотичних засобів і психотропних речовин у сучасних умовах / ред.: О.В. Негодченко. Д., 2004. 408 с. (Наук. вісн. Юрид. акад. М-ва внутр. справ; № 2(19) (спец.)). укр.

18. Александрова І.А. Сучасна кримінальна політика по забезпеченню економічної безпеки і протидії корупції: дис. ... д-ра юр. Наук : 12.00.08. Нижній Новгород. 2015. 330 с.

19. Анисимов Е.Б. О криминалистической характеристике руководителя преступной организации. URL: <http://izvestia.asu.ru/2009/2/jurs/TheNewsOfASU-2009-2-jurs-01.pdf>

20. Антонян Ю.М. Криминология: учеб. М.: Юрайт, 2012. 523 с.

21. Ануфрієв М.І. Кісілевич-Чорнойван О.М. Міжнародно-правові засади співробітництва у боротьбі з кіберзлочинами. Наше право. 2017. № 3. С. 45-50.

22. Аркуша Л.І. Основи виявлення та розслідування легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09; Нац. ун.-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2011. 40 с.

23. Аркуша Л.І. Етапи легалізації (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Наук. вісник Дніпропетр. держ. ун-ту внутр. справ. 2010. № 2. С. 170-181.

24. Аркуша Л.І. Значення тіньової економіки в процесі легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Одеса: Юрид. лит.-ра, 2010. Том ІХ. С. 416-424.

25. Аркуша Л.І. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності: характеристика, виявлення, розслідування: монографія. Одеса: Юридична література, 2010. 376 с.

26. Аркуша Л.І. Місце та час як елементи обстановки вчинення легалізації доходів, одержаних у результаті організованої злочинної діяльності. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. Одеса: НУ «ОЮА», 2011. Вип. 41. С. 207-214.

27. Аркуша Л.І. Характеристика злочинців та злочинних організацій, які здійснюють легалізацію (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Крим. юрид. вісник. 2010. № 1(8). Ч. 2. С. 21-29.

28. Атнашев В.Р., Яхъеева С.Н. Международное сотрудничество в борьбе с киберпреступностью и кибертерроризмом. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo-v-borbe-s-kiberprestupnostyu-i-kiberterrorizmom>

29. Ашавский Б.М. Межправительственные конференции: международно-правовые вопросы. М. : Междунар. отношения, 1980. 126 с.

30. Базурак І.М. Економічна злочинність та її ознаки. Науковий вісник ЛьвДУВС. 2008. № 2. С. 279-286.

31. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посібник. Харків: Держ. спеціалізоване вид-во “Основа”, 2003. 324 с.

32. Бараненко Б.И. Организованная преступность: признаки, структура и применение оперативно-розыскных средств и методов борьбы с ней. Организованная преступность и борьба с ней на современном этапе: сб. научных трудов. К: КВШ МВД СССР, 1991. 24 с.

33. Баранник И.Н. Транснациональная организованная преступность и сотрудничество правоохранительных органов российского Дальнего Востока и стран АТР в борьбе с ней (криминологические аспекты): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Владивосток, 2006.

34. Бараш Є.Ю. Сучасні ризики скоєння терористичних актів: аналіз та правова характеристика. Вісник Національної академії правових наук України. 2017. № 3(90). С. 150-158.

35. Баутин А. Международная Организация Уголовной Полиции «Интерпол». URL: <https://nofmo.ucoz.ru/publ/4-1-0-11>

36. Бекашев К.А. Международное публичное право: учебник / Ов. ред. К.А. Бекашев. М., 2005. 784 с.

37. Белая книга о транснациональной организованной преступности. URL: <https://rm.coe.int/-/168070ab45>

38. Белкин Р.С. Курс криминалистики: В 3 т. М.: Юристъ, 1997 Т.3.: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. 1997. 480 с.

39. Бельсон Я.М. Интерпол в борьбе с уголовной преступностью. М. : Наука, 1989. 240 с.

40. Бесчастний В. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 1. С. 212.

41. Биленчук П.Д., Еркенов С.Е., Кофанов А.В. Транснациональная преступность: состояние и трансформация: Учеб. Пособие для вузов. К.: Атика, 1999. 271 с.

42. Бирюлькин В.Г., Новиков В.В., Райков В.Л., Усенко С.В. Транснациональная криминальная среда объект

деятельности оперативных аппаратов: учеб. пособие. Волгоград: ВА МВД России, 2006. 80 с.

43. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2016.

44. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Паніотів Є.К. Транснаціональна злочинність: криміналістичний аналіз. Монографія / За ред. П.Д. Біленчука. Київ: КИЙ, 2011. 52 с.

45. Бова А.А. Тенденції поширення наркотизму та наркозлочинності у світі. Стратегія розв. України: соціол., економіка, право. 2008. № 1/2. С. 191-196.

46. Бова А. Організована злочинність у вимірі глобалізації. URL:<http://politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=39&c=766&setcss=1&nscs=big>

47. Богуш Г.И. Коррупция и международное сотрудничество в борьбе с ней : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. М., 2004. 194 с.

48. Бояркин А.И., Мокрецова Н.М. К проблеме борьбы с киберпреступностью. Культура народов в социальном пространстве и времени. 2018. С. 33-38.

49. Буркаль В.С. Протидія транснаціональній організованій злочинності у сфері економіки : дис. канд. юр. наук: 12.00.08. Ірпінь, 2019. 242 с.

50. Буроменський М.В. Міжнародне право: навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.

51. Бутузов В.М. Співвідношення понять «комп'ютерна злочинність» та «кіберзлочинність». Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2010. № 1(3). С. 18.

52. Василевич В.В. Кримінологічна політика України: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 434 с.

53. Василевич В.В. Теоретичне підґрунтя створення та розвитку кримінологічної політики. URL: <http://uk.x-pdf.ru/5istoriya/2316811-60-akademiya-municipalnogo->

upravlinnyanaukoviy-visnik-akademii-municipalnogo-upravlinnya-zbirnik-naukovih-prac.php

54. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.

55. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / М.Г. Вербенський. Дніпропетровськ, 2010. 474 с.

56. Вербенський М.Г. Транснаціональна злочинність: кримінологічна характеристика та шляхи запобігання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук : спец. 12.00.08 «кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Дніпропетровськ, 2010. 42 с.

57. Вербенський М.Г. Протидія транснаціональній організованій злочинності спеціалізованими підрозділами органів внутрішніх справ України: сучасні тенденції. Право і суспільство. 2006. № 2. С. 83-88.

58. Виноградова О.І. Міжнародне співробітництво України у галузі боротьби зі злочинністю: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза». Харків, 2000. 20 с.

59. Вознюк А.А. Кримінально-правові ознаки організованих груп і злочинних організацій : монографія. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2015. 192 с.

60. Волеводз А.Г. Международные правоохранительные организации: Учебное пособие. М.: Проспект, 2011.

61. Волженкина В.М. Международное сотрудничество в сфере уголовной юстиции / Санкт-Петербургский юридический ин-т Генеральной прокуратуры Российской Федерации. СПб., 1998. 43 с. (Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе).

62. Воронин Ю.А., Беляева И.М., Кухтина Т.В. Система контроля над организованной преступностью: национальные и

транснаціональні аспекти. Вестник Южно-Уральского государственного университета. Серия: Право. 2018. № 3. С. 16.

63. Гаврилов В.Г., Готчина Л.В., Грицаев С.А. [и др.] Комплексные меры противодействия злоупотреблению наркотиками и их незаконному обороту на 2005-2009 годы. М., 2008.

64. Гаврилов С.Т., Белоусов И.В., Покаместов А.В. История становления организованной преступности в России. Территория науки. 2013. № 6. URL: [file:///C:/Users/USER/Downloads/istoriya-stanovleniya-organizovannoy-prestupnosti-v-rossii%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/istoriya-stanovleniya-organizovannoy-prestupnosti-v-rossii%20(2).pdf)

65. Гавриш Т.С. Теорія та практика міжнародної правової допомоги в кримінальних справах (проблеми сучасного співробітництва України). Х. : Право, 2006. 192 с.

66. Галенская Л.Н. Правовые проблемы сотрудничества государств в борьбе с преступностью: [монография]. Ленинград : Изд-во Ленинградского ун-та, 1978. 86 с.

67. Галенская Л.Н. Международная борьба с преступностью. М., «Междунар. отношения», 1972.

68. Гвоздецький В.Д. Організована злочинність як об'єкт соціально-філософського аналізу [Текст]: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 Соціальна філософія та філософія історії. К., 1997. 30 с.

69. Гладких Д.М. Банківська безпека держави в умовах розвитку інформаційної економіки (трансформації банківських операцій): монографія. К.: НУОУ, 2019. 393 с.

70. Годунов И.В. Противодействие организованной преступности : учебное пособие. М.: Высш. шк., 2003. 497 с.

71. Годунов И.В. Транснациональная организованная преступность в России. Пути и формы противодействия : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Рязань, 2002. 604 с.

72. Голубев В.О., Гавловський В.Д., Цимбалюк В.С. Проблеми боротьби зі злочинами у сфері використання комп'ютерних технологій: Навч. посібник / За заг. ред. доктора

юридичних наук, професора Р.А. Калюжного. Запоріжжя: ГУ “ЗІДМУ”/ 2002. 292 с.

73. Горбатова М.А. Противодействие наркопреступности: мировой и региональный опыт: специализированный учебный курс. Челябинск., 2008.

74. Горькавий С.С. Роль міжнародних європейських організацій у протидії незаконному обігу наркотиків: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11; Ін-т законодавства ВР України. К., 2011. 16 с.

75. Горяинов К.К., Исиченко А.П., Кондратюк Л.В. Транснациональная преступность: проблемы и пути их решения. М.: ВНИИ МВД России, 1997. 260 с.

76. Григорьева И.Ф. Международное сотрудничество в борьбе с незаконным оборотом наркотических средств как основное направление сотрудничества государств, в рамках коллективной безопасности. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/mezhdunarodnoe-sotrudnichestvo-v-borbe-s-nezakonnym-oborotom-narkoticheskikh-sredstv-kak-osnovnoe-napravlenie-sotrudnichestva/viewer>

77. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: дис. д-ра. наук з держ. упр: 25.00.05, Національний університет цивільного захисту України. Житомир, Харків, 2021. 437 с.

78. Губанов А.В. Основы организации и функционирования полиции зарубежных государств и использование их опыта для совершенствования деятельности органов внутренних дел России : автореф. дис. на соискание науч. степени докт. юр. наук: спец. 12.00.02 «Конституционное право; конституционный судебный процесс; муниципальное право». Москва, 1997. 45 с.

79. Губернская А.А. Правовое регулирование деятельности международных полицейских организаций: дис. на соискание уч. степени канд. юр. наук. 12.00.10 Международное право; Европейское право. Москва, 2018. 177 с.

80. Гуславський В.С. Співробітництво у правоохоронній сфері: Україна та Співдружність Незалежних

Держав: монографія. Х.: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2005. 364 с.

81. Дайчман И. Интерпол. Всемирная система борьбы с преступностью. М. : РИПОЛ КЛАССИК, 2003. 480 с.

82. Декларация о принципах международного права, касающихся дружественных отношений и сотрудничества между государствами в соответствии с Уставом Организации Объединенных Наций (Резолюция Генеральной Ассамблеи ООН 2625 (XXV) от 24 октября 1970 г.). URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_569

83. Демчук П.А. Международные отношения и проблемы евроатлантической интеграции. К. : ППП, 2004. 264 с.

84. Джужа О.М. Світові кримінологічні системи запобігання злочинам. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 1 (110). С. 7-12.

85. Джужа О.М. Піщенко Г.І., Пшеничний В.Г., Стрільців О.М. Міжнародно-правові заходи запобігання наркотизму: наук.-метод. посіб.; Нац. акад. внутр. справ України. К., 2004. 132 с.

86. Джужа О.М., Василевич В.В., Кулакова Н.В. та ін. Організована злочинність в Україні та країнах Європи: посібник / За заг. ред. проф. О.М. Джужі. К.: Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. 248 с.

87. Доктрина інформаційної безпеки від 25 лютого 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#n12>

88. Долгова А.І. Кримінологія. Посібник для ВУЗів. Норма-Москва. 2005 р.

89. Дрёмин В.Н. Уголовный терроризм как фактор организованной преступности. Юридична освіта і правова держава : зб. наук. праць. О., 1997. С. 219-224.

90. Дриль Д.А. Преступность и преступники. Учение о преступности и мерах борьбы с нею / Сост. и предисл. В.С. Овчинского. М.: ИНФРА-М, 2006. VI. С. 151-174.

91. Единая конвенция о наркотических средствах 30 марта 1961 г. Бюллетень международных договоров. 2000. № 8. С. 15-50.

92. Еркенов С.Е. Взаимодействие правоохранительных органов стран СНГ при раскрытии и расследовании транснациональных преступлений: автореф. дис... докт. юр. наук. М., 2000.

93. Етнічна злочинність в Україні. URL: <http://politiko.ua/blogpost28041>

94. Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 200 с.

95. Європейська конвенція про взаємну правову допомогу у кримінальних справах 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_036#Text

96. Жаровська Г.П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Київ, 2019. 42 с.

97. Жаровська Г.П. Теорія та практика протидії транснаціональній організованій злочинності в Україні : дис. докт. юр. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 593 с.

98. Жаровська Г.П. Основні моделі транснаціональних злочинних організацій. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 49-60.

99. Жаровська Г.П. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю. Альманах міжнародного права. 2014. Вип. 6. С. 90-100.

100. Жбанков В.А., Табаков А.В. Транснациональная организованная наркопреступность и наркоконтрабанда как ее составляющая: современное состояние и основные тренды. М.: РИО Российской таможенной академии, 2017. 180 с.

101. Жданов Ю.Н., Лаговская Е.С. Европейское уголовное право. Перспективы развития. Москва: Междунар. отношения, 2001. 232 с.

102. Житний О.О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз): монографія. Харків: Одіссей, 2013. 376 с.

103. Житняк С.Є., Некрасов В.А., Смелік В.Б. Використання можливостей НЦБ Інтерполу в Україні у боротьбі зі злочинами : навч. посібник. К. : КНТ, Скіф, 2008. 168 с.

104. Жукова Т.С. Міжнародне співробітництво у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів серед молоді України та Італії. Держава і право. Юрид. і політ. науки: зб. наук. пр. 2010. Вип. 48. С. 566-572.

105. Загальна теорія права: підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

106. Загинеї З.А. Герменевтика кримінального закону України: дис. ... д-ра. юрид. наук. Київ, 2016. 636 с.

107. Загнітко А.П., Щукіна І.А. Сучасний тлумачний словник української мови. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО»», 2012. 960 с.

108. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика. [у 3 кн.]. К. : Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. 712 с.

109. Заключний акт НБСЕ від 1 серпня 1975 р. // Офіц. вісн. України. 2005. № 4. Ст. 266.

110. Закон України «При приєднання України до Європейської конвенції про передачу засуджених осіб, 1983 рік» від 22 вересня 1995 року № 337/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 31, ст. 248

111. Закон України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 р. № 2469-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

112. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 6 грудня 2019 року № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>

113. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 р. №81/94-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-%D0%B2%D1%80#Text>

114. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» від 15.02.1995 р. № 62/95-ВР, в ред. від 03.07.2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80#Text>

115. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>

116. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» 1995 р., № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text>

117. Закон України «Про Національну поліцію». Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 40-41. С. 379.

118. Закон України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів» №60/95-ВР від 15.02.1995 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/863-14#Text>

119. Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», редакція від 11.10.2013 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/251-16>

120. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». № 2163-VIII від 24 жовтня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>

121. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.2011 р. № 3739-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17#Text>

122. Закон України «Про ратифікацію Європейської конвенції про видачу правопорушників, 1957 рік, Додаткового протоколу 1975 року та Другого додаткового протоколу 1978 року до Конвенції» від 16.01.1998 р. № 43/98-вр // Відомості Верховної Ради України від 05.06.1998 1998 р., № 23, ст. 129.

123. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти

незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітрю» // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2004, № 19, ст. 263.

124. Запобігання торгівлі людьми та експлуатації дітей: Навч.-метод. посіб. / К.Б. Левченко, О.А. Удалова, І.М. Трубавіна та ін.; заг. ред. К.Б. Левченко, О.А. Удалової. К.: Міленіум, 2005. 210 с.

125. Звіт державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>

126. Звіт щодо наркотичної та алкогольної ситуації в Україні за 2020 рік (за даними 2019 року). URL: <https://www.emcdda.europa.eu/system/files/attachments/13559/Zvit-shhodo-narkotyktiv-ta-alkogolyu-za-2020-rik.pdf>

127. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность: монография. Одесская национальная юридическая академия. Одеса : Юридична література, 2006. 568 с.

128. Зелінський А. Ф. Криминологія: [навч. посібник]. Харків : “Рубікон”, 2000. 240 с.

129. Зорин Г.А., Танкевич О.В. Стратегия борьбы с транснациональной преступностью. Гродно : Наука, 1997. 110 с.

130. Зюков А.М. Криминологическая характеристика преступлений, совершаемых представителями разных этнических групп: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. Рязань, 2005. 229 с.

131. Иванцов С.В. Личностные свойства лидеров организованных преступных формирований. URL: <https://works.doklad.ru/view/КО6rPCSMXhU.html>

132. Итальянская мафия и её история появления на Сицилии. URL: <https://italy4.me/artur/italyanskaya-mafiya.html>

133. Иванов Ю.А. Міжнародно-правове регулювання боротьби з тероризмом у сучасних умовах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 1999. 20 с.

134. Ігнатов О. Протидія злочинності: поняття та сутність. Юридична Україна. 2009. № 3. С. 92-97.

135. Індекс сприйняття корупції (CPI): динаміка останніх 5 років. URL: <https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv>
136. Індекс Сприйняття Корупції-2019. URL: <https://ti-ukraine.org/research/indeks-spryjnuyattya-koruptsiyi-2019/>
137. Гусак Н., Романова І. Інформаційно-просвітницька робота з протидії торгівлі людьми: Метод. Рекоменд. К.: КиєвоМогилянська академія, 2011. 159 с.
138. Калиновський О.В., Ремський В.В. Етнічна організована злочинність: історія та сучасність. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2010. Вип. 23. С. 28-36.
139. Кальман О.Г. Стан і головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Харків : Гімназія, 2003. 352 с.
140. Канцір В.С. Філософія міжнародного тероризму: правовий вимір: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.12 філософія права. Львів: ЛьвДУВС, 2011. 453 с.
141. Капля О.М. Органи внутрішніх справ України в умовах її інтеграції в Європейський Союз : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. КНУВС. К., 2007. 20 с.
142. Карпенко Є.М. Запобігання незаконному обігу наркотичних засобів міжнародними правоохоронними організаціями (на матеріалах Інтерполу та Європолу): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08; Нац. акад. внутр. справ. К., 2011. 19 с.
143. Карпец И.И. Международная преступность. М.: Наука, 1988. 112 с.
144. Карпец И.И. Преступления международного характера. М.: Юрид. лит., 1979. 264 с.
145. Карпов Н.С. Криміналістичні засади вивчення злочинної діяльності: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ : Б. в., 2008. 32 с.
146. Карпов Н.С. Злочинна діяльність: монографія. К.: вид-во Семенко Сергія, 2004. 310 с.

147. Карпова Д.Н. Киберпреступность: глобальная проблема и ее решение. Власть. 2014. № 8. С. 46-50.
148. Карышев В.М. История Русской мафии 1988-1994. Большая стрелка. URL: http://adhdportal.com/book_4099_chapter_1_ANNOTAIJA.html
149. Касьяненко М. Особенности возникновения преступности по признаку этнической идентичности URL: <http://www.moitezis.ru/blog/view/412/>
150. Китайская мафия или триада. URL: <http://www.nstrade.ru/blog/item/kitajskaya-mafiya-ili-triada/>
151. Кіберзлочинність в Україні. Ера цифрових технологій ера нових злочинів. URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA013606
152. Клейменов М.П. Криминология: учеб. М.: Норма, 2011. 448 с.
153. Клиненко Т.В. Нелегальна міграція і транспортування мігрантів через територію України. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/9720/Klynchenko_Nelehalna_mihratsiya.pdf
154. Коваленко В.В. Організація профілактики економічної злочинності в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07. Х., 2004. 398 с.
155. Ковітіді О.Ф. Інститут співучасті у кримінальному праві України: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Ун-т внутр. справ. Х., 1999. 16 с.
156. Когутич І.І. Міжнародно-правова допомога та співробітництво у кримінальному судочинстві України: посібник. Львів: Тріада Плюс, 2005. С. 40-41.
157. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Відомості Верховної Ради України. 1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
158. Козлов Ю.Г., Слинько М.И. Организованная преступность: структура и функции. Изучение организованной преступности: российско-американский диалог. М., 1997. С. 52-53.

159. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него от 9 декабря 1948 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_155#Text

160. Конвенция о психотропных веществах 21 февраля 1971 г. Сборник действующих договоров, соглашений и конвенций, заключенных СССР с иностранными государствами. М., 1981. С. 416-434.

161. Конвенция ООН о борьбе против незаконного оборота наркотических средств и психотропных веществ 19 декабря 1988 г. Сборник международных договоров СССР и Российской Федерации. М., 1994. С. 133-157.

162. Конвенция по облегчению международного морского судоходства 09 апреля 1965 р. Документ опубликован не был. Доступ из справ.-правовой системы «КонсультантПлюс».

163. Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text

164. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text

165. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної економічної злочинності від 15.11.2000 р. (ратифікована Україною 04.02.2004 р.). Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

166. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної злочинності від 15.11.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text

167. Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом від 08.11.1990 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_029#Text

168. Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_258#Text

169. Конвенція про кіберзлочинність. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text
170. Конвенція про правову допомогу і правові зносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text
171. Конвенція про створення Ради митного співробітництва 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_184#Text
172. Конгреси ООН щодо запобігання злочинності та поведження з правопорушниками // Юридична енциклопедія: [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. К.: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2001. Т. 3: К М. 792 с.
173. Коновалова В.О. Проблеми методології галузевих наук (кримінальне право, кримінально-процесуальне право, криміналістика, судова експертиза). Право та інновації. 2015. № 4. С. 58-64.
174. Конституція України 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
175. Коржанський М.І. Кваліфікація злочинів: навч. посіб. 2-ге вид. К.: Атіка, 2002. 640 с.
176. Корнієнко М.В. Організована злочинність в Україні: сучасний стан, кримінологічна характеристика, заходи протидії. К.: Фонд Юрнауки, 2004. 300 с.
177. Корнякова Т.В. Кримінологія. Навчально-методичний посібник. Дніпропетровськ, 2013. 54 с.
178. Костенко О.М. Воля і свідомість злочинця. К.: КНУ ім. Т. Шевченка, 1995. 46 с.
179. Костроміна О.Г. Наукові засади розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. К., 2003. 17 с.
180. Коханюк Т.С. Системне тлумачення кримінального закону: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 264 с.

181. Кравчук С.Й. Економічна злочинність в Україні.
URL: <http://westudents.com.ua/knigi/116-ekonomichna-zlochinnst-v-ukran-kravchuk-sy.html>

182. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права: Елементарний курс. Вид. друге. Харків: Одіссей, 2008. 432 с.

183. Криминология. Учебное пособие для вузов / Под редакцией доктора юридических наук, профессора Я.Ф. Кузнецовой и кандидата юридических наук Ю.Я. Аргуновой. М.: ИКД “Зерцало–М”, 2001. 208 с.

184. Криминология: учебник / Под ред. В.Н. Бурлакова, В.П. Сальникова, С.В. Степашина. СПб, 1999. 608 с.

185. Криминология: Учебник / Под ред. В.Н. Кудрявцева и В.Е. Эминова. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристь, 1999. С. 551-552.

186. Криминология: учебник для вузов / Под ред. проф. В.Д. Малкова 27е изд., перераб. и доп. М.: ЗАО «Юстицинформ», 2006. 528 с.

187. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів / За ред. В.Ю. Шепітька. Х., 1998. 376 с.

188. Криміналістика: Підручник / За ред. П.Д. Біленчука. К.: Право, 1997. 254 с.

189. Криміналістична техніка: Навч. посібник / За ред. А.В. Кофанова, К.: КИЙ. 2006. 456 с.

190. Кримінальне право : навч. посібн. / Уклад. О.І. Плужник, Н.Д. Ровенко. Одеса : ОДУВС, 2014. 210 с.

191. Кримінальне право України. Особлива частина: навчальний посібник. Одеса: ОДУВС, 2013. 336 с.

192. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

193. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., доп. Харків : Право, 2013.

194. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
195. Криминологія: Підручник / За заг. ред. Л.С. Сміяна, Ю.В. Нікітіна. К.: Національна академія управління, 2010. 496 с.
196. Крылов В.В. Информационные компьютерные преступления. М.: ИНФРА М-НОРМА, 1997.
197. Кубальський В.Н. Кримінально-правові проблеми протидії тероризму в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 180 с.
198. Кузнецов В.В., Савченко А.В. Теорія кваліфікації злочинів: підручник / За заг. ред. Є.М. Моїсєєва та О.М. Джужи. 2-ге вид., перероб. Київ: КНТ, 2007. 300 с.
199. Кузнецова Н.Ф. Преступление и преступность. М.: Издательство Московского университета, 1969. С. 232.
200. Кулик О.Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття : монографія. К.: Юрінком Інтер, 2013. 272 с.
201. Кулик О.Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання. К.: Юрінком Інтер, 2011. 288 с.
202. Курко М.Н. Діяльність міністерства внутрішніх справ України щодо європейської інтеграції: організаційно-правові засади. Х., 2004. 229 с.
203. Куц В. Поняття злочинності. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2016. № 2. Ч. 2. С. 34-39.
204. Кучинська О.П., Фулей Т.І., Бараннік Р.В. Принципи кримінального провадження у світлі практики Європейського суду з прав людини: монографія. Ніжин: Аспект-Поліграф, 2013. 228 с.
205. Ланд П. Организованная преступность. Тайная история самого прибыльного бизнеса в мире. М.: АСТ: Астрель, 2005. 192 с.
206. Лаурин С. Организованная преступность в Соединенных Штатах Америки : проблемы и тенденции : 80-е годы ХХ века–начало 2000-х годов : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. истор. наук : спец. 07.00.03. М., 2000. 197 с.

207. Лебедева М.М. Мировая политика: учебник для вузов. М.: Аспект Пресс, 2003. 5. Совет Европы. Белая книга о транснациональной организованной преступности. М.: Департамент документации и публикации, 2014.

208. Леган І.М. Дослідження проблематики питань міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Історико-правовий часопис. №1. 2021. С. 29-34.

209. Леган І.М. Інтерпол як центр міжнародного співробітництва держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Держава та регіони. Серія: Право. 2019. № 4. С. 242-246

210. Леган І.М. Історико-правові передумови становлення та розвитку міжнародного співробітництва у боротьбі із транснаціональною злочинністю. Альманах міжнародного права. 2021. № 25. С. 112-120.

211. Леган І.М. Міжнародне співробітництво та кримінологічні засади запобігання та протидії незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 1. С. 402-405.

212. Леган І.М. Міжнародно-правові стандарти права особи на безоплатну правову допомогу та їх імплементація у законодавстві України. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. Випуск 5(34). С. 156-159.

213. Леган І.М. Надання безоплатної правової допомоги в Україні та країнах Європейського Союзу. Альманах міжнародного права. 2020. №24. С. 27-32.

214. Леган І.М. Організовані злочинні групи як суб'єкт скоєння транснаціональних злочинів. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. №4. С. 294-297.

215. Леган І.М. Основні напрями та форми міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Актуальні проблеми держави і права. 2021. №90. С. 89-93.

216. Леган І.М. Особливості міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії кіберзлочинності та

кібертероризму / Вісник МГУ. Серія: «Юриспруденція». 2021. №50. С. 118-121.

217. Леган І.М. Особливості міжнародного співробітництва щодо запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 2. С. 318-320.

218. Леган І.М. Особливості правових відносин у сфері міжнародного співробітництва протидії контрабанди мігрантів та торгівлі людьми. Нове українське право. 2021. № 3. С. 243-248.

219. Леган І.М. Роль Європолу в міжнародному співробітництві держав щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Держава та регіони. Серія: Право. 2021. № 2. С. 114-119.

220. Леган І.М. Сучасний стан та тенденції транснаціональної злочинності в Україні та світі. Юридичний науковий електронний журнал. 2021. № 3. С. 378-381.

221. Леган І.М. Тенденції розвитку сучасної системи безоплатної правової допомоги в Україні. Вісник МГУ. Серія: «Юриспруденція». 2020. № 46. С. 196-200.

222. Леган І.М. Транснаціональна злочинність, її різновиди та прояви: теоретико-методологічні аспекти. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2021. Том 32 (71). №3. С. 70-75.

223. Леган І.М., Антонюк А.Б. Перспективи розвитку законодавчого регулювання системи безоплатної правової допомоги в Україні в контексті європейської інтеграції. Прикарпатський юридичний вісник. 2020. Випуск 3 (32). С. 3-6.

224. Леган І.М., Супрунова І.В. Офшорні юрисдикції як інструмент тінізації економіки та транснаціональної злочинності. Право та державне управління. 2021. №2. С. 125-131.

225. Леган І.М., Тичина В.П. Міжнародні правоохоронні організації: правовий статус та особливості їх функціонування щодо запобігання та протидії транснаціональній злочинності. Підприємництво, господарство і право. 2021. №6. С. 216-220.

226. Леженіна О.І. Організаційно-правові засади участі органів внутрішніх справ України у міжнародній правоохоронній діяльності: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т внутрішніх справ. Х., 2004. 20 с.

227. Леляк О.О. Етнічні злочинні угруповання в Україні: проблема протидії. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2011. Вип. 24. С. 199-204.

228. Леонов Б.Д. Запобігання та протидія тероризму: теоретичні підходи. Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2012. № 2(6). С. 1-15.

229. Лизогуб Б.В. Організовані злочинні угруповання: класифікація та заходи протидії: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08; Національний університет внутрішніх справ. Х., 2004. 259 с.

230. Литвак О.М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.08. Х., 2002. 39 с.

231. Литвак О.М. Злочинність її причини та профілактика. К.: Україна, 1997. 167 с.

232. Лихолоб В.Г., Филонов В.П., Коваленко О.И., Михайлов А.Е.: Криминология: Учебник. Киев-Донецк, 1997. С. 377.

233. Лукач І.В. Правове становище холдингових компаній: монографія. К., 2008. 239 с.

234. Лукашук І.И., Наумов А.В. Международное уголовное право: учебник. М.: Спарк, 1999. С. 200.

235. Лунеев В.В. Курс мировой и российской криминологии: учеб. в 2-х т. Т. 2. Особенная часть. М.: Юрайт, 2011. 872 с.

236. Лунеев В.В. Организованная преступность в России: осознание, истоки, тенденции. Государство и право. 1996. № 4. 210 с.

237. Лунеев В.В. Преступность XX века: мировые региональные и российские тенденции. [2-е изд., перераб. и доп.]. М.: Волтерс Клувер, 2005. 912 с.

238. Майданік І.П. Темпоральні характеристики зовнішньої трудової міграції в Україні / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К. 2020. 255 с.
239. Максимов С.В. Краткий криминологический словарь. М.: Юристъ, 1995. 32 с.
240. Малиновська О.А. Міграційна політика: глобальний контекст та українські реалії: монографія. К. : НІСД, 2018. 472 с.
241. Марко С.І. Кримінально-правова характеристика виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збуту підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 248 с.
242. Масштаб корупції у всіх 28 країнах ЄС вражає уяву. URL: https://zib.com.ua/ua/print/70050-masshtab_korupcii_u_vsih_28_krainah_es_vrazhae_uyavu.html
243. Матусовский Г.А. Экономические преступления: криминалистический анализ. Харьков: Консум, 1999.
244. Медведєв Ю.Л. Наближення права України до права Європейського союзу: понятійно-категоріальний апарат та способи узгодження. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2014. № 1. С. 50-54.
245. Медицький І.Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави. м. Івано-Франківськ, 2007. 216 с.
246. Международная организация уголовной полиции: цели и принципы деятельности. URL: https://studme.org/324390/politologiya/mezhdunarodnaya_organizatsiya_ugolovnoy_politsii_tseli_printsipy_deyatelnosti
247. Международные отношения и евроатлантическая интеграция Украины / Под ред. Л.С. Голопатюка. К. : НАОУ, 2005. 404 с.

248. Международные межправительственные организации : учеб. пособ. К. : НАОУ, 2008. 296 с.

249. Международные отношения и внешняя политика Украины: учебник / коллектив авторов; под общ. ред. О.И. Пошедина. К. : НУОУ, 2013. 372 с.

250. Международные отношения и евроатлантическая интеграция Украины: учебник. К. : НАОУ, 2010. 387 с.

251. Мельников А.М. Кримінальна відповідальність за вчинення злочину групою осіб: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. К., 2004. 18 с.

252. Мельников О.Г. Державне управління у сфері прикордонної безпеки в умовах європейської інтеграції України: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2011. 20 с.

253. Мельничук Т.В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері: кримінологічне дослідження: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». О.: 2009. 232 с.

254. Мельничук Т.В. Організовані форми злочинної діяльності у зовнішньоекономічній сфері: кримінологічне дослідження: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08. Одеса, 2009. 20 с.

255. Меркушин В.В. Борьба с транснациональной организованной преступностью. Минск: Амалфея, 2003. 207 с.

256. Мирошниченко Н.А., Козаченко О.В. Кримінально-правова боротьба з розповсюдженням наркоманії: навч. посіб.; Одес. нац. юрид. акад. 2-е вид., доповн. О. : Юрид. л-ра, 2005. 158 с.

257. Міжамериканська конвенція про правову допомогу у кримінальних справах 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926_001-92#

258. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_926#Text

259. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. / відп. ред. В.В. Коваленко, Є.М. Моїсеєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Т. 6: Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). К.: Атіка, 2009. 1128 с.

260. Міжнародне право : навч. посіб. / [Буроменський М. В., Кудас І. Б., Маєвська А. А. та ін.; за ред. М. В. Буроменського]. К. : Юрінком Інтер, 2005. 336 с.

261. Резнікова О.О., Місюра А.О., Дрьомов С.В., Войтовський К.Є. Міжнародний досвід боротьби із сепаратизмом: висновки для України: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2016. 52 с.

262. Міжнародні злочини // Енциклопедія Сучасної України: електронна версія [веб-сайт] / гол. редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=65159

263. Міжнародно-правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / За ред. Б.В. Романюка і М.І. Камлика. К., 1999. 480 с.

264. Моденов А.К. Криміналізація економіки в епоху глобалізації. Санкт-Петербург: Изд-во Санкт-Петербург. ГУЭФ, 2004. 208 с.

265. Молдаван В.В., Молдаван В.А. Порівняльне кримінальнопроцесуальне право: Україна, ФРН, Франція, Англія, США. К.: Юрінком Інтер, 1999. 240 с.

266. Момотенко Т.Д. Організована злочинність і корупція в правоохоронних органах держави: співвідношення та взаємозв'язок. Європейські перспективи. 2015. № 1. С. 82-87.

267. Наказ МВС України, Генеральної прокуратури України, Служби безпеки України, Держкомкордону України, Державної митної служби України, Державної податкової адміністрації України № 3/1/2/5/2/2 від 9 січня 1997 р. про затвердження Інструкції про порядок використання правоохоронними органами можливостей Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у попередженні, розкритті та розслідуванні злочинів // Юридичний вісник України. 1999. № 41 (225) 14-20 жовтня. С. 10-24.

268. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 10-те вид., перероб. та допов. Київ: ВД Дакор, 2018. 1360 с.

269. Невмержицький Є.В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: Навч. посіб. К.: АПСВ, 2005. 415 с.

270. Невмержицький С.М. Сутність етнічної організованої злочинності в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2019. № 1. С. 191-194.

271. Негодченко О.В., Тертишник В.М. Міжнародне співробітництво у сфері правосуддя: навчальний посібник. Дніпропетровськ: Юридична академія МВС України, 2002. 68 с.

272. Нешатаева Т.Н. Международные организации и право. Новые тенденции в международно-правовом регулировании / Нешатаева Т.Н. М. : Дело, 1998. 272 с.

273. Нигматуллин Р.В. Сотрудничество государств в борьбе с преступлениями международного характера в XX начале XXI столетия: историко-правовой аспект : автореф. дис. на соискание науч. степени докт. юр. наук : спец. 12.00.01 «Теория и история права и государства; история правовых учений». Москва, 2007. 47 с.

274. Никифорчук Д.Й. Транзит наркотиків територією України як передумова поширення наркобізнесу в Європі. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 2 (111). С. 41-48.

275. Николайчик В.М. Организованная преступность в США. США экономика, политика, идеология. Москва: Наука. 1990. 160 с.

276. Номоконов В.А. Глобализация криминологические аспекты. Владивостокский Центр по изучению организованной преступности. URL: www.waaf.ru/2k.htm

277. Нуруллаєв І.С.О. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією: монографія. К. : Правова єдність, 2009. 160 с.

278. Объектно-структурный анализ организованной преступности в сфере частных инвестиций (кол. авторов). М.: Моск. ин-т МВД России, 1997.
279. Овчинский В.С. Интерпол в вопросах и ответах. М.: ИНФРА-М, 2001. 320 с.
280. Овчинский В.С. Интерпол в вопросах и ответах. М. 2000. 135 с.
281. Овчинский В.С. Интерпол в вопросах и ответах: учеб. пособие. М.: ИНФРА-М, 2008. 368 с.
282. Овчинський В.С. XXI століття проти мафії. Кримінальна глобалізація та Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності / В.С. Овчинський. М. : ИНФРА-М, 2001. 148 с.
283. Олефір В.І., Кондратьєв Я.Ю., Римаренко Ю.І. та інші Міжнародно-правові проблеми протидії нелегальній міграції та торгівлі жінками. За редакцією Римаренка Ю.І., Кондратьєва Я.Ю., Ю.С.Шемшученка. К.: Ін-т держави та права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. 532 с.
284. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). К.: Атіка, 2009. 1128 с.
285. Організована злочинність в Україні та країнах Європи: [посіб.] / за заг. ред. проф. О.М. Джужі. К., 2007. 248 с.
286. Основы борьбы с организованной преступностью: монография / Под ред. В.С. Овчинского, В.Е. Эминова, Н.П. Яблокова. М.: Инфра-М, 1996. 400 с.
287. Офіційна веб-сторінка Америполу. URL: http://www.ameripol.org/portalAmeripol/appmanager/portal/desk?_nfpb=false
288. Офіційна веб-сторінка АСЕАНАПОЛ. URL: <http://www.aseanapol.org/>
289. Офіційна веб-сторінка Африполу. URL: <https://afripol.africa-union.org/>
290. Офіційна веб-сторінка Генеральної прокуратури України. URL: <https://old.gp.gov.ua/>

291. Офіційна веб-сторінка Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (Financial Action Task Force on Money Laundering FATF). URL: <https://www.fatf-gafi.org/>
292. Офіційна веб-сторінка Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
293. Офіційна веб-сторінка Європейського центру моніторингу наркотиків та наркоманії. URL: <https://www.emcdda.europa.eu/>
294. Офіційна веб-сторінка Європолу. URL: <https://www.europol.europa.eu/>
295. Офіційна веб-сторінка Євростату. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
296. Офіційна веб-сторінка Інтерполу. URL: <https://www.interpol.int/>
297. Офіційна веб-сторінка кіберполіції України. URL: <https://cyberpolice.gov.ua/>
298. Офіційна веб-сторінка Міжнародної організації з міграції. URL: <https://www.iom.int/>
299. Офіційна веб-сторінка Міжнародної організації праці. URL: <https://www.ilo.org/global/lang--en/index.htm>
300. Офіційна веб-сторінка Міністерства внутрішніх справ України. URL: <https://mvs.gov.ua/>
301. Офіційна веб-сторінка Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/>
302. Офіційна веб-сторінка Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/>
303. Офіційна веб-сторінка наукометричної бази даних Scopus. URL: <https://www.scopus.com/>
304. Офіційна веб-сторінка Національної поліції України. URL: <https://www.npu.gov.ua/>
305. Офіційна веб-сторінка Організації Об'єднаних Націй. URL: <https://www.un.org/ru/>
306. Офіційна веб-сторінка Управління ООН по боротьбі з наркотиками і транснаціональною організованою злочинністю. URL: <https://www.unodc.org/unodc/ru/strategy/full-strategy.html>

307. Офіційна веб-сторінка ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/>
308. Паламарчук Л.П. Розслідування злочинів у сфері використання комп'ютерних технологій: Монографія. К., 2007. 144 с.
309. Паніотов Є.К. Міжнародне співробітництво України у протидії транснаціональній злочинності (теоретичний аспект). Часопис Київського університету права. Український науково-теоретичний часопис. Київ: Київський університет права НАН України. Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2006. № 3. С. 150-154.
310. Паніотов Є.К. Правові й організаційно-тактичні основи взаємодії правоохоронних органів каналами Інтерполу. Підприємництво, господарство і право. Щомісячний науково-практичний господарсько-правовий журнал. Київ: Інститут приватного права і підприємництва АПрН України. 2008. № 9. С. 167-170.
311. Пантюхина Г.А. Организованная преступность Уральского региона (история и современность): Учебное пособие. Екатеринбург: Изд-во Уральского юридического института МВД России, 2002. 61 с.
312. Перепьолкін С.М. Генеза європейського міжнародного митного співробітництва та його періодизація. Вісник Академії митної служби України. Серія : Право. 2009. № 2. С. 119-126.
313. Перепьолкін С.М., Паршутін Є.Г. Міжнародне співробітництво у сфері правоохоронної діяльності: навч. посіб. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.
314. Петров Э.И., Марченко Р.Н., Барина Л.В. Криминологическая характеристика и предупреждение экономических преступлений: [учеб. пособие]. М.: Академия МВД России, 1995. С. 12.
315. Пирожков С.І., Хамітов Н.В. Цивілізаційна суб'єктність України: від потенцій до нового світогляду і буття людини. Київ, Науково-виробниче підприємство «Видавництво “Наукова думка” НАН України», 2020. 256 с.

316. Писаренко К.Ю. Міжнародно-правові аспекти участі України у боротьбі із незаконним обігом наркотичних засобів: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2007. 20 с.

317. Пихов А.Х. Теоретические основы противодействия транснациональной преступности : автореф. дис. на соискание уч. степени докт. юр. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». Краснодар, 2018. 60 с.

318. Плужнік О.І. Поняття та особливості організованої транснаціональної злочинності. Південноукраїнський правничий часопис. 2016. № 2. С. 47-49.

319. Погорецький М.А. Функціональне призначення оперативнорозшукової діяльності у криміналістичному процесі: Монографія. Х.: Арсіс, ЛТД, 2007. 576 с.

320. Позняк Н. Міжнародне співробітництво у протидії корупції. Фінансовий контроль. 2013. № 2. С. 8-11

321. Политологическая энциклопедия : [в 2 т.] / [Под ред. Г.Ю. Семигина]. М. : Мысль, 2000. Т. 2. С. 441.

322. Політова А.С. Торгівля людьми як прояв транснаціональної організованої злочинності в Причорноморському регіоні. Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. Одеса, 2004. № 21. С. 274-278

323. Полянська В.С. Витоки і розвиток транснаціональної організованої злочинності у сфері економіки в Україні. Форум права. 2016. № 5. С. 151-156.

324. Полянська В.С. Транснаціональна організована злочинність у сфері економіки. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2016/2/47.pdf>

325. Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2001. С. 487.

326. Попович В.М. Правові основи банківської справи та її захист від злочинних посягань. Київ, КШК ДПФ «Дія-плюс», 1994. С. 265-276.

327. Пособие для специалистов в сфере уголовного правосудия по борьбе с торговлей людьми. URL: https://www.endvawnow.org/uploads/browser/files/Mod1_AntiHT-crimjust_UNODC_2009RU.pdf

328. Постанова Кабінету Міністрів України № 555 від 30 вересня 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555-92-%D0%BF#Text>

329. Предборський В.А. Економічна безпека держави: монографія. К.: Кондор, 2005. 391 с.

330. Герцензон А.А., Карпец И.И., Кудрявцев В.П., Сахаров А.Б., Самощенко И.С. Преступность и ее предупреждение: сборник статей / Под ред. проф. М.Д. Шаргородского и Н.П. Кана. Л.: Лениздат, 1966. 239 с.

331. Преступность и криминологические основы уголовной юстиции: моногр. / [Дремин В.Н., Березовский А.А., Орловская Н.А. и др.]: под ред. В.Н. Дремина. Одесса: Феникс, 2007. 280 с.

332. Преступные группы, вовлеченные в организованную киберпреступность. URL: <https://www.unodc.org/e4j/ru/cybercrime/module-13/key-issues/criminal-groups-engaging-in-cyber-organized-crime.html>

333. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 р. // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379.

334. Про ратифікацію Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють: Закон України від 04.02.2004 р. № 1433-IV. Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789

335. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму: Закон України від 31.07.2006 р. № 54-V. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 39. Ст. 340

336. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України від 15.03.2016 р. № 96/2016. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/962016-19836>

337. Дюміна І.Г., Касьяненко В.М., Татаренкова О.В. Програма підвищення кваліфікації службовців і спеціалістів місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, установ та організацій, що задіяні у механізмі перенаправлення постраждалих від торгівлі людьми: Навч.-метод. посіб. Донецьк. 98 с.

338. Проект Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства від 01.01.1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_710#Text

339. Проневич О.С Європол: правові та організаційні засади участі у боротьбі з транснаціональною злочинністю. Вісник Запорізького державного університету. 2003. № 1. С. 147-151.

340. Протидія економічній злочинності / П.І. Орлов, А.Ф. Волобуєв, І.М. Осика, Р.Л. Степанюк, І.М. Зарецька, Едвард Картер, Ричард Ворнер. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2004.

341. Протидія наркозлочинності: вітчизняний та міжнародний досвід співпраці правоохоронних та судових органів : матеріали укр.-нім. наук.-практ. конф., 26-27 трав. 2011 р., Донецьк / ВР України, Донец. юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, Фонд Г. Зайделя. Донецьк, 2011. 307 с.

342. Протидія торгівлі дітьми та комерційній сексуальній експлуатації дітей: основні положення міжнародного та національного законодавства / Заг. ред. К.Б. Левченко. К., 2006. 48 с.

343. Протидія торгівлі людьми в Україні: навчально-методичний посібник до спецкурсу / Автори-упорядники: Е. Мручковська, Н. Пахом'юк, О. Кочерга; за заг. ред. К. Левківського та ін. К.: ВАІТЕ, 2017. 88 с.

344. Протидія торгівлі людьми: Навч.-метод. посіб. / Н. Гусак та ін.; за ред. Т. Семигіна. К.: Києво-Могилянська академія, 2008. 166 с.

345. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти

транснаціональної організованої злочинності. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791#Text

346. Пчеліна О.В. Механізм вчинення економічних злочинів. Право і Безпека. 2009. № 4. С. 118-122.

347. Пшеничний І.В. Організована транснаціональна злочинність і роль правоохоронних органів у протидії їй: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2000. 16 с.

348. Рамкова Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти організованої злочинності ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 21.07.1997 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_786.

349. Расюк Е.В. Кримінологічна характеристика та запобігання транснаціональному наркобізнесу в Україні: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08; Нац. акад. внутр. справ України. К., 2005. 20 с.

350. Рахманова Е.Н. Защита прав человека от преступности в условиях глобализации: автореф. дис. ... на соискание уч. степени докт. юрид. наук. СПб., 2010. С. 54.

351. Рейтинг стран по уровню преступности. URL: <https://nonews.co/directory/lists/countries/crime-index>

352. Репецкая А.Л. Организованная преступность. Теневая экономика. Криминальный рынок России. М.: Юрлитинформ, 2010. 192 с.

353. Репецкая А.Л. Транснациональная организованная преступность: учеб. пособие. Иркутск: БГУЭП, 2005. 215 с.

354. Римаренко Ю.І. Міжнародне міграційне право: [підручник] : Університетський курс / Ю.І. Римаренко. К. : КНТ, 2007. 640 с.

355. Римський Статут Міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 р. зі змінами. Чинна редакція від 16 січня 2002 р. Документ 995-588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text

356. Ринок наркотиків в Україні. Як влаштований і хто на ньому заробляє. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/>

economics/industriya-durmana-kak-ustroen-rynok-narkotikov-v-ukraine-14062021-428260

357. Рогов И.И. Экономика и преступность. Алма-Ата : Казахстан, 1991.

358. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Стратегії державної політики щодо наркотиків на період до 2020 року від 28.08.2013 р. № 735-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/735-2013-%D1%80#Text>

359. Ромашев Ю.С., Корбут Л.В. Незаконный оборот наркотиков на море и борьбы с ним. Организованная преступность, терроризм и коррупция: Криминологический ежеквартальный альманах. М., Юристъ., 2003. С. 53-69.

360. Росляков В.Д. Транснациональная экономическая преступность: понятие и стандартизация мер противодействия. Молодой ученый. 2020. № 46 (336). С. 311-313.

361. Русаков Н.П. Из истории сицилийской мафии. М.: Наука, 1969. 184 с.

362. Савченко А.В., Стрільців О.М. Кримінально-правова протидія незаконному обігу наркотиків: міжнародні та національні стандарти : посібник; ред.: В.В. Коваленко; Нац. акад. внутр. справ. Київ : НАВС, 2014. 145 с.

363. Сакаль А.П. Розслідування злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, вчинених транснаціональними організованими злочинними угрупованнями: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2014. 20 с.

364. Салтевский М.В. Основы методики расследования легализации денежных средств, нажитых незаконно. Конспект лекций. Харьков: ЗНАНИЕ ЛТД, 2000.

365. Самарин В.И. Интерпол. Международная организация уголовной полиции. Спб., 2004. 320 с.

366. Севрук В.Г. Протидія Національної поліції України злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 2. С. 288-293.

367. Севрук В.Г., Павленко С.О. Протидія злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, сформованими на етнічній основі. Науковий вісник національної академії внутрішніх справ. 2016. № 1 (98). С. 49-60.
368. Семикопний А.Ф. Боротьба з організованою злочинністю в УСРР у роки нової економічної політики (1921-1929 рр.): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 18 с.
369. Сенько В. Причини та умови наркозлочинності, визначення заходів щодо попередження та усунення негативних наслідків. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 4. С. 347-351.
370. Сироїд Т.Л. Міжнародне публічне право: навчальний посібник. Х.: Прометей-Прес, 2005. С. 117-118.
371. Скок О.С., Шалгунова С.А., Шевченко Т.В. Кримінологія: словник для здобувачів вищої освіти, що навчаються на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти за спеціальностями 081 «Право», 262 «Правоохоронна діяльність»; ред. С.А. Шалгунової. Херсон: Айлант, 2019. 56 с.
372. Скулиш Є.Д. Транснаціональна організована злочинність: проблема визначення та основні ознаки. Держава і право. Серія: Юридичні і політичні науки. 2005. Вип. 30. С. 444-451.
373. Скулиш Є.Д., Глушков В.О. Поняття транснаціональної організованої злочинності та її співвідношення з тероризмом. Право і суспільство. № 2. 2012. С. 190-194.
374. Словарь русского языка : [в 4-х т.] / АН СССР, Ин-т рус. яз. ; [под ред. А.П. Евгеньевой]. [2-е изд., испр. и доп.]. М. : Русский язык, 1981-1984. Т. 4 : СЯ, 1984. С. 114.
375. Словарь современных понятий и терминов / [под общей редакцией В.А. Макаренко]. [4-е изд., дораб. и доп.]. М.: Республика, 2002. С. 246.
376. Смаль І.В. Організована економічна злочинність: криміналістичний аспект. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2009. № 21. С. 125-131.

377. Смелік В.Б. Національне Центральне Бюро Інтерполу в Україні: мета та основні напрямки діяльності. Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 18. Харків: Вид-во НУВС, 2001. С. 127-130.

378. Сметаніна Н.В. Історичний розвиток уявлення про злочинність у радянській кримінології. Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. Х., 2012. Вип. 23. С. 243-256.

379. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. М., 1999. 262 с.

380. Сорочик Ю.Ю. Адміністративно-правове забезпечення протидії організованій злочинності в Україні: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2010. 19 с.

381. Станкевич О.В. Місце Комісії Європейського Союзу в законодавчому процесі [Текст]: дис. ... канд. юрид. на здобуття наук. ступеня наук: 12.00.11. Х., 2001. 228 с.

382. Старжинський В.С., Старжинський С.В., Хотенець П.В. Інтерпол. Міжнародна організація кримінальної поліції: навч. посіб. Х. : Бурун Книга, 2006. 112 с.

383. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду та покарання головних військових злочинців європейських країн осі (Статут Нюрнберзького трибуналу) від 08.08.1945 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_201

384. Статут Міжнародного трибуналу для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, здійснені на території колишньої Югославії з 1991 р., ухвалений Резолюцією № 827 Ради Безпеки ООН від 25.05.1993 р. URL: <http://www.un.org/ru/law/icty/charter.shtml>

385. Статут Міжнародного трибуналу по Руанді для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, ухвалений Резолюцією 955 (1994) на засіданні Ради Безпеки ООН 08.11.1994 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d65#Text

386. Степаненко В.І. Вплив міжнародних договорів на зміст та сферу дії радянського кримінального права: автореф. канд. юрид. наук. Свердловськ: Юридичний ін-т. ім. Р.А. Руденко, 1982. 242 с.

387. Степанюк Р.Л. Типові технології злочинної діяльності в бюджетній сфері України. Форум права. 2011. № 1. С. 977-981.

388. Столярський О.В. Діяльність Європолу та Євроюсту у протидії транснаціональній організованій злочинності. Розбудова демократичного суспільства після Нюрнберзького трибуналу : матер. міжнар. конф. (м. Одеса, 22-23 жовтня 2010 р.). 2010. С. 150-158.

389. Стрелковська Ю.О. Маргінальні групи в структурі організованої злочинності: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08; Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2008. 19 с.

390. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: Підручник / О.С. Захарова, В.Я. Карабань, В.С. Ковальський (кер. авт. кол.) та ін.; відп. ред. В. Маляренко. К.: Юрінком Інтер, 2004. 376 с.

391. Судебные и правоохранительные органы Украины: Учебное пособие / Под редакцией А.С. Васильева и Е.Л. Стрельцова. Издание четвертое, дополненное и переработанное. Х.: «Одиссей», 2005. 304 с.

392. Сьомик Т.В. Міжнародно-політична протидія розповсюдженню наркотиків як чинника деструктивного впливу на суспільний розвиток: автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : 23.00.04; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнарод. відносин. К., 2004. 19 с.

393. Сюр Н.В. Правова інтеграція України до Європейського Союзу: теоретико-правове дослідження [Текст] : дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.01 / Наталія Вікторівна Сюр. К., 2006. С. 131.

394. Талимончик В.П. Международно-правовое регулирование отношений в сфере информации : автореф. дис. ...

на соискание уч. степени д-ра юрид. наук : 12.00.14. СПб., 2013. 52 с.

395. Тацієнко В. Актуальність дослідження питань протидії транснаціональній економічній злочинності. Підприємство, господарство і право. 2018. №12. С. 244-248.

396. Тацій В.Я. Боротьба зі злочинністю на межі ХХІ століття проблема сьогодення. Проблеми законності. Харків, 2008. Вип. 99. С. 3-18.

397. Теорія та практика протидії злочинності у сучасних умовах: збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (10 листопада 2017 року) / упор. О.В. Авраменко, С.С. Гнатюк, І.В. Красницький. Львів: ЛьвДУВС. 316 с.

398. Тертишник В.М. Кримінально-процесуальне право України. К.: Юрінком Інтер, 1999. 576 с.

399. Тимошенко В.А. Наркобізнес: національна та міжнародна протидія новим викликам: монографія. К.: НА СБ України, 2006. 440 с.

400. Тимошенко В.А. Взаємодія і механізм зрощування тероризму і наркобізнесу. Право України. 2006. № 9. С.75-80.

401. Тимошенко В.А. Характеристика національних складових міжнародного наркобізнесу. Проблеми законності: Збірник наукових праць. 2006. Вип. 82. С. 166-175.

402. Типологічне дослідження «Відмивання доходів від податкових злочинів». Державна служба фінансового моніторингу України. 2020. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/411/%D0%A2%D0%B8%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%20%D0%94%D0%A1%D0%A4%D0%9C%D0%A3/Typology%202020.pdf>

403. Тихомиров Ю.А. Административное право и процесс: Полный курс. М. : [Тихомиров], 2005. 696 с.

404. Тищенко В.В. Теоретичні і практичні основи методики розслідування злочинів: монографія. Одеська національна юридична академія. О.: Фенікс, 2007. 260 с.

405. Тлумачний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?sword=%D1%82%D1%80%D0%B0%D0>

%BD%D1%81%D0%BD%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0
%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9

406. Торгівля людьми чи інша незаконна угода про передачу людини. Юридична енциклопедія: у 6 т. / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998–2004. Т. 6. 768 с.

407. Трунцевский Ю.В. Понятие транснационального преступления. Международное уголовное право и международная юстиция. 2014. № 3. С. 9-12.

408. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 16.09.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text

409. Угода про співробітництво держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав у боротьбі із злочинами у сфері комп'ютерної інформації від 01.06.2001 року. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997_353

410. Україна в міжнародно-правових відносинах. Боротьба із злочинністю та взаємна правова допомога. Кн.1 / Збірник документів. К.: Юрінком, 1996; Кн.2 / Збірник документів. К.: Юрінком Інтер, 1997.

411. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2018. 396 с.

412. Управління моніторингу та боротьби з торгівлею людьми Департаменту США. URL: <https://www.state.gov/reports/2020-trafficking-in-persons-report/>

413. Уровень преступности в мире. URL: <https://visasam.ru/emigration/vybor/prestupnost-v-mire.html>

414. Устав Международной организации уголовной полиции Интерпола. «Международное публичное право», Сборник документов, том 2, М.БЕК, 1996 год.

415. Устинов В.В. Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика. М., 2002.

416. Ухаль А.М., Шеремет А.П. Експертно-криміналістична служба: структура та діяльність: Навч. посіб. Ужгород, 2000.

417. Ушаков Н.А. Проблемы теории международного права. М., 1988. С. 22-23.

418. . Федоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж. М.: Волтерс Клувер, 2010. 463 с.

419. Федоров В.Н. Организация Объединенных Наций, другие международные организации и их роль в XXI веке. М.: Логос, 2007. 940 с.

420. Філіппов С.О. Кримінологічні засади протидії транскордонній злочинності : дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юр. наук спец: 12.00.08. Хмельницький, 2019. 561 с.

421. Філонов О.В. Міжнародне співтовариство у боротьбі з тероризмом. Політологічні записки. 2013. № 7. URL: http://lib.nadpsu.edu.ua/eldocs/BooksShow8/Polzap_2013_7_22.pdf

422. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука. 2-ге вид. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

423. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студентів вищ. навч. закл. Київ: Атіка, 2004. 488 с.

424. Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина: підруч. для студентів вищ. навч. закл. 2-ге вид. допов. і перероб. Київ: Атіка, 2009. 512 с.

425. Хайнекер Хаген Петер Фрідріх. Ф. Правове співробітництво держав-членів Євросоюзу у боротьбі з організованою злочинністю: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.11, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2013. 160 с.

426. Харко Д.М. Кримінологічні проблеми щодо визначення поняття та ознак сучасної економічної злочинності як фактора тінізації економіки України. URL: <http://www.apdp.in.ua/v55/119.pdf>

427. Хачатрян М.Э., Шумилов М.М. Транснациональная организованная преступность и ее перспективы в условиях

глобальной нестабильности. Евразийская интеграция: экономика, право, политика. 2016. №2. С. 71-80.

428. Хижняк Д.С. Методологические основы расследования транснациональных преступлений: модельный подход : автореф. дис. ... на соискание уч. степени д-ра юр. наук : спец. 12.00.12 «Криминалистика; судебно-экспертная деятельность; оперативно-розыскная деятельность». Москва, 2018. 45 с.

429. Хисамутдинов Ф.Р., Шалагин А.Е. Криминальная субкультура и ее предупреждение. Вестник Казанского юридического института МВД России. 2015. № 2(20). С. 46-52.

430. Черноус Ю.М. Теорія і практика криміналістичного забезпечення досудового слідства у справах про злочини міжнародного характеру: монографія. К.: Видавничий дім «Скіф», 2012. 448 с.

431. Четвериков А.О. Основные органы Европейского Союза (конституционно-правовой аспект): дис. ... на соискание уч. степени канд. юрид. наук: 12.00.02. М., 1999. 209 с.

432. Шалагин А.Е. О приоритетных направлениях деятельности органов внутренних дел по предупреждению преступлений и административных правонарушений. Вестник экономики, права и социологии. 2014. № 2. С. 153-157.

433. Шалагин А.Е. Транснациональная преступность как угроза общественной безопасности. Транснациональная организованная преступность. Отмывание денег, розыск финансов и изъятие незаконной прибыли: сборник материалов Международного научно-практического семинара (26-27 сентября 2012 г.). Казань: КЮИ МВД России, 2012. С. 5-9.

434. Шемчук В.В. Кіберзлочинність як перешкода розвитку інформаційного суспільства в Україні. Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки. 2018. Т. 29(68). № 6. С. 119-124.

435. Шепитько В.Ю. Теоретические проблемы систематизации тактических приемов в криминалистике. Харьков: Оригинал, 1995. 200 с.

436. Шепітько В.Ю. Криміналістика: Енциклопедичний словник. Х.: Право, 2001. 560 с.
437. Шепітько В.Ю. Теорія криміналістичної тактики. Х.: Гриф, 2002. 104 с.
438. Шеремет А.П. Криміналістика: навч. посіб. К.: Центр навч. лри, 2005. 472 с.
439. Шестаков Д.А. От понятия преступности к криминологии закона. Общественные науки и современность. 2008. № 6. С. 131-142.
440. Широкова-Мурараш О.Г., Акчурін Ю.Р. Кіберзлочинність та кібертероризм як загроза інформаційній безпеці: міжнародно-правовий аспект. Інформація і право. 2011. № 1(1). С. 76-81.
441. Шостко О.Ю. Теоретичні та прикладні проблеми протидії організованій злочинності в європейських країнах: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юр. наук. Харків: 2010. 45 с.
442. Шостко О.Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах: монографія. Х., 2009. 400 с.
443. Шумилов М.М., Исаев А.П., Гуркин А.Б. Афганская наркоугроза и меры противодействия ей в контексте реализации Стратегии государственной антинаркотической политики Российской Федерации до 2020 г. Управленческое консультирование. 2015. № 3(75). С. 26-36.
444. Щёкин Г.В. Визуальная психодиагностика познания людей по их внешности и поведению. К.: МАУП, 2001. 616 с.
445. Щур Б.В. Тактика нейтралізації протидії розслідуванню злочинів, вчинених організованими групами: монографія / за ред. В.Ю. Шепітька Х.: Гриф, 2005. 176 с.
446. Юртаєва К.В. Актуальні проблеми кримінально-правової протидії тероризму в Україні. Вісник Кримінологічної Асоціації України. 2015. № 1(9). С. 200-211.
447. Юхнович Д.Н. Транснациональная экономическая преступность: понятие, её виды и признаки. Актуальные проблемы российского права. 2015. № 4(53). С. 193.

448. Як Україна співпрацює з Європолем та Євроюстом.
URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhнародне-pravo-investiciyi/yak-ukrayina-spivprasyue-z-evropolom-ta-evroyustom.html>

449. Якимова Е.М., Нарутто С.В. Международное сотрудничество в борьбе с киберпреступностью. URL: <http://www.iolr.org/wp-content/uploads/2017/12/%D0%AF%D0%BA%D0%B8%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D0%95.%D0%9C.-%D0%9D%D0%B0%D1%80%D1%83%D1%82%D1%82%D0%BE-%D0%A1.%D0%92.-%D0%9C%D0%B5%D0%B6%D0%B4%D1%83%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D0%B5....pdf>

450. Яковлев А.М. Социология экономической преступности. М.: Наука, 1988.

451. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз : монографія. Х. : Право, 2013. 760 с.

452. Якудза: Легендарная японская мафия. URL: <https://miuki.info/2011/08/yakudza-legendarnaya-yaponskaya-mafiya/>

453. Яни П.С. Актуальные проблемы уголовной ответственности за экономические и служебные преступления. М., 1997. 97 с.

454. Яценко В.А. Транснациональная организованная преступность: криминологическая характеристика и предупреждение: дис. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону: РГУ, 2003. 194 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ранжування країн світу за індексом злочинності (Crime Index for Country) та індексом безпеки за даними Numbeo

<i>Місце у рейтингу</i>	<i>Країна</i>	<i>Індекс злочинності</i>	<i>Індекс безпеки</i>	<i>Місце у рейтингу</i>	<i>Країна</i>	<i>Індекс злочинності</i>	<i>Індекс безпеки</i>
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Венесуела	84.36	15.64	67	Пакистан	44.18	55.82
2	Папуа-Нова Гвінея	80.04	19.96	68	Ліван	44.07	55.93
3	ЮАР	77.29	22.71	69	Боснія та Герцеговина	43.57	56.43
4	Афганістан	76.97	23.03	70	Замбія	43.22	56.78
5	Гондурас	76.65	23.35	71	Філіппіни	42.22	57.78
6	Тринідад и Тобаго	72.43	27.57	72	Нова Зеландія	42.19	57.81
7	Бразилія	68.31	31.69	73	Туніс	41.68	58.32
8	Гайана	68.15	31.85	74	Австралія	41.67	58.33
9	Сальвадор	67.84	32.16	75	Чорногорія	41.56	58.44
10	Сирія	67.42	32.58	76	Греція	41.30	58.70
11	Ямайка	67.20	32.80	77	Йорданія	40.83	59.17
12	Намібія	66.12	33.88	78	Канада	40.64	59.36
13	Ангола	65.74	34.26	79	Російська Федерація	40.60	59.40
14	Перу	65.65	34.35	80	Шрі-Ланка	40.23	59.77
15	Пуерто-Ріко	64.75	35.25	81	Таїланд	40.01	59.99
16	Бангладеш	63.82	36.18	82	Албанія	39.86	60.14
17	Нігерія	63.27	36.73	83	Туреччина	39.50	60.50
18	Багамські о- ви	62.74	37.26	84	Мальта	39.37	60.63
19	Лівія	62.27	37.73	85	Македонія	38.61	61.39
20	Аргентина	62.26	37.74	86	Болгарія	38.55	61.45
21	Кенія	61.73	38.27	87	Сербія	37.73	62.27

Продовження додатку А

1	2	3	4	5	6	7	8
22	Домініканська республіка	61.04	38.96	88	Латвія	37.43	62.57
23	Фіджі	59.57	40.43	89	Непал	35.61	64.39
24	Зімбабве	58.86	41.14	90	Угорщина	35.23	64.77
25	Гватемала	58.59	41.41	91	Німеччина	35.14	64.86
26	Малайзія	58.55	41.45	92	Норвегія	34.62	65.38
27	Танзанія	57.80	42.20	93	Кувейт	34.57	65.43
28	Монголія	57.47	42.53	94	Литва	33.88	66.12
29	Уганда	56.14	43.86	95	Польща	33.13	66.87
30	Болівія	56.13	43.87	96	Люксембург	32.75	67.25
31	Сомалі	56.04	43.96	97	Іспанія	32.33	67.67
32	Коста-Ріка	55.59	44.41	98	Азербайджан	32.12	67.88
33	Колумбія	54.94	45.06	99	Кіпр	31.57	68.43
34	Казахстан	54.81	45.19	100	Сінгапур	31.53	68.47
35	Мальдіви	54.61	45.39	101	Китай	31.18	68.82
36	Ботсвана	53.47	46.53	102	Ізраїль	30.44	69.56
37	Мексика	53.31	46.69	103	Косово	30.31	69.69
38	Уругвай	53.02	46.98	104	Португалія	29.83	70.17
39	Еквадор	52.66	47.34	105	Словакія	29.81	70.19
40	Камбоджа	52.18	47.82	106	Куба	29.02	70.98
41	Алжир	50.41	49.59	107	Бруней	28.75	71.25
42	Парагвай	49.60	50.40	108	Узбекистан	28.62	71.38
43	Чилі	49.60	50.40	109	Румунія	27.82	72.18
44	Ефіопія	49.23	50.77	110	Південна Корея	27.33	72.67
45	Марокко	48.97	51.03	111	Нідерланди	27.15	72.85
46	Іран	48.91	51.09	112	Бахрейн	26.86	73.14
47	Україна	48.84	51.16	113	Саудівська Аравія	26.68	73.32
48	Гана	48.64	51.36	114	Данія	26.09	73.91
49	Ірак	48.00	52.00	115	Фінляндія	25.53	74.47
50	США	47.70	52.30	116	Чехія	25.40	74.60
51	Швеція	47.43	52.57	117	Білорусь	25.02	74.98
52	Франція	47.37	52.63	118	Хорватія	24.67	75.33
53	М'янма	46.93	53.07	119	Австрія	24.43	75.57
54	Єгипет	46.65	53.35	120	Ісландія	23.70	76.30
55	В'єтнам	46.52	53.48	121	Естонія	23.56	76.44

Продовження додатку А

<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
56	Маврикій	46.41	53.59	122	Вірменія	22.69	77.31
57	Панама	46.20	53.80	123	Руанда	22.04	77.96
58	Індонезія	46.06	53.94	124	Японія	21.67	78.33
59	Молдова	46.03	53.97	125	Швейцарія	21.58	78.42
60	Ірландія	45.68	54.32	126	Острів Мен	21.32	78.68
61	Нікарагуа	45.54	54.46	127	Словенія	20.95	79.05
62	Бельгія	45.29	54.71	128	Гонконг	20.91	79.09
63	Палестина	45.21	54.79	129	Оман	20.62	79.38
64	Великобританія	44.54	55.46	130	Грузія	20.50	79.50
65	Індія	44.42	55.58	131	ОАЕ	15.45	84.55
66	Італія	44.24	55.76	132	Тайвань	15.26	84.74
				133	Катар	11.90	88.10

Додаток Б
Відомості щодо закінчених проваджень про кримінальні правопорушення, учинені організованими групами та злочинними організаціями у 2020 році

	рідок	Усього	закінчено органами (з графа 1):											
			У т.ч.		Национальної поліції		безпеки		органи, що здійснюють контроль за державними податковими законодавства		Державного бюро розслідувань		Национального антикорупційного бюро	
			злочинних організацій	Усього	з них злочинних організацій	Усього	з них злочинних організацій	Усього	з них злочинних організацій	Усього	з них злочинних організацій	Усього	з них злочинних організацій	
А.	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Закінчено кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, учинені організованими групами і злочинними організаціями	1	377	21	330	18	12	3	20	0	15	0	0	0	
Усього злочинів	2	3595	241	3471	231	33	10	36	0	55	0	0	0	
Умисне вбивство, ст. 115	3	3	0	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
учинені на замовлення, У т.ч. п. 11 ч. 2 ст. 115	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
захоплення заручників, ст. 147	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
торгівля людьми, ст. 149	6	57	0	57	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Кримінального кодексу України	7	144	0	144	0	0	0	0	0	0	0	0	0	

Продовження додатку Б

А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	А
	в особливо великих розмірах або у розмірній організованій групі, ч. 5 ст. 185	8	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	грабіж, ст. 186	9	123	0	123	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	розбій, ст. 187	10	55	2	55	2	0	0	0	0	0	0	0	0
	випагань, ст. 189	11	46	0	45	0	1	0	0	0	0	0	0	0
	прикласнення, розрота майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовими становищем, ст. 191	12	160	16	155	16	0	0	0	0	5	0	0	0
	в особливо великих розмірах, ч. 5 ст. 191	13	25	2	25	2	0	0	0	0	0	0	0	0
	виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збуту підrobлених грошей, державних цінних паперів, бланків державної лотереї,	14	78	0	77	0	0	0	1	0	0	0	0	0

Продовження додатку Б

A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	A
	мірок акціонного податку голографічних захисних елементів, ст.199	15	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
	контрабанда, ст. 201													
	незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підкласних товарів, ст. 204	16	66	0	35	0	0	0	31	0	0	0	0	0
	протидія законній господарській діяльності, ст.206	17	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	легалізація (відмивання) майна одержаного злочинним шляхом, ст.209	18	37	1	37	1	0	0	0	0	0	0	0	0
	нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, ст.210	19	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Продовження додатку Б

А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	А
	уключення від сплати податків, зборів (особ'язкових платежів), ст. 212.	20	3	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0
	шахрайство фінансовими ресурсами, ст. 222	21	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	порушення правил охорони або використання надр, ст. 240	22	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	незаконне видобування, збут, придбання, передача, переспання, перевезення, переробка бурштину, ст. 240-1	23	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	незаконна порубка або незаконне перевезення, зберігання, збут лісу, ст. 246	24	58	0	41	0	0	0	0	0	17	0	0	0
	створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній, ст. 255	25	20	20	18	18	2	2	0	0	0	0	0	0
	бандитизм, ст. 257	26	17	0	17	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Продовження додатку Б

А	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	А
	терористичний акт, ст. 238	27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	фінансування тероризму, ст. 238-5	28	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	незаконний обіг зброї, ст. 262, 263, 263-1	29	77	4	75	4	2	0	0	0	0	0	0	0
	контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів, або фальсифікованих лікарських засобів, ст. 305	30	13	0	9	0	4	0	0	0	0	0	0	0
	використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів, отруйних чи сільдодіючих речовин або отруйних чи сільдодіючих лікарських засобів, ст. 306	31	31	9	31	9	0	0	0	0	0	0	0	0

Продовження додатку Б

A	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	A
	злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення, ст. ст. 307-327	32	1178	138	1153	134	14	4	0	0	11	0	0	0
	незаконне переправлення осіб через державний кордон України, ст. 332	33	28	1	27	0	1	1	0	0	0	0	0	0
	придушення до виконання чи незаконня цивільно-правових зобов'язань, ст. 355	34	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	хабарництво та отримання неправомірної вигоди, ст. ст. 368-370	35	32	0	29	0	0	0	0	0	3	0	0	0
	інші	36	1362	50	1334	47	8	3	1	0	19	0	0	0
	Усього кримінальних проступків	37	4	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	Контрольний рядок	39	7600	505	7305	482	78	23	92	0	125	0	0	0

Про рух кримінальних проваджень у 2020 році

Розгляд судових справ	Рішення	Усього	з них у кримінальних провадженнях, у яких досудове розслідування здійснювалось органами, що здійснюють контроль за додержанням позитивного законодавства				Державного бюро розслідувань	Національного агентства з питань антикорупційного бюро
			Національної поліції	безпечки	органів, що здійснюють контроль за додержанням позитивного законодавства	Державного бюро розслідувань		
А.								
Розслідувалося кримінальних проваджень	Б	1	2	3	4	5	6	
з них	1	788	674	30	32	333	3	
у яких злочинів	2	47	39	4	1	3	0	
(з яких 1) кримінальних проступків	3	6101	5804	70	43	126	3	
Заявлено кримінальних проваджень у звітному періоді (з попереднім)	4	13	11	0	0	1	0	
з них	5	513	445	20	28	18	0	
у яких злочинів	6	338	301	18	4	13	0	
(з яких 1) кримінальних проступків	7	2	2	0	0	0	0	
Закрито кримінальних проваджень	8	3734	3599	39	39	55	0	
у яких злочинів	9	4	4	0	0	0	0	
(з яких 1) кримінальних проступків	10	504	437	20	28	17	0	
Направлено кримінальних проваджень до суду з обвинувальним актом або клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру	11	3710	3575	39	39	55	0	
з яких	12	4	4	0	0	0	0	
кримінальних проступків	13	1611	1425	47	76	59	0	
особ, яких повідомлено про підозру	14	340	326	7	1	6	0	
особ, яких обрано запобіжний захід тримання під вартою	15	8	7	0	0	1	0	
Закрито кримінальних проваджень	16	1	1	0	0	0	0	
Направлено кримінальних проваджень до суду з клопотанням про звільнення від кримінальної відповідальності	17	0	0	0	0	0	0	
злочинів	18	0	0	0	0	0	0	
кримінальних проступків	19	2	1	1	0	0	0	
особ, яких повідомлено про підозру	20	0	0	0	0	0	0	
особ, яких обрано запобіжний захід тримання під вартою								

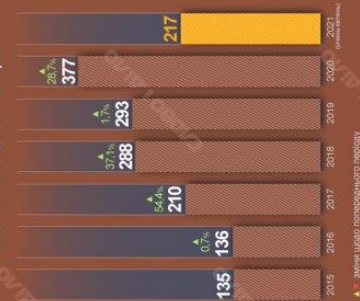
Продовження додатку В

А		Б	1	2	3	4	5	6
Направлено кримінальних проваджень за підслідністю		21	193	164	6	2	2	2
Прийнято кримінальних проваджень до інших проваджень		22	X					
Зупинено кримінальних проваджень		23	29	23	3	0	2	1
у зв'язку з заворово підозрюваного		24	0	0	0	0	0	0
у зв'язку з невстановленням місця проживання підозрюваного		25	26	22	2	0	1	1
для виконання процесуальних дій в межах міжнародного співробітництва		26	3	1	1	0	1	0
Залишок незачіненних кримінальних проваджень на кінець звітного періоду		27	59	47	2	0	8	2
злочинів		28	501	440	9	0	50	2
кримінальних проступків		29	3	2	0	0	1	0
осіб, яких повідомлено про підозру		30	235	172	6	0	47	10
осіб, яких обрано запобіжний захід громадянина під вартою		31	30	26	1	0	3	0
Повернуто судом кримінальних проваджень, обвинувальних актів, клопотань про застосування примусових заходів медичного, виховного характеру та про звільнення від кримінальної відповідальності		32	22	16	1	3	1	0
Повернуто прокурором кримінальних проваджень, діявачу		33	0	0	0	0	0	0
Звільнено затриманих за неплідтєвдженням підозри у вчиненні злочину		34	0	0	0	0	0	0
Число осіб, щодо яких провадження закрито за реабілітаційних підстав		35	1	0	0	0	1	0
з них осіб, яких обрано запобіжний захід громадянина під вартою		36	0	0	0	0	0	0
Контрольний рядок		37	18822	17568	326	296	504	24

Додаток Г

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ

ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ
ВИЯВЛЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП
І ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Категорія	2020	2021	Зміна (%)
Обіг наркотичних засобів та психотропних речовин	1 178/588	58/37	-28/14
Привласнення, розтрата майна шляхом зловживання службовими становищами	160/96	57/10	-20/23
Крадіжка	144/82	55/31	-17/10
Грабж	123/11	46/46	0/0
Незаконне використання підписання грошей, державних цінних паперів, білетів державної лотереї	78/4	37/7	-13/7
Незаконний обіг зброї	77/32	32/8	-13/8
Незаконні дії з підказаними товарами	66/49	31/2	-13/2
Обіг наркотичних засобів та психотропних речовин	1 362/836	1 905	+54%
Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин	1 362/836	1 905	+54%
ін. злочини	0	0	0%
УСЬОГО ЗЛОЧИНІВ	3 595	1 905	-47%

ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В КРАЇНАХ ЄС

КРИМІНАЛЬНА МЕРЕЖА ЄС

причетні до злочинів з наркотиками, шкідливі звичайні та випадкові торгівельні товари, контрабандні та незаконно ввезені витрати

38% злочинних груп залучені до торгівлі наркотиками

управління, що використовують переважно іноземні діти

80%

застосовують навігації в мережах та фізи то, що дозволяють відмивати гроші

68%

зайняті корупцією

60%

використовують навігаторів

60%

зайняті у дельтових злочинних діях

40%

представники міжнародних організацій

>180 національностей

брату участь у світові злочини

МІЖНАРОДНІ МАСШТАБИ ТА МОБІЛЬНІСТЬ

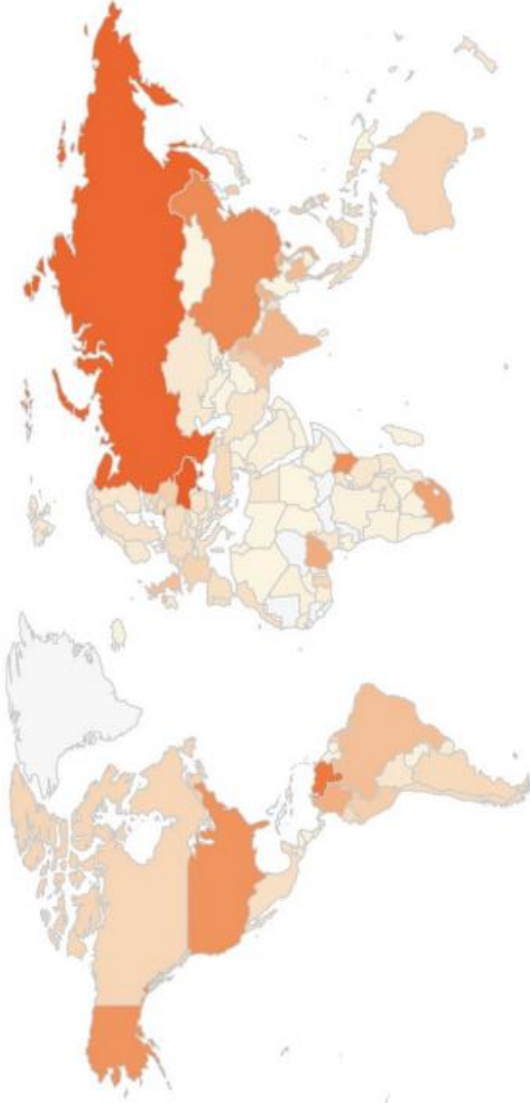
інформація створена за Даними Об'єднаного генерального прокурора України та порталу Європi стравни на 11.05.2021 року.

СЛОВО І ДІЛО

Додаток Д

За даними аналітичної блокчейн компанії The Chainalysis, в Україні найбільше застосовувань віртуальних активів населенням у світі.⁶

Наукове видання

ЛЕГАН Ірина Миколаївна

**МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ
ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ**

МОНОГРАФІЯ

В авторській редакції

Технічний редактор *Т.М. Тростенюк*

Коректор *Т.М. Тростенюк*

Підписано до друку 26.04.2021 р.

Папір офсетний. Формат 60x84 1/16

Гарнітура “Таймс”. Друк офсетний. Ум. др. арк. 18

Наклад 100 прим. Зам. №

Друк та палітурні роботи ФОП О.О. Євенок

м. Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17а

тел.: (0412) 422-106, e-mail: book_druk@i.ua

Свідоцтво про внесення до

Державного реєстру суб'єктів видавничої справи України

серія ДК № 3544 від 05.08.2009 р.